

SPV
1

MITROPOLIA BANATULUI

88

REVISTA OFICIALA A ARHIEPISCOPIEI TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBESULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

ANUL

XXXVIII

IULIE - AUGUST

1988

Nr. 4

ST. IOSIF CEL NOU de la PARTOS

ST. VISARION SARAI

C U P R I N S U L

Anul XXXVIII, nr. 4

iulie-august 1988

Redacția : Identitate națională și religioasă în contemporaneitatea noastră. — — — — — 3

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA : Tălmăcirea Sfintei Scripturi. — 9

STUDII

Pr. conf. dr. ALEXANDRU I. STAN : Contribuții bisericești la dezvoltarea limbii literare românești în vechi manuscrise omiletice. — — — — — 15
Pr. TEODOR BABA : Opera exegetică a Sfintului Ioan Gură de Aur. 25
Pr. DUMITRU MOCA : Instituția duhovniciei în tradiția răsăriteană. 37
Prof. GHEORGHE LUCHESCU : Școala lugojană — element activ în formarea conștiinței naționale românești. — — — — 49

AMVONUL PREOȚILOR

Prot. dr. ZENO MUNTEANU : Existența duhurilor rele. — — — 58
Monahul NICOLAE DELAROHIA : Fantomele din ceață. — — 60
Prot. DORU MILOSTEAN : Cinstirea părinților. — — — 63
Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre jurămînt. — 65

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Prot. dr. MARCU BĂNESCU : Sinziencele (I). — — — — — 71

ANIVERSĂRI

Pr. EUGEN IANCU : Un strălucit act de voință și demnitate națională. — — — — — 80

URME DIN TRECUT

Pr. EUGEN GREUCEANU : Contribuții cu privire la cărțile manuscrise provenite din eparhia Aradului. — — — — — 85
LONGIN I. OPRÎȘA : Valori ale patrimoniului cultural național. — 87

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

Pr. ȘEVER NEGRESCU : Dr. Iosif Traian Bădescu, episcopul Caransebeșului. — — — — — 91

DOCUMENTAR

DAMASCHIN MIOC : Îndreptarea presviterilor — 1802. — — 94

TREPTA ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Linie automată de roboți industriali. Competitivitatea tehnică la nivel mondial. Un nou motor naval de mare capacitate. Macara de mare tonaj. Instalație cu laser și copiere optică. Uscător de hidro-

MITROPOLIA BANATULUI

4

ANUL XXXVIII

iulie—august 1988

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

- Președinte :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
Vicepreședinte : P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hăl-
magiului.
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepisco-
pia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot TEODOR GREUCEAN vicar administrativ la
Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepis-
copia Timișoarei și Caransebeșului.
Pr. dr. IOAN TULCAN, funcționar la Centrul eparhial
Arad.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic
din Caransebeș.
- Corectori :** Preot IOAN D. ȚIRNEA
Diacon MIRCEA LAUTAS
- Redactor :** Arhidiacon dr. SILVIU ANUICHI.
- Redacția și Administrația :** Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900
Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament
BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.
Abonamentul anual — lei 200.

IDENTITATE NAȚIONALĂ ȘI RELIGIOASĂ ÎN CONTEMPORANEITATEA NOASTRĂ

Nu mai este un secret pentru nimeni faptul că de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial, întreaga lume traversează o epocă de prefaceri radicale, de transformări rapide și înnoiri senzaționale în toate domeniile și sectoarele ce definesc viața omenescă. Genialitatea spiritului creator al omului se manifestă și se observă pretutindeni și la tot pasul. Cuceririle științei și tehnicii contemporane au accelerat ritmurile dezvoltării tuturor popoarelor și însăși participarea lor la îmbogățirea patrimoniului de valori materiale și spirituale ale omenirii. Dacă odinioară, de la un veac la altul, creșterile înregistrate erau de obicei singulare și de cele mai multe ori modeste, dacă nu și ne semnificative, în contemporaneitatea noastră ele poartă definiția saltului calitativ, exprimat în ingenioase invenții — din păcate nu toate spre binele și folosul omului — ce răsar de la o zi la alta, depășind cu mult limitele imaginației și „imposibilului“ de altădată.

Vorbind de ritmurile impetuoase ale dezvoltării contemporane la scară planetară, pentru noi românii este o adevărată mîndrie faptul că patria noastră se înscrie printre puținele țări ale lumii cu un excelent indicator de creștere, atît de elogiat de cei ce ajung să ne cunoască. În dezvoltarea societății românești sînt înglobate toate resursele materiale și umane ale țării, pe baza unor vaste programe ce vizează transformări radicale în toate domeniile, într-un proces de modernizare ritmică a întregii vieți sociale. Dezvoltarea intensivă este principala cale de sporire a avuției naționale, prin tehnologiile moderne, născute grație efortului și inteligenței creatoare românești, dar ea nu se restrînge doar la domeniile economiei, ci se referă la toate domeniile activității omenesti, cu modernizarea vieții sociale în general. La fel ca pe atîtea meridiane ale globului, în viața spirituală a societății și-au

făcut apariția demersuri constante și fructuoase spre calitate, spre valorificarea potențialului intelectual, a tendinței continue spre inovare. Ea este o caracteristică a întregului nostru popor strâns unit în jurul ilustrului Conducător al României Socialiste contemporane, Președintele Nicolae Ceaușescu, grație căruia sînt puse în valoare energiile tuturor fiilor pmîntului nostru străbun, pentru continua înălțare a patriei pe noi trepte ale civilizației și culturii, spre mai binele și fericirea tuturor deopotrivă, deoarece tot ceea ce se face este „cu poporul, pentru popor”. Așa au loc prefaceri și înnoiri substanțiale în tot ceea ce ne înconjoară, în industrie și agricultură, în domeniile științei și culturii, în viața obștească și cea individuală — toate sub unghiul idealurilor și aspirațiilor întregului popor.

Dezvoltarea civilizației noastre socialiste urmărește progresul armonios al tuturor zonelor țării, al tuturor meleagurilor ce ne-au aparținut dintotdeauna, prin afirmarea constantă și elocventă a principiilor echității și participării egale la procesul edificării multilaterale a patriei. Bunăoară, oricine poate ușor constata răspîndirea egală a platformelor industriale pe întreg teritoriul țării, ca și gruparea lor, în mod obișnuit, la extremitățile municipiilor și orașelor. Este firesc, prin urmare, ca dezvoltarea edilitară și gospodărească să urmeze aceleași căi ale construcțiilor moderne, în funcție de evoluția gustului pentru frumos al oamenilor. Se înalță pretutindeni, în toate așezările mai vechi și mai noi ale țării, impozante și confortabile clădiri cu diferite destinații în aria preocupărilor contemporane aflate în permanentă diversificare, ce iau locul aglomerărilor specifice evului mediu. Se extind orașele, apar în permanență noi centre civice și puncte de atracție turistică, se construiesc moderne căi de comunicație și mijloace de locomotie, apar noi centre agroindustriale, dezvoltate în cursul ultimilor ani, unde sînt grupate întreprinderi de industrie mică, instituții de învățămînt, de cultură și sănătate, a căror menire este deservirea așezărilor din jur. Intrată în preocuparea largă a tuturor oamenilor de pretutindeni, sistematizarea așezărilor urbane și mai puțin urbane, cu utilizarea cît mai rațională și eficientă a întregului spațiu disponibil, constituie o necesitate firească a contemporaneității noastre, un imperativ impus de evoluția societății însăși. De aceea, Președintele Nicolae Ceaușescu sublinia recent, pe bună dreptate, că „nu există domeniu de activitate eco-

nomico-socială în care să nu fi pătruns minunatele cuceriri ale revoluției tehnico-științifice, ale noii revoluții agrare, ale cunoașterii umane în general, ale socialismului care asigură adevărata egalitate în drepturi pentru toți cetățenii patriei noastre“.

La fel ca în atâtea alte țări, procesul de urbanizare nu rămîne străin nici unei localități a patriei noastre ; pretutindeni se întreprind însemnate lucrări în definitivarea rețelelor stradale, cu amplasarea unor noi clădiri ca expresie a progresului edilitar și cu translarea altora, în peisajul grandios al urbanisticii contemporane. Este o vastă operă, necunoscută odinioară, pentru introducerea noilor elemente de confort și civilizație în toate așezările țării, spre mai binele tuturor locuitorilor lor, dar care merge paralel cu ocrotirea și conservarea tuturor așezămintelor încărcate de istorie, componente patrimoniului nostru cultural-național. În superbe centre civice create în ultima vreme, aceste așezăminte contribuie, prin silueta lor, la ținuta sveltă, pitorească a complexelor urbanistice, fiind de atâtea ori salvate, prin translare, de la degradarea treptată la care erau expuse datorită solului depresionar, a apei freactice și igrasiei.

Vasta noastră operă de sistematizare se desfășoară nu la întâmplare, nu sub incidența influențelor, ci este o matură și chibzuită operă românească, originală, purtînd pecetea spiritualității poporului român. Ea vizează toate localitățile, urbane sau rurale, presupune considerabile eforturi materiale și financiare, consum de energie, dar este destinată să imprime tuturor așezărilor distincția modernității, așteptată și dorită de toți locuitorii ce le compun. Și tocmai de aceea ea are în vedere păstrarea specificului național al tuturor locuitorilor lor, români sau de alte naționalități, ce se reflectă în ținuta arhitectonică a clădirilor, în organizarea însăși a așezărilor, ca o exprimare proprie, locală, a gustului pentru frumos. De aceea, dezvoltarea societății românești contemporane rămîne, pe bună dreptate, fidelă tradițiilor proprii, experienței noastre, iar înnoirile înseși poartă și ele pecetea specificului național care își pune amprenta vizibilă în orice creație care ne definește ca popor. Dezvoltarea intensivă include păstrarea tuturor valorilor trecutului, restaurarea și ocrotirea monumentelor istorice și de artă, a tuturor edificiilor publice, a vestigiilor care amintesc peste timp eforturile și sacrificiile înaintașilor, a rezervațiilor naturale ce s-au constituit de-a lungul vremii în veritabile

embleme ale localităților, avînd o excelentă putere de evocare a trecutului și frumuseților patriei. Însuși specificul peisajului românesc, cu munții, „rîul și ramul“, cu plaiurile noastre scăldaate în soare și valurile mării ce le mîngîie extremitatea, formează o componentă inestimabilă ce trebuie păstrată, impunînd o datorie patriotică în a le feri de degradare și a le lăsa urmașilor la fel cum le-am moștenit de la generațiile ce s-au succedat de veacuri în spațiul nostru ancestral.

În contemporaneitatea noastră, poporul român oferă întregii lumi cea mai vie și pregnantă imagine a unității sale de monoblit în jurul genialului său Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al meleagurilor noastre. Din societatea românească au disprut pentru totdeauna discriminările și antagonismele naționale de odinioară, inechitățile sociale de tristă memorie, cumplita exploatare națională și religioasă ce provocase atîtea răni în veacurile precedente. Frăția și unitatea, respectul și stima reciprocă între toți cetățenii țării, dincolo de orice considerente subiective, au devenit astăzi coordonatele esențiale ale societății noastre socialiste, mîndria întregului nostru popor stăpîn pe destinele sale, care își consolidează prezentul și își făurește viitorul într-o țară liberă și independentă, mamă bună pentru toți fiii ei. Toate realizările epocii contemporane — a celor mai bune de două decenii pe care cu legitimă mîndrie o numim „Epoca Nicolae Ceaușescu“ — poartă pecetea spiritului creator al întregului nostru popor și nu puteau fi create fără această osmoză sufletească între toți cei ce-l compun, români sau de alte naționalități, fără participarea entuziastă a tuturor cetățenilor la vasta operă de edificare multilaterală, de înălțare a vieții noastre înseși spre piscurile civilizației și culturii socialiste. Multe dintre realizări sînt de largi rezonanțe internaționale, conțin originale soluții tehnice, țîșnite din munca laborioasă și capacitatea de creație a tuturor fiilor țării, indiferent de naționalitate.

Aceeași participare largă, profund democratică, a tuturor cetățenilor țării, fără nici o deosebire între ei, este exprimată și în conducerea treburilor obștești, a înseși destinelor țării, grație Frontului Democrației și Unității Socialiste, din ale căror organizații componente fac parte cu toții, ca expresie a celui mai profund și autentic patriotism, eliberat de obtuzitățile de odinioară, cu ferma convingere unanimă că eforturile și contribuția fiecăruia

este destinată mai binelui și fericirii tuturor de obște, progresului și bunăstării materiale și spirituale a întregului popor român. Este o realitate pregnantă, robustă, ce demonstrează vigoarea societății românești contemporane, elogiată pe multe meridiane ale globului de toți cei ce și-au dorit să ne cunoască, indiferent de nivelul lor de cultură, de profesie și preocupări. Nu există domeniu de activitate în care să nu se facă simțită prezența și contribuția egală a tuturor vlăstarelor poporului nostru ; nu mai există domenii accesibile doar unora și refuzate altora sub motive imagine, demult desuete și date uitării pentru totdeauna, ca racile ale unui trecut întunecat ce nu-și mai au locul în societatea noastră. Dimpotrivă, descătușarea energiilor și capacității tuturor cetățenilor țării, din ultimele decenii, a scos la lumină talentul și forța de creație, transpuse într-o maiestuoasă operă ce cu adevărat va rămâne nemuritoare, un exemplu permanent pentru cei de azi și cei de mâine.

În vasta lucrare de edificare multilaterală a României noastre socialiste își găsesc locul și slujitorii tuturor cultelor religioase din țară, împreună cu enoriașii lor, ca parte a poporului și patriei căreia aparțin cu toții. Egalitatea dintre toate cultele religioase este consfințită în însăși Constituția țării, este reglementată de legi și asigurată prin înțeleapta conducere a statului care veghează la păstrarea și consolidarea armoniei și unității între toți cetățenii, indiferent de naționalitate și credință religioasă. La fel de prominentă este și libertatea desfășurării ritualului lor specific, a misiunii lor sacramentale în mediul enoriașilor proprii, protejarea lăcașurilor lor de rugăciune, restaurarea și ocrotirea vechilor așezăminte religioase. Au dispărut pentru totdeauna discriminările religioase cunoscute în zbuciumata noastră istorie, au dispărut credințioșii discriminați pentru credința și limba vorbită. Cultele își desfășoară nestingherit activitatea lor specifică, își întrețin și înfrumusețează lăcașurile de rugăciune și așezămintele pentru pregătirea personalului propriu, în funcție de exigențele enoriașilor pe care îi slujesc și cărora trebuie să le corespundă așteptărilor. Iar noul climat al frăției și unității întregului popor, al tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate, și-a răsfrânt razele ei benefice și asupra slujitorilor cultelor religioase, angajați în unanimitate în promovarea ecumenismului, la scară locală și generală, în întreținerea și stimularea, cu mijloacele lor specifice, a uni-

tății întregului nostru popor, a muncii sale entuziaste pentru edificarea vieții noi în patria noastră, a unei lumi a păcii, mai bune și mai drepte pe întreaga planetă. Este, într-adevăr, o maiestuoasă lucrare, în care și cultele religioase și-au regăsit vocația autentică a unei slujiri dinamice, pe potriva aspirațiilor întregului nostru popor.

Conservarea și cultivarea identității naționale și religioase a tuturor cetățenilor țării este un titlu de merit al societății noastre socialiste, care o postulează și o presupune. Ea include nu numai utilizarea limbii naționale în serviciile religioase ale naționalităților conlocuitoare, în presa și celelalte publicații religioase, în învățământul pentru pregătirea viitorilor slujitori, ci și protejarea și restaurarea lăcașurilor lor de rugăciune, căci dezvoltarea și sistematizarea urbanistică se face pentru oameni și nu în dauna lor. În consecință, ea se face cu respectarea valorilor religioase ale naționalităților, care sînt protejate și ferite de dispariție, ca o componentă a spiritualității noastre. Cu alte cuvinte, identitatea națională și religioasă este exprimată cu aceeași vigoare și în contemporaneitatea noastră, în procesul dezvoltării intensive, a sistematizării așezărilor patriei, păstrarea specificului propriu — ca o sinteză a spiritualității românești, ce ne definește de o manieră inconfundabilă — armonizîndu-se cu opera de continuă înălțare a țării spre culmile civilizației și culturii socialiste.

Redacția.

TĂLMĂCIREA SFINTEI SCRIPTURI

În materie de tălmăcirea Sfintei Scripturi, Biserica își are tradiția ei apostolică și postapostolică, de o continuitate neîntreruptă. De aceea și atitudinea sfinților părinți cu privire la tălmăcirea ei este hotărîtoare, adevăr afirmat întotdeauna de teologii ortodocși.

Întrebările ce se pot pune în legătură cu tălmăcirea Sfintei Scripturi sînt multiple, la care numeroșii exegeți sînt gata să răspundă. În cele ce urmează ne vom referi la opiniile unor teologi ortodocși, români și străini cu privire la interpretarea Sfintei Scripturi.

Inaugurăm excursul nostru cu *Markos Siotis*, profesor de exegeza Noului Testament la Facultatea de Teologie din Atena și autor al unor prestigioase lucrări în acest domeniu¹. M. Siotis leagă tălmăcirea Sfintei Scripturi de unitatea Bisericii, ca realitate istorică. Erminia Sfintei Scripturi este privită prin prisma unității Bisericii apostolice, iar vigoarea acesteia este o bază a unității Bisericii. Dimpotrivă, decăderea erminiei Sfintei Scripturi constituie o îndepărtare de la baza unității Bisericii apostolice².

Un alt teolog care tratează aceeași temă este *Savas Agouridis*, profesor la Facultatea de Teologie din Atena, care aduce o prețioasă contribuție în problema tradiției exegetice³. El arată că scriitorii și părinții bisericești, deja de la mijlocul secolului II și în epoca Sfîntului Irineu, au înțeles că tălmăcirea corectă a Sfintei Scripturi aparține istoriei bisericești a comunității creștine, în mediul căreia s-au născut textele sfinte și pentru care ele au fost explicate de la bun început. Ori, tradiția Bisericii este dinamică, vie și totuși rămâne aceeași în esența ei. De aceea, în erminia sfinților părinți se observă ca principiu fundamental, regula credinței — „o Kanon pisteos”, „regula fidei”.

S. Agouridis dă exemplul erminiei textului de la Ioan 14, 28 (explicat în secolul III de Tertulian și Origen), în care dacă se examinează

¹ Așa sînt: *Caracterul ermineutic al celor Trei Ierarhi* (în grecește) Atena, 1953; *Cei Trei Ierarhi ca tălmăcitori ai Sfintei Scripturi*, Atena, 1963; *Comentarii mai noi la locuri din I Corinteni*, Atena, 1969, *Comentariu la Predica de pe Munte*, Atena, 1971.

² *Unitatea Bisericii Apostolice și erminia Sfinților Părinți*, Atena 1973.

³ Prin lucrarea *Inspirația divină și erminia. Erminia patristică a eshatologiei Sfintei Scripturi*, Atena, 1976.

conexiunea istorică a împrejurărilor și erorilor ce trebuiau combătute, se poate observa caracterul ortodox al ambilor exegeți.

După Fer. Augustin, pentru a explica corect Sfinta Scriptură, ewenimentul trebuie să unească cele două principii de bază ale Sfintei Scrip-turi — adică dragostea către Dumnezeu și către aproapele — și să aibă mereu în vedere autoritatea Cărtii Sfinte.

De multe ori, ereticii au explicat literal Sfinta Scriptură, cu conse-cințe dezastruoase — procedeu incriminat de sfinții părinți, pentru că n-au ținut seama de principiul credinței. De aceea, prof. S. Agouridis și-a propus să cerceteze și legătura dintre experiența istorică a Bisericii, ca principiu ermineutic, și noua cercetare istorico-critică a Sfintei Scripturi, care a luat naștere cu începere din secolul XVIII, trecind în revistă di-feritele metode de interpretare de-a lungul vremii.

Astfel, principiul ermineutic, „literă-duh” a fost comun la iudeii și la Filon Alexandrinul, în erminia Vechiului Testament. Aceași meto-dă a fost practică însă și de grecii din antichitate și în mod deosebit de stoici, în ceea ce privește interpretarea epopeelor homerice, iar apoi a fost folosită și de Biserică.

O caracteristică elocventă a ermineuticii patristice este tocmai com-plementaritatea, absența unilateralității și stereotipiei. Astfel, școala alexandrină, influențată de neoplatonism și Filon, aplica erminia spiiri-tuală și alegorică, dar fără a o respinge pe cea literală, iar școala antiio-hiană, influențată de Aristotel, a rămas la cea literală, dar fără a o res-pinge pe cea spirituală. La antipozii acestora se află unilateralitatea ce caracterizează erminiile străine Ortodoxiei, începând cu secolele XVIII-XIX.

După Origen, trihotomismului platonice îi corespunde o triplă înțe-legere a Sfintei Scripturi: a) erminia trupească, sau „după cuvânt”, ssau istorică și gramaticală; b) cea suflătească sau morală; c) cea duhovni-cească sau alegorico-mistică.

Atunci când se vorbește despre ontologia platonice sau aristote-lică, în legătură cu principiul ermineutic al Bisericii, se înțelege o onto-logie a epocii, dar filtrată întotdeauna în apele botezului creștin. Adevă-rata bază este întotdeauna ontologia regulei de credință. Sfintul Duh, ca regulă a credinței, constituie și principiul ermineutic al Bisericii. El a ffoast prezent la profeți, la Mintuitorul Iisus Hristos și la sfinții apostoli. Tot Sfintul Duh a lucrat și lucrează în Biserică, orientându-i pe toți cei ce o compun spre Împărăția lui Dumnezeu.

Un alt teolog care arată avantajele tradiției patristice și necesita-tea orientării spre ea este profesorul atenian *Ilie Iconomu*⁴. El privește tradiția ermineutică drept o moștenire de cea mai mare importanță și ppu-ne problema valorificării ei în raport cu prezentul. Valoarea generală a erminiilor sfinților părinți și varietatea lor se confruntă cu criza repune-

⁴ Dintre lucrările sale notăm: *Prolegemena la tălmăcirea Vechiului Testament*, Atena 1976, *Textele tipice în interpretările patristice* Atena, 1982 și *Propuneri perntu valorificarea și clasificarea erminiilor sfinților părinți la Vechiul Testament*, Atena, 19983.

rii în circuitul contemporaneității noastre. Se remarcă necesitatea urgență a clasificării și valorificării erminiilor Vechiului Testament. În această direcție, la criteriile cunoscute, trebuie să se adauge motivele revizuirii varietății erminiilor, să se facă distincție între erminie și folosirea Vechiului Testament, între erminia deductivă și cea inductivă. De asemenea, trebuie să se țină seama de gradul responsabilității bisericești a ermineutului, de extensiunea fragmentelor explicate, etc.

Toate acestea necesită organizarea și armonizarea eforturilor, conlucrarea tuturor ermineuților ortodocși, ceea ce s-ar putea realiza în cadrul conferințelor interortodoxe.

Cu privire la profetismul și misiunea profetică a Bisericii⁵, profesorul Alex. Kniazeff constată că în Vechiul Testament sînt texte de bază pentru înfățișarea chipului lui profetic, precum este cea de la Deuteronom 18, 15. La acesta s-a referit Mîntuitorul Iisus Hristos (Ican 5, 46) cînd a spus: „Moise a scris despre Mine”, și astfel Deuteronom 18, 15 (ca și alte texte din Vechiul Testament) s-a împlinit în Hristos. La întrebarea care este chemarea profetului, teologul răspunde: profetul este gura lui Dumnezeu; el are o misiune specială, de a pregăti eliberarea omului din păcat. Profetul este oarecum pregătitorul unei ere noi. Toată predica lui Iisus este o trecere de la logos la realizare, ca o desăvîrșire a vechii descoperiri dumnezeiești.

Sfinții părinți luminează momentele grele; ei trebuie urmați, căci uneori sînt și ei profeti greu de tălmăcit.

Un capitol mai dificil de exegeză biblică îl constituie și teofaniile, de care s-a ocupat episcopul Dimitrie Trakatelis⁶. După ce notează că „Justin este primul exeget creștin care a întreprins o vastă erminie a teofaniilor Vechiului Testament, ca fenomen complex”, ierarhul a analizat tradițiile exegetice rabinice, care la Sf. Justin s-au îngemănat cu erminia creștină născîndă pe atunci. El a surprins elementele comune existente între Filon și Justin, în erminia teofaniilor; aportul tradiției exegetice a lui Filon la elaborarea hristologică a teofaniilor de către Sf. Justin pe baza elementelor oferite de colecțiile „Testimonia”, ca început ermineutic. Sf. Justin a utilizat deopotrivă și cele mai vechi mărturisiri de credință hristologică, într-o relație semnificativă dintre revelație și întruparea teofanică. Astfel, opera Sfintului Justin Martirul este o sinteză a diferitelor tradiții, oferind premisele teologice pentru înțelegerea istoriei Vechiului Testament, a erminiei hristologice a teofaniilor.

Teologul G. Barrois examinează texte din cartea profetului Isaia, ilustrează posibilitatea unui acord între cercetările critice și erminia tradițională⁷. El arată că temelia credinței nu se clatină, dacă scrisul profetului Isaia este supus unei verificări științifice, dar deopotrivă în păstrarea atitudinii Sfintei Tradiții, cartea lui Isaia fiind o carte a Bisericii, iar

⁵ *Profetismul și misiunea profetică*, Atena, 1973.

⁶ În *Erminia hristologică a teofaniilor Vechiului Testament la Sf. Augustin Martirul*, Atena, 1973.

⁷ În *Exegeza critică și erminia tradițională: o incursiune metodologică pe baza cărții lui Isaia*, Atena, 1973.

creștinismul fiind în oarecare măsură ceea ce ne-a dat Vechiul Testament prin profetul Isaia. Ori Isaia, ca umanist și pedagog spre Hristos, are o noțiune înaltă despre Dumnezeu și o morală, dacă nu desăvârșită, cel puțin superioară. El a intrat în Biserică, deoarece este „non tam propheta, quam evanghelistă”.

La întrebarea: „Care-i contribuția Sfântului Justin Martirul la tradiția exegetică a Bisericii?”⁸, teologul Teodor Stylianopoulos răspunde arătând atitudinea acesteia față de Vechiul Testament. În lumea veche, exegeza sau tălmăcirea Vechiului Testament a fost efectul unei crize, iar înnoirea întru Hristos nu poate fi separată de Vechiul Testament. Pe de o parte stăruia tradiția mozaică, pe de alta erau păgîno-creștinii pe care Sf. Apostol Pavel și ceilalți apostoli îi așează pe aceeași treaptă. Vechiul Testament s-a menținut în cadrul Noului Testament. Sf. Justin tratează problema Vechiului Testament nu numai în raport cu iudeii, ci și în raport cu alții, încercînd să ajungă la un nou înțeles al Vechiului Testament și accentuînd legătura dintre Vechiul și Noul Testament în scopul mîntuirii. Principiile Sfântului Justin sînt și astăzi valabile, deși în tipologia sa pare că uneori a mers prea departe. Trebuie să nu se uite că Vechiul Testament vorbește în limbajul său propriu, iar studiul Vechiului Testament duce spre Noul Testament.

În secolul III, masiva operă exegetică a lui Origen a adus o prețioasă contribuție la dezvoltarea ermineuticii biblice. Teologul atenian P. Andriopoulos îl studiază într-o lucrare specială⁹ și lămurește problema interpretării. Principiul de bază al ermineuticii lui Origen este Mîntuitorul Iisus Hristos, Dumnezeu Cuvîntul Întrupat. Dumnezeu se descoperă la creație numai prin Cuvîntul Său veșnic, iar Cuvîntul se arată prin bărbății Vechiului Testament, care textual sau în umbră, „totdeauna au vorbit despre Iisus”. Vorbînd prin profeți în multe feluri și în multe rînduri Dumnezeu Cuvîntul s-a întrupat în timp, ca să ne conducă din umbră și prin timpuri la adevăr, să-L descopere desăvîrșit pe Tatăl, să mîntuiască și să desăvîrșească pe om. Astfel, Iisus Hristos este autorul, împlinirea și sfîrșitul Scripturilor.

Din acest principiu rezultă și metoda ermineutică aplicată de Origen. Astfel, în legătură cu Vechiul Testament, care vorbește despre Iisus Hristos, uneori textual alteori în umbră și enigmatic, Origen utilizează în mod obișnuit metoda alegorică și tipologică, mai rar pe cea literală, sau după cuvînt. Cu privire la Noul Testament, aceeași metodă alegorică și tipologică trebuie folosită cu deosebită circumspecție, avînd în vedere caracterul real al descoperirii lui Dumnezeu-Fiul în Sfintele Evanghelii și în general în Noul Testament. Erminia alegorică se permite numai pentru puținele cazuri de parabole care au caracter alegoric.

Prin urmare, metoda corectă a erminiei cărților Noului Testament este cea în acord cu textul sfînt. Aceasta nu înseamnă „revenirea” la o

⁸ Atena, 1973.

⁹ *Locul Cuvîntului Întrupat în erminia lui Origen*. Atena, 1974.

explicație pămîntească istorico-filologică, ci servirea în duh și adevăr a principiului ermeneutic, a Mîntuitorului Iisus Hristos. Mereu consecventă principiului ei, erminia ortodoxă recunoaște puterea unei limbi înțelese hristologic, adică avînd și ca premisă și ca punct final pe Mîntuitorul Iisus Hristos, Dumnezeu Cuvîntul întrupat, întîlnit prin excelență în lucrarea euharistică.

Problema exegezei poate fi pusă și în mod general, așa cum o face Gherasim Zaphiris¹⁰.

Hirografele (manuscrisele) Noului Testament, păstrate pînă astăzi, aparțin, după cum este cunoscut, epocii postapostolice. Cel mai vechi hirograf care s-a păstrat aparține mijlocului secolului III. Informații despre forma textului original ne oferă numai sfinții părinți aflați mai aproape de tradiția apostolică și respectiv de predica apostolică. În afară de aceasta, ei mărturisesc despre existența unui text presinoptic, ca un fel de bază a Evangheliilor sinoptice, care a continuat să fie folosit de prima comunitate creștină și după apariția textelor sinoptice.

Intr-o lucrare destul de recentă¹¹, teologul I. Panagopoulos afirmă că erminia este prin excelență liturghia Trupului lui Iisus Hristos, o temă a eclesiologiei. Erminia creștină pătrunde de obicei în opera soteriologică a Sfintei Treimi. Dumnezeu face cunoscută voința sa prin Fiul, Fiul o experiază istoric, iar Duhul Sfînt împlinește, desăvîrșește opera. Biserica, explicîndu-se, așează pe Hristos în istorie. Cele dintîi mărturii ale Bisericii sînt răspunderile ermeneutice la lucrarea istorică a Mîntuitorului. Aceste răspunderi ermeneutice au un loc organic în viața ei liturgică. Din mărturiile exegetice ale Bisericii s-a fixat credința ei dogmatică. Adevărata erminie a Bisericilor are o înfățișare dogmatică. Aspectul bisericesc al erminiei este sobornicitatea sau catolicitatea și sfințenia. Cercul în care se exteriorizează acestea este cel liturgic care dă mărturie despre adevărul creștin și despre iubirea lui Dumnezeu. De aceea, erminia creștină este și liturgică, dînd mărturie despre harul lui Dumnezeu în lume. Biserica explicînd taina lui Hristos, slujește lumii.

Din cele de mai sus rezultă că erminia nu este o temă de metodă, ci trăiește în Biserică, deoarece sensul textelor Sfintei Scripturi este redat și prin scrisul liturgic. Apoi, preocuparea erminiei nu este lumea și omul, ci Iisus Hristos, așa încît descoperirea dumnezeiască făcută prin Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție trebuie examinată cu grijă. Erminia liturgică presupune și o cercetare istorică.

Înainte de a încheia această „incursiune” în opiniile unor teologi asupra eminei, trebuie să subliniem că „tradiția ne-a dat autentică interpretare a Sfintei Scripturi. Cunoșcători ai textului sacru pe care îl înțelegeau bine, deoarece au trăit ca timp mai aproape de epoca întocmirii Cărilor Sfinte și deoarece erau în posesia predaniilor care lămureau pasajele dificile din Biblie, cei vechi au lăsat comentarii clasice la întreaga Sfîntă Scriptură, pe care se cuvine să le cunoaștem și să le folosim. Ni-

¹⁰ In *Valoarea cărților biblice la părinții greci*, Atena, 1973.

¹¹ *Problema teologică a ermeneuticii ortodoxe*, Atena, 1973.

meni nu putea pricepe emai bine Sfinta Scriptură decît Sfinta Tradiție care a contribuit la nașterea, alcătuirea, păstrarea și transmiterea ei¹².

Biserica Ortodoxă îngăduie accesul la Sfinta Scriptură. Prin cultul public și în mod particular, creștinii ortodocși sînt în contact permanent cu Sfinta Scriptură. Urmărind să devină „tari în Scripturi (Faptele Apostolilor 18, 24), credincioșii citesc zilnic din Sfinta Scriptură, fără ca aceasta să însemne că știu tîlcui. Explicăm Sfinta Scriptură în conformitate cu Sfinta Tradiție și o înțelegem așa cum o înțelege Biserica, deoarece principiul „Scriptura tîlcuiește Scriptura” nu este suficient. Atitudinea Sfintei Tradiții este centrală în ceea ce privește tîlmăcirea Sfintei Scripturi.

Nu oricine are priceperea necesară pentru a tîlcui singur Sfinta Scriptură. Aceasta nu este o îndeletnicire ușoară, ci pretinde har, pregătire și dăruire. Biblia a fost și rămîne a Bisericii și numai a ei, iar tîlmăcirea nu se poate face după voia unuia sau a altuia. De aceasta își dau seama și numeroși teologi din Apus, care revin la interpretarea tradițională, autentică, ceea ce este de bun augur.

Pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA

¹² Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Temelurile învățăturii ortodoxe*, Timișoara, 1981, pp. 86—89.

CONTRIBUȚII BISERICEȘTI LA DEZVOLTAREA LIMBII LITERARE ROMÂNEȘTI ÎN VECHI MANUSCRISE OMILETICE

de: pr. conf. dr. ALEXANDRU I. STAN

Limbajul cuvîntărilor bisericești, în special al celor ocazionale, s-a înfrumusețat pe măsură ce limba română a dobîndit noi valențe de exprimare, dar a contribuit și la dezvoltarea ei, prin creații surprinzător de sugestive în planul combinării imaginilor. Limbajul poate fi urmărit îndeaproape, grație numărului destul de mare al vechilor manuscrise omiletice existente. În ele regăsim sublimitatea stilului și gingășia lui, ca și stîngăcia și efortul de exprimare într-o serie de situații.

Între lucrările cele mai cunoscute în acest domeniu sînt *Cazaniile*. Ele transpun învățătura ortodoxă în planul intelectual și afectiv al ascultătorilor dintr-o perioadă istorică sau alta, fiind în același timp o continuare a unei arte oratorice creștine de multe veacuri, în limba poporului nostru. Între ele, cea mai de seamă poate fi socotită chiar lucrarea cunoscută sub denumirea de *Învățăturile bunului și credinciosului Domn al Țării Românești Neagoe Basarab Vvd., către fiul său Teodosie Vvd.*¹. Căci oricît am vrea să separăm această lucrare de stilul cazaniilor, al omileticii, regăsim pretutindeni stilul cuvîntării bisericești, căldura comunicării sincere dintre preotul aflat la amvon și credincioșii dornici să se adape din izvorul lin și curat al rostirii întemeiate pe Sfînta Scriptură. Mult mai aproape, însă, de cele pe care le vom arăta mai jos sînt *Cazaniile manuscrise* ce au circulat în Moldova, în Țara Românească și în Transilvania, prin strădania unor copişti harnici din mănăstiri sau a unor „dascăli” din vremuri de demult. Așa este, spre exemplu, manuscrisul românesc nr. 136 din biblioteca mănăstirii Neamțul, intitulat *Cazanie în Vinerea cea Mare pentru chinurile lui Hristos*, dar care de fapt cuprinde și cazanii la Paști, la Înălțare, la Rusalii, la Înălțarea Sfintei Cruci și la Adormirea Maicii Domnului. Manuscrisul a aparținut episcopului Ioanichie al Romanului, care lasă și însemnarea anului 1761 pe fila 22 r.

În afara Cazaniilor, s-a păstrat și textul unor cuvîntări ocazionale manuscrise, ca adaosuri la vechi molitfelnice. Ele sînt de obicei, scurte cuvîntări la sfîrșitul rînduiei pogrebaniilor, dar frumusețea expresiilor,

¹ Text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu, traducerea originalului slavon de G. Mihăilă, București, 1984. Paginile 104—106 par a fi lucrate după textul slujbei de înmormîntare.

îmbinarea cuvintelor, grija pentru păstrarea învățăturii curate a Bisericii le recomandă și astăzi teologilor și lingviștilor. Este cunoscut faptul că în bisericile noastre predica s-a rostit întotdeauna în limba poporului, dar în așa fel încît să se cultive vorbirea frumoasă, elevată. Chiar dacă aici este vorba în general de cuvîntări funebre, decese și durerea sfîșietoare a celor rămași în urmă i-au făcut pe cei iscusiți să alcătuiască asemenea cuvinte calde și mîngietoare, exprimînd durerea și tragismul clipei, nădejdea în milostivirea lui Dumnezeu față de cel căruia i-a dat viață.

Cel mai vechi manuscris românesc ce conține o astfel de cuvîntare a fost studiat de Vasile Părvan și publicat în revista „Convorbiri literare”, la începutul secolului nostru. El este datorat dascălului ardelean sosit în Moldova, la Calafindești, în prima jumătate a secolului XVII. Este o „poveste” sau „narare” de doliu scrisă cu prilejul decesului „cneaghinei Sofronia”, soția boierului Ciogolea, întimplată la 17 martie 1639. Titlul, în limba slavonă, „*Molitva mrtvi zaproshtenie*”, este urmat de textul în limba română².

Alte manuscrise românești — dintre care primul pe care îl prezentăm mai jos poate fi tot atît de vechi ca cel al lui Toader dascălul — păstrează, fragmentar, cuvîntări funebre ce merită cunoscute pentru strădania alcătuitoarelor de a le scrie într-o frumoasă limbă românească, plină de simțăminte de compasiune umană față de cel decedat și față de familia sa.

I. Trei dintre molitfelnicele manuscrise din secolele XVII și XVIII, aflate în colecția Bibliotecii Academiei (sub cotele: ms. rom. 545, CRV 472 (unicatul), CRV 472 D2 și CRV 306 D1 și D2), posedă fragmente de cuvîntări funebre, cel dintîi este alcătuit într-o grafie semi-uncială foarte apropiată de caracterele de tipar, cel de al doilea (unicat) conține o cuvîntare ocazională de același fel, mai elaborată, de la sfîrșitul secolului XVIII și pare să fi aparținut, împreună cu cartea la care este atașat, mitropolitului Iosif Naniescu, care l-a donat Bibliotecii Academiei în anul 1894. În CRV 472 D2, a existat cîndva un codex manuscris, cuprinzînd circa 28 pagini scrise în același scop. Din nefericire, alături de cotor, a rămas o jumătate de filă, pe prima pagină citindu-se titlul: „Cazanie la prunci morți / mari și mici”. Totuși fragmentul ce a supraviețuit poate oferi o idee, cît de vagă, despre stilul cuvîntării. În mod excepțional mai menționăm și fragmentul de cuvîntare din CRV 306 D1, alcătuit din 32 de rînduri, dar care aruncă o nouă lumină asupra modului în care s-au preluat ideile de la un manuscris la altul și în fine, lamentația în versuri din CNV 306 D2, scrisă la 10 decembrie 1804. Se poate presupune că această lamentație a aparținut creațiilor de acest

² Vasile Părvan, *Un vechiu monument de limbă literară românească* (1639—1668), în „Convorbiri literare”, XXXVIII, 1904, pp. 919—946 și 979—1000. Savantul numește Cuvîntul lui Toader „una dintre cele mai prețioase contribuții documentare la istoria dezvoltării limbii noastre literare” (p. 923). Date sumare și la Algeria Simota, Toader, diacul, în „Dicționarul literaturii române. De la origini pînă la 1900, București, 1979, pp. 854—855.

fel de la sfârșitul secolului și că a fost numai pusă în scris la această dată. Altfel, autorul — dacă ar fi fost una și aceeași persoană cu copistul — ar fi menționat că „versul” îi aparține. Cum însă este vorba de un copist, nu încapă îndoială că nu l-a interesat în mod special cine a fost adevăratul autor. Este posibil să avem de-a face cu o creație populară, larg răspândită atunci.

1. Fragmentul din secolul XVII (poate mai devreme) din ms. ro. 545, este următorul : „... sale. Aceasta spui voao, frații miei cea prea iubiți, așa și voi să arătați lucrurile bune, destoinice să fiți împărăției cerului. Și puneți întru inimile voastre frica lui Dumnezeu. Nu de negindirea și lenia voastră să piardeți dulceața ce au gătit voao Domnul nostru Is. Hs. Aceluia-I slava și împărăția și ținutul și cu Tatăl și cu Duhul Sfânt de acum și pururia în veac. Adevăru³.

Vedeți-mă⁴ fără glas și fără suflet zacîndu; plîngeți după mene fraților cu voi grăiiți și de nepraun-îmi veni și-mi sosi ciasul de moarte. Ce veniți să ne ertăm, că acum eu zac înaintea voastră, și mă sărutați sărutarea de apoi. Că cu voi de acum nu voi mai îmbla.

Că mă duc eu acolo unde fățarie nu iaste. Slugile amu și cu domnii împreună stau; împărății cu voinicii și mișei cu bogații, bătrînii cu tinerii și toți asemenea vor sta. Cine-și⁶ cu ale sale păcate va sta. Și unii se vor preaslăvi, ear alții se vor rușina. Ce vă rugați dereptu⁷ mene. Rugați-vă către Domnul Dumnezeu să nu mă judece împotriva lucrului⁸ mieu în locul cela de muncă⁹. Ce să mă ducă unde iaste luminată viața de veci.

Deci să știți, fraților, că așa se roagă sufletul cu mare rugăciuni și zice așa : „Lăsați-mă, /inger/ii lui Dumnezeu, să mă pocăescu. Mi-luiți-mă de mă lăsați într-u(n) an să-mi plîngu de păcatele mele cele rele ce am făcutu. Doar mă va milui Dumnezeu. Dup-acéia mă veți lua, cum v-a zis Dumnezeu. Atunci grăescu ingerii fără milă. Ei zicu așa : „Anii tăi se-au sfîrșit. Eși suflete di în trup. Că ne-au zisu Marele Județ Cela înfricatul, de să tem tăți di în aciaastă lume, că toți anii tăi i-ai visu (sic.) în negindirea ta de jeluiai¹⁰ să beai și să mănînci. Iară de moa(rte nu) te tîmîai. E(,) acum dea (...?) că te luom. E(,) tu pomenești de pocăință. Crezu, auzi(și) tu toată Scriptura și învățătura Scrupturei. Și ți se spunea cumu îți va fi deaca veri (sic) muri. O(,) be-cisnice cme! că în toate zile(le) vedeai cum iaste bătrîni și tinerii. Dar tu cum nu te pocăiești (sic) în vreme ta? Acumu îmblăm către Dom-

³ În loc de „amin”.

⁴ Început de stihiră de la „Înmormîntarea mirenilor”. Astăzi are formă gerundivală : „Văzîndu-mă”.

⁵ Mai supraviețuiesc încă vechi forme de pronunție asemănătoare cu „mia” în loc de „mea”. Copistul a redat mai mult după auz.

⁶ Însemnînd „fiecare”.

⁷ În loc de „pentru”.

⁸ În loc de „folosului”.

⁹ „Chîn”, în slavonește „Muka”. Deci nu e vorba de „activitate”, ci de „suferință”, de „chîn”.

¹⁰ „Doreai”. Formă românească de la „Jelăti” (slav.).

nul tău și Domnul nostru. Atunci se va tragă sufletul de-n toate încheeturile și-l vor lua înfricații ingeri. Suflete, atunci nu veri (sic) griji nici de feciori, nici de mulare. Ce numai ce te veri (sic) teme de înfricatul Județ. Și te veri (sic) cutremura cumu-ți va plăti Dumnezeu pre faptele tale. Unde și-i atunci avuția ta(?) și bogăția și scupiia sendenție (?!), rudania și de frații tăi și părinții tăi (F), și soții tăi, suflete eme¹¹. Nime de aceia nu-ți pot ajuta, acmu. Și unde ți-su¹² mésele cu beuturile și cu mincă(ru)rileș și iubostea ta? Și dulciața ta și iubirea trupului tău? Acialea toate spurcate sintu. Și au trecut ca o umbră și ca prahul de vîntu au pierit, suflete ome! Ce folosu ți-i acmu de dulciața trupului ciia ce încideai¹³ și zua și noaptea ia (sic) în curvie și în odihneale. Și te mănii ai și cu limba bățjocuriei (sic) și dosădiai și ascultai, și iubiai¹⁴ în hitlesugure. Cum nu le ucideai săracii și săracele. Iară cu picioarele cureai¹⁵ și săriai, și jucai în glasure de cimpoi¹⁶. O(,) vai de tine, ome și suflete! Multe iubiai în deșertu și acmu plîngi și te cutremuri, că trupul ți-l vor minca viermii în groapă, niam suflete! cine aru putea spune frica și cutremurul, și munca ciasului de moarte. Că moartia fără de veste vine, ca un leu răcnindă, și cu toate armele: cu spată¹⁷ și cu cuțit, și cu săcure, și cu secere, și cu pilă¹⁸, și cu țapi, și cu săneate¹⁹, și cu tesli, și cu bardî, și cu sfredel. Cu 10 arme²⁰ și cu grozi. Iote (sic), în toate chipurile și cu toate muncește de-l junghe și-l tae. Ce²¹ se poate spune, munca morții iei²² așa cum aru zăcea gol în pară de foc să se frigă. Atunci-i aduc să bea păharul ceta de moarte amară. Atunci-i iase sufletul afară. Atunci dracii, ei se adună aproape de om, de stau și aducu scrise toate păcatele omului ce-au făcut din tinerete pînă la moarte, de le punu în cumpănă, au doară ai obidit²³ vr-un om mișel²⁴, sau ai ucisu, sau ai furat, sau doară ai vîndutu pre cineva, sau ai făcut prearobire trupului tău.

¹¹ Vocativ frecvent, avînd formă scurtă, fără „l” cum avem astăzi în „omule!”. Se regăsește și în ediția citată a *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*.

¹² Formă arhaică, azi populară, pentru „îți sint” sau „ți-s”, în forma prescurtată „s” avînd valoarea de „sint”.

¹³ Formă veche păstrînd structura primară latină a lui „incendo” aprind. Este vorba de „aprinderea” poftelor truștii.

¹⁴ „Te complăceai”.

¹⁵ „Alergai”. Se păstrează tot o formă latină, frecventă în Transilvania, anume de la verbul „a alerger” (*curro, curere, cucurri, cursum*).

¹⁶ „Glasure de cimpoi”, în loc de „cîntece de cimpoi”. O îmbinare foarte frumoasă și expresivă a celor două cuvinte, „glasure” și „cimpoi”, și care ne duce cu gîndul la cimpoierii horelor populare țărănești. Este o dovadă că autorul cuvîntării era familiarizat cu acest instrument muzical datorat păstorilor.

¹⁷ Sabie lată, spatie, spadă.

¹⁸ În latinește „pila, -ae” înseamnă „sferă”, dar aici poate fi și obiect de ascuțit.

¹⁹ Pușcă primitivă cu cremene și plumb.

²⁰ Se menționează zece arme, pentru că omul poate călca cele zece porunci.

²¹ Dar, ci, însă.

²² În loc de „este”. Se observă bine iotacizarea formei scurte a verbului „a fi” la indicativ prezent, pers. III-a, singular:

²³ „A obidi” înseamnă „a întrista rău pe cineva, a-i provoca o mare mîhnire sufletească”. Cu acest sens este utilizat verbul și aici.

Sau doară ai grăit menciuună, sau n-ai iubit pre toți oamenii unul ca altu(l). Toate cîte ai greșit de cînd ai născutu, și văzîndu și nevăzîndu, și cu voe și fără voe. Toate sînt scrise și le aduc delaolaturi mulți draci nevăzuți și zicu așa : (Să-l) luom să-l răpim". Iar îndealaltă laturi voru sta doi îngeri a lui Xc (Hristos, n.n.), de vor agepta (sic) de la tine bu(nă)tate. Și voru aduce toate faptele bune de la voru pune în cumpănă. De alti lauri voru căuta și alți îngeri ai lui Xc (Hristos, n.n.), au doară ai miluitu vru (sic) sărac sau ai dat mîncare flămînzilor, sau ai adăpat vrun setosu, sau ai îmbrăcat vrun om mișel, sau ai miluit vrun om în prinsoare²⁵, sau vru (sic) beteagu, sau ai dat sălaș vrunui călăfor, sau ai grăitu bine dreptu, vrun om ...²⁶.

2. Text (unicat) datînd secolul XVIII debutează cu : „Moarte, cît ieste de amară aducerea aminte de tine, omului care are pace întru averile sale, bărbatului odihnit și al(e) căruia sînt căile drepte și încă poate primi mîncarea” (Eclesiast, cap. 41)²⁷. În cele ce urmează el exprimă considerații asupra vieții și a morții, intersectate de citate din Sfînta Scriptură, pe care spațiul nu ne permite să le redăm în întregime. În partea finală fragmentul consemnează :

„Acestora, pravoslavnici creștini, nu sînt cuvinte de om prost²⁸, ci sînt a(le) unui împărat și înțelept, căruia nimeni nu au fost asemenea nici poate să fie, care toate deșertăciunile lumii le-au cunoscut și mai apoi au văzut că toate cele pămîntești sînt trecătoare și nestătătoare supt (sic) scare. Și viața noastră ieste numai înșelăciune, despărțind pre om de toate prin moarte. Și adevărat zice că toți vor muri și cu pămînt ne vom acoperi și toate strînsorile²⁹ noastre vor rămînea altora. Și cum neștiut lucru ieste ciasul morți(i). Precum chiar vedem pre acest frate al nostru. Și nu știm, la bătrînețe sau la tinerețe. Aceasta Precum la Eclisiast, cap. 9 : „Nu știa stăpînul (. . .)³⁰.

3. În afara manuscrisului atașat molitfelnicului amintit (CRV 306, D2) datînd din 10 decembrie 1804, alcătuit în versificație populară, s-au mai păstrat și alte două fragmente din „Cazanii”. Cel dintîi, din dubletul 2 al Molitfelnicului din 1757, aflat la Biblioteca Academiei a ajuns la noi

²⁴ Om sărac, lipsit de mijloace materiale necesare traiului și către care se îndreptau actele filantropice ale celorlalți. „Mișei” puteau forma cartiere sau „mahalale” în unele orașe sau țiguri.

²⁵ „Prinsoarea” era temnița unde erau duși adeseori tot săracii și răzvrătiții împotriva asupririi.

²⁶ Aici se termină fragmentul. Textul trebuie să fi avut o extensiune mai mare, descriind cele ce se petreceau în continuare la judecată, așa cum se observă din alte manuscrise.

²⁷ Versetul se află în *Cartea înțelepciunii lui Iisus, fiul lui Sirah (Eclesiasticul)*, cap. 41, chiar la început, și este tradus după cum urmează : „O, moarte ! Cît de amară este amintirea ta omului care trăiește fericit întru avuțiile sale, omului lipsit de griji și care sporește în toate și poate încă mînca” (vers. 1 și 2).

²⁸ Om simplu, adică, needucat sau nel învățat. Prin utilizarea negației se obține o afirmație puternică : „Om prea învățat”.

²⁹ Strînsuri, în sens de agoniseală, avere.

³⁰ Probabil Eclesiast 9, 12. Dar acolo nu este vorba de „stăpîn” ci de om în general : „Că omul nu știe nici măcar vremea lui”.

doar pe o jumătate de filă și conține o cuvîntare funebră la înmormîntarea unor tineri : „Cazanie la prunci morți/mari și mici/”. Este alcătuită de un autor mai puțin iscusit, cu o anume sărăcie a stilului.

Cel de al doilea fragment se află pe o filă manuscrisă atașată la dubletul 1 al unui alt Molitfelnic din 1757 (Blaj), avînd un conținut asemănător cu o secțiune din manuscrisul lui Toader de la 1639 : „... nu să va vătămă de a doa (sic) moarte. Deci de aceasta moarte a doau să te temi, o iubitul meu crăștin, care iaste munca iadului văpaia focului nestănsă, scrășcare dinților, viermi neadormiți. Să nu te afle lucrînd lucrănad (sic) lucrurile”³¹. Fragmentul insistă asupra iertării celui decedat, cu citate biblice.

II. *Conținut doctrinar și procedee literar-artistice.* În cele trei manuscrise principale la care ne-am referit se încearcă o punere în temă a ascultătorilor cu privire la eshatologia creștină. Prima grijă este de a atrage delicat atenția asupra Împărăției cerurilor, care este „dulceața ce au gătit voao Domnul nostru Is. Hr.”, dar de ea se învrednicesc doar cei destoinici: cei care fac fapte bune. Frica de Dumnezeu, pusă în inimi, alungă neputarea de grijă, „negîndiria” și „lenea” (mss. 545, p. 171). Înainte de a intra în Împărăția cerurilor, sufletul despărțit prin moarte de trupul care l-a găzduit se prezintă în fața lui Dumnezeu-Judecătorul. Un înger, sau chiar doi, se prezintă de asemenea în fața sufletului și îl anunță că a sosit momentul să dea seama de cele ce a săvîrșit cîtă vreme s-a servit de trup. Sufletul, conștient că nu s-a pregătit îndeajuns pentru cea din urmă călătorie, se roagă de îngerii vestitori ai morții să-i dea răgaz, un an de zile, „să-mi plîng de păcatele mele cele rele ce amu făcutu” (f. 172 r). Ceasul morții nu poate fi amînat nicidecum : porunca lui Dumnezeu, pentru despărțirea sufletului de trup, este definitivă. Moartea este un fapt ce nu se poate amîna prin mijloace pămîntești. Ea este „păharul cel mai de pre urmă”, pe care omul îl bea tocmai cînd se așteaptă mai puțin sau tocmai cînd omul este mai necesar celor din jurul său, îndeosebi familiei (ms. din CRV 427 e, p. 1) : „Că iată cît de cu asupră veni moartea și-i închină păharul cel mai de pre urmă, în vremea cea mai bună, în vîrsta cea mai cu cuviință, cînd pre sine și pe de-aproapele său mai bine putea să-l ajute și casa sa a-și chivernisi”.

Sfîrșitul personal, inevitabil, este un fenomen general. Oricine a venit pe lume trebuie să și iasă din ea cîndva, mai devreme sau mai tîrziu. O dovedește în chip natural întregul șir de vieți trăite înaintea noastră, ca și „mormintele morților carele să vād în țintirimul bisericii și oasele cele goale și moarte” (*Ibidem*, p. 3). Dar nu numai din cele firești ajungem la această concluzie, ci însăși Sfînta Scriptură ne încredințează că „toți murim” odată. Dar acest „odată”, „cîndva” își are poezia lui, pe care autorul și copisti o surprind în cuvinte încîntătoare : „Toți murim și ca picăturile de apă cădem și ne scurăm în pămînt și mai mult nu ne

³¹ „A lucra lucrurile” este o expresie puțin inteligibilă astăzi, dacă nu se face referire la contextul religios și chiar teologic al cuvîntării. Înseamnă, „a face nepotrivite cu menirea, cu planul lui Dumnezeu pentru om”.

mai întorcem". Sau : „Iară această scârbă, moartea, nimeni nu poate zice de dînsul că nu va muri. Toți murim și ca picăturile de apă ne scurăm în pămînt și mai mult nu ne mai întorcem" (*Ibid.*, p. 7 și 8).

Văzută din raza vieții pămîntești, trecerea spre viața viitoare, despărțirea sufletului de trup nu este numai inevitabilă și neprevăzută, ci este și tare dureroasă, în special pentru cei care iubesc deșertăciunile lumii, păcatul sub toate formele lui. Pentru unii ca aceștia sfîrșitul prin moarte este îngrozitor. Moartea vine pe neașteptate, ca un oștean înarmat cu tot felul de instrumente, reprezentînd zece trepte de suferință pe care sufletul le urcă pînă la despărțirea definitivă de trup. Lucrarea morții este ireversibilă — pînă la învierea de obște — și nici un om nu mai poate fi de ajutor, în planul fizic, altui om. Sfredelul — ultima unealtă a morții — ajunge în toate încheieturile și scoate sufletul din om. Rezumînd, același autor ne spune că „munca morții așa-i, cum ar zăcea (cineva, n.n.) gol în pară de foc să se frigă". Această comparație impune prin claritate, fiind de un deosebit efect stilistic. Comparînd acest text, cu cel al lui Toader Dascălul din 1639, se observă că aici lucrurile se spun mai direct, după înțelegerea populară. Astfel, Toader spune : „Moartea altă nemică nu mai iaste, fără numai plata păcatului și sâmnul osîndei lui Dumnezeu (sic care iaste pre tot rodul omenescu. De domni nu să teame, de boiari nu se stădieaște (sfiește, n.n.), de bătrîni nu se rușinează, pre frimseate n ucaută, tinerețele nu le cruță, de unul născut nu i-i milă, ce pre toți vine într-un chip. Și moartea nu iaste rea. Cum zice Iov, că moartea iaste odihnă omului, că treace din trudă în odihnă, din scîrbă (intristare, n.n.) în bucurie, din valuri în liniște, din tunearec (întinerec) în lumină. De iaste omul dreptu, el să duce să-ș ia plata sa din mîna lui Dumnăzău. Iară de iaste păcătos, el părăsește de-a facerea de păcate. Moartea iaste o mutare din ceastă lume cătră a doua lume. Moartea iaste o poartă fără de carea nu poate intra nime nice pote treace din ceastă lume trecătoare cătră viața cea netrecută" (în ms. rom. 167, p. 4—5). Atitudinea lui Toader este mai apropiată, de pildă, de cele afirmate de Sf. Ambrozio al Milanului în lucrarea „*De bono mortis*"³², că adică moartea este un pasaj, o trecere nu atît de tragică pe cît o socotesc oamenii în general.

Viața pămîntească a fost plină de grijă, dar și de veselie pentru cel plecat din ea. Fapta bună a putut fi copleșită de plăceri trecătoare, fără valoare pentru intrarea în rai. De aceea, înainte de a nu mai fi văzut de cei de față, răposatul își primește certarea cuvenită pentru nechibzuința sa, înainte de a primi iertarea tuturor și făgăduința rugăciunilor pentru ușurarea sufletului său. Mai întîi îngerii îi adresează această cercetare : „Anii tăi se-au sfîrșit. Eși suflete din trup ! Că ne-au zisu Marele Județ, Cela înfricatul de să temu tăț din aciasta lume, că toți anii tăi i-ai dusu în negîndirea ta, de jeluiai (doreai, n.n.) să beai și să mîninci. Iară de

³² Migne, P.L., vol. 14, col. 574 D. Traducerea românească în cadrul studiului nostru intitulat *Ortodoxia învățăturii Sf. Ambrozio în lucrarea „De bono mortis”*, în *Glasul Bisericii*, nr. 4/1986, pp. 101—135.

moa(rte nu) te temeai". Și mai departe : „Unde ți-su measele cu beuturile și cu mîncările și iubostea ta, și cu dulciata ta, și iubirea trupului tău ? ... Ce folosu ți-i acum de dulciata trupului ceea ce te încideai (cu care te aprindeai, n.n.) și ziua și noaptea în curvie și în odihneale, și te mîniiai, și cu limba bîdjocuriiai și dosădiai și ascultai, și iubiiai în hitlesugare. Cum nu le ucideai, săracii și săracele ? Iară cu picioarele cureai (aler-gai, n.n.) și săriai și jucai în glasure de cimpoi" (ms. 545, 172 v-174 r).

În fragmente apare evident reproșul pentru neconformarea vieții pămîntești, în funcție de doctrina creștină. Creștinului i se cuvine să evite orice fel de exces și dorință păcătoasă. „Dulciata” și „iubirea trupului” pot robi întreaga viață a sufletului în trup astfel încît să rătăcească sufletul de la drumul său drept către Dumnezeu, către Împărăția Lui, frumusețea vieții pămîntești este inexorabil trecătoare, iar sfîrșitul aduce cumpăna socotelilor. „Atunci dracii se adună aproape de om, de stau și aduc scrise toate păcatele omului, ce-au făcut din tinerețe pînă la moarte, de la punu în cumpînă, au doară ai obidit vr(e)un om mișel (sărman, n.n.)” (ms. 545, p. 174v—175r). Rînd pe rînd, sînt înșirate păcatele grele, ale lipsei de omenie, pentru care păcătosul este tras la răspundere : obidirea sărmanului, crima, furtul, trădarea, reaua conviețuire cu aproapele, supunerea propriului trup la nelucrare ca expresie a supraîubirii de sine, minciuna, discriminarea — păcate comise cu voie sau fără de voie.

Cumpăna este semnul dreptății. Ea devine și instrumentul judecății nepărtinitoare a lui Dumnezeu. Pe aceasta se aduc faptele : pe cele bune le aduc îngerii, iar pe cele rele le aduc diavolii, dar nu la întîmplare. Ele sînt scrise în cartea vieții fiecărui om și nimeni nu poate nega existența faptelor sale. De aceea, judecata este publică, așa cum ne este și descrisă cu lux de amănunte, pentru ca fiecare dintre ascultători (sau cititori) să ia aminte : „Toate cite ai greșit de cînd (te) ai născutu, și văzîndu și nevăzîndu, și cu voe și fără voe. Toate sântu scrise și le aduc de la o laturi ...” (mss. 545 p. 175 r).

Contrastul dintre cele două tabere de îngeri este impresionant. Dacă el nu este descris ca atare în Evangheliile canonice, nu încapе îndoială că tradiția Bisericii l-a transmis astfel, generație după generație. El a inspirat nu numai predica sau cuvîntarea de doliu ci și literatura pioasă și arta creștină. Lectura, bunăcară a reprezentat pe spații largi și chiar la intrarea în biserici, în pridvoare, scene ale ultimelor clipe din viața pămîntească a oamenilor drepti și a celor păcătoși. Evident, întregul tablou insistă asupra faptei bune, care singură justifică intrarea în rai a pămînteanului ca subiect al dreptății lui Dumnezeu. Fapta bună este un act de credință și mai ales de dragoste față de aproapele. În pietatea populară — de care nu este deloc străină nici cuvîntarea ocazională din vechea omiletică românească — fapta bună deschide căi ce par de nedeschis. Ea este preluată chiar de basmele și pildele din folclorul românesc, tocmai pentru a ilustra valabilitatea ei în veșnicie. Se pleacă însă și aici de la un text biblic neotestamentar bine cunoscut : imaginea judecății viitoare din predica Mîntuitorului Iisus Hristos, descrisă viu în Sfînta Evanghelie

după Matei: „Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea gătită vouă de la întemeierea lumii. Căci flămînd am fost și Mi-ați dat să mîncînc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine” (Matei 25, 34—36). În textul de mai sus se observă și un adaos, pe cît de interesant pe atît de valoros pentru morala creștină, în felul cum este înțeleasă de credincioși. Anume, se face referire la bolnavi, la călători și la cei clevetiți de alții. Bolnavul trebuie miluit, călătorul trebuie adăpostit, iar orice cîm trebuie vorbit de bine (cf. Matei 25, 35—36).

În general, fiecare credincios se socotește în fața lui Dumnezeu. Dar această stare de păcătoșenie are circumstanțe atenuante, care trebuie arătate abia după ce i s-au adus toate învinuirile, ca în judecățile omenești. Așadar, se îngăduie de către Dumnezeu, mai întîi diavolilor, ca să aducă — pe drept — acuzațiile lor față de cel venit la judecată, apoi — tot pe drept — li se îngăduie și îngerilor să prezinte faptele bune ale credinciosului. Faptele bune, chiar de sînt puține, atîrnă mai greu în cîntarul veșniciei decît păcatele tocmai pentru că ele sînt împlinite de milostivirea lui Dumnezeu. Cel virtuos, chiar dacă este smerit și pare să nu cunoască binele pe care l-a săvîrșit în viață, pentru că nu l-a săvîrșit nădăjduind vreo răsplată, se va bucura văzînd că are de partea sa la judecată nu numai pe îngerii buni ci și pe Dumnezeu. De aceea, în versuri se exprimă și optimismul creștin în fața morții și ultima dorință a celui răposat: „Și mă rog rodului (neamului, n.n.) meu / Să-m(i) îngro(a)pe trupul meu / La casa lui Dumnezeu /. Și mă rog priților / Să să roage pentru mine / Să mă ia Domnul la Sine / Și să-m(i) de(a) odihnă-n rai / Unde este vecinicul trai, / Unde este apa vieții / Și pomul cunoștinții. / Acolo să locuim / Și-n veci să ne veselim / Cu dreptii împreună / La cinare vo(i) bună /. De-acum până în vecie / Mila Domnului să fie”.

Aici sfîrșitul este asemenea celor de la colinde, toate avînd în general un ritm de colind, vioi, propriu versurilor populare din balade și din cîntecele bătrînești. Faptul nu este atît de întîmplător, deoarece astfel de versuri erau creația unor rapsozi populare. Impresionează, alături de ritm, și spiritul de sinteză al versificatorului. Acesta reușește, în numai 71 versuri relativ scurte, să redea întreaga scenă a frămîntării sufletești a celui ce părăsește lumea aceasta în speranța dobîndirii unui loc de petrecere veșnică în rai, împreună cu Hristos și cu sfinții. Fiecare vers este compus din șapte silabe, avînd forme de dimeter trochaicus catalectic (sau tetrapodie trohaică zisă catalectică). Numai la sfîrșit de tot apar versuri de opt silabe, schimbîndu-se ritmicitatea inițială a versului, dar păstrîndu-se rima împerechiată, preferată de autorul versurilor.

Dincolo de acestea, trebuie apreciată întreaga strădanie a ostensorilor români pe tema deschiderii creștine spre eshatologic. Evident, toate cuvîntările funebre ocazionale prezentate mai sus nu sînt decît mostre parohiale individuale, ce nu pot fi generalizate, dar ele au reușit să redea, într-un limbaj propriu, ceva din frumusețea și sublimitatea tră-

irii creștine, raportate la simțirea și interpretarea românească autentică.

Fragmentele la care ne-am referit mai subliniază că creștinismul trăit în cele trei mari provincii românești — Țara Românească, Moldova și Transilvania — rămâne unul și același în toate timpurile, de la strămoșii noștri și pînă astăzi. Dorul, veselia și jalea țaranului sau țirgovețului de odinioară sînt sentimente omenești permanente. Tradițiile de viață spirituală sînt aceleași, neatinse. Noile generații de slujitori ai altarului se fac și ei purtătorii de cuvînt ai compasiunii păstorilor lor, la petrecerea pe ultimul drum pămîntesc a trupului părăsit de suflet. Aceleași metafore, aceleași comparații formulate pe temeiul Sfintei Scripturi pot fi folosite și azi ca și altădată. Limba este aceeași, ceva mai mlădioasă și mai bogată în expresii, dar măiestria comunicării mesajul creștin depinde mereu de vorbitor, de omilet.

CONCLUZII. Manuscrisele omiletice la care ne-am referit, sînt doar o mică parte din tezaurul manuscriselor de acest gen din vechea literatură predicatorială românească. Ele demonstrează gustul pentru frumusețea limbii din partea autorilor rămași necunoscuți, dar și o grijă deosebită a copiştilor de a reda cît mai îngrijit cuvintele prin desenul literelor. Se observă o grijă deosebită pentru menținerea legăturii apropiate cu textele din Sfînta Scriptură și, în același timp, cu acelea din citirile și, mai ales, cîntările de strană. Fraza clară este formată din propoziții în care se surprinde atît momentul solemn la care participă ascultătorii cît și starea de spirit a vîrstelor celor de față, mari și mici. Evident, cuvîntările cuprinse în manuscrisele de mai sus nu sînt destinate lecturii în particular, dar și atunci trezesc interesul cititorului. Desigur, sînt unele pasaje care astăzi nu mai pot fi înțelese fără o reformulare adecvată, dar sînt directe, vorbesc de la suflet la suflet și oglindesc sinceritatea, suplețea gîndirii și vioiciunea graiului românesc de altădată. Ne putem regăsi în emoția literar-artistică și religioasă a înaintașilor noștri de acum două-trei secole, iar aceasta doar prin citirea atentă, cu grijă și cu dragoste, a filelor învechite de vreme. Mireasma duhului creștinesc, plenitudinea Ortodoxiei din fiecare imagine creată prin cuvinte, totul ne introduce în atmosfera veacurilor cărora le aparțin manuscrisele și devenim contemporani celor pentru care s-au scris acele manuscrise. Se observă, de la un manuscris la altul, o înaintare, o șlefuire tot mai meșteșugită a limbii. Cuvintele se alătură mai ușor, propozițiile se dezvoltă, frazele se încheagă. Într-un cuvînt, se adaugă noi și noi neștemate la tezaurul limbii noastre, nu numai al celei vorbite ci și al celei scrise. Iar fiindcă aceste neștemate sînt plămădite în grai bisericesc, ele sînt o contribuție bisericească la creșterea limbii.

OPERA EXEGETICĂ A SFINTULUI IOAN GURĂ DE AUR *

de : pr. TEODOR BABA

Strălucitul gânditor, scriitor, slujitor și predicator patristic, Sf. Ioan, supranumit „Gură de Aur”¹ s-a născut în Antiohia Siriei, probabil în anul 344, din părinții Secundus (magister militum Orientalis) și înțeleapta Antuza. Viața sa pilduitoare este îndeobște cunoscută, așa încît nu vom insista în amănunt asupra ei, iar studiile sale temeinice efectuate cu mari dascăli ai vremii, păgîni și creștini, i-au asigurat o excelentă orientare filosofică², o cunăștere aprofundată a Sfintei Scripturi și o mare putere de pătrundere a sufletului omenesc. După ce în anul 381 a fost hirotonit diacon, iar cinci ani mai tîrziu preot, în cei 12 ani de slujire preoțească la Antiohia a devenit cel mai mare predicator. Vestea despre acest mare dascăl al Bisericii s-a răspîndit în tot Împériul roman, încît după moartea patriarhului Nectarie al Constantinopolului (+397), a fost hirotesit întru episcop și apoi patriarh, de către patriarhul Teofil al Alexandriei la 26 februarie 398, desfășurînd o activitate intensă în toate sectoarele vieții bisericești. Prin bunătatea și înțelepciunea sa a convertit pe mulți păgîni și eretici la adevărata credință, a întors pe mulți păcătoși la pocăință, dar a avut și mult de suferit din pricina celor pe care a dorit să-i îndrepte și mai ales a casei imperiale. S-a stins în cel de al doilea exil, la Comana în Armenia, în 14 septembrie 407, purtînd crucea suferințelor asemenea Mîntuitorului Iisus Hristos, iar după moarte recunoscîndu-i-se faptele pilduitoare și nevinovăția a fost canonizat.

Sfîntul Ioan Gură de Aur a fost și a rămas modelul neîntrecut al preotului și al episcopului creștin : credință caldă, viață sfîntă, putere de a învăța, îndemna și îndrepta dragoste nesfîrșită față de sufletele oamenilor, entuziasm răscolitor pentru bine și progres, curaj neînfîrînt împotriva răului, luptă necurmată împotriva păcatului, foc misionar nestins. A desfășurat o originală operă socială, „înnoirile” sau „reformele” Sfîntului Ioan Gură de Aur fiind adevărate încercări de a reforma individul și societatea vremii sale³. Armele sale au fost credința, zelul, dar mai ales

* Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, la catedra de Studiul Vechiului Testament a Institutului teologic universitar din Sibiu, sub îndrumarea P.C. Părinte prof. dr. Dumitru Abrudan care a dat și avizul spre a fi publicată.

¹ Supranumele de „Hrisostom” sau „Gură de Aur” este utilizat pentru prima oară de Ioan Moscudela (anul 630), cf. Episcopul Nicodim, *Semințe evanghelice pentru Ogorul Domnului*, vol. XI, Mănăstirea Neamțu, 1935, pp. 330—331.

² Pr. prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, București, 1956, pp. 199—205; *Scrisoarea lui Isidor Pelusiotul, ep. II 42, la Nicolae Iorga, Medaillons d'histoire litteraire byzantine*, în „Byzantion”, III, Paris, 1926, pp. 17—20.

³ Pr. prof. Ioan G. Coman, *Nicolae Iorga despre scriitori creștini din epoca patristică*, în „Studii Teologice”, nr. 9—10/1971, pp. 508—615.

cuvîntul său vorbit și scris. A avut darul oratoriei ca puțini alții fiind cel mai mare cuvîntător al Bisericii creștine. Prin bogăția imaginației, prin stilul frumos și atrăgător, cel care citește pe Sf. Ioan Gură de Aur este cîștigat de el, la fel ca odinioară ascultătorii săi.

II. *Sfînta Scriptură în viziunea Sfîntului Ioan Gură de Aur.*

Sf. Ioan Gură de Aur a știut să păstreze un echilibru înțelept, evitînd exagerările și ereziile vremii sale, iar linia sa rămasă dreaptă și autoritativă de-a lungul veacurilor este călăuzitoare și pentru refacerea unității creștine. În viziunea sa, Sfînta Scriptură este operă divino-umană, adresată tuturor oamenilor, care stă la temelia credinței creștine, ca mijloc de desăvîrșire religioasă-morală și mîntuire sufletească⁴.

Ca operă divino-umană, Sfînta Scriptură este unică, distinctă și superioară tuturor creațiilor literare universale. Fiind de origine dumnezeiască, autorul ei este însuși Duhul Sfînt, iar scriitorii ei văzuți sînt organe ale Duhului — gura lui Dumnezeu⁵. Duhul Sfînt a inspirat și a luminat mintea autorilor Sfîntei Scripturi, făcîndu-i vrednici să pătrundă adevărurile divine, pe care le-au așezat apoi în scris și purtînd amprenta personalității lor, dar prin continua asistență și lucrare a Duhului Sfînt se explică uimitoarea unitate a cărților Sfîntei Scripturi, în toată divinitatea autorilor ei.

După Sf. Ioan Gură de Aur, Sfînta Scriptură nu s-ar putea împărți nici chiar în Vechiul și Noul Testament, între cele două părți fiind o unitate desăvîrșită. Vechiul Testament este denumit „lege apostolică” și „filozofia evanghelică”⁶.

Alături de Sfînta Tradiție și Sfînta Scriptură ca parte a ei constituie baza credinței și doctrinei creștine, ea răspunde tuturor întrebărilor religioase-morale și căruia trebuie să-i acordăm o desăvîrșită crezare⁷. Ea este destinată tuturor oamenilor, ca mijloc de desăvîrșire religioasă-morală, în scopul dobîndirii mîntuirii. De aceea, Sf. Ioan Gură de Aur propagă universalitatea Sfîntei Scripturi, fiind destinată nu numai unui singur popor sau anumitor persoane privilegiate, ci scrisă în chip providențial, „pentru mîntuirea noastră”⁸. Și tot „Sfintele Scripturi ne deșteaptă conștiința morală și ne curăță cugetul, în scopul împlinirii virtuților”⁹. Făcînd cunoscută viața creștinilor din timpurile apostolice, Sfînta Scriptură oferă credincioșilor și exemplul dreptilor și al sfinților care au împlinit voia lui Dumnezeu, fiind astfel un puternic stimulent pentru creștinul dornic de progres moral și de mîntuire.

III. *Opera Sfîntului Ioan Gură de Aur, în general și cea exegetică în special.*

⁴ Arhim. Veniamin Micle, *Citirea și interpretarea Sfîntei Scripturi*, după omiliile Sfîntului Ioan Gură de Aur, în „Ortodoxia”, nr. 2/1980, pp. 273—280.

⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Isaia*, în Migne, P.G. 54, col. 110.

⁶ Idem, *Comentar la Psalmul IV*, în PG 55, col. 51.

⁷ Idem, *Omilia a XII-a la Facere*, în PG 53, col. 104.

⁸ Idem, *Comentar la Psalmul 44*, în PG vol. 55, col. 148.

⁹ Idem, *Omilia a 53-a la Sfînta Evanghelie după Ioan*, în PG, vol. 59, col. 296.

Împreună cu Diodor de Tars și cu Teodor de Mopsuestia, Sf. Ioan Gură de Aur a ridicat pe cea mai înaltă treaptă Școala catehetică din Antiohia, care a cunoscut, între anii 370—450, cea mai ferventă perioadă a dezvoltării ei¹⁰. Deși nu era o școală în sensul strict al cuvântului, ci o grupare de teologi, ea a creat solide opere, cu predilecție în domeniul exegezei biblice¹¹. Dacă Școala alexandrină avea orientare filozofico-speculativă, sub influența lui Filon și Platon, interpretind alegoric Sfânta Scriptură, antiohienii s-au apropiat mai mult de filozofia lui Aristotel, spre interpretarea istorico-gramaticală a Sfintei Scripturi¹². Ori, cel mai fecund reprezentant al acestei școli, Sf. Ioan Gură de Aur, s-a distins prin marea număr de opere exegetice, închinându-și cea mai importantă parte a activității interpretării Sfintei Scripturi, cu o excepțională pătrundere și claritate. El subliniază adevărurile de credință din fiecare text explicat, le discută cu ajutorul datelor rațiunii și a altor texte biblice și sprijină învățăturile fundamentale ale Bisericii sau combate pozițiile păgînilor și ale ereticilor¹³.

În scop de studiu, vasta sa operă poate fi împărțită în patru părți — tratate, omilii, predici și scrisori¹⁴ — dar toate sînt, în esență, scrieri exegetice, omilii și comentarii la Sfânta Scriptură, scrise cu mîna sa proprie, sau stenografiate de tahirafi, în timpul predicii sale. Așa au putut fi răs-pîndite în întreaga Biserică, încă din timpul vieții sale, ceea ce i-a creat și binecunoscuta sa reputație.

4. Opera exegetică — omilii și comentarii ale cărților Sfintei Scripturi.

Ca exeget al Sfintei Scripturi, Sf. Ioan Gură de Aur a atins culmea strălucirii, fiind cel mai fidel exponent al spiritualității biblice și patristice. Opera sa exegetică, scrisă sub formă de omilii, se referă la întreaga Sfântă Scriptură, marea majoritate a lucrărilor sale ajungînd pînă la noi.

Referitor la Vechiul Testament s-au păstrat 67 omilii la Cartea Facerii (anul 386), opt omilii la Cărțile Regilor (anul 387), 58 omilii la Psaltire, cîteva omilii la cărțile profeților mari (Isaia, Ieremia și Daniel — anii 386—387) și, probabil, la cărțile Iov și Proverbele lui Solomon. Cele scrise la alte cărți ale Vechiului Testament nu s-au mai păstrat.

În ceea ce privește cărțile Noului Testament, s-au păstrat 90 omilii la Sfînta Evanghelie după Matei (anul 390), 16 omilii la Sfînta Evanghelie după Luca; (anul 388), 88 omilii la Sfînta Evanghelie după Ioan (anul 389); 63 omilii la Faptele Apostolilor (anul 388—401) și impresionanta cifră de 251 omilii la epistolele pauline (în afară de cele necunoscute).

¹⁰ Prof. dr. Iustin Moisescu, *Sfînta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfîntului Ioan Hrisostom*, Cernăuți, 1942, pp. 2—5.

¹¹ Pr. dr. Mihail Bulacu, *Școala exegetică biblică din Antiohia*, București, 1931, pp. 22—25.

¹² V. Ermoni, *Școala teologică din Antiohia*, în „Dictionaire de Theologie catholique”, tom. I, col. 1435—1437.

¹³ Pr. prof. Ioan G. Coman, *Personalitatea Sf. Ioan Gură de Aur*, în „Studii Teologice”, nr. 9—10/1957, pp. 606—607.

A. Omilii la cărțile Vechiului Testament

Din punct de vedere cronologic și al împrejurărilor în care au fost scrise și rostite, omiliile la *Cartea Facerii* pot fi împărțite în două: cele nouă omilii sau cuvântări¹⁵ întocmite la Antiohia și rostite de pe amvon în timpul Postului Mare al anului 386 și celelalte 67 omilii¹⁶, în care este interpretată întreaga Carte a Facerii, scrise și rostite la Constantinopol între anii 399—401.

În cele din prima categorie, Sf. Ioan Gură de Aur explică actul creației, mai întâi a Cerului și a pământului, cu viețuitoarele la care Dumnezeu a exclamat imperativul: „Să fie!”. Apoi, explică actul creației omului, la care Dumnezeu a spus: „Să facem!”, desăvârșind pe om, „după chipul și asemănarea Sa” (Facerea I, 1—3, 6, 26). Creația lumii văzute s-a făcut prin puterea cuvântului și voinței lui Dumnezeu, iar a omului prin participare directă și afectivă, aceasta fiind înzestrat cu „chipul lui Dumnezeu”, și chemat la „asemănarea cu El”.

Sf. Ioan explică apoi, că deși i s-a dat omului putere asupra tuturor viețuitoarelor pământului, ca dovadă a mării sollicitudini divine, ea a fost diminuată mult prin păcatul lui Adam prin care sîntem pedepsiți toți oamenii¹⁷.

Cu referire la cea de a doua grupă de 67 omilii, învățatul patriarh Fotie din secolul IX scria: „Au fost citite de noi 61 omilii ale lui Hristos-tom, la Cartea Facerii, în trei volume, dintre care primul volum cuprinde 20 omilii, al doilea 16 omilii și al treilea volum 25 omilii. Cum se arată în primul volum, aceste 20 cuvântări, împreună cu alte trei sau patru, care au fost intercalate, după trebuință, între cuvântările la Facere, au fost rostite în fața poporului, în mod treptat, de la începutul Postului Mare. Se cade să știm că acest volum, cu toate că are titlul „Cuvântări” (căci așa am găsit în cel pe care l-am citit), cuprinde scrieri care seamănă mai mult cu omiliile; aceasta, pe lângă altele și pentru faptul că deseori în multe din aceste cuvântări, el se adresează auditorilor ca fiind prezenți, îi întreabă, răspunde și vorbește cu certitudine. Or, cuvîntarea poate fi făcută în alt chip, decît să o arate și să o compună ca vorbire; nu numai atît, dar face aceasta fără încetare și cu siguranță, nu în mod parțial, fapt care prezintă pe toate ca omilii. Acestea au fost rostite în fața publicului, după cum se poate constata din cuprinsul lor, uneori la două zile; de cele mai multe ori însă în fiecare zi.

„Aceasta referitor la prima carte, în care sînt cuprinse 20 omilii. Din cartea a doua, care cuprinde 16 cuvîntări, primele șapte par a fi rostite tot în timpul Postului Mare; astfel, în întreg Postul Mare, au fost rostite pînă în Miercurea Mare 27 cuvîntări la Facere. Celelalte nouă cuvîntări

¹⁴ Paladiu, *Dialog istoric cu Teodor, diacon al Bisericii române; despre viața și petrecerea Fer. Ioan Gură de Aur, episcop al Constantinopolului*, 5, P.G. 47, col. 18—20.

¹⁵ În P.G. vol. 54, col. 581—630.

¹⁶ În P.G. vol. 53—54, col. 23—580.

¹⁷ M. Jeannin, *Saint Jean Chrysostome, Discours sur la Genèse*, în „Oeuvres complètes”, Paris, 1865, vol. V, pp. 441—459.

din cartea a doua și cele 25 din cartea a treia nu au fost rostite imediat și nici în continuare după Paste. După omilia din Miercurea Mare, care a fost a 27-a la Facere, a vorbit în ziua următoare despre cruce, apoi despre trădare și în urmă, potrivit cu sărbătorile zilelor, au fost rostite omiliile corespunzătoare¹⁸.

Cele 20 omilii cuprinse în primul volum (cunoscute de patriarhul Fotie) explică primele cinci capitole ale Facerii reluând ideile explicate antiohienilor. Apoi, în primele 16 omilii cuprinse în cartea a doua, autorul explică următoarele 10 capitole din cartea Facerii (cap. 6—15): despre Noe și fiii săi Sim, Ham și Iafet, turnul Babel, potopul și cauzele lui, chemarea lui Avraam și binecuvântarea seminției sale. În fine, în cel de al treilea volum manuscris deschis de patriarhul Fotie sînt cuprinse alte 25 omilii (mai puțin cu șase decît în realitate) în care explică în continuare cartea Facerii (capitolele 16—18). Aici prezintă ascultătorilor săi istoria patriarhilor biblici, începînd cu Isaac și continuînd cu Iacob și cu cei 12 fii ai săi, pînă la Iosif din Egipt. În esență Sf. Ioan Gură de Aur a voit să-i edifice că dacă nu ar fi fost săvîrșit păcatul adamitic, n-ar fi fost justificată venirea Mîntuitorului și mîntuirea obiectivă a neamului omenesc.

Dintre omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur la *Cărțile I și II Regi*, s-au păstrat cinci omilii despre Ana, mama profetului Samuel¹⁹; trei omilii despre regii David și Saul²⁰, și o omilie la profetul Ilie — toate scrise și rostite la Antiohia în anul 387.

Deși Sf. Ioan s-a ocupat cu siguranță și de *întreaga Psaltire* s-au păstrat omilii și comentarii doar la 62 psalmi. Locul comentariilor Psaltirii este, probabil, tot Antiohia, în ultimii ani ai șederii sale acolo²¹.

Comentînd spre exemplu, psalmii 41—49 (al fiilor lui Core și ai lui Asaf) arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru toți oamenii dar îndeosebi pentru cei în necazuri și nedreptăți, care vor fi izbăviți de Dumnezeu cel Atotputernic²². În psalmii 108—124 Sf. Ioan Gură de Aur vede pe autorul inspirat în duh de rugăciune, mijlocind pentru pacea Ierusalimului (Psalm 121, 6—8) și punîndu-și încrederea neclintită în Dumnezeu. Comentatorul urmărește și aici deprinderea credincioșilor în învățăturile religioș-morale cuprinse în Psaltire; îndeamnă la preamărirea lui Dumnezeu, prin cîntări de laudă (cf. Psalm 134—135, 50) dar și deplînge starea de decadență a celor păcătoși, asemenea iudeilor la riul Babilonului (cf. Psalm 136, 40). Scopul final al comentării psalmilor este nu atît cunoașterea lor teoretică, cît mai ales împlinirea în viață a preceptelor religioș-morale.

¹⁸ În Migne, P.G. vol. 103, col. 501—505.

¹⁹ În P.G. vol. 54, col. 631—676.

²⁰ P.G. vol. 54, col. 675—708.

²¹ M. Jeannin, *Saint Chrysostome, Commentaire sur les Psaumes* în „Oeuvres Complètes”, vol. V. Paris, 1865, pp. 523—596.

²² Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, *Cartea Psalmilor în spiritualitatea Ortodoxă* în „Studii Teologice”, nr. 7—8/1985, pp. 458—464.

Căutînd să lămurească noțiunea de *profeție* în Vechiul Testament, Sf. Ioan Gură de Aur a dezbătut în două dintre omiliile sale, intitulate: „Despre obscuritatea profețiilor”²³ scrise probabil la Antiohia, între anii 384—386. Apoi, tot la Antiohia a scris omilia la primele nouă capitole din cartea Profetului Isaia.

După o semnificativă prefață, Comentariul la Isaia urmărește tematica primelor șase capitole, de la chemarea profetului pînă la preamărirea Dumnezeuului Savaot. Exegeza făcută capitolelor 6—9 sugerează faptul că Sf. Ioan Gură de Aur s-a ocupat și de alte capitole din cartea profetului Isaia, îndeosebi de cele referitoare la patimile Domnului (50—53; 61, ș.a.), pe care le-a predicat credincioșilor în a doua parte a Săptămîinii Mari, atît la Antiohia cît și la Constantinopol. Vicisitudinile vremii și frămîntările prin care a trecut au făcut ca acestea să nu se mai păstreze astăzi. Cu privire la celelalte cărți ale profeților mari, s-au păstrat doar scurte fragmente din comentariile la Ieremia și Daniel²⁴.

În predici, Sf. Ioan Gură de Aur s-a folosit de numeroase citate biblice, atît din Vechiul cît și din Noul Testament, însumînd impresionanta cifră de 18.000 citate, ceea ce denotă preocuparea și atenția sa deosebită pentru întreaga Sfîntă Scriptură, ca izvor al Revelației divine.

B. Omilii la cărțile Noului Testament.

Mult mai numeroase decît cele dintîi, omiliile și comentariile la Noul Testament cuprind în primul rînd cele 90 omilii la *Sfînta Evanghelie după Matei*, scrise în anul 390 la Antiohia, dintre care se disting cele referitoare la Predica de pe Munte (5—7)²⁵, cu nestematele învățături creștine propovăduite de divinul Învățător.

Sfintele Evanghelii după Marcu și Luca n-au fost comentate în întregime de Sf. Ioan Gură de Aur (s-au păstrat doar șapte cuvîntări despre bogatul nemilostiv și săracul Lazăr) — în schimb *Sfînta Evanghelie după Ioan* a fost tratată în 88 omilii²⁶ scrise și rostite în Antiohia în anii 388—389.

Omiliile la *Faptele Apostolilor* pot fi împărțite în două, după locul și data scrierii. Astfel, în anul 388 au fost scrise și rostite la Antiohia patru omilii la partea de început a *Faptelor Apostolilor* și alte patru despre schimbarea numelor, iar la Constantinopol au fost rostite 55 omilii în fața credincioșilor, în anii 400—401. Din cauza scrierii lor de către ta-higrafi în timpul predicii, aceste omilii au o valoare literară mai scăzută, autorul neavînd răgazul să le revadă.

Exegeza Sfîntului Ioan Gură de Aur la *epistolele pauline* este completă.

²³ În P.G. vol. 56, col. 11—94, 97—142.

²⁴ Omiliile XV, în P.G. vol. 57, col. 236; la XVI, vol. 242—244, XVII, col. 264, XVIII, col. 265—268; XIX, col. 280—283, XXII, col. 302—307; XXIII, col. 317—318; XXIV, col. 321, pr. magistrand Mircea Nișcoveanu, *Doctrina Sfîntului Ioan Gură de Aur*, în *comentariul său la Predica de pe Munte*, în „Studii Teologice, nr. 9—10/1965, pp. 541—555.

²⁵ În P.G., vol. 51, col. 65—156.

²⁶ În P.G. vol. 60, col. 391—682.

Astfel, *Epistola către Romani* este comentată în 32 omilii, rostite la Antiohia, probabil în anul 391. Cu referire la ele, Isidor Pelusiotul scria: „În interpretarea Epistolei către Romani, în mod deosebit este strînsă comoara de înțelepciune a prea înțeleptului Ioan; căci socotesc, (și să nu creadă cineva că spun aceasta numai de formă) că dacă Sfîntul Pavel s-ar fi folosit de limba greacă adică pentru a se interpreta pe sine însuși, nu ar fi comentat altfel, decît fericitul bărbat amintit; așa de mult este împodobită această interpretare cu cugetări, frumusețe și precizie”²⁷.

Epistolele I și II Corinteni au fost interpretate de Sf. Ioan Gură de Aur în 74 omilii, din care cea dintîi în 44 iar a doua în 30 omilii²⁸, compuse și rostite la Antiohia și Constantinopol.

Dacă privitor la *Epistola către Galateni* s-a păstrat un singur comentariu al Sfîntului Ioan Gură de Aur; scris și rostit, probabil în ultimii ani ai activității sale la Antiohia (393—397), în schimb *Epistola către Efeseni* a fost comentată în 24 omilii de o valoare inestimabilă, în privința acurateței limbii. La *Epistola către Filipeni* au fost alcătuite 15 omilii (în Antiohia), înainte de plecarea la Constantinopol, sau în prima parte a activității sale acolo, iar *Epistola către Coloseni* a fost comentată la Constantinopol în anul 399, în 12 omilii cuprinzînd prețioase detalii asupra riturilor liturgice. Tot la Constantinopol (probabil în anul 400) au fost comentate în 16 omilii și *Epistola I-II Tesaloniceni* (prima în 11, cea de a doua în cinci omilii).

Cele două *Epistole către Timotei*, au fost și ele comentate, prima în 18 omilii și a doua în zece omilii, scrise la Antiohia sau Constantinopol. La rîndul ei, *Epistola către Tit* a fost comentată în șase omilii la Antiohia, în ultima parte a activității Sfîntului Ioan Gură de Aur. În fine, cele trei omilii la *Epistola către Filimon* au fost scrise și rostite la Antiohia între anii 393—397, iar *Epistola către Evrei* a fost comentată în 34 omilii, în anul 402 la Constantinopol²⁹.

Ocupîndu-se în mod deosebit de opera Sfîntului Apostol Pavel, Sf. Ioan Gură de Aur rămîne peste veacuri cel mai autorizat interpret al gîndirii pauline, ca și al întregii Scripturi. Omiliile sale exegetice, la fel ca și celelalte lucrări panegirice, ascetice, praznicale, ocazionale, catehetice, atrag și astăzi ca în vremea cînd au fost rostite; ele nu s-au învechit, ca atîtea alte cuvîntări rostite de oamenii lumii vechi, deoarece în ele clocotește o puternică credință în idealurile mărețe ale omului și mai ales ale creștinului; dreptatea, bunătatea, dragostea, desăvîrșirea. Oricum, opera exegetică a Sfîntului Ioan Gură de Aur este una din cele

²⁷ Cf. prof. dr. Iustin Moisescu, o.c., p. 17.

²⁸ Pr. prof. Grigorie Marcu, *Antropologia Paulină*, Sibiu, 1941, pp. 10—12; Idem *Mens Divinior — o comparație între Sf. Apostol Pavel și Sf. Ioan Gură de Aur*, în „Studii Teologice”, nr. 9—10/1957, pp. 617—624.

²⁹ Diac. prof. N. Nicolaescu, *Biserica Ortodoxă, păstrătoarea celor mai bune tradiții și metode de exegeză biblică*, în „Studii Teologice” nr. 3—4/1952, pp. 122—123.

mai întinse și mai bogate din cîte ne-a lăsat antichitatea, în general și epoca patristică în special.

IV. *Sf. Ioan Gură de Aur — exeget biblic, inițiator, creator și teolog aplicativ al principiilor ermeneutice.*

În cursul veacurilor s-a cimentat adevărul incontestabil că Sf. Ioan Gură de Aur este cel mai mare exeget creștin. El a comentat aproape toate cărțile Sfintei Scripturi, călăuzindu-se de cele mai sănătoase principii ermeneutice, folosind cea mai bună metodă de cercetare și expunere și lăsînd Bisericii un model inegalabil de profunzime, precizie, claritate și artă retorică³⁰. De la el, știința exegetică păstrează cu sfîntenie următoarele principii și norme călăuzitoare :

a) Sfînta Scriptură, cuvîntul lui Dumnezeu, ca cel dintîi izvor al descoperirii dumnezeiești celei mai presus de fire, este o carte destinată tuturor creștinilor, lectura ei vindecînd rănile sufletești, iar necunoașterea ei pricinuind toate ereziile și rătăcirile.

b) Pentru a putea înțelege cuprinsul Sfintei Scripturi în vederea explicării ei, exegetul trebuie să-și însușească în prealabil toate cunoștințele introductive referitoare la autorul, destinatarul, timpul, locul, motivele, scopul, limba și caracterul fiecărei scrieri.

c) În interpretarea Sfintei Scripturi, comentatorul nu trebuie să caute ideile sau gîndurile sale, ori ale semenilor săi, ci ideile și gîndurile pe care Dumnezeu ni le comunică prin intermediul aghiografilor, iar pe acestea le aflăm, stabilind în primul rînd, sensul literal, istoric sau gramatic al fiecărui text.

d) Sensul tipic, care se află în toate textele cu caracter profetic, trebuie sprijinit întotdeauna pe cel literal, printr-o pătrundere cît mai atentă a spiritului limbii ebraice și grecești, prin analiza gramaticală și istorică a fiecărui text, prin respectarea scrupuloasă a contextului și prin studiul comparat al textelor paralele și asemănătoare.

Referindu-se la regula contextului, Sf. Ioan Gură de Aur scria : „Nu este de ajuns să zicem că este scris în Scriptură, nici să scoatem cuvintele și să despărțim membrele corpului Scripturilor răsfirate, înțelegîndu-le în mod separat și lipsite de înlănțuirea lor proprie... Astfel, se introduc în viața noastră multe învățături rele, deoarece diavolul îndeamnă pe cei lipsiți de sîrguință să pronunțe în mod defectuos cele cuprinse în Scripturi, fie adăugînd, fie omițînd ceva, întunecîndu-se adevărul”³¹.

În privința folosirii locurilor paralele în interpretarea corectă a Sfintei Scripturi, Sf. Ioan Gură de Aur subliniază că ele sînt necesare nu numai pentru a dovedi că o învățătură e cuprinsă în mai multe cărți ci,

³⁰ Diac. prof. Emilian Cornițescu, *Principii ermeneutice în scrierile Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin Moiseșcu*, în rev. „B.O.R.”, nr. 7—8/1986, pp. 95—98.

³¹ *Omilia a IV la II Tesaloniceni*, la pr. lect. Constantin Cornițescu, *Sfinții Trei Ierarhi, interpreți ai Sfintei Scripturi*, în „Studii Teologice”, nr. 1—2/1976, pp. 88—92.

mai ales, pentru a lămuri un text mai greu cu ajutorul altor texte mai clare ³².

A. Metode și practici folosite de Sf. Ioan Gură de Aur în interpretarea Sfintei Scripturi.

Așa cum arătam mai sus, cu privire la interpretarea Sfintei Scripturi s-au impus, din primele veacuri creștine, două metode diferite, aplicate cu precădere de Școlile catehetice din Alexandria și Antiohia. Metoda alegorică alexandrină a fost impusă de necesitatea combaterii interpretărilor antropomorfe ale Sfintei Scripturi, făcute de iudei și gnostici, dar a dus și la subiectivism și greșeală. De aceea, ca o completare, antiohienii au adoptat logica aristotelică și metoda istorico-gramaticală în interpretarea Sfintei Scripturi.

Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă că datoria exegetului este de a cunoaște și folosi tot ce se poate ști în legătură cu împrejurările în care a fost scrisă Sfânta Scriptură, precum și datele Sfintei Tradiții ³³. El a păstrat un echilibru între cele două curente, evitând atât interpretarea alegorică pură, cât și exagerările interpretării istorico-literare. De fapt, el nu separă cele două aspecte ale textului biblic; întâi stabilește sensul literal, sau istorico-gramatical; apoi, unde este necesar, descoperă cu multă prudență sensul tipic spiritual. Într-una din omiliile sale, afirmă că, „precum pietrele prețioase au valoare, nu în volum, ci în frumusețea și în compoziția lor; tot așa și analiza celor mai mici cuvinte oferă interpretului informații deosebit de valoroase” ³⁴.

În anumite locuri, Sfânta Scriptură necesită însă interpretarea Spirituală, pe care Sf. Ioan Gură de Aur nu o neglijează. Unele evenimente din Vechiul Testament ce prefigurează fapte din Noul Testament sînt explicate prin metoda alegorică. Așa este, de pildă, trecerea evreilor prin Marea Roșie, considerată ca prefigurare a botezului creștin, apoi pericolele biblice ce reprezintă pe Dumnezeu în limbaj antro-po-morfic, sau parabolele rostite de Mîntuitorul Iisus Hristos cu privire la Împărăția cerurilor și viața viitoare. Sf. Ioan își formase convingerea din experiență îndelungată, că ascultătorii recepționează mult mai ușor adevărurile religio-morale, expuse într-un limbaj concret, intuitiv: „Nu atragem atât de bine oamenii, spunînd lucruri mari și sublime despre Dumnezeu, ca atunci cînd vorbim de bunătatea Lui, care interesează mîntuirea celor ce ascultă”.

Ilustru pedagog și profet cunoscător al sufletului uman, Sf. Ioan a folosit o serie de metode pentru ca tălmăcirea Sfintei Scripturi să fie cît mai roditoare în viața creștinului. Ele ușurau efortul său ca interpret, ca și pregătirea ascultătorilor pentru receptarea, păstrarea și aplicarea în viață a învățăturilor primite. Convins de importanța anunțării din timp a subiectului despre care avea să vorbească, Sf. Ioan Gură de Aur oferea credincioșilor posibilitatea să citească în prealabil textul res-

³² Ibidem, pp. 94—98.

³³ Comentariu la Psalmul VII, în P.G. vol. 55, col. 100—102.

³⁴ Omilia a XIII-a la Facere, în P.G. vol. 53, col. 108.

pectiv, formîndu-și astfel elementele apercceptive necesare urmării cu atenție a explicațiilor date în biserică³⁶. Pentru cei mai puțin rîvnitori, marele exeget folosea altă practică: după săvîrșirea sfintei liturghii rămînea la dispoziția lor. Astfel, la Antiohia, avea lungi conversații cu creștinii, care doreau să-i adreseze întrebări în particular referitoare la explicațiile înțelese insuficient³⁷. Pe lângă sfaturile și îndemnurile împărtășite, el încerca, mai ales, să le trezească dragostea pentru citirea cu pasiune a Sfintei Scripturi: „N-am pierdut niciodată ocazia de a înrădăcina acest obicei la toți cei care au avut cu mine convorbiri individuale”³⁸.

B. Sf. Ioan Gură de Aur — îndrumător al credincioșilor pentru citirea cu folos și înțelegerea corectă a Sfintei Scripturi.

După Sf. Ioan Gură de Aur, cunoașterea cuvîntului lui Dumnezeu prin citirea și studierea Sfintei Scripturi constituie datoria fundamentală a fiecărui creștin, așa cum rezultă din omiliile sale. Citirea sau rostirea cuvintelor din Sfînta Scriptură este o formă a vorbirii omului cu Dumnezeu, „o rugăciune al cărei folos nu întîrzie să se arate”. Este cu neputință — ca cel ce stă de vorbă cu Dumnezeu și îl ascultă, să nu dobîndească vreun folos, în armonie cu mărturisirea Sfîntului Apostol Pavel: „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare spre înțelepciunea cea întru dreptate!” (II Timotei 3, 16). Referindu-se la acest fapt important, Sf. Ioan Gură de Aur mărturisește: „Cît de dulce este citirea Sfintei Scripturi, mai dulce decît orice pășune, mai plăcută decît raiul și, mai ales, cînd știința se adaugă lecturii. Pajiștile, frumusețea florilor, frunzișul copacilor, iedera și arbustii desfătează privirea, dar după puține zile toate se ofilesc. Cunoașterea Scripturilor întărește încă duhul, curăță conștiința, smulge pasiunile înrobitoare, seamănă virtutea, ne ridică deasupra săgeților diavolului, ne face să locuim aproape de cer, eliberează sufletul de legăturile trupului, dîndu-i aripi ușoare și face să intre în sufletul cititorilor tot ceea ce s-a putut spune vreodată mai bine”³⁹.

Referitor la Cuvintele Mîntuitorului Hristos, adresate ucenicilor Săi, și prin ei tuturor: „Rătăciți, neștiind Scripturile” (Matei 22, 24), Sf. Ioan Gură de Aur atrage atenția credincioșilor săi că „pricina tuturor relelor este necunoașterea Sfintei Scripturi”⁴⁰. Una din preocupările pastorale ale Sfîntului Ioan Gură de Aur a fost determinarea credincioșilor de a avea fiecare un exemplar al Sfintei Scripturi: „Vă îndemn să aveți cartea Sfintei Scripturi de care vă vorbesc; înțelegeți pentru ce vă cer

³⁵ Omilia a XVIII-a, 1, în P.G., vol. 59, col. 115 A; Louis Meyer, *Saint Jean Chrysostome Maître de perfection chrétienne*, Paris, 1883, pp. 57—59.

³⁶ Despre Lazăr, III, 1 P.G. vol. 48, col. 991.

³⁷ Comentariu la Epistolele către Romani, XVI, 10, în P.G., vol. 60, col. 564.

³⁸ Despre Lazăr, III, 1, în P.G. 48, col. 992.

³⁹ Omilia la Ioan 53, 3 în P.G. vol. 59, col. 112; pr. Vasile Gordon, *Cunoașterea temeinică a Sfintei Scripturi și folosirea ei în predică* în rev. „B.O.R.”, nr. 7—8/1985, pp. 535—537.

⁴⁰ Omilia a V-a, în P.G. vol. 63, col. 485.

aceasta ; pentru a vă hrăni sufletele voastre" ⁴¹. Spre a-și determina credincioșii să citească Sfânta Scriptură, Sf. Ioan Gură de Aur consacră acestei teme o cuvîntare întregă. „Să ne dedicăm citirii" — scrie el ⁴², făcînd din îndemnul său un principiu instructiv. Dorea ca ascultătorii să mediteze îndelung asupra textului și să revină asupra lui, să se dedice nu numai citirii, ci și studiului aprofundat, printr-o adevărată repetiție, spre o temeinică însușire a cunoștințelor primite la care să participe întreaga familie : „Îndată ce v-ați întors acasă — spune marele ierarh — trebuie să luați Sfânta Scriptură și, cu soția și copiii, repetați împreună învățăturile care v-au fost date" ⁴³.

Citirea și meditarea Sfintei Scripturi ferește pe creștin chiar de ispitele diavolului, care „văzînd în noi mare rîvnă pentru preocupările spirituale, nu numai că nu ne atacă, dar nu va îndrăzni nici să ne privească, știind că manevrele lui vor fi zadarnice, iar loviturile cu care va îndrăzni să atace, vor cădea asupra lui" ⁴⁴.

Accentuînd foloasele religioase și morale rezultate din studiul Sfintei Scripturi, Sf. Ioan Gură de Aur adresează un apel stăruitor tuturor creștinilor : „Să ne apropiem deci cu dragoste de Cărțile Sfinte, că acest studiu perseverent risipește tristețea, aduce bucurie, distrug viciul, înrădăcinează virtutea și, în zgomotoasa vîltoare a activităților și lucrărilor omenesti, nu vă părăsește în fața valurilor acestei mări infuriate. Valurile se desfac, iar voi plutați în pace, că aveți cîrmaci — cunoașterea dumnezeieștilor îndrumări și frămîntările lumii nu izbutesc să rupă cîrma conducătoare" ⁴⁵.

CONCLUZII

Opera exegetică rămasă de la Sf. Ioan Gură de Aur este imensă. El ocupă un loc de frunte printre interpreții Sfintei Scripturi din toate timpurile, atît prin numărul și frumusețea operelor sale, cît și datorită principiilor pe care le-a pus la temelia metodei de interpretare.

În omiliile sale sînt răspîndite toate elementele necesare pentru alcătuirea unui tratat despre Sfânta Scriptură și interpretarea ei. Teologia sa este fundamentată pe principiul că Sfânta Scriptură este cartea divină-umană, care cuprinde Revelația dumnezeiască, sub forma cuvîntului omenesc. Autorul ei, Duhul Sfînt, a îndrumat luminat și asistat permanent pe aghiograf la redactarea textului sfînt, dar în același timp i-a respectat libertatea de exprimare, potrivit nivelului său cultural și mentalității contemporanilor săi. Astfel, Duhul Sfînt asigură Sfintei Scripturi inspirația și unitatea deplină, încît Sf. Ioan Gură de Aur spune că nu poate fi împărțită, formînd ambele o legătură organică. Adresată întregii omeniri, Sfânta Scriptură formează hrana spirituală, constituind

⁴¹ Omilia a IX-a la Coloseni, în P.G. vol. 62, col. 361.

⁴² Omilia 54, la Sf. Evanghelie după Ioan, 3, P.G. vol. 59, col. 302.

⁴³ Omilia a XXI-a la Epistola către Efeseni, în P.G. vol. 60, col. 35.

⁴⁴ Omilia a V-a la Evanghelia după Matei, 1, în P.G. vol. 53, col. 55.

⁴⁵ Omilia la Facere, 37 1, în P.G., vol. 53, col. 342.

temelia credinței și mijlocul inestimabil al progresului și desăvârșirii morale.

Dacă citirea și studierea Sfintei Scripturi este recomandată insistent de Sf. Ioan Gură de Aur tuturor credincioșilor, în schimb interpretarea ei este rezervată numai celor pregătiți special pentru această lucrare. El accentuează mereu realitatea că interpretarea ei nu este ușoară, ci prezintă o anume dificultate, datorită vechimii autorilor, mediului apariției și conținutului ei dumnezeiesc⁴⁶. În consecință, numai Biserica, prin persoanele ei autorizate are dreptul și puterea de-a tilcui Sfinta Scriptură, aceasta fiind o slujire pur bisericească, iar credincioșii trebuie să-și însușească explicațiile date în biserică, iar când citesc și întâmpină dificultăți, să apeleze la reprezentantul Bisericii, pentru înțelegerea corectă a textului, în duhul și tradiția sfinților apostoli și a urmașilor lor.

⁴⁶ Arhim. Veniamin Micle, *art. cit.*, pp. 296—297.

INSTITUȚIA DUHOVNICIEI ÎN TRADIȚIA RĂSĂRITEANĂ *

de: pr. DUMITRU MOGA

Idealul vieții creștine este sintetizat de Mîntuitorul Iisus Hristos în cuvîntul pe care îl adresează ucenicilor Săi pe Muntele Măslinilor zicînd: „Fiți desăvîrșiți precum și Tatăl vostru desăvîrșit este” (Matei 5, 48). După moartea, Învierea și Înălțarea Sa la cer, acest ideal este înfățișat lumii, ca model și exemplu de urmat, pentru progresul în viața duhovnicească, de către sfinții apostoli. Astfel Sf. Apostol Pavel ne îndeamnă să ajungem toți „la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim copii duși de valuri, purtați încoace și încolo de orice vînt al învățăturii” (Efeseni 4, 13—14).

Realizarea acestui ideal este un proces complex care angajează, alături de eul lăuntric, o serie de factori obiectivi, așa cum învață Mîntuitorul: „Nimeni nu poate veni la Mine dacă nu îi este dat de la Tatăl” (Ioan 6, 65). Reluînd cuvîntul dumnezeiescului său Părinte și Învățător, Sf. Apostol Pavel scrie la rîndul său: „Nimeni nu poate zice Domn este Iisus decît în Duhul Sfînt” (I Corinteni 12, 3). În consecință, urcușul duhovnicesc și dobîndirea mîntuirii este o cale anevoioasă și lungă ce începe de la „nașterea de sus” întru Hristos (cf. Ioan 3, 3) și durează de-a lungul întregii vieți creștine. Evident această creștere sau „tindere înainte” (cf. Filipeni 3, 14) nu poate ocoli nevoia unui „părinte”, filiația și paternitatea spirituală și un întreg ansamblu de mijloace și de principii divino-umane al căror suport este Duhul Sfînt. Este, cu alte cuvinte, o lucrare de pedagogie divină, pe care dascălii Bisericii o postulează datorită fragilității și slăbiciunii firii omenești: „Se va hotărî cineva să pornească pe drumul ce i se deschide în față, dacă nu l-a cunoscut din cercetare, fără un povătuitor neînșelător? Nu va porni cineva pe talazurile mării lipsindu-se de un cîrmaci priceput?”¹. Valoarea duhovnicească a fost subliniată și de un mare gînditor: „Nu putem nega că această instituție este de o înțelepciune divină... căci necesitatea spovedaniei reține pe mulți de la păcat, mai ales pe cei neînrădăcinați și aduce mare mîngăiere celor căzuți; astfel un duhovnic serios și înțelept este un mijloc excelent pentru mîntuirea sufletului. Dacă este adevărat că în lucrurile noastre omenești nu avem ceva mai

* Lucrare de seminar în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie la catedra de Liturgică și Pastorală a Institutului teologic universitar din Sibiu, sub îndrumarea P. C. Părinte prof. dr. Ilie Moldovan, care a dat și avizul de a fi publicată.

¹ Ignatie Xantopoulos, 100 de capete teologice și practice, în „Filocalia românească”, vol. VIII, p. 41.

sublim decît un părinte bun, demnitatea inviolabilă a tainei divine îl obligă să fie credincios și dătător de ajutor"².

I. Noțiuni fundamentale : duhovnicie, instituție, tradiție

Duhovnicia este activitatea de conducere sau de păstorire a sufletelor, care întrunește sau sintetizează toate atributele preoției, căci și prin funcțiunea liturgică din ritul Tainelor se împlinește într-o oarecare măsură o acțiune de conducere pastorală³. De aceea, duhovnicia prezintă două aspecte : sacramental liturgic, legat de administrarea Tainelor și altul pedagogic-pastoral. Din perspectivă sacramentală duhovnicia nu este o taină aparte ci o hirotesie, o binecuvîntare specială prin care episcopul dă preotului dreptul de a asculta mărturisiri, să lege și să dezlege păcatele credincioșilor. Din acest punct de vedere, duhovnicia se află în strînsă legătură cu Taina Preoției primită prin hirotonie și cu Taina Spovedaniei.

Spovedania nu este însă numai taină, ci și o instituție de pedagogie divină prin care se cîrmuiește sufletul pe drumul desăvîșirii sale religioase morale. Din acest punct de vedere, instituția duhovnicească ar putea fi în oarecare analogie cu altele, întîlnite în viața socială, cum sînt familia, societatea, etc. După cum între oameni există și se stabilesc raporturi de rudenie, prin consîngenitate și afinitate, tot așa instituția duhovniciei este un organism în cadrul căreia se statornicesc relații de înrudire spirituală, fie între un preot ca părinte duhovnicesc și fiii săi spirituali, fie între un îndrumător sau un povătuitor mai experimentat întru cele duhovnicești și un ucenic al acestuia. Aceasta sugerează ideea de continuitate, de unitate și identitate cu prototipul său original.

Astfel, în Biserica Ortodoxă, duhovnicia s-a impus ca o formă de conducere pastorală nu numai prin norme sau reguli, ci mai ales prin intermediul vieții liturgice și sacramentale, prin experiența vieții de despătimire acumulată de dascălii Bisericii, de sfinți și martiri. Noțiunea de „instituție” nu sugerează nici aspectul juridic, cît mai ales lucrarea harică, sacramentală, sinergetică, în care se manifestă „dumnezeiescul har care pe cele neputincioase le vindecă și pe cele ce sînt de lipsă le plinește”.

Tradiția este practica Bisericii, spiritualitatea ei liturgică, eclesială, multiformă⁴. Ea poate fi o învățătură, dar poate fi și o practică, un ritual⁵. „Sînt încă și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus, care dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris” (Ioan 21, 25). Ori, în cadrul instituției duhovniciei, tradiția a avut și are o mare însemnătate. Ea a fost lanțul viu al părinților duhovnicești, constituind un fel de coloană vertebrală a tra-

² G. W. Leibnitz, *Systema theologicum*, Mainz, 1852, p. 264.

³ Pr. Petre Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, București, 1939, p. 23.

⁴ Pr. prof. Ion Brie, *Tradiția și exigențele ei*, în „Telegraful Român” nr. 11—12/1981, p. 1.

⁵ Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Sibiu, 1983, p. 156.

diției pe care Biserica a primit-o de la apostoli și deci de la Hristos.

II. Atestarea instituției duhovniciei în perioada creștinismului primar.

a) Paternitatea spirituală și adopțiunea oglindită în Noul Testament. Semnificația cuvîntului „Avva” în cele spuse de Mintuitorul. În Noul Testament întîlnim termenul de „părinte” indicat pentru Dumnezeu: „Și tată al vostru să nu numiți pe nimeni, căci Tatăl vostru unul este, Cel din ceruri” (Matei 23, 9). Cu toate acestea, cuvîntul „Avva” a trecut în toate limbile, dar cu o semnificație nouă în raport cu Vechiul Testament. Sensul nou provine din revelația treimică „Avva-Părinte” din rugăciunea lui Iisus (Marcu 14, 36) și exprimă o intimitate de neconceput într-o rugăciune iudaică. Evanghelia ne descoperă iubirea Tatălui față de Fiul Său, care face ca paternitatea Sa să se răsfrîngă asupra tuturor oamenilor, fiii Săi, așa cum ne învață Domnul să rostim Tatăl nostru (Matei 6, 9; Luca 9, 2).

Sf. Ciril al Alexandriei arată că începînd cu Hristos, relația stăpîn-rob face loc misterului tată-fiu⁶. Datorită acestei mutații interdicția de la Matei 23, 9 nu i-a împiedicat pe sfinții apostoli să se intituleze „părinți” sau tată-părinte față de cei dinții credincioși pe care „i-au născut” în Hristos. În acest sens, ei se adresează credincioșilor numindu-i copii: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii...” (Galateni 4, 19); „Copiii mei, acestea vi le scriu, ca să nu păcătuiți și dacă a păcătuit cineva, avem Mijlocitor către Tatăl, pe Iisus Hristos cel drept” (I Ioan 2, 1).

Sfinții apostoli nu au avut o înțelegere clară că însușindu-și atributul de „părinte” nu se află în contradicție cu cuvîntul Mintuitorului, deoarece în limbajul și în gîndirea creștină Dumnezeu este „Tatăl nostru”, iar noi copiii Săi în Duhul Sfînt: „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu (Ioan 3, 5).

b) Ideea infierii ucenicilor de către Mintuitorul. Se știa că în viața familială, cuvîntul „fiu” exprimă cel mai apropiat grad de rude-nie în linie descendentă. Spre deosebire de nașterea naturală, infierea este actul prin care cineva introduce în familia sa o persoană străină, aceasta ocupînd o poziție corespunzătoare celei pe care o oferă filiația naturală, deoarece „adopție imitat naturum”⁷.

Un proces analog au experiat sfinții apostoli. Sf. Evanghelist Ioan exprimă clar ideea infierii supranaturale, deoarece întruparea Mintuitorului inaugurează acest proces teandric: „Și celor cîți L-au primit care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din singe nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut” (Ioan 1, 12—13). Sfinții apostoli au făcut astfel cei dinții oameni care s-au bucurat și s-au împăr-

⁶ Cf. Paul Evdokimov, *Sfințenia în tradiția Bisericii Ortodoxe*, în „Mitropolia Banatului” nr. 10—11/1975, p. 910.

⁷ A. Pillet, *Adoption empêchement du mariage*, în „Dictionnaire de Theologie Catholique” vol. I, Paris, 1910, col. 421.

tășit de acest dumnezeiesc privilegiu. Metafora vieții și a mlădiței sugerează atât de plastic calitatea de „Părinte” a Mântuitorului față de ucenici ca un izvor permanent de har și lumină în viața duhovnicească a Bisericii: „Rămâneți întru Mine și Eu în voi. Precum mlădița nu poate aduce roadă de la sine dacă nu rămîne în viță, tot așa nici voi, dacă nu rămâneți întru Mine (Ioan 15, 4).

În ajunul despărțirii Sale de ucenici, Hristos Domnul îi întărește zicîndu-le: Nu vă voi lăsa orfani, ci voi veni la voi” (Ioan 14, 18). Mîntuitorul se referise la înfierea și adopțiunea lor în Duhul Sfînt, pe care îl făgăduia: „Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mîngietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veci, Duhul adevărului”... (Ioan 14, 16—17). Un alt exemplu sugestiv este oferit cu prilejul Răstignirii: „Femeie, iată fiul tău... iată mama ta...” (Ioan 19, 26—27). Mîntuitorul încredințează Sfîntului Apostol Ioan „înfiat” spre purtare de grijă, pe Maica Domnului, iar în același timp apostolul devine și „fiu” al Maicii Domnului. Astfel, fecunditatea spirituală intră în relație cu crucea, iar peste veacuri, avva Longin putea transmite adagiul părinților: „Dă singele tău și voi primi Duhul”⁸.

Comparativ cu procedeele vechi testamentare sfinții apostoli și și prin ei toți creștinii sînt trecuți la condiția de fii, pentru care legea este iubirea părintească, rezultat al duhului „înfierii” adusă prin întruparea, moartea și Învierea Mîntuitorului care strigă în inimile noastre: „Avva! Părinte” (Romani 8, 15). Ori, înfierea ucenicilor ca și a tuturor celor „care cred în numele Lui” (Ioan 1, 12) reprezintă începutul unei lucrări neîntrerupte de pedagogie divină, care conține în sine instituția duhovniciei.

III. *Mărturiile de transmitere a ideii de paternitate spirituală de la apostoli la ucenicii lor.*

a) Formarea tradiției apostolice. *Faptele Apostolilor*, epistolele Sfîntului Apostol Pavel, etc., descriu cu destule amănunte viața creștină a veacului apostolic, ca cea mai autentică viață de familie creștină: „Iar toți cei care credeau erau laolaltă și aveau toate de obște și își vindeau bunurile și averile și le împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare” (Faptele Apostolilor 44—45). În sinul acestei comunități, sfinții apostoli constituiau o prezență de importanță excepțională. Credincioșii îi considerau și învățători, judecători, sfetnici și îndrumători, adică tot ceea ce ține de calitatea de „părinte”. De fapt, erau părinții lor spirituali, nu ca mai vișnînici, ei fiind cei care „i-au născut” pentru Hristos, după cum scria Sf. Apostol Pavel: „Eu v-am născut prin Evanghelie în Iisus Hristos. Deci vă rog, să-mi fiți următor mie precum și eu lui Hristos” (I Corinteni 4, 15—16). Săvîrșind Sfintele Taine, povățuind și dînd îndrumări ucenicilor lor direcți (I Timotei 1, 2; II Timotei 2, 1; Tit 1, 4), sfinții apostoli puneau în valoare calitatea de părinți, conferită lor de Hristos Domnul și, implicit, bazele instituției

⁸ Cf. Irenée Hausherr, *Direction spirituelle en Orient autre foi*, în „*Orientalia Christiana Analecta*”, nr. 183, Roma, 1955, p. 49.

duhovniciei: „Căci de ați avea zeci de mii de învățători în Hristos, totuși nu aveți mulți părinți. Căci eu v-am născut prin Evanghelie în Hristos” (I Corinteni 4, 15). Cuvîntul „părinți” sugerează chipul sfinților apostoli pe care cu timpul îl vor continua ucenicii lor. Epistolele pastorale în care Timotei și Tit sînt numiți „adevărați fii în credință”, sînt edificatoare. În ele abundă locurile în care Apostolul Neamurilor le dă îndrumări cu privire la întreaga viață religios-morală a credincioșilor: „Tu, deci, fiul meu, întărește-te în harul care este în Hristos Iisus și cele ce ai auzit de la mine, cu mulți martori de față, acestea să le încredințezi unor oameni credincioși care vor fi destoinici să învețe și pe alții” (II Timotei 2, 1—2).

La rîndul lor, ucenicii apostolilor, așezați ca episcopi în comunitățile Bisericii primare, continuă această lucrare de pedagogie divină. Bisericile apostolice au listele lor de episcopi, care erau desigur și cei dinții duhovnici. Astfel, lista Bisericii smirnenilor prezintă pe Policarp așezat episcop de Sf. Apostol Ioan. Cu prilejul martiriului Sfîntului Policarp, acuzatorii strigau, printre altele, că este „părintele creștinilor”⁹. În general, toate Bisericile îi prezentau pe cei așezați duhovnici și episcopi de către apostoli drept continuatori ai „seminții apostolice”¹⁰. Se înfiripa, astfel, un curent de viață spirituală în care, prin Duhul Sfînt, ucenicii apostolilor transmiteau fiilor și ucenicilor lor duhovnicești nevoința și experiența lor, devenind ei înșiși inele de legătură în succesiunea generațiilor de duhovnici sau călăuzitori pe drumul desăvîșirii creștine.

b) Apariția legăturii dintre „părinte și fiu” în cadrul instituțiilor bisericești primare. Antichitatea creștină a dat duhovnicului numele de „părinte” cu bună știință. De la cuvîntul „Avva”, termenul a trecut în toate limbile vorbite de creștini.

Sf. Ignatie al Antiohiei scrie: „Nu mai există în mine un foc al dragostei față de materie, ci o apă vie care trăiește în mine și strigă dinlăuntru vino la Tatăl”¹¹. Epistola către Diognet (X, 1) afirmă explicit primul lucru pe care îl dobîndește catehumenul este cunoașterea unui părinte... Și tu dacă vei avea această dorință vei primi și vei cunoaște mai întîi pe Tatăl”¹². În Didahia celor 12 apostoli se spune: „Dacă despre părinții după trup, Cuvîntul dumnezeiesc zice: Cîstește pe tatăl tău... cu atît mai mult despre părinții duhovnicești, Cuvîntul vă sfătuiește să-i cîstiți și să-i iubiți ca pe binefăcătorii și mijlocitorii către Dumnezeu, pe aceia care v-au născut din nou prin apă, care v-au umplut de Duhul Sfînt... care v-au socotit vrednici de Sfîntul

⁹ *Martirium Policarpi*, XII, 2.

¹⁰ Tertulian, *De praescriptione haereticorum*, 20, în „Corpus scriptorum latinorum haereticorum Ecclesiasticorum”, vol. XXII, p. 40.

¹¹ Sf. Ignatie al Antiohiei, *Către romani*, în „Scrierile părinților apostolici”, vol. I București, 1978, p. 177.

¹² *Epistola către Diognet*, în „Părinți și scriitori bisericești”, București, vol. I, 1979, p. 344.

Trup și Sînge, care v-au dezlegat de păcate și v-au rînduit să vă împărtășiți la Sfînta Euharistie și moștenitori ai lui Dumnezeu" ¹³. Se accentuează astfel, celule două aspecte originare ale duhovniciei — cel sacramental-liturgic și cel pedagogic-pastoral. Și tot de aici se vede că slujirea preotului nu se rezumă la oficierea tainelor, ci continuă în viața pastorală, prin care acesta face din credincioși fiii săi adoptivi: „Să nu iei mina ta de pe fiul tău și de pe fiica ta, ci să-i înveți din tinerețe frica de Dumnezeu" ¹⁴. La fel, în *Constituțiile apostolice*, preoții sînt numiți „părinți" duhovnicești" ¹⁵. În secolul IV, Amfilohiu de Iconium scria: „Mama este Biserica, preotul care te-a botezat este tatăl. Apostolii Bisericii sînt atinși de nebunie... Ei disprețuiesc pe tatăl și pe mama care i-au născut. Cît de puțin cinșesc ei pe duhovnici, pe părinții lor spirituali? Desigur, după Dumnezeu, părinte îți este preotul care te-a botezat" ¹⁶.

Preotul devenea părintele întru Hristos al fiecărui catehumen și această naștere stabilea raporturi personale imediate între fiecare nou botezat și părintele său duhovnicesc. Alături de săvîrșitorul botezului, *Didahia* îi amintește pe cei care participau la săvîrșirea acestei taine ca martori și garanți — instituția nașilor, persoane care vor face parte integrantă din instituția duhovnicească ¹⁷. La aceleași persoane se referă și Sf. Ioan Gură de Aur. Adresîndu-se neofitilor, el subliniază funcția nașilor ca povățuitori îndrumători duhovnicești, dar care nu se poate confunda cu aceea a preotului hirotont și hirotont întru duhovnic: „Să nu se creadă că la administrarea botezului este vorba de un act banal, ci să se știe că bunul nume de părinte îl poartă doar cei cărora li s-au încredințat neofitii pe calea virtuților" ¹⁸ — și deci paternitatea nașilor nu relevă nici un fel de funcție sacramentală, deși se află în sinul Bisericii și nu în afara ei.

Mai tirziu, numele de părinte poate fi întîlnit la călugării, părinții deșertului și ai pustiei, „martirii fără de sînge". În cazul în care se vorbește despre monahi sau simpli laici îmbunătățiți nu trebuie să înțelegem decît ajutorarea în formă subiectivă a penitenților și nu de Taina Pocăinței în sine. Există, așadar, în viața și istoria Bisericii o dublă linie de continuitate și dezvoltare a instituției duhovnicești: una care conferă numele de „părinte" și oficiul de organ al Sfîntului Duh unor persoane hirotontite în virtutea calității lor de săvîrșitori ai Sfîntelor Taine; și alta, un fel de succesiune duhovnicească, deținute de per-

¹³ Cf. *Dictionnaire de Spiritualité*, vol. III, col. 1012.

¹⁴ *Didahia celor 12 apostoli* IV, 9 în „Scrierile părinților apostolici, vol. I, București, 1978, p. 27.

¹⁵ *Scrierile părinților apostolici împreună cu așezămintele și canoanele apostolice*, trad. rom. Irineu Mihălcescu, M. Pîslariu, N. Nițu, Chișinău, 1912, p. 203.

¹⁶ Cf. *Dictionnaire de Spiritualité*, vol. III, col. 1013.

¹⁷ Maurice Gauguier, *L'Eglise primitive*, Paris, 1943, pp. 341—342.

¹⁸ Jean Hrysostom, *Huit catecheses baptismales inédites*, în „Sources Chrétiennes", nr. 50/1957, p. 116.

soane nehirotonite și transmisă în mod viu, personal, de la părinte (nași) la fiu, prin mijlocirea tradiției vii a Bisericii.

IV. Consolidarea instituției duhovniciei în perioada primară.

Duhovnicie, spovedanie, dezlegare.

Paralel cu perioada catehumenatului, instituția duhovniciei se dezvoltă în strinsă corelație cu Taina Pocăinței. Taina Mărturisirii sau Pocăinței constă în iertarea păcatelor celor ce le mărturisesc și se căiesc pentru ele, de către episcop sau preot, în mod văzut și de către Hristos în mod nevăzut¹⁹. Mintuitorul a conferit apostolilor puterea de a ierta păcatele oamenilor chiar din prima zi a Învierii Sale, seara împărțându-le Duhul Său cel Sfânt și spunându-le: „Luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele le vor fi iertate și cărora le veți ține, le vor fi ținute (Ioan 20, 22—23; Matei 18, 18). Mai trebuie să subliniem că în seara zilei Învierii, Iisus Hristos instituie atât Preoția sacramentală cât și Taina Spovedaniei, ceea ce arată că aceasta este legată direct și ființial de prima. Mintuitorul a acordat puterea specială și permanentă de a ierta păcatele numai apostolilor și prin ei urmașilor acestora, episcopii Bisericii primare (Ioan 20, 21—22) și nu tuturor celor care au intrat în relație nemijlocită cu El. Numai persoanele alese de Hristos într-un mod obiectiv și investite cu puterea Duhului Sfânt de către El, cum au fost apostolii, pot oferi garanție în exercitarea ei, perpetuată de Biserică printr-un act de consacrare specială. Aceasta este puterea acordată episcopilor și preoților prin Taina Hirotoniei, căreia de-a lungul veacurilor i s-a adăugat o rânduială specială, aceea a hirotesirii întru duhovnic. Ecouri mai îndepărtate ale acestei practici se află în canonul 43 al sinodului local de la Cartagina, în care citim: „Celor ce se pocăiesc să li se hotărască timpul de pocăință cu judecata episcopilor,” după deosebirea păcatelor, iar prezbiterul să nu dea absoluțiunea celui ce se pocăiește fără știrea episcopului... decît numai în lipsa episcopului sau din nevoie constrîngătoare”²⁰.

Tradiția Bisericii oferă numeroase știri despre mărturisirea păcatelor, despre administrarea Tainei Pocăinței, ca și despre rolul preotului de părinte și organ al Sfintului Duh în această lucrare dumnezeiască. Sf. Ignatie al Antiohiei scrie: „Dumnezeu iartă pe toți care se pocăiesc în unire cu Dumnezeu și în comuniune cu episcopul”²¹.

În secolul III, Sf. Ciprian vorbește despre necesitatea ca fiecare credincios să, spună episcopului păcatele sale, sau delegatului acestuia, pentru a primi penitența ce trebuie să o facă și apoi iertarea: „De sînt prinși în vre-o strîmtoare sau primejdie sau boală să nu aștepte prezența noastră, ci pot să facă exomologeza păcatelor lor la orice preot

¹⁹ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, București, 1978, p. 122.

²⁰ Dr. Nicolae Popovici, Uroș Kovincici, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. II, partea I, Arad, 1934, p. 200.

²¹ Sf. Ignatie Teoforul, *Către filadelienii*, VIII, 1, în *Scriserile Părinților apostolici*, vol. I, București, 1979, p. 180.

prezent" ²². În aceeași vreme la Constantinopole este atestat documentar ca funcționând un preot duhovnic ²³. Practica penitențială din lumea bizantină se distinge de echivalentul ei occidental, în sensul că nu a suferit niciodată influența interpretărilor legaliste ale mîntuirii, ca doctrină anselmiană a satisfacției ²⁴.

Literatura patristică și bizantină asupra pocăinței este ascetică și morală. În numeroasele sale apeluri la pocăință, Sf. Ioan Gură de Aur vorbește în mod frecvent despre mărturisire ca despre un act prin care penitentul își deschide conștiința înaintea unui martor al Bisericii, de la care așteaptă un medicament curativ: „Ai păcătuț? Intră în biserică spre a-ți spovedi păcatele tale, fie că ești drept fie că ești păcătos” ²⁵. De aceea în Răsărit, alături de duhovnicia sacramentală, se manifestă un interes deosebit pentru aspectul pedagogic-pastoral al instituției duhovniciei. Sf. Ioan Gură de Aur face aluzie la acel „Praxis”, termen curent întâlnit în scrierile sfinților părinți și autori duhovnicești din epoca de aur a Bisericii, ceea ce este o metodă spirituală foarte complexă ce eliberează de păcat și aduce eliberarea sufletului: „Mai ai și o a treia cale de pocăință — smerenia; fii smerit și ai desfăcut lanțurile păcatului” ²⁶. El recomandă și alte elemente ale acestui praxis-rugăciune și postul care vor intra și se vor cristaliza, cu timpul, în cunoscutul îndrumător pentru duhovnici.

Vorbind despre cele 33 trepte ale scării ce unește cerul cu pămîntul, pe care trebuie să le parcurgă cel ce se pocăiește cu adevărat, Sf. Ioan Scărarul face elogiul lepădării de sine și al despătimirii, al curățirii de patimi și al dobîndirii virtuților ²⁷.

Istoricul Sozomen mai arată că în același mod se împlinea pocăința și în Apus: „La Roma este în biserică un loc destinat pentru cei ce fac penitența; la sfîrșitul liturghiei, la care ei nu au dreptul să participe (erau excomunicați n.n.), ei se prosternau la pămînt plîngînd și suspînînd. Episcopul tot locrimînd vine înaintea lor, cade și se prosternă la fel cu ei. Apoi se scoală și ridică prosternații și după ce rostește peste ei rugăciuni potrivite le dă drumul; apoi fiecare dintre ei își nevoiește trupul prin postiri, nevointe, abținerea de la toate lucrurile care le-au fost impuse la timpul potrivit de episcopi. În ziua hotărîtă, primindu-și pedeapsa, este dezlegat de păcat” și reintră în comunitatea credincioșilor ²⁸.

²² Cf. pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Mărturisirea păcatelor și pocăinței în trecutul Bisericii*, în rev. „BOR”, nr. 3—4/1955, pp. 284—285.

²³ Cf. Iosif Gheorghian, *Istoria bisericească de Socrate Scolasticul București*, 1898, p. 164.

²⁴ Jean Meyendorff, *Initiation a la theologie byzantine*, Paris, 1976, p. 259.

²⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Predici despre pocăință și despre Sfînta Vavila*, trad. rom. Ștefan Bezdechi, București, 1925, pp. 12—13.

²⁶ *Ibidem*, p. 18.

²⁷ Sf. Ioan Scărarul, *Scara raiului*, în „Filocalia”, vol. IX, București, 1980.

²⁸ Cf. Iosif Gheorghian, o.c., p. 168.

În orient, dezlegarea era exprimată printr-o rugăciune și, chiar dacă se folosea o rugăciune declaratorie, iertarea păcatelor era atribuită lui Dumnezeu²⁹, deoarece „pocăința al cărei rod este iertarea păcatelor este un dar ceresc, o putere minunată care prin har biruie rînduiala legilor”³⁰.

Dezvoltarea și organizarea vieții monahale pe fundalul și în orizontul duhovnicesc al vechilor instituții ale Bisericii primare a însemnat continuarea și dăinuirea instituției duhovniciei, în sensul creștinismului primar. Mănăstirea este mediul în care s-a transmis tradiția părintelui spiritual, îndrumător duhovnicesc și educator îndeaproape al ucenicului său. Ucenicia în mănăstirile și așezămintele monahale reprezenta transmiterea învățăturilor de la părinți la fiii lor duhovnicești, în atmosfera de împreună-lucrare, rugăciune, evlavie, de autodepășire în săvîrșirea binelui, după modelul Mîntuitorului, al sfinților apostoli și al sfinților părinți din generațiile precedente.

Călugării devin astfel „avva” și „părinți” duhovnicești, numiți „diadohi” în tradiția egipteană, „gerontes” sau „pneumatikoi” în cea greacă, „stareți” în tradiția slavonă, aceasta desigur în sens de îndrumători și nu de săvîrșitori ai Tainei Spovedaniei. Este semnificativ faptul că și unii episcopi veneau la acești oameni simpli, călugări sau laici. Dar nu numai ei. În practică, credincioșii obișnuiau adesea să se adreseze călugărilor cu o viață mai îmbunătățită cerîndu-le un sfat, un îndemn, o povață, o mîngăiere sau un ajutor moral. Prestigiul lor a crescut concomitent cu posibilitatea oferită acestora de a primi hirotonia. Viața Sfîntului Pavel cel Tînăr afirmă că numeroase persoane se adresau sfîntului monah care avea reputația de a fi un excelent doctor de suflete. El poseda în plus puterea de a lega și dezlega, adică era preot³¹.

Este deosebit de important și faptul că înainte de a ajunge să primească această dumnezeiască taină, părinții înșiși ne spun nu o dată că ei personal au crescut duhovnicește, în preajma sau în jurul unor asemenea personalități din vremea lor. Astfel, Atanasie s-o format în jurul Sfîntilor Alexandru și Antonie, Sf. Vasile în jurul lui Eusebie și Eustațiu de Sevasta, Sf. Grigorie de Nazians în jurul tatălui său, Grigore cel Bătrîn, Sf. Grigorie al Nisei în jurul Sfîntului Vasile, Sf. Ioan Gură de Aur în jurul lui Meletie și Flavian, Didim în jurul Sfîntului Atanasie, Ieronim în jurul lui Damasus și Grigorie de Nazians, Macarie cel Mare în jurul Sfîntului Antonie, Sf. Ioan Casian în jurul părinților din Palestina și Egipt, dar mai ales în jurul Sfîntului Ioan Gură de Aur, Ciril al Alexandriei în jurul lui Isidor Pelusiotul și Teofil, Fericitul Augustin în jurul Sfîntului Ambrozie³². Sînt acei părinți duhovnicești despre

²⁹ Cf. Jean Meyendorff, *o.c.*, p. 26.

³⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Predici despre pocăință o.c.*, pp. 85—86.

³¹ Cf. *Dictionnaire de Spiritualite*, vol. III, col. 1015.

³² Pr. prof. Ioan Coman, *Sfinții părinți ca îndrumători ai duhovniciei*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 4—6/1966, p. 193.

care Sf. Simeon Noul Teolog scrie : „Sfinții vin din neam în neam (Isaia 9, 27) prin sfinții care i-au precedat, lipsindu-se de aceia prin lucrarea poruncilor lui Dumnezeu în care sînt luminați asemenea acelora, primind harul lui Dumnezeu prin participare. Astfel ei alcătuiesc un lanț de aur fiecare din ei fiind un inel ce se leagă de celălalt prin credință, prin faptă și prin iubire, întrucît alcătuiesc în Dumnezeu cel Unul un șir care nu se poate rupe ușor”³³.

După unii teologi, acea instituție a stareților „sau părinți duhovnicești”, mai mult decît cea a „directorilor, îndrumătorilor” de conștiință, indică poporul ortodox, totdeauna în căutarea unei manifestări vii a harismelor, a autorității care vine nu dintr-o funcțiune, ci direct de la Dumnezeu și în care se manifestă Duhul Sfînt. Astfel stareții, simpli călugări nehirotoniți erau adesea „părinți” spirituali ai episcopilor, ceea ce se explică prin starea lor monastică de penitență prin excelență, dar fără ca aceia să fie săvîrșitori ai Spovedaniei ca Taină propriu-zisă³⁴. Mai observăm că mărturisirea (comunicarea) între frați, nu pentru iertarea păcatelor ci pentru obținerea unei mîngîieri, a unui sfat, încurajări, rugăciune și ajutor, sau pentru spulberarea echivocităților și repararea nedreptăților este nu numai permisă, ci chiar recomandabilă ca o necesitate incontestabilă³⁵.

Acei „stareți” și „părinți spirituali” nu se pot substitui episcopilor și preotului în Taina Spovedaniei. Mărturisirea unui păcat făcută unui semen mai îmbunătățit moral și spiritual este mărturisirea pe care o face un copil părintelui său sau unui frate mai mare, fără ca acea confesare să urmărească restabilirea comuniunii cu Dumnezeu și cu Biserica, sau cu semenii. Acea mărturisire aduce incontestabil, o ușurare, o liniștire, dar numai atît. Ori, Taina Spovedaniei are în vedere restabilirea sau reaprinderea relației omului cu Dumnezeu, cu Biserica Trupul lui Hristos, precum și cu semenii, cu mădulare ale Bisericii și împreună purtători ai aceluiași chip al lui Dumnezeu (Facere 1,26)³⁶.

Legătura interioară dintre spovedanie și duhovnicie pune în lumină specificul instituției duhovniciei în tradiția răsăriteană. În noțiunea de duhovnicie este cuprins întreg ansamblul de acțiuni pe care le întreprinde preotul duhovnic, în vederea unei înriuriri personale exercitate asupra penitentului. Nu toate mijloacele pe care le folosește duhovnicul pentru a atinge acest scop sînt elemente constitutive ale Tainei, dar toate eforturile sale spre a îndrepta pe cel păcătos pe drumul

³³ Sf. Simeon Noul Teolog, 100 de capete de Dumnezeu cuvîntătoare și sfințitoare, în „Filocalia”, VI, București, 1977, p. 156.

³⁴ Paul Evdokimov, *L'Orthodoxie*, Paris, 1965, pp. 288—289.

³⁵ Panaghiotis N. Trembelas, *Dogmatique de L'Eglise Orthodoxe Catholique*, vol. III, Desclée den Brower, 1968, p. 285.

³⁶ Pr. prof. Dumitru Radu, *Preotul ca săvîrșitor al Tainei Spovedaniei și puterea lui de a dezlega păcatele după învățătura ortodoxă*, în rev. „BOR”, nr. 9—10/1982, p. 828.

unei adevărate pocăințe aparțin transpunerii în viață al îndatoririlor ce revin calității lui de păstor sufletească³⁷.

Prin intermediul mărturisirii verbale, duhovnicul pătrunde în sufletul penitentului care i se deschide de bună voie. În Taina Spovedaniei, penitentul realizează împreună cu preotul duhovnic comuniunea maximă ce se poate realiza cu un om, iar duhovnicul este înaintea de toate un medic capabil să deschidă sufletul păcătosului dornic de îndreptare. În același timp, mărturisirea verbală dă preotului duhovnic posibilitatea să cunoască starea de căință a penitentului ca și medicamentul adecvat bolii sale sufletești.

Ca un act soteriologic, iertarea păcatelor mărturisite în Taina Spovedaniei este un fapt ce aparține harului divin. De aceea, formula ortodoxă conservată în vechile euhologii bizantine este: „Darul Duhului Sfânt te dezleagă de toate păcatele tale”³⁸. Fidel tradiției și gândirii ortodoxe, Sf. Nicodim Aghioritul o argumentează punând-o în legătură cu înțelegerea comună a sfinților părinți, exprimată de Isidor Pelusiotul: „Duhovnicii nu sînt domni ai iertării sau moștenitori ai Sfințului Jertfelnic, precum necredincioșii aceia care ziceau: Veniți să moștenim jertfelnicul lui Dumnezeu”³⁹.

Canonul sau epitimia pune cel mai mult în evidență înfrîurirea personală a preotului asupra penitentului. El nu este un element constitutiv al tainei, dar în administrarea Tainei Pocăinței, rolul preotului nu va fi complet, dacă se va mărgini la primirea mărturisirii și dezlegarea păcatelor⁴⁰. Canonul 102 al Sinodului II trulan pune în lumină calitatea de leac, medicament a epitimiei, sugerînd în mod elocvent contribuția personală a preotului duhovnic: „Cei ce au primit de la Dumnezeu puterea de a lega și a dezlega, se vor comporta față de penitenți ca doctori atenți să găsească remediul particular pe care îl reclamă fiecare penitent”⁴¹.

În rînduiala Mărturisirii păstrată de Biserica Ortodoxă, scopul epitimiei nu este ispășitor, adică nu are felul de a satisface dreptatea divină care a fost satisfăcută o dată pentru totdeauna prin patima Mîntuitorului, ci este îndreptarea ontologică a penitentului, pentru restabilirea funcțiunilor conștiinței și voinței sale morale. În scaunul duhovnicesc se arată în întreaga sa dimensiune calitatea de părinte, doctor și judecător milostiv a preotului duhovnic, așa cum este ea de la început în tradiția răsăriteană a instituției duhovniciei: „Ca un părinte trebuie să primești pe păcătos cu brațele deschise precum Părintele ceresc a primit pe fiul cel desfrînat; ca un doctor trebuie să vindeci rănilor lui cu untdelemn și vin, sau cu iubire de oameni și cu canon; iar ca un ju-

³⁷ Pr. asist. Ilie Moldovan, *Preotul duhovnic și darul iertării păcatelor*, în „Ortodoxia”, nr. 4/1982, p. 576.

³⁸ Nicodim Aghioritul, *Carte foarte folositoare de suflet*, București, 1929, p. 85.

³⁹ *Ibidem*, p. 87.

⁴⁰ Hristu Andruzos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, trad. rom. pr. prof. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930, pp. 408, 412—413.

⁴¹ Dr. Nicolae Mișă, *Canoanele Bisericii, o.c.*, vol. I, partea II-a, pp. 488—489.

decător trebuie hotărîrea ta să fie foarte dreaptă și nu înșelată de daruri sau de jertfă" ⁴².

V. Concluzii

1. Noțiunea de duhovnicie este o noțiune complexă. Duhovnicia este activitatea de conducere sau de păstorire a sufletelor care întru-nește în cea mai completă sinteză toate atribuțiile preoției. De aici cele două aspecte majore: unul sacramental-liturgic și celălalt pedagogic-pastoral.

2. Privită din perspectiva vieții sacramentale a Bisericii, duhovnicia nu este o taină aparte, ci o hirotesie, o binecuvîntare specială prin care se dă preotului, din partea episcopului, dreptul să asculte mărturisiri, să lege și să dezlege păcatele credincioșilor.

3. Privită din punct de vedere pastoral, noțiunea de duhovnicie și duhovnic denumește pe acei „părinți” duhovnicești a căror paternitate nu relevă nici o funcțiune sacramentală. Ei au doar darul de a asculta, de a povățui, de a înțelege, de a găsi sfatul cel mai potrivit, de a contribui prin rugăciunile lor la limpezirea vieții personale a altora.

4. Duhovnicia s-a cristalizat în viața Bisericii încă din primele veacuri, aflîndu-se în strînsă legătură și interdependență cu Taina Preoției, primită prin hirotonie, și cu Taina Spovedaniei.

5. Ca formă de conducere pastorală, duhovnicia a devenit instituție pe fondul și în orizontul duhovnicesc al vechilor instituții ale Bisericii primare (instituția catehumenatului, instituția nașiei, a penitenței) a căror prelungire o reprezintă, continuînd experiența vieții de pocăință și despătimire acumulată de marii dascăli ai Bisericii.

6. Ea a căpătat un nou impuls și s-a menținut în forme aproape definitive odată cu organizarea monahismului, mediu în care s-a transmis tradiția părintelui duhovnicesc, care poate fi deopotrivă preot, naș sau stareț.

7. În cazul acelor „stareți” și părinți spirituali nehirotoniți nu trebuie să înțelegem că aceștia administrau Taina Spovedaniei. Aceasta pentru că ei nu se pot substitui episcopului sau preotului în Taina Spovedaniei care urmărește restabilirea comuniunii cu Dumnezeu și nu doar un simplu sfat, un îndemn, o povață sau un ajutor moral.

8. Continuîndu-și existența pînă astăzi, în albia tradiției Bisericii Ortodoxe, Spovedania și duhovnicia nu s-au transformat într-o formă de autoritarism pastoral, ci a dus și duce mai departe firul de aur al celor ce se desăvîrșesc întru Mîntuitorul Iisus Hristos.

⁴² Nicodim Aghioritul, o.c., p. 48.

ȘCOALA LUGOJANĂ — ELEMENT ACTIV ÎN FORMAREA CONȘTIINȚEI NAȚIONALE ROMÂNEȘTI

de: prof. GHEORGHE LUCHESCU

Școala, vechi tezaur de păstrare și cultivare a limbii românești, aduce o importantă mărturie cu privire la certificatul de cultură al neamului nostru. Vechimea școlii românești urcă în timp până la vremea lui Alexandru cel Bun (1400—1432), ceea ce confirmă existența unui învățământ românesc în secolul XV¹. În secolele următoare, încununa-rea eforturilor de a pune în valoare limba română s-a concretizat în înființarea primelor școli românești, printre care și cele din Banat. Banul de Lugoj-Caransebeș tipărea pe spesele sale în anul 1648, „Catehismul calvinesc”, tradus în românește de Ștefan Fogărași, destinat școlilor din cele două orașe². Mai trebuie să precizăm că învățământul în Lugoj are o vechime apreciabilă, de peste două veacuri și jumătate, născut din necesitatea luminării poporului. În secolele XV—XVI-lea aici au existat școli de dieci, care erau folosiți pentru scrierea unor acte oficiale: cereri, scrisori, chitanțe³. Contribuția cărturarilor lugojeni și caransebeșeni la traducerea *Paliei de la Orăștie*, monument al limbii și literaturii române, constituie un important act pentru unificarea graiului și cugetului românesc⁴.

Perioada următoare consemnează dezvoltarea învățământului românesc. Școlile românești — „școli confesionale” — funcționau sub oblăduirea Bisericii. Ele își amplifică sfera preocupărilor instructiv-educative, creindu-se astfel, grație lor, în secolele XVIII—XIX, intelectuali de seamă în variate domenii, care mai târziu au luptat pentru redeschiderea conștiinței naționale a populației autohtone (Eftimie Murgu, Vasile Maniu, Vincențiu Babeș, Coriolan Brediceanu ș.a.). În Lugoj se remarcase obernecul Gavril Gurean care în anul 1768 acorda sprijin pentru construirea unei clădiri destinată școlii confesionale, în curtea bisericii, cu două clase. Totuși se pare că prima școală ar fi fost cea de pe lângă biserică-mănăstire „Sf. Nicolae”, construită pe la sfârșitul secolului XIV sau la începutul celui următor. Cronicarul Nicolae

¹ Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, 1928, pp. 5—6.

² George Popovici, *Istoria românilor bănățeni*, Lugoj, 1904, p. 108; Patrichie Dragalina, *Din istoria Banatului-Severin*, vol. II, Caransebeș, pp. 138—139.

³ Petru Radu — Dimitrie Onciulescu, *Contribuții la istoria învățământului din Banat pînă la 1900*, București, 1977, pp. 71, 74, 75; I. Stratan, V. Muntean, *Monumente istorice bisericești din Lugoj*, Timișoara, 1981, pp. 21—22.

⁴ Iosif Popovici, *Palia de la Orăștie*, în „analele Academiei Române”, s. II, 1911, pp. 516—538; I. D. Suciu în *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, p. 100.

Stoica de Hațeg notează că la Lugoj se făcea „silabisirea (citirea) românească”⁵, fiind și dovezi că unele manuale erau aduse chiar de peste munți, nu fără greutate, prin așa-zisa vamă a cucului”.

În secolele XVI—XVII pentru populația românească din Banat, o influență deosebită au avut-o și școlile calvine de la Lugoj și Caransebeș, susținute de mica nobilime și negustorie locală care puteau fi înființate de Petru Popovici, adept al Reformei, probabil în vremea în care a exercitat funcția de ban al acestor orașe⁶. Pe timpul lui Acațiu Barcsai (1644—1658) a existat la Lugoj o școală reformată românească, având ca dascăl pe Moise Peștișel.

Ca și în alte centre românești, aida și la Lugoj, existența primelor școli a fost legată de Biserică. O mai veche cercetare întreprinsă asupra învățămîntului din Banat, aparținînd lui Iuliu Vuia⁷ precizase că nu numai mănăstirile ci și bisericile de prin sate au ajutat la răspîndirea științei de carte în rîndul sătenilor. Urmărind răspîndirea Reformei calvine, principele ardelean Gheorghe Rakoczi II (1648—1668) folosisse școala și muzica în acest scop. După moartea sa, văduva acestuia, Susana Lorantfi a deschis, în anul 1657, o școală de muzică bisericească în Făgăraș, precizînd în *Regulamentul de organizare* că „obligația magistrului român este aceea de a învăța ucenicii să cînte românește după obiceiul bisericilor din Lugoj și Caransebeș”. *Regulamentul* respectiv mai prevedea ca textele cîntărilor să fie scrise obligatoriu cu litere românești⁸. Din context rezultă și importanța pe care o prezentau românii, ca populația majoritară pe teritoriul Banatului, precum și faptul că școala românească din Lugoj avea în realitate o vechime de mai multe secole.

Schimbările aduse pe plan religios, ca urmare a Reformei, ca și stăpînirea otomană în Banat, diminuaseră activitatea învățămîntului în cursul secolului XVII. Instaurarea dominației habsburgice în 1716 a adus prefaceri importante în rețeaua învățămîntului din acest ținut. Astfel, în anul 1736 a fost înființată o altă școală românească, în clădirea de lângă biserica din Lugoj. Mai notăm că în paralel funcționaseră și alte școli private, casnice, pe la protopopi, preoție și alți cărturari⁹. Cursurile școlii „normale” din Lugoj au fost deschise în toamna anului 1770. Dintr-o consemnare generală denumită *Total Consignation*, din 1 septembrie 1768, alcătuită pe baza rapoartelor de la districție, rezultă propunerile administrației districtului Lugoj: „Administrația este

⁵ Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, București 1969, p. 190.

⁶ Victor Țircovnicu, *Istoria învățămîntului din Banat pînă la anul 1800*, Timișoara, 1978, p. 50.

⁷ Iuliu Vuia, *Școalele românești bănățene în secolul al XVIII-lea*, Orăștie, 1896; la Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățămîntului din Transilvania 1774—1805*, București, 1966.

⁸ Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I. București, 1942, pp. 105—106.

⁹ Nicolae Tincu-Velea, *Istoria bisericească politico-națională*, Sibiu, 1895, p. 284.

de părere ca în Lugoj să se găsească o clădire mai mare în care să funcționeze școala, și un învățător bine pregătit. Comuna Lugoj s-a oferit singură să construiască o asemenea școală. Aici ar putea învăța nu numai copii lugojenilor, dar și cei din satele apropiate: Harmădia (Armădia, n.n.), Tapia și Hesserich (Hezeriș, n.n.)". Se mai propunea, ca lângă impunătoarea clădire a bisericii, zidită de curind, să se înființeze un gimnaziu mic național, după toate cerințele" (ein Ordentlich Kleines National Gymnasium)" ¹⁰.

Conform informațiile furnizate de Nicolae Stoica de Hațeg, între 1760—1790, în Lugoj funcționaseră învățătorii Mihai Petru din Transilvania, Antonie Alexieviciu din Țara Românească, Ion Dascălu din Bănia, Constantin Protici, ceea ce reprezenta o mărturie despre legăturile spirituale ale lugojenilor cu românii de pe celelalte meleaguri ¹¹.

Se știe că școala românească din cuprinsul Imperiului habsburgic evidențiasse un anume specific rezultat din simbioza cu biserica în legătură cu procesul genezei și al afirmării conștiinței naționale. Cu toate că dezvoltarea învățămîntului românesc în Banat fusese stînjinită de condițiile economice și sociale ale vremii, secolul luminilor își pusese, totuși, amprenta sa realistă asupra conținutului și caracterului său. Necesitatea luminării maselor a determinat propuneri de remediere a stării spirituale, avîndu-se în vedere în primul rînd, înființarea de școli pentru români și sirbi. Dar treptat, învățămîntul a ajuns să fie subordonat scopurilor imperiale, pierzînd din caracterul său confesional din cadrul autonomiei bisericești ¹².

Documente locale reflectă pregnant dezvoltarea școlii românești din Lugoj, în ele specificîndu-se, deopotrivă numărul elevilor români ce frecventau școala (325 școlari în 1791), cit și exigențele autorităților districtuale cu privire la angajarea învățătorilor. Un rol hotărîtor îl avea adunarea bisericească. Ea a hotărît, de pildă, numirea lui Ioan Atanasievici, un „bun cunoscător de limbi și din familie de nemeși, liberi de sarcini și dorințe paurești, care ar face cinste orașului Lugoj și ar putea săvîrși și cu mai mult spor slujba de director local" ¹³.

Preocupările legate de perfecționarea învățămîntului în secolul XIX datează din cel de al treilea deceniu. *Protocolul Țerculelelor școlare* din anul 1820, consemnează obligațiile învățătorilor de atunci, insistînd asupra calității procesului instructiv-educativ. Circularele amintesc sancțiuni drastice date învățătorilor cu abateri de la disciplina școlii. Erau prevăzute: „Mutarea sau renunțarea la post a învățătorilor,

¹⁰ Ștefan Moldovan în mss. intitulat *Descrierea Lugojuului* (1862) tratează și perioada construcției școlii românești din Lugoj.

¹¹ Nicolae Stoica de Hațeg, o.c., p. 190.

¹² Dumitriu Ghișe — Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972, p. 30.

¹³ Arhiva Parohiei ortodoxe române Lugoj, *Protocolul școlii bisericești pe anul 1816*; George Joandrea, *Anuarul Școlii capitale ortodoxe române de băieți și fetele din Lugoj pe anul școlastic 1905—1906*, Lugoj, 1906, p. 11 (documentul reprezintă o chitanță, scrisă în românește, cu litere chirilice, și în care se precizează chiar numele dascălului din Lugoj, Moisés, precum și anul în care a fost eliberată, 1776).

conscrierea sau recensământul elevilor, admonestarea sau înlăturarea învățătorilor, întocmirea orarului școlar, înaintarea tabloului elevilor corigenți după examenul de toamnă, avertisment dat învățătorilor pentru rezultatele slabe de la examen . . .”¹⁴.

În aceeași perioadă, de existență și activitatea școlilor lugojene se legase și numele lui Constantin Daicovici-Loga, cărturar distins, autorul *Gramaticii românești* de la 1822. El și-a făcut studiile secundare la gimnaziul din Lugoj, fiind unul dintre cei mai străluciți elevi¹⁵.

Primei jumătăți a secolului XIX îi aparține și activitatea învățătorilor Dionesiu Dumitru și Nicolae Marcovici, desfășurată la Școala normală din Lugoj, care avea patru clase. Treptat, școala s-a dezvoltat, iar claselor existente li s-au adăugat altele noi (1859), iar prin strădania lui Constantin Udrea s-a înființat și o bibliotecă (1869), care din 1884 a adăpostit activitatea *Societății române de lectură din Lugoj*¹⁶.

La școala din Lugoj mai funcționase și învățătorul Ilie Miesu, cunoscut și pentru contribuția sa la difuzarea gazetelor muntene și ardelenene pe teritoriul Banatului. Printre altele, *Magazinul istoric pentru Dacia* al lui August Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu a fost răspândit de acest învățător, iar legătura învățătorimii lugojene cu prestigioșii revoluționari pașoptiști — Aloisiu Vlad și Eftimie Murgu — a avut importante urmări în răspîndirea Proclamației adoptate pe Cîmpul Libertății din Lugoj.

Lugojul a sprijinit deopotrivă și învățămîntul din districtul Caransebeșului, unde a fost stabilit și sediul directoratului școlilor române, ca director fiind numit învățătorul Ioan Mihuț care a păstrat această funcție între 1816—1835. Reputat pedagog, autor al mai multor lucrări de metodică — între ele excelind *Introducere în pedagogie și Cercare publică din pedagogie și metodică*¹⁷ — Ioan Mihuț se afirmase cu precădere prin lupta pentru orientarea științifică a învățămîntului.

Spre mijlocul veacului XIX, școala românească lugojană cunoscuse greutățile inerente determinate de starea politico-națională a întregii provincii. Din protocolul școlar din 31 iulie 1841 reiese că „strălucitul domn Vasile de Fogărași, asesor al comitatului Caraș și al Jdioarei, domn pămîntesc, arată cu durere de inimă că școalele noastre în cea mai rea stare adîncită se află”, solicitînd înlocuirea directorului școlar districtual, „ceea ce adunarea bisericească, cu bucurie a primit și s-a învoit”. „Văzînd că numai noi românii întru bună creștere și luminare,

¹⁴ Roman Cotoșman, *Contribuții la istoria școalelor românești din Banat. Protocolul jecularelor școlare*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 10—12/1956, pp. 185—188.

¹⁵ Constantin Diaconovici-Loga, *Gramatica românească*. Test stabilit, prefată și glosar de Olimpia Șerban și Eug. Dorcescu, Timișoara, 1973 p. 8.

¹⁶ Arhiva parohiei ortodoxe române din Lugoj, fond *Protocolul școalelor*; colecția de documente a Muzeului de istorie și etnografie din Lugoj; mapa arhigimnaziului lugojan.

¹⁷ Teodor Botiș, *Istoria școlii normale*, Arad, 1922, p. 400; Vasile Popeangă, *Un manuscris de metodică și pedagogie din anul 1815*, în „Revista de pedagogie”, nr. 5/1967, pp. 56—58.

de toate celelalte neamuri îndărăpt am rămas, și ca și noi odată înainte să pășim (...), pre un tânăr talentat de la fire cu talent bun dăruit să fie trimis la școlile din Vasarhely, ca acolo să se lumineze". Propunerea urmărea pregătirea temeinică a unui român lugojean pentru funcția de învățător al orașului¹⁸.

În august 1848, adunarea bisericească din Lugoj intervenea la deputații români din Dietă, cerind respectarea confesiunii ortodoxe românești și a școlilor române de către guvernul din Pesta, precum și convocarea unui congres bisericesc. În același an, protopopoul Ioan Marcu propunea înființarea unor burse pentru întreținerea tinerilor la școlile medii și a unei societăți naționale românești. În septembrie 1849 aceeași adunare adoptase propunerea înființării unei fundații culturale, pentru care s-a cerut aprobarea împăratului¹⁹.

Preocupările pentru limbă rămân permanente. În anul 1861, canonicul Andrei Liviu Pop cerea în congregația comitatului Caras, ca limba română să devină oficială pe întregul teritoriu al comitatului²⁰, iar în 1869 Constantin Udrea, anunțase adunarea comunei bisericești Lugoj că a fost înființată „biblioteca școalelor capitale”, urmînd ca în același an să se construiască și o clădire destinată ei²¹.

Exigența în pregătirea învățătorilor a sporit în a doua jumătate a secolului XIX, pentru ca în 1864 ocuparea locurilor vacante să se facă prin concurs.

Organele de presă „Telegraful român” și „Concordia” inserau în paginile lor condițiile angajării cadrelor didactice: să fie absolvent al preparandiei, să aibă capacitate pentru practica învățătorească, dar mai cu seamă să cunoască limba română și să dovedească o exemplară comportare. Din aceste condiții se poate deduce și orientarea învățămîntului românesc vizînd educația patriotică a generațiilor viitoare cultivîndu-le interesul pentru literatura și arta națională, puse în slujba ideii de unitate și libertate a românilor²².

Frământările anilor 1823—1861, determinate de năzuințele românilor pentru înființarea de școli proprii, pot fi sesizate și din disputele aprige din congregațiile comitatense. Strădaniile pentru deschiderea unor posibilități mai largi de instruire se concretizează în sacrificiile materiale ale poporului în această direcție. Anul 1861 coincide cu alegerea lui Emanoil Gojdu în funcția de comite suprem al comitatului Caras, prilej care deschide noi perspective și școlii lugojene. El a do-

¹⁸ Arhiva Parohiei ortodoxe române Lugoj, fond *Protocolul școalelor pe anul* 1841.

¹⁹ Arhiva Protopopiatului ortodox român Lugoj, *Protocolul adunărilor comunei bisericești din Lugoj*, filele 71—72, 75—76, 78—80.

²⁰ Arhivele Statului, fond *Prefectura județului Severin*, nr. 4, 1861, fila 24—25.

²¹ Arhiva Protopopiatului ortodox român Lugoj, *Protocolul adunărilor comunei bisericești*, 1869, filele 219, 222—223.

²² Gh. Părnăuș, *Învățătorii și profesorii în revoluția de la 1848. București, 1976*, p. 24.

nat suma de 2 000 florini pentru înființarea unui gimnaziu românesc, care să aibă paralele și limbă de predare maghiară și germană²².

Un moment important în dezvoltarea învățămîntului l-a reprezentat și organizarea societăților și adunărilor menite să perfecționeze pregătirea pedagogică a învățătorilor. În anul 1858 s-a inițiat la Lugoj un curs de perfecționare pentru învățătorii școlilor „poporale” din Banat, condus de inspectorul Constantin Ioanovici grație cunoscutului animator cultural Vasile Nicolescu. La această acțiune au participat peste 300 învățători și preparanți, ceea ce a reprezentat un adevărat eveniment de amploare. Mai târziu, la moartea acestui prestigios învățător, Coriolan Brediceanu avea să conchidă: „Tot ce a fost în Lugoj pentru binele nației, bisericei și școlii noastre românești, a îmbrățișat și sprijinit Vasile Nicolescu cu toată căldura inimei, lumina minții și tăria caracterului său”²⁴.

Preocupările de ordin metodic au fost prezente și ele la nivelul veacului întreg. Pentru calificarea profesională a învățătorilor se urmărea și atragerea lor spre lectura operelor literare și pedagogice. La Lugoj, prin înființarea *Reuniunii învățătorilor români de școli capitale și elementare populare*²⁵ s-a reușit întemeierea unei biblioteci, al cărei fond — îmbogățit prin donațiile lui Vinčențiu Babeș, Pavel Vasici, Atanasie Sandor etc., a încurajat promovarea culturii românești²⁶.

În deceniile șapte și opt ale secolului XIX, viața culturală a gravitat în jurul reuniunilor învățătoricești care au depus serioase eforturi de informare asupra problemelor pedagogice ridicate de învățămîntul timpului. În adunările generale se discutau manualele școlare, dar și creșterea prestigiului școlii românești. În aceeași vreme, la Lugoj, au fost elaborate și manuale de epică, lirică, didactică și poetica limbii române, spre uzul claselor gimnaziale²⁷. Autorul lor, Iosif Tempea, manifestase o dragoste profundă pentru limba română și frumusețea stilului, preocupări rareori întîlnite pînă atunci în ceea ce privește cărțile școlare.

Ținînd seama de evoluția vieții, școala elementară devenise insuficientă pentru pregătirea tinerilor. Temele dezbătute în adunările generale oglindeau fidel nevoile poporului român și principiile pedagogice în vigoare. Problemele teoretice au relevat importanța limbii naționale ca obiect de studiu, în școlile elementare și în activitatea muzicală atît de bine demonstrată de învățătorul Ion Vidu²⁸. Procesele verbale ale adunărilor generale consemnaseră strădaniile dascălilor pentru dezvoltarea

²² Vasile Lohan, *Istoricul Liceului „Coriolan Brediceanu” din Lugoj*, f. a. pp. 12—24.

²³ Coriolan Brediceanu, *Cuvîntare*, în „Anuarul școlii capitale ortodoxe române de băieți și fete din Lugoj pe anul școlastic 1907—1908”, Lugoj, 1908, p. 14.

²⁴ *Statutele Reuniunii învățătorilor români*, Lugoj, 1869, p. 2.

²⁵ V. Tircovnicu, *Contribuții la istoria învățămîntului românesc din Banat (1780—1918)*, București, 1970, pp. 257—258.

²⁷ I. Tempea, *Manual pentru epică, lirică și didactică a limbii române*, Lugoj, 1886; idem, *Stilul și poetica limbii române*, Lugoj, 1882.

țarea școlii românești, pentru apărarea limbii și națiunii române, iar orientarea reuniunilor învățătoresci se deslușește și din revistele redactate de dascălii bănățeni, ca spre exemplu: *Ludimagister* (care în 1887 își schimbă numele în *Pedagogul român*, iar în 1890 avea în frunte pe învățătorul Ion Vidu), *Educatorul*, *Privighetoarea*, *Junimea română* și *Convorbiri pedagogice*. La conducerea reuniunii au fost aleși dascăli și cărturari de prestigiu din Lugoj, Caransebeș, Bocșa Montană, Oravița, etc., printre care și George Joandrea din Lugoj, care au exercitat atribuțiile de președinte și respectiv vicepreședinte, între anii 1869—1877.

La sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, școala românească înregistrase o puternică afirmare, la care au contribuit, printre alții, Coriolan Brediceanu, Valeriu Braniste, Ion Vidu, George Dobrin, Ștefan Petrovici, Iosif Popovici. Calitatea procesului instructiv-educativ este confirmată și prin numărul mare de români care frecventau școlile de pe teritoriul comitatului Caraș. Este ilustrativă o statistică a anului 1894, care indică un total de 422 elevi, confirmându-se participarea însuflită a învățătorilor la cursurile școlii românești²⁹.

Conștiința națională a românilor lugojeni a fost confirmată în acei ani și de numeroasele prezențe ale învățătorilor la viața școlii românești transilvane. Dascălii lugojeni au colaborat la publicațiile românești din Brașov și Sibiu, ca și la cele din Timișoara, Caransebeș și Reșița. Spre pildă, învățătorul Petru Popescu din Lugoj dezvoltase în „Gazeta Transilvaniei” o temă legată de teoria progresului cultural, unde a relevat eforturile merituoase ale școlii în general pentru afirmarea ființei poporului român. El înțelege cultura ca pe o prețioasă avuție a neamului, care sporește odată cu trecerea timpului³⁰. Doi ani mai târziu, în 1895, Iosif Miclău sublinia rolul învățămîntului pentru popor, ca instrument principal în formarea și dezvoltarea conștiinței naționale a românilor. În concepția sa, dascălul era omul care salvează poporul de „jugul întinericului”, de unde și deducția logică, potrivit căreia, luminătorii poporului trebuiau să conlucreze pentru atingerea scopului final, respectiv emanciparea națională și politică³¹.

În aceeași vreme a activat și Coriolan Brediceanu care a afirmat cu tărie dreptul firesc, legitim al românilor de folosire a limbii materne în școală. El a expus cu curaj, în fața autorităților comitatense, gândurile și simțirile maselor populare și a sintetizat specificul spiritualității românești, apelînd, fără rezerve, la originea și vechimea națiunii. El a

²⁹ *Protocoloalele adunărilor generale XVI—XXIII ale Reuniunii învățătorilor români de la școlile confesionale române greco-ortodoxe din dieceza Caransebeșului, ținute în anii 1886—1893, compuse de Ioan Marcu, Lugoj, 1894, pp. 109—112.*

³⁰ *Ziarul Dreptatea*, 6 octombrie 1894, pp. 2—3.

³¹ Petru Popescu, *Educațiunea. Pentru părinți și învățători*, în „Gazeta Transilvaniei” LVI, 19 septembrie 1893, pp. 3—5.

³² Iosif Miclău, *Cuvîntare rostită în numele Reuniunii învățătorilor din dieceza greco-catolică a Lugoșului*, în „Almanah”, 1895, p. 20.

demascată cu subtilitate restricțiile folosirii limbii materne, cu fapte și evenimente concrete ceea ce a stîrnit vii controverse³².

Acestor demni și devotați slujitori ai școlii li s-a alăturat în anii următori, o pleiadă de intelectuali, din care au făcut parte Nicolae Marcu, Ștefan și Amalia Lipovan, Gheorghe Ghina, Constantin Liuba, Eva Ogrin, Gheorghe și Alexandru Onae, Sofia Florescu, Sidonia Vidu, Simion Mătășaru, Ana și Alexandru Florei. Cu toții au militat pentru perfecționarea pedagogică și educativă a învățămîntului, iar la cultivarea sentimentului patriotic au contribuit și exponenți de seamă ai culturii românești, precum Aurel C. Popovici, Traian Vuia, Cassian R. Munteanu, Ion Popovici-Bănățeanu, Victor Vlad Delamarina. Publicistica de factură pedagogică cîștigase tot mai mult teren, iar scrisul unor dascăli lugoieni elogiază „cel mai scump odor, cel mai neprețuit clementiu (scop, dorință n.n.) al poporului nostru român — limba sa”³³. Revista „Familia” consemna, într-o serie de note, activitatea adunărilor generale ale învățătorilor din Lugoj și aprecia construirea școlilor noi, deschiderea unor internate, reliefind preocupările lor și ale preoților pentru crearea de condiții cît mai bune pentru elevi³⁴.

Dezvoltarea economică a Banatului este ilustrată și de învățămîntul profesional. Tradiția industriei manufacturiere, diversificarea meseriilor a produs importante mutații în structura socială a orașelor Timișoara, Lugoj, Caransebeș și Oravița. În 1886 s-au înființat clase pentru toate meseriile, iar în jurul anilor 1900 erau 238 elevi care le frecventau³⁵. Sursele documentare dezvăluie stadiul dezvoltării școlii de meserii în primele decenii ale secolului XX, din care, pînă în 1914, au ieșit 1245 cadre pregătite³⁶.

Odată cu creșterea numărului de elevi s-a dezvoltat și baza materială a învățămîntului (săli de clasă și internate). Avocatul Liviu Marcu întemeiase un alumneu (internat), care găzduia copiii de la sate veniți să învețe carte în Lugoj. În perioada 1902—1919 au fost acordate 122 burse la peste 50 elevi. Învățămîntul lugoian a fost ajutat deopotrivă și de fundațiile existente, destinate ajutării elevilor cu posibilități materiale modeste și emancipării sociale și naționale a tineretului studios³⁷.

Actul măreț de la 1 Decembrie 1918 a deschis perspectivele unei noi dezvoltări, iar meritele școlii lugojene au fost apreciate ca atare.

³² Dreptatea, II, 2/14 octombrie 1895, p. 2.

³³ Fabiu Rezei, De la Jubileul din Lugosiu, în „Gazeta Transilvaniei” LVI, (1903), nr. 131, p. 3.

³⁴ Familia, XXVIII, nr. 37, 13 septembrie 1892, p. 442; idem, XXXVIII (1902), nr. 29, 21 iulie, p. 348; idem, XXXIX (1903), nr. 30, 27 iulie, p. 358.

³⁵ Drapelul, II, 11 februarie 1902, p. 2.

³⁶ Arhivele Statului, Timișoara, fond Primăria orașului Lugoj, dosare, actuceniei, (1906—1914), filele 17—19, 38, 40—45.

³⁷ Drapelul, II (1902), nr. 15, 17, 119; dr. Victor Lăzărescu, Fundații lugojene în sprijinul elevilor și studenților bănățeni, în „Mitropolia Banatului”, nr. 11—12/1985, pp. 815—821.

Nu este întimplător faptul că marele istoric Nicolae Iorga, în urma vizitei din 1922, a înscris în cronica liceului „Coriolan Brediceanu” neuitate cuvinte: „Școală de suflete, de suflet românesc și prin aceasta de larg și bun suflet omenesc trebuie să fie orice așezămint de cultură. Atunci cînd un trecut întreg de suferinți este la începutul lui, cu atît mai puternic se pot desfășurat aripile către un vrednic viitor. Avem în puterea creșterii de către noi pe aceia care trebuie să fie bărbați de credință nezguduită, caracter tare, neaccesibili la egoism și la pofte materiale, cu care se poate face o țară în stare să reziste la orice primejdii, înafară de alunecări dinlăuntru. Răspunderea noastră va fi grea înaintea veacurilor. Tinerii profesori pe care i-am găsit în vechiul centru de cultură românească — Lugojul — au arătat, într-o zi pe care nu voi uita-o, că sînt destoinici s-o poarte”³⁸. Cuvintele simbolice ale lui Nicolae Iorga au anticipat înfăptuirile viitoare, confirmate și de școlile lugojene, de pe băncile cărora s-au ridicat și se ridică mereu alte contingente proaspete de intelectuali dornici să fie folositori întregii noastre țări.

³⁸ V. Lohan, o.c., p. 3.

EXISTENŢA DUHURILOR RELE

Duminica 5-a după Rusalii

Cît de tristă este soarta acelor oameni care cad în cursele diavolului, se poate observa din Sfînta Evanghelie. Doi oameni din ţinutul Gaderenilor lingă lacul Ghenizaretului erau cuprinşi de mai multă vreme de duhuri necurate care îi chinuiau îngrozitor, încît zi şi noapte umblau prin peşteri şi prin morminte. Nu mai locuiau în case şi nici nu îmbrăcau haine, tiranizînd întreaga împrejurime şi ţinînd calea trecătorilor. Din fericire, a trecut pe acolo Mîntuitorul, care în nemărginita Sa milă, I-a vindecat de boala lor, poruncind duhurilor necurate să iasă din ei şi să intre într-o turmă de porci, ce păşteau în apropierea lacului Ghenizaret.

Diavolul a încercat şi încearcă în permanenţă să-i ademenească pe oameni, căutînd să-i înstrăineze de Dumnezeu şi să-i prindă în chinurile sale. Orice gînd rău sau faptă rea îşi are izvorul de la diavolul care a fost „ucigător de oameni, de la început şi întru adevăr n-a stat” (Ioan 8, 44). Dimpotrivă, Mîntuitorul Iisus Hristos, prin moartea şi învierea Sa, a învins puterea diavolului, oferindu-ne posibilitatea de a-l ocoli pe cel necurat şi de a scăpa de sub influenţa lui răufăcătoare. Puterea duhurilor rele a fost înfrîntă, dar nu şi nimicită. Diavolul, duhurile rele au rămas pe pămînt exercitîndu-şi influenţa atît asupra omului cît şi asupra naturii înconjurătoare, pînă la învierea generală şi sfîrşitul lumii, cînd şi natura neînsufleţită iese definitiv de sub influenţa lor, iar ei îşi primesc pedeapsa definitivă în focul cel veşnic. Aşa fiind, trebuie să reţinem că şi credinciosul evlavios poate fi ademenit de ele, poate cădea în cursele diavolului atîta timp cît trăieşte pe pămînt, deşi puterea sa este limitată.

Sfînta Scriptură a Vechiului Testament (Facerea) arată că Dumnezeu i-a creat pe îngeri ca fiinţe spirituale destinate binelui, dar înzestrate cu raţiune şi voinţă liberă, superioare omului şi nemuritoare, deşi totuşi mărginite în activitatea lor, cu scopul de a-L lăuda, a-L preamări şi a-I împlini necondiţionat voia şi astfel de a se bucura de fericire deplină în cer. Totuşi, o parte dintre îngeri s-a abătut de la menirea lor, nevoind să-I dea ascultare şi supunere şi s-au lepădat de Dumnezeu devenind îngeri răi. În mîndria lor (păcat satanic), au voit să fie asemenea lui Dumnezeu şi chiar să I se substituie, după cum notează Isaia

Proorocul : „Tu care ziceai în cugetul tău : mă voi ridica în ceruri și mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi așeza jilțul meu ! În muntele cel sfânt voi pune sălașul meu, la capătul laturei celei de miazănoapte. Mă voi ridica deasupra norilor și asemenea cu cel Preaînalt voi fi ! Și acum tu te pogori în iad, în cele mai de jos ale adîncului” (Isaia 14, 13—15).

Dascălii Bisericii arată că mai întîi a căzut un înger, Lucifer, căpetenia uneia dintre cete, căruia i-au urmat și cei care erau sub influența lui. Atunci s-a petrecut lupta dintre îngerii buni și cei răi : „Și s-a făcut război în cer : Mihail și îngerii lui au pornit război cu balaurul. Și se războia și balaurul și îngerii lui. Și n-a izbutit el, nici nu s-a mai găsit pentru ei loc în cer. Și a fost aruncat balaurul cel mare, șarpele cel de demult, care se chiamă diavol și satana, cel ce înșală toată lumea, aruncat a fost pe pămînt și îngerii lui au fost aruncați cu el” (Apocalipsa 12, 7—9). Căderea și osînda îngerilor răi, ce s-a produs înaintea căderii omului, a fost clar prezentată de Sf. Apostol Petru : „Căci dacă Dumnezeu n-a cruțat pe îngerii care au păcătuit, ci legîndu-i cu legăturile întinericului în iad, i-a dat să fie păziți spre judecată” (II Petru 2, 4).

Sfînta Scriptură vorbește în multe locuri despre îngerii răi, numindu-i duhuri rele. Astfel, despre cel dintîi rege, Saul, din Vechiul Testament se spune că era „muncit de duh rău” (I Regi 16, 15). În Noul Testament apar adeseori expresiile „duhuri necurate” (Luca 11, 24), diavoli (Ioan 8, 44), „ispititorul” (Matei 4, 3), satana (Matei 12, 26), „domnul lumii acesteia” (Ioan 12, 31), „domnul puterii văzduhului” (Efeseni 2, 2), „domnul dracilor” (Matei 12, 24 ; 25, 41), etc. Numărul lor este destul de mare, ei formînd o adevărată împărăție a răului (Efeseni 6, 12), la antipozii îngerilor buni, desigur mult mai numeroși.

În centrul învățăturii creștine întregului neam omenesc de sub robia diavolului, prin Mintuitorul Iisus Hristos, care s-a întrupat „pentru ca să strice lucrările diavolului” (I Ioan 3, 8), asupra cărora nu avea nici un drept, căci „al Domnului este pămîntul și plinirea lui ; lumea și toți cei ce locuiesc în ea” (Psalm 23, 1). Duhurile necurate se află în raport de antagonism cu întreaga lume materială și cu oamenii, la fel ca și cu îngerii buni, răspîndind răutate și blesteme, dar Dumnezeu le mărginește influența. În Vechiul Testament este bine cunoscut cazul dreptului Iov, pe care satana l-a deposedat de avere, de copii și el însuși a fost lovit de o boală grea. Dumnezeu însă n-a îngăduit satanei să se atingă de sufletul său. În Noul Testament, Sfintele Evanghelii amintesc destule cazuri cînd satana a generat diferite boli fizice și spirituale ; unor oameni le-a luat auzul și graiul (cf. Matei 9, 25), altora le-a produs boli psihice.

Acțiunea diavolului se îndreaptă cu deosebire împotriva operei de mîntuire a oamenilor, căutînd să-i îndepărteze tot mai mult de Dumnezeu. Duhurile rele invidiază starea de fericire destinată oamenilor ce trăiesc în conlucrare cu harul divin, pe care ei l-au pierdut. Sf. Apostol Petru își îndeamnă cititorii să privegheze, să fie mereu treji, „căci

potrivnicul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită" (I Petru 5, 8). Influența diavolului asupra oamenilor este îngăduită de Dumnezeu, fie ca mijloc de încercare și întărire a celor buni: „Fericit este bărbatul care rabdă ispita, căci lămurit făcîndu-se va lua cununa vieții pe care a făgăduit-o Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El" (Iacob 1, 12), fie ca pedepsire a celor răi (cf. I Corinteni 5, 5). Sf. Ioan Gură de Aur subliniază că „pedepsele și supărările din viața aceasta ne aduc micșorare în suferințele viitoare". Dumnezeu nu îngăduie însă să fim ispitiți peste puterile noastre, iar diavolul nu poate constrînge voința omului spre a păcătui, ci doar îi solicită consimțămîntul.

În lupta cu puterile răului, în ajutorul credincioșilor stă în permanență Insuși Mîntuitorul Iisus Hristos, Cel care a biruit iadul și moartea, Cel ce se află mereu în Biserica Sa și se comunică prin Sfintele Taine și ierurgii, cu ajutorul cărora se înlătură influența satanei. Alături de credincioși stau și sfinții îngeri păzitori, care prin puterea și numărul lor întrec toate duhurile rele, și mai ales puterea crucii Mîntuitorului Iisus Hristos, atît de minunat exprimată în rugăciunea de la Sfînta Taină a Maslului: „Doamne, armă asupra diavolului, crucea Ta ne-ai dat-o nouă".

Prot. dr. ZENO MUNTEANU

FANTOMELE DIN CEAȚĂ

Duminica a 11-a după Rusalii

Vrem să fim iertați, dar nu sîntem dispuși să iertăm și noi. Vrem să ni se acorde atenție și să ne fie luate în seamă toate drepturile, dorințele de nu și capriciile, luăm însă foarte grăbit și împrăștiat aminte la nevoile, doleanțele și solicitările celorlalți. Ei ne apar undeva, de parte, ca un soi de fantome pierdute în ceață.

Ni se pare, de fapt, că toți cei din jurul nostru au obligația față de noi, iar noi față de nimeni, niciodată. Toate ni se cuvin, tot ce facem e bun și îndreptățit, numai noi avem întotdeauna dreptate. Nici cu gîndul nu gîndim că s-ar putea întîmpla să fi greșit, să fi năpăstuit sau insultat pe cineva; parcă purtăm, temeinic încrustată în țesuturile adînci din sine o balanță cu talerul dreptății neclintit îndreptat în favoarea noastră, ca și acul busolei mereu orientat către miazănoapte. Echivalentul unui *pace-maker* menit nu a reglementa bătăile inimii, ci a ne întări în convingerea că tot ce facem este bun și infailibil.

Mai mult: pe toți cei care nu sînt aidoma nouă, ori nu fac toate cele întocmai ca noi li socotim, fără șovăială, nebuni, spre a se adeveri cuvintele Sfîntului Antonie cel Mare: „Ca veni vremea cînd oamenii vor înnebuni: fiecare va crede că toți ceilalți sînt nebuni". De fapt vremea aceea mai bine zis a fost dintru început, omul purtînd în firea sa convingerea că numai în el coexistă armonia, buna cuviință, înțelepciunea, rațiunea, dreptatea și că el este modelul tuturor obiceiurilor, de-

prinderilor și gândurilor normale. Fiecare „eu” se consideră etalonul impecabil al purtărilor fără greș : de la cele mai importante până la cele mai mărunte. Nu mănîncă, nu bea, nu se spală, nu umblă, nu cugetă, nu crede, nu se exprimă întocmai ca mine ? E nebun, ce mai încoace și încolo ; e nebun furios și vrednic de gheenă.

Fiecare „eu” se crede a fi centrul lumii. Cel mai greu ne este a săvîrși povata lui Hristos, a da viață imboldului capital : nu putem ieși din noi, nu sîntem în stare a ieși din noi și a ne privi din afară. Și totuși cerința aceasta e de neînlăturat și de neocolit : trebuie să fim capabili a ne privi pe noi înșine din afară, a ne aprecia și judeca pe noi înșine așa cum — neîntrerupt, necruțător, netulburați — îi urmărim și îi judecăm pe cei din jurul nostru.

Astrofizica a trecut de-a lungul mileniilor prin felurite faze : și-au succedat, pe rînd, geocentrismul, heliocentrismul pînă ce, acum, începem a înțelege că pămîntul nu-i decît o planetă de mărime mijlocie într-un sistem solar periferic al unei oarecare galaxii, una printre numeroasele care alcătuiesc milioanele (pare-se) de roiuri aparținînd porțiunii de cosmos ce ne este deocamdată dat a cunoaște. Firea omenească e predispusă a fi mai mărginită chiar decît heliocentrismul sau geocentrismul. Ne este congenital egocentrismul, a cărui tălmăcire în limbaj vernacular ne-o dă o cunoscută expresie vulgară, la fel de exactă. Consecințele concepției acesteia sînt simple și logice : eu am toate drepturile, mie mi se cuvine totul, eu nu am nici un soi de obligație față de nimeni, eu nu sînt cu nimic dator nimănui ; pe scurt spus : eu am numai drepturi, iar ceilalți au față de mine numai datorii. Epitalamul acesta luciferic, imnul acesta de sine stătător al trufiei deșănțate e ritmat pe un singur și foarte scurt referen : eu, eu, eu...

Sfatul stăruitor al Mîntuitorului e cu totul diferit : *a ieși din sine* înseamnă a ne putea privi cu ochi străini, din afară, obiectiv, la rece ; înseamnă capacitatea de a ne putea vedea și considera (fizic și axiologic) ca pe unul dintre cei foarte mulți care ne înconjoară. Nu ne putem socoti „ieșiți din noi” decît în momentul cînd fiecare „eu” își va fi dat seama că nu-i decît o biată vietate oarecare (asemănătoare celor vreo cinci miliarde de altele care și ele roiesc pe această modestă planetă) și va fi renunțat cu desăvîrșire a se socoti singur Stăpînitor și Domn al ei.

De ne e specifică și ne unește nediscriminatoriu o însușire, apoi este chiar această atît de vivace tendință a centrării lumii și universului asupra-ne. Germanii o numesc cu un termen foarte potrivit : *Ichhaftigkeit* (atotindividualizare), decesebind în fiecare dintre noi neastîmpărata vrere de a ne lua drept un Cezar, de a juca în tot locul și în orice împrejurare rolul de vedetă. Cezarism, vedetism.

Dacă însă izbutim să ne așezăm (și percepem) în adevărata noastră situație de infirmă unitate a unui imens ansamblu de semeni, operăm o schimbare de perspectivă de însemnătate majoră : dăm realitate și celorlalți, încetăm de a-i înregistra ca pe o masă amorfă de fantasmă pierdute în ceață, aburi și clarobscur. *Ceilalți* devin atunci și ei o sumă

de individualități, de *persoane* (cum, pe bună și sfântă dreptate, nu încează filosofia personalistă a ne denumi), înzestrați și ei ca și noi cu însușiri proprii, cu suflet și libertate; cu drepturi, cerințe, speranțe, aspirații, pretenții, airdoma nouă; care ne privesc și ei pe noi, din afară și necruțator, închipuindu-și, întocmai ca noi, că au numai drepturi și deloc datorii, așteptându-se din partea noastră la o totală conformare cu optica lor, cu mentalitatea și coordonatele lor psihice și simțitoare.

Textul evanghelic (Matei 18, 23—35) chiar așa ne învață: a nu crede că numai noi sîntem vrednici de iertare, că numai noi avem drepturi, iar ceilalți numai datorii, veșnici datornici ai noștri cum se află, ținuiți în această stare mai abitir decît șerbul de pămîntul pe care de-apururi va fi silit să lucreze. Ceața trebuie risipită; e de datoria noastră morală și creștinească să ne obișnuim a ne privi, judeca și cunoaște fără indulgență și părtinire, recunoscînd și celorlalți statutul de ființe slobode și egale în drepturi cu noi. *Ceilalți* nu sînt niște vagi concentrări ectoplasmice, niște fontome, niște numere ascultînd doar de legile statisticii și numerelor mari; sînt *la fel de reali ca și noi*, le sîntem datori nu mai puțin decît ne sînt ei nouă. Greu ne vine a cugeta și proceda astfel, dar nimic temeinic, curat și cinstit nu putem realiza cită vreme nu ne convingem că nu numai eu sînt, ci și ei sînt, că toți deopotrivă ne bucurăm de drepturi și sîntem grevați de îndatoriri.

În mult citita carte a doctorului Mocdy, *Viață după viață*, sufletul omului în stare de moarte clinică e înfățișat ca ieșind din trup și uiindu-se din afară, de la oarecare înălțime, la trupul întins pe un pai ori pe o brancardă, în sala de reanimare a spitalului. Iată pilda pe care — fără a mai aștepta moartea clinică — ar fi cum nu se poate mai bine să o urmăim, iată acțiunea profund creștină de care se cade să ne arătăm capabili. În viață fiind, să facem și noi ca pacienții acelei cărți: să ieșim din noi și să ne privim cu atenție, neamăgire și asprime, întocmai ca pe un altul, la fel de strașnic, de nepărtimitor și de nemilos. Ne vom înfiora! Vor înceta visul dulce și înșelător al autocompătimirii și mulțumirii de sine, demonicele impulsuri ale voinței de putere, instinctele de supremație, imperialism și agresiune; se vor ridica de pe ochii noștri vălurile egocentrismului care ne împiedică să acordăm realitate deplină și regim de egalitate celor care sînt dintr-o aceeași plămădă cu noi. Ne vom aduce aminte de înțeleapta enunțare indiană, „*tat tvam asi*”: și tu ești aceasta; ceilalți nu sînt dintr-o altă specie, sînt în cel mai strict, mai biologic și mai științific înțeles al termenilor, frații tăi, congenitalii tăi...

Cercetîndu-ne, ispitîndu-ne din afară, cu ochi neîndurători (pe cît se poate, de sigur, dar în orice caz nu cu îngăduință ori și culpabilă complezență), vom fi, fiecare dintre noi, propriul nostru Judecător de Apoi, pregătindu-ne astfel în modul cel mai nimerit pentru adevărata și obșteasca Judecată din urmă. Numai cîntărîndu-ne nepărtimitor și necruțator, efectuînd zilnic ori la intervale regulate o Judecată de Apoi personală, particulară, ne vom putea îndrepta și îmbunătăți și ne înfă-

țișă — cu oarecare sorti buni, cu sorti de a fi iertați și miluiți — Judecătorului celui drept. Câtă vreme, însă, ne vom socoti centrul cercului ce ne înconjoară egalitar pe toți și nu vom înțelege că acel cerc pascalian își are centrul în fiecare ființă sălășluitoare într-însul, riscăm să auzim și noi: dați-l pe mina chinuitorilor până ce-și va plăti toată datoria („pînă” semnificînd veșnicia).

Dacă ne închidem și ne ferecăm în noi și ne acordăm drepturi numai nouă și ne scutim de orice datorii, sîntem pierduți și vrednici de pedeapsa menită egocentrismului: singurătatea absolută. Căci în zadar și-n pustiu vom rosti și striga: eu, eu, eu... Chemarea aceasta disperată, nimeni nu o va auzi și nimeni nu-i va răspunde. Întru totul, degeaba cere milă și ajutor însinguratul de bună voie, nemilosul împrumutător, strașnicul știutor numai de lege și neîndurare, cînd îi iese în cale datornicul său. Va păți ca Shylock, neguțătorul din Veneția, eroul lui Shakespeare, creditorul care se amăgise cu încrederea oarbă în lege pînă ce aceasta se întoarce împotriva-i, învățîndu-l că tot omul are nevoie de înțelegere și îndurare (din partea lui Dumnezeu, din partea oamenilor). Va primi replica de care se învrednicesc fiul și fratele, mama și fiica din *Neînțelegerea* lui Albert Camus, din partea bătrînului cu barbă albă (ce de fapt simbolizează divinitatea), pe care l-au ucis spre a-l jefui: „Nu! un *nu* la fel de înghețat, distant, definitiv și îndirjit ca și flăcările reci ale iadului. Pilda celui care datora zece mii de talanți să o primim ca pe o minunată povață divină și ca pe o stringentă lecție practică de purtare existențială.

Odată mai mult, prin textul Sfintei Evanghelii se adeverește că Mîntuitorul Iisus Hristos ne-a dăruit nu atît o nouă religie, cît un nou mod de a trăi și convingereacă o mai utilă învățătură decît a Sa nu există pe acest pămînt.

Să ieșim din noi, să ne privim nepărtinitor și necruțat din afară, să risipim ceața din jur, să ne privim nediscriminatoriu, să părăsim lumea fantomatică a egocentrismului spre a intra în realitate. Nu-i nevoie să învățăm realismul. El stă la baza propovăduirii lui Iisus Hristos.

Monahul NICOLAE DELAROHIA

CINSTIREA PĂRINȚILOR

Duminica a 12-a după Rusali

Omul are multe datorii în viață, pe care trebuie să le îplinească, dacă dorește să trăiască o viață cinstită și să aibă satisfacția și mulțumirea sufletească, atît de căutată și rîvnită.

Una dintre aceste datorii de căpetenie, poruncită de însuși Dumnezeu, conform pericopei evanghelice, este cinstirea părinților (Matei 19, 19—20). Ea este, înainte de toate, și o lege a firii. Fiecare copil își iubește și respectă părinții care îl ocrotesc și de care are absolută nevoie. Se mai întîmplă însă, ca la vîrsta maturității, cînd părinții au îmbătrînit, copiii să nu le mai respecte sfaturile, disprețuindu-i și creindu-le o

profundă amărăciune. Ori, tocmai de aceea și textul Sfintei Evanghelii atrage atenția asupra acestei obligații atât de umane.

Cinstirea și iubirea părinților este poruncită încă din Vechiul Testament: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie ție bine și să trăiești mulți ani pe pământ” (Deuteronom 5, 16). În consecință, dacă vom cinsti pe părinții noștri, vom fi părtași binecuvântării lui Dumnezeu, porunca aceasta fiind singura care făgăduiește o răsplată pămîntească în schimbul împlinirii ei. Dumnezeu a pus un preț deosebit pe cinstirea și ascultarea părinților, ceea ce rezultă și din alte texte ale Vechiului Testament. Așa este, bunăoară: „Ascultă fiule învățătura tatălui tău și nu lepăda legile maicii tale, căci ele sînt ca o cunună pe capul tău și ca o salbă împrejurul gîtului tău” (Pildele lui Solomon 1, 8—9). Dimpotrivă, copiii care nu-și respectă părinții sînt admonestați și expuși oprobiului: „Cel ce nu cinstește pe tatăl său și se leapădă de mama sa, se va rușina și ocărit va fi” (Pildele lui Solomon 19, 26); sau: „Lumina celui ce grăiește rău pe tatăl său și pe mama sa, se va stinge și lumina ochilor lui va vedea întunericul” (Pildele lui Solomon 20, 20).

Însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ne-a dat pildă de iubire pămîntească, atunci cînd, fiind pe cruce, a lăsat-o pe Prea Curata Fecioară Maria în grija Sfîntului Apostol Ioan spunînd: „Iată mama ta”.

Pe de altă parte, porunca divinului Învățător de a iubi pe aproapele nostru se referă mai întîi la părinți, deoarece nimeni nu-i poate iubi pe ceilalți, dacă nu-și iubește părinții săi proprii. Dragostea față de părinți este temelul pe care trebuie clădită iubirea față de ceilalți oameni.

Sfînții apostoli îndeamnă deopotrivă la cinstirea și ascultarea părinților. Bunăoară, Sf. Apostol Pavel scria efesenilor: „Copii, ascultați pe părinții voștri în Domnul, că aceasta este cu dreptate. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, care este porunca cea dintîi cu făgăduința: ca să-ți fie ție bine și să trăiești ani mulți pe pământ” (Efeseni 6, 1—3).

Înțelepciunea tuturor popoarelor lumii îndeamnă mereu la cinstirea părinților. Așa este, spre exemplu: „Adu-ți aminte de tatăl tău și de mama ta, cînd șezi în mijlocul celor mari. Respectă pe cei vîrstnici, așa cum îți respecti părinții” (proverb din Israel). Un alt adagiu atrage atenția asupra consecințelor nefaste ale nerespectării sfaturilor date de părinți: „Cel care a refuzat să înțeleagă ce i-a spus mama, va înțelege ceea ce îi va spune nenorocirea” (proverb african).

Prin urmare, dacă porunca dumnezeiască, legea firii și înțelepciunea omenirii, acumulată de veacuri întregi, îndrumă și îndeamnă la cinstirea părinților, atunci sîntem datori și noi cei de astăzi să o urmăm, pentru a dobîndi binecuvîntarea lui Dumnezeu și mulțumirea sufletească.

Mai există, însă, unii care își pun întrebarea dacă porunca cinstirii părinților mai este valabilă și în contemporaneitatea noastră? Răspunsul este și trebuie să fie, din capul locului, afirmativ. Marea majoritate a oamenilor împlinește această poruncă a cinstirii și iubirii părinților lor, pornind de la aceleași considerente străvechi, intrate în

tradiție. Și exemplele pot fi numeroase, de tineri și mai vîrstnici, de toate profesiile și preocupările, la toate nivelele de pregătire, care își cinstesc părinții și nu se „jeneză” de ei, indiferent de gradul lor de cultură, ascultîndu-le sfatul, sprijinindu-i la bătrînețe în cazuri de boală și neputință. Din nefericire, există însă și dintre cei ingrati față de proprii lor părinți, care se îndepărtează de ei cu destulă ușurință, devin aroganți, le vorbesc fără respect și chiar îi admonestează și molestează pricinuindu-le atîta durere și amărăciune și uneori făcîndu-i să-și caute și adăpost în altă parte. Sînt, apoi, alții care fără nici un motiv, asemenea fiului risipitor, părăsesc casa părintească, plecînd departe și uitînd de datoriile lor filiale de a reveni și de a se îngriji de sănătatea lor, atunci cînd situația o pretinde. Sînt și acestea adevăruri crude, asturătoare, ce invită la meditație profundă, la o reconsiderare de atitudine în lumina Sfintei Evanghelii.

De aceea, să ne cinstim părinții care ne-au iubit și s-au ostenit pentru noi, pentru ca împlinind această poruncă, să putem beneficia din plin de binecuvîntarea Părintelui ceresc, revărsată asupra caselor noastre. Numai așa putem deveni un exemplu viu pentru generația viitoare și pentru întreaga colectivitate omenească.

Prot. DORU MILOSTEAN

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE JURĂMÎNT

I. *Pregătirea apercceptivă.* Auzim adesea spunîndu-se „jur pe Dumnezeu că...”, sau „așa să-mi ajute Dumnezeu, precum spun adevărul”, sau „jur că voi împlini cutare promisiune, sau făgăduință!”. Prin asemenea cuvinte se stabilesc relații de încredere între oameni, deoarece ele impun respectarea cuvîntului dat.

II. *Anunțarea temei.* Acesta este jurămintul, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. *Tratarea.* Jurămintul este o practică religioasă din cele mai vechi timpuri, cu adînci temelii pe care Biserica o menține.

Cartea Sfîntă amintește de jurămint numai după căderea omului în păcat, prin minciuna și viclenia diavolului, „părintele minciunii” (Ioan 8, 44), și „cel viclean”, care îl ispitește permanent pe om și nu odată acesta cade pradă ispitelor lui. Minciuna și viclenia duc însă, la înșelăciune, la nedreptăți, provocînd dezordine și neîncredere în viața oamenilor, ceea ce aduce învrăjbire și tulburare, alungă armonia și pacea, care se impun a fi statornicite pentru ca viața să-și poată avea mersul ei normal.

Pentru a evita această situație ce tulbură buna desfășurare a vieții, în lupta omului cu ispita și păcatul, Dumnezeu a introdus jurămintul, legîndu-i astfel pe oameni de adevăr, de fidelitate față de cuvîntul dat și ținerea unei făgăduințe. De aceea, Dumnezeu Însuși, atunci cînd a stabilit un legămint veșnic cu Avraam sau cu Moise, prin care le-a comuni-

cat voia și poruncile, a depus toate făgăduințele cu jurământ. Este, firește, un mod omenesc de a vorbi, dar care avea să-i asigure pe oameni că Dumnezeu ține întotdeauna făgăduințele Sale, că este statornic în a răsplăti cu bunătate pe cei ce plinesc voia și poruncile Sale, sau a pedepsi pe cei ce le încalcă. Și tot așa trebuie să se comporte și oamenii în relațiile dintre ei : să spună numai adevărul și să-și țină cuvântul dat.

În prima sa carte, Biblia arată că pentru ca regele Sodomei să fie convins și să nu se îndoiască de spusele lui Avraam, acesta nu ezită să-i declare cu jurământ : „Iată, îmi ridic mâna spre Domnul Dumnezeu cel Prea Înalt, Ziditorul cerului și al pământului, că nici o ață sau curea de încălțăminte nu voi lua din toate cîte sînt ale tale...” (Facerea 14, 22—23). De aici se observă că jurământul se făcea prin ridicarea mîinii (drepte) în sus spre Dumnezeu. Apoi, Abimelec îi cere lui Avraam : „Jură-mi aici pe Dumnezeu că nu-mi vei face strîmbătate... cum ți-am făcut eu ție bine, așa să-mi faci și tu mie și țării în care-ești oaspete” (Facerea 21, 23—24). Și pentru a statornici pacea și încrederea, Avraam se învoiește să jure.

Pentru a nu lăsa nici un fel de îndoială asupra făgăduințelor date lui Avraam, Dumnezeu îl asigură sub forma juramentului : „Juratu-m-am pe Mine însumi, zice Domnul, că de vreme ce ai făcut aceasta și nu ai cruțat nici pe singurul tău fiu pentru Mine, de aceea te voi binecuvînta cu binecuvîntarea Mea și voi înmulți foarte mult neamul tău... și se vor binecuvînta prin neamul tău toate popoarele pământului, pentru că ai ascultat glasul Meu” (Facerea 21, 16—18). La rîndul său, Avraam, pentru a avea certitudinea că i se va împlini dorința, cere slugii sale făgăduințe sub formă de jurământ : „Și jură-mi pe Domnul Dumnezeu cerului și pe Dumnezeul pământului că fiului meu Isaac nu-i vei lua femeie din fetele cananeilor, în mijlocul cărora locuiesc eu” (Facerea 24, 3).

Dumnezeu face făgăduință și lui Moise că va elibera poporul din robia egipteană și va împlini legămîntul făcut cu Avraam de a da „fiilor lui Israel” pămîntul făgăduit. Cu atît mai mult va fi împlinită această făgăduință, cu cît Dumnezeu comunică lui Moise că „și-a ridicat mîna” (Ieșirea 6, 8) (adică s-a jurat) ca să-i dea pămîntul lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob. Iar pentru ca acest legămînt să aibă trînicie, bazată pe încrederea reciprocă, este recomandat jurămîntul : „De va da cineva spre pază aproapelui său asin sau bou, sau oaie, sau alt dobitoc și va muri, sau va fi vătămat, sau luat fără să știe cineva, să facă amîndoi jurămînt înaintea Domnului, că cel ce a luat pe seama sa nu și-a întins mîna asupra lucrului aproapelui său, și așa stăpînul trebuie să primească jurămîntul, iar celălalt nu va avea să-l despăgubească (Ieșirea 22, 10—11).

Dacă jurămîntul adevărat conferă fermitate caracterului prin ținerea cuvîntului dat, în schimb cel strîmb, sub care se ascunde înșelătoria, constituie o „pîngărire a numelui cel sfînt al lui Dumnezeu” (Levitic 19, 11—12). Adevăratul jurămînt constituie o mărturisire de credință și de cinstire a lui Dumnezeu ; de aceea el primește autoritatea

căvenită numai dacă este făcut în numele lui Dumnezeu : „Să te temi de Domnul Dumnezeuul tău, și numai lui să-I slujești, de El să te lipești și pe numele lui să te juri” (Deuteronom 6, 13).

Jurământul poartă în sine și o notă de sfințenie, pentru restabilirea dreptății lui Dumnezeu între oameni, ca o cinstire adusă lui Dumnezeu, dreptății Lui. Astfel, la sfințirea templului, regele Solomon se roagă lui Dumnezeu, zicînd : „Cînd cineva va greși împotriva aproapelui său și i se cere jurămint ca să jure, și pentru jurămint ei vor veni înaintea jertfelnicului Tău la templul acesta, atunci Tu să asculți din cer și să faci judecată robilor Tăi, să osîndești pe cel vinovat, întorcîndu-i în capul lui fapta lui, și să scapi pe cel drept, dîndu-i după dreptate lui” (III Regi 8, 31—32). Profetii Vechiului Testament arată, apoi, că jurămintul făcut pe numele Dumnezeului adevărat, este o binecuvîntare, aducînd cinstire lui Dumnezeu, fiindcă a mărturisi adevărul și dreptatea în numele lui Dumnezeu înseamnă a-i aduce cuvenita preamărire : „Dacă te vei jura : „Viu este Domnul”, în adevăr, în judecată și în dreptate, neamurile se vor binecuvînta și se vor lăuda în El” (Ieremia 4, 2). Ceea ce condamnă profetii este jurămintul fals, strîmb. Prin el vine nedreptatea între oameni și se necinstește numele lui Dumnezeu : „Să nu cugetați fărădelege unul împotriva altuia și jurămintul strîmb să nu-l iubiți, căci toate acestea le urăsc, zice Domnul” (Zaharia 8, 17).

De aici vedem că invocarea numelui lui Dumnezeu ca martor pentru mărturisirea adevărului, sau ținerea unei făgăduințe nu este rea în sine. Dimpotrivă, jurămintul strîmb, luarea numelui lui Dumnezeu în deșert, ca martor pentru afirmarea unei minciuni este condamnată ca înșelăciune, ce derutează și tulbură relațiile dintre oameni, fiind un mare păcat.

Pe timpul Mintuitorului, însă, cărturarii și fariseii au falsificat adevăratul înțeles al jurămintului, spunînd că numai cel făcut în numele lui Dumnezeu trebuie ținut. De aceea, obișnuiau să jure, fără a ține jurămintul, pe cer, pe pămînt, pe Ierusalim, sau chiar pe capul lor. Dimpotrivă, Mintuitorul condamnă sentențios acea practică, deoarece toate sînt legate de numele lui Dumnezeu : „Ați auzit că s-a zis celor de demult : să nu juri strîmb, și să ții înaintea Domnului jurămintele tale. Eu însă vă spun vouă : să nu vă jurați nicidecum, nici pe cer, fiindcă este tronul lui Dumnezeu, nici pe pămînt, fiindcă este așternut al picioarelor Lui, nici pe Ierusalim, fiindcă este cetate a marelui împărat, nici pe capul tău să nu te juri, fiindcă nu poți să faci un fir de păr, alb sau negru. Ci cuvîntul vostru să fie : ceea ce este da, da ; și ceea ce este nu, nu ; iar ce este mai mult decît acestea, de la cel rău este” (Matei 5, 33—37). Într-un alt loc, Domnul a condamnat și mai aspru modul ipocrit în care era practicat pe atunci jurămintul : „Vai vouă, călăuze oarbe ! Care ziceți : cel ce se va jura pe templu, nu este cu nimic legat, dar cel ce se va jura pe aurul templului este legat. Nebuni și orbi ! Ce este mai mare, aurul sau templul care sfințește aurul ? Ziceți iar : Cel ce se va jura pe altar, cu nimic nu este legat, dar cel ce se va jura pe darul ce este deasupra altarului este legat. Nebuni și orbi ! Ce este mai mare,

darul sau altarul care sfințește darul? Deci cel ce se jură pe altar se jură pe el și pe toate cîte sînt deasupra lui. Și cel ce se jură pe templu, se jură pe el și pe cel care locuiește în el. Cel ce se jură pe cer, se jură pe tronul lui Dumnezeu și pe Cel ce șade pe tron" (Matei 23, 16—22).

În același context, Mîntuitorul indică și orientarea spre desăvîrșirea vieții duhovnicești: „Fiți desăvîrșiți, precum și Dumnezeu este desăvîrșit" (Matei 5, 48). Ori, în această situație, credincioșii nu mai au nevoie de jurămînt, deoarece relațiile dintre ei se bazează pe sinceritate plină de sfințenie; conștiința lor e limpede, iar faptele lor pot fi „propovăduite de pe acoperișul caselor" (Luca 12, 2—3). Greutatea cuvîntului nu mai necesită nici un fel de confirmare, sau mărturie, purtînd în sine adevărul care convinge prin strălucirea lui. Aceasta este starea ideală a credincioșilor, ce trebuie statornicită și în relațiile dintre ei. De aceea și îndemnul Sfîntului Apostol Iacob: „Iar înainte de toate, frații mei, să nu vă jurați nici pe cer, nici pe pămînt, nici cu orice alt jurămînt, ci să fie vouă ce este așa, așa, și ce este nu, nu, ca să nu cădeți sub judecată" (Iacob 5, 12).

Pe de altă parte, însă, nu toți se află pe aceeași treaptă în urcușul desăvîrșirii, cum nici neghina nu este aleasă de grîu (Matei 13, 30). Biserica nu este numai a dreptilor și a sfinților, ci și a păcătoșilor, căci „cei bolnavi au nevoie de doctor...". Așa fiind, pentru ca toți să poată conviețui în pace și armonie, pentru a înlătura minciuna și a statornici deprinderea în ținerea cuvîntului dat. Biserica nu a înlăturat jurămîntul, ci l-a socotit ca un pedagog spre Dumnezeu, care oferă tărie și fermitate caracterului și crează deprinderea de a spune numai adevărul și de a evita minciuna. Căci, întrucît nu tuturora conștiința le este dreaptă, sigură și trează în săvîrșirea binelei, „lăuda-se-va tot cel ce se jură pe El (Dumnezeu), că s-a astupat gura celor ce grăiesc nedreptăți" (Psalmul 62, 10). La fel accentuează și Sf. Apostol Pavel: „Căci oamenii se jură pe cel mai mare și jurămîntul este pentru ei spre întărire, sfîrșit al oricărei neînțelegeri" (Evrei 6, 16) Apostolul Neamurilor folosește des expresia: „Martor îmi este Dumnezeu", pentru ca cei cărora le sînt adresate să aibe certitudinea celor comunicate (Romani 1, 9; II Corinteni 1, 23; Galateni 1, 20; Filipeni 1, 8) și chiar li se adresează cu jurămînt, zicînd: „Vă jur întru Domnul" (I Tesaloniceni 5, 27).

Din aceleași motive expuse mai sus, jurămîntul a fost legiferat de împăratul Constantin cel Mare și folosit în diferite împrejurări solemne, iar împăratul Justinian a dispus ca episcopul să jure pe Evanghelia că nu va practica simonia. La rîndul lor, judecătorii de la tribunalele din acea vreme depuneau jurămînt prin care se angajau solemn că în exercitarea funcției lor vor fi cinstiți în împărăția dreptății.

Pe de altă parte, Biserica a condamnat dintotdeauna cu asprime jurămîntul îndreptat împotriva vieții semenului, cum a fost de pildă, jurămîntul lui Irod care a dus la tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul. Cu aceeași asprime a fost pedepsit și jurămîntul fals, mincinos, socotit ca o crimă împotriva vieții semenilor. Astfel, *Învățătura celor 12 Apostoli*, scrisă în primul secol creștin, spune categoric: „Să nu juri

strîmb, să nu dai mărturie mincinoasă, să nu vorbești de rău, să nu îți minte răul. Să nu fii cu două gînduri, nici cu două feluri de vorbă, pentru că două feluri de vorbă este cursa morții". La rîndul lor, canoanele bisericești pedepesc și ele jurămîntul fals. Așa spre pildă, canonul 25 apostolic pedepsește cu caterisirea pe clericul care a depus jurămînt strîmb, iar canonul 64 al Sfîntului Vasile cel Mare oprește zece ani de la împărtășanie pe credincioșii care au depus jurămînt mincinos.

Jurămîntul strîmb a fost întotdeauna incriminat și de legile civile prin diferite pedepse, mergînd de la cea capitală pînă la condamnarea la închisoare.

IV. Recapitularea (fixarea cunoștințelor) Cînd a apărut jurămîntul? (După căderea omului în păcat, odată cu apariția vicleniei, a minciunii și a neîncrederii între oameni). Care este rostul jurămîntului? (De a alunga neîncrederea și suspiciunea care tulbură relațiile dintre oameni. Cum era considerat jurămîntul în Vechiul Testament? Un adevărat act de cult. El poartă sfințenia lui Dumnezeu, fiindcă exprimă dreptatea lui Dumnezeu, iar jurămîntul strîmb aduce pedeapsă grea, deoarece constituie o „pîngărire a numelui lui Dumnezeu"). Dacă oamenii spun mereu adevărul și își țin promisiunile, mai este nevoie de jurămînt? (Nu mai este nevoie. Aceasta este situația ideală de desăvîrșire, spre care trebuie să tindă toți creștinii și spre care ne îndeamnă și Mintuitorul. Dar cum Biserica este și a păcătoșilor, între toți credincioșii trebuie să existe armonie și pace, practica jurămîntului devine folosită, tocmai spre a cimenta și garanta încrederea între oameni, după cum a procedat și Sf. Apostol Pavel).

V. Aprecierea. Nu toți creștinii admit jurămîntul. Neoconfesiunile și sectele îl resping, plecînd de la cuvintele Domnului care ne îndeamnă să evităm jurămîntul. Totuși, avînd ca obiectiv lucrarea de sfințire și desăvîrșire a credincioșilor, care este mereu în desfășurare pînă la sfîrșitul veacurilor, deoarece nu s-a ales încă grîul de neghină (Matei 13, 30), Biserica admite jurămîntul ca folositor și „pedagog" spre Dumnezeu, fiind practicat de la început, după cum arată și epistolele Sfîntului Apostol Pavel.

Cei care resping jurămîntul mai spun că el constituie o luare „în deșert a numelui lui Dumnezeu", ceea ce înseamnă încălcarea poruncii a treia din Decalog. În realitate este vorba numai despre jurămîntul fals, sau despre încălcarea jărămîntului. A aduce martor pe Dumnezeu în exprimarea adevărului, sau spre a ține o făgăduință înseamnă dimpotrivă cinstirea numelui lui Dumnezeu. Și aceasta cu atît mai mult cu cît jurămîntul religios poartă în sine credința că Dumnezeu pedepsește pe cel care îl încalcă.

Se obiectează apoi că jurămîntul nu poate garanta întotdeauna ținerea făgăduinței făcute. Există într-adevăr situații neprevăzute care pot interveni și pot incomoda ținerea jurămîntului. Tocmai de aceea jurămîntul trebuie făcut cu chibzuință. În același timp, jurămîntul devine și un act de cult, de manifestare a evlaviei, invocînd de fiecare dată ajutorul lui Dumnezeu în împlinirea lui. De altfel, folosirea expre-

siei „așa să-mi ajute Dumnezeu!” exprimă simțămîntul de smerenie și încredere în ajutorul lui Dumnezeu.

VI. *Asocierea.* Avînd o utilizare superioară în viața oamenilor, jurămîntul este întîlnit în diferite forme în toate religiile și la toate popoarele. Pe lîngă aspectul religios în care se invocă martor pe Dumnezeu, există și jurămîntul din viața civilă, folosit în tribunale pentru stabilirea adevărului, iar jurămîntul militar, de fidelitate față de patrie, reprezintă un angajament solemn, care dă expresia simțămîntelor patriotice. Mai există și jurămîntul de fidelitate față de o instituție, de Biserică, față de practicarea cu simț de răspundere a unei activități, precum și alte forme particulare de asigurare asupra adevărului mărturisit sau a ținerii unei făgăduințe.

VII. *Generalizarea.* Jurămîntul religios înseamnă deci a lua pe Dumnezeu ca martor pentru adevărul mărturisit sau făgăduința făcută avînd credința în puterea lui Dumnezeu de a pedepsi minciuna.

VIII. *Aplicarea.* 1. Jurămîntul religios constituie un act liber, care trebuie practicat cu chibzuință și responsabilitate.

2. Datorită importanței sale, el este practicat în instanțele bisericești de judecată, pentru stabilirea adevărului și a dreptății. Jurămîntul de fidelitate față de Biserică îl depun absolvenții școlilor teologice.

3. Jurămîntul solemn se face în biserică, cu mîna pe Sfînta Evanghelie și pe cruce. Mulți credincioși obișnuiesc să depună jurămînt în scopuri morale, ca o făgăduință făcută în fața lui Dumnezeu privind reținerea de la unele păcate sau patimi (beție, desfrîu, minciună, etc.). În acest caz, autoritatea jurămîntului fortifică voința credincioșilor, abătîndu-i de la relele săvîrșite. Se mai practică și jurămîntul solemn între două persoane, săvîrșit în biserică, în fața preotului, privind mărturisirea unui adevăr, ținerea unei făgăduințe, sau de fidelitate reciprocă.

4. Pentru situații independente de cel ce a săvîrșit jurămîntul, în caz că acesta nu poate fi ținut, Biserica acordă dezlegare de jurămînt. Dar ținînd seama de importanța jurămîntului, se cuvine a fi făcut cu seriozitate și chibzuință, spre a putea fi ținut cu sfințenie.

5. Jurămîntul poate fi făcut și numai între persoane particulare. Chemînd însă pe Dumnezeu martor și știînd că El pedepsește minciuna, trebuie să aibă mereu în vedere dreapta măsură înainte de săvîrșirea jurămîntului.

6. Pentru ca jurămîntul să-și poată împlini rostul, trebuie evitate formule care îl degradează, sau cel făcut de persoane dragi și apropiate, lucruri care deranjează chiar vorbirea curentă. De aceea, Apostolul Neamurilor îndeamnă: „Vorbirea voastră să fie totdeauna plăcută, cu sare dreasă, ca să știți cum trebuie să răspundeți fiecăruia” (Coloseni 4, 6).

7. În măsura în care Biserica condamnă jurămîntul fals, în aceeași măsură nu admite nici jurămîntul pe care l-ar face vreun credincios, leghîndu-se să facă rău cuiva, sau să se răzbune pe cineva.

Pr. prof. SORIN COSMA

SÎNZIENELE (I)

În simfonia cromatică a florilor, cu roua nescuturată, „sinzienele” osanează zorile. Sinziene... Ilene-Cosinzene... Basme ce ne-au fermecat copilăria...

Cum se știe în ziua de 24 iunie, Biserica noastră dreptmăritoare sărbătorește „Nașterea Sfintului Ioan Botezătorul”. Credincioșii respectă sărbătoarea, dar ziua o denumesc „Sinziene”. Sigur, faptul acesta nu supără pe nimeni. De altfel, nu este singurul caz. La 50 zile după Sfintele Paști, Biserica prăznuiește „Pogorirea Sfintului Duh”, dar sărbătoarea este numită, în mod obișnuit „Rusalii”.

Ceea ce produce oărecum nedumeriri este însemnarea din calendare. În cele mai vechi, sărbătoarea din 24 iunie era marcată simplu la fel ca celelalte. Ori, în calendarele din ultimii ani, alături de numele Sfintului Ioan Botezătorul apare, ca o completare între paranteze, și adaosul: „Sinziene”, sau „Drăgaica”, sau „Sinziene-Drăgaica”.

Ce trebuie să înțelegem prin această juxtapunere?

- a) Că Sinzienele sau „Drăgaica” reprezintă o sărbătoare consacrată?
- b) Că între sărbătoarea religioasă și Sinziene este un raport de sinonimie?
- c) Că este vorba de două sărbători suprapuse?
- d) Că sînt două sărbători contopite (sincretizate)?
- e) Că așezarea lor la aceeași dată este o simplă coincidență?

Interpretările sînt diferite și s-au găsit susținători pentru fiecare probabilitate. De aceea, fără a încerca o soluționare apodictică, ne-am propus să reluăm problema cu intenția de a stîrni interesul și a căuta o interpretare corectă, pe cît se poate general valabilă.

Problema nu este ușoară. De fapt nu este o problemă, ci un complex de probleme. Lămurind un aspect, o latură, apar altele care se cer lămurite. Dificultăți întîmpină fiecare cercetător — istoric, filolog, folclorist etc. — deoarece „odată cu dezvoltarea societății, rolurile diferitelor personaje sociale se schimbă și, în consecință, înfățișarea totală a culturii populare se schimbă și ea”¹.

¹ H. H. Stahl, *Folclorul și obiceiul pămîntului*, în „Studii de folclor și literatură”, București, 1967, p. 13 ș.u.

Ce știm, de fapt, despre Sinziene și sinziene? (pentru a preveni confuziile, precizăm că scriem cu majusculă, cînd este vorba de sărbătoare și minusculă, cînd ne referim la floarea, planta respectivă). Sinziana este o plantă erbacee cu frunze lungi și înguste, cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare (*Galium verum*), sau cu frunze în formă de rozetă și flori albe (*Galium Molluga*)² și că are sau avea (în trecut) virtuți magice și terapeutice (?). În realitate, toate plantele au aceste virtuți. Un culegător de plante medicinale spunea: „Toate florile și ierburile și rădăcinile și frunzele sînt bune la ceva”. Unele au miez, altele otravă, unele au flori, altele au spini... În constelația simbolurilor feminine apare și sinziana, exprimînd frumusețe, gingășie și este folosită în figuri de stil — metafore, alegorii, personificări etc. În poezia populară, invocația floral-vegetală este foarte frecventă. Sinzienele sînt invocate adesea sub alt nume, ca „sora Soarelui”, sau ca zeiță inferioare sau chiar ca ființe umane, în legende mitice. La definirea plantei se mai adaugă că ea este „numele popular al sărbătorii creștine celebrate la 24 iunie”.

Dincolo de floarea cunoscută sub acest nume și simbolurile ei în creația literară anonimă, despre sărbătoarea Sinzienelor, despre originea și semnificația ei, știm încă foarte puțin. Faptul este analog capodoperei Miorița, „un miracol artistic”, ce a produs o întreagă literatură, dar despre care știm în realitate foarte puțin, ea rămînînd „înconjurată de un adevărat cerc de umbră”, în care „cunoștințele noastre se referă mai ales la elemente exterioare actului artistic propriu-zis, țin de sociologia artei, de istoria ei, de funcția ei, uneori de formalismul artei, dar nu de miezul frumosului incifrat în poem”³.

Desigur, Sinzienele nu se pot măsura cu cel mai răspîdit „cîntec (și colind) bătrînesc”, în toate zonele țării. Sărbătoarea nu are nici un imn, nici un ritual bisericesc, nici un text consacrat. Nu se cîntă, nu se recită, ci apare metaforic în lirica folclorică. Dacă Miorița are o temă fundamentală — moartea, nunta mortului, resemnarea sau curajul în fața morții etc. — Sinzienele nu au o idee centrală bine conturată. Miorița este un cîntec mereu viu, deschis; Sinzienele sînt aproape uitate.

Luna iunie este denumită de popor „cireșar”. Romanii au numit-o „iunius”, după numele lui Lucius Iunius Brutus, care la anul 244 a.u.c., a fost primul lor consul. La romani era luna a patra, anul începînd la 1 martie. Grecii au preluat de la romani calendarul și numele lunii, la români, denumirea populară „cireșar” este luată din latina vulgară: *ceresius*—*ceresus* (pomul), *ceresia*—*cerasea* (fructul). În ultima decadă a lunii se produce solstițiul de vară, iar prima sărbătoare de după solstițiu este aceasta. În aceeași zi de 24 iunie este însemnată în Minei „Pomenirea soborului dreptilor Zaharia și Elisaveta” și tot atunci: „Pomenirea Sfîntului Noului Mucenic Panaghioț Cheparineanul, cel ce în

² Cf. *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958, p. 776.

³ Adrian Fochi, *Miorița*, București, 1980, p. 5.

Constantinopol a mărturisit la anul 1765"⁴. De o sărbătoare a Sinzienelor nu se amintește nimic.

Și totuși o relație fundamentală, ontologică, între sărbătoarea creștină și Sinziene trebuie să existe. Sărbătoarea creștină a fost așezată la 24 iunie pe temeuri scripturistice și morale. Creștinii prăznuiesc Nașterea Domnului la 25 decembrie. Când romanii serbau solstițiul de iarnă „brumaliile”, „dies natalis inviet Solis” („ziua nașterii soarelui biruitor”), creștinii prăznuiau ziua Nașterii după trup a lui Iisus Hristos „Soarele biruitor al dreptății”⁵, ca origine și izvor pentru celelalte sărbători (Sf. Ioan Gură de Aur)⁶. De sărbătoarea Crăciunului este legată și ziua aniversării Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul, adică 24 iunie, la solstițiul de vară, după indicația dată de Sf. Evanghelist Luca (1, 36). Sf. Ioan s-a născut cu șase luni înaintea Mântuitorului. Nașterea lui a produs multă bucurie (Luca 1, 58) și de cinstire deosebită s-a bucurat întreaga viață. El însuși a avut conștiința misiunii sale (Ioan 1, 23), iar Mântuitorul Iisus Hristos îl înalță pe cea mai înaltă treaptă a valorilor umane: „Între cei născuți din femei, nimeni nu este mai mare decât Ioan” (Luca 7, 28; Matei 11, 11).

La argumentele scrise se adaugă cele morale de o inegalabilă frumusețe. Cum se știe după solstițiul de vară, zilele scad, se micșorează, iar după cel de iarnă zilele cresc. Interpretând acest fenomen cosmic, și aplicându-l la misiunea sa, Sf. Ioan Botezătorul, modest și înțelept, a exprimat patetic relația între cel ce pregătește calea și cel ce desăvârșește opera: „Acela trebuie să crească, iar eu să mă micșorez” (Ioan 3, 30). Geniul tragic al Înaintemergătorului reperizintă cea mai realizată dimensiune a pregătirii mesianice, treapta ei clasică în plan istoric. De aceea Biserica noastră comemorează nu numai ziua morții Sfântului Ioan Botezătorul (29 august), cum se obișnuiește la toți ceilalți sfinți, ci și ziua morții sale. În iocnografia Bisericii, Înaintemergătorul Ioan este așezat imediat în stînga Mântuitorului, la dreapta fiind Prea Curata Fecioară.

Comparativ cu aceasta, sărbătoarea Sinzienelor constituie o problemă mai dificilă. Ce sînt Sinzienele în concepția poporului nostru și a altor popoare? Ce vechime și ce semnificație are sărbătoarea aceasta? Care este originea ei?

Un răspuns sau o încercare de răspuns la aceste întrebări necesită și o zăbovire asupra etimologiei denumirii sinziană-sinziene, deși „etimologia este un domeniu fascinant, care adesea i-a făcut pe pasionați — specialiști și amatori — să se lase purtați de imaginație spre ipoteze atrăgătoare, dar nu întotdeauna fundamentate riguros științific”⁷.

⁴ *Minutele* pe luna iunie, București, 1978, p. 218.

⁵ Cf. Eusebiu Popovici, *Istoria bisericească universală*, vol. II, București, 1926, p. 229.

⁶ Dr. Vasile Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929, p. 120.

⁷ Dan Munteanu, *Etimologia și limba română*, în „România literară”, nr. 12/17 martie 1988, p. 11.

Anticipăm că nu există un consens cu privire la originea acestui nume. Specialiștii au căutat rădăcinile străvechi ale numelui și sărbătorii în fondul tragic, în straturile mediteraneene sau în cele suprapuse.

Plecînd de la paranteza din calendarele noastre, s-ar părea că numele Sinzienelor derivă de la Sfîntul Ioan — Sîntion, Sîntionul de vară. Într-adevăr, mulți specialiști admit această posibilitate. Înainte de a deveni o metaforă, Sinziana a fost un personaj mitic. Sf. Ioan Botezătorul apare și el în folclorul românesc. Într-o colindă oltenească, Sf. Ioan apare în calitate de naș, cununînd pe un tînăr cu sora Soarelui, într-o alta din Maramureș, apare ca cioban în care se spune: „Pe fețele munților / Pasc oile domnilor. / Printre flori și păducei / Pasc oițe și cu mei. / Pasc oițe mititele, / Dar păstor cine-i la ele? / Tot Ionu Sîntionu / Ce șade pe-un răzoraș / Și cîntă din fluieraș...”⁹.

Și astfel s-a făcut apropierea între personaje mitice și personajul biblic, pînă la contopire sau identificare. În dicționarele noastre mai găsim definiții ca: „Sinziene (Simziene) — sărbătoarea nașterii Sfîntului Ioan (24 iunie)...” „numele și floarea Sfîntului Ioan, iar în Muntenia drăgaica...” „De la Sin Jeane, Sin-ziane, numele bănățean al Sfîntului Ioan Botezătorul”¹⁰. Și francezii leagă numele florii de numele Sfîntului Ioan¹⁰, iar în limba germană cuvîntul sinziană s-a tradus: „Johannistag”¹¹. Hașdeu atribuie zinelor (sinzienelor) origine germanică. Cercetătorii folclorului românesc, în majoritatea lor, înclină să creadă că sărbătoarea creștină a dat numele florii¹². Poate că floarea a avut alt nume, pe care l-a pierdut și a luat un nume nou de la Sîntion (Sf. Ioan) etc.

Relația etimologică dintre Sf. Ioan (Sîntion-Sîntzion) și sinziene nu este împărțită de toți cercetătorii. Savanții români Vasile Pârvan, Mircea Eliade, și mulți alții, cercetînd problema, ajung la alte concluzii. „În provinciile Imperiului roman, realitățile religioase autohtone au supraviețuit, mai mult sau mai puțin transformate, nu numai procesului romanizării, dar și al creștinării. Avem destule probe ale supraviețuirii moștenirii „păgîne”, adică geto-dace și daco-romane, la români (...). Cultul morților, riturile agrare, obiceiurile sezoniere etc., rezistă abia schimbate de la o religie la alta, timp de milenii. Un exemplu de continuitate, evidentă pînă la vocabular, este cel al zeiței Diana. Vasile Pârvan presupune că Diana daco-romană (Diana saneta potentissima) era aceeași divinitate cu Artemis-Bendis a tracilor (Herodot IV, 33). Această echivalență, oricît de probabilă ar fi ea, nu este încă demonstrată, dar nu este nici o îndoială că sub numele roman al Dianei s-ar ascunde, sincretizată sau nu, o zeiță aborigenă. Cultul acesteia

⁹ Monica Brădulescu, *În luncile soarelui*, București, 1964, p. 29.

¹⁰ Lazăr Săineanu, *Dicționar universal al limbii române*, București, 1922, p. 560.

¹¹ Cf. Aurel Candrea, *Folclorul medical român-comparat*, București, 1944, p. 249.

¹² I. Popinceanu, *Religion, Glaube und Aberglaube in der Rumänischen Sprache*, Nürnberg, 1964, p. 208.

¹³ Ovidiu Birlea, *Folclorul românesc*, vol. I, București, 1981, p. 406; Mihai Coșman, *Sinzienele I*, în rev. „Vatra” (Tîrgu Mureș), nr. 10 (139)/20 octombrie. 1982.

zeițe a supraviețuit după romanizarea Daciei și numele de Diana se găsește în vocabula românească zîna. Diana Saneta din Sarmizegetusa a devenit Sinziana (San(cta) Diana), figură centrală a folclorului românesc. Continuitatea religioasă și lingvistică a fost asigurată mai ales datorită faptului că procesul de transformare a avut loc într-un mediu popular, adică rural (campestru și silvestru)¹³. Aici numele transformat al zeiței Diana s-a menținut în folclorul românesc sub numele de Sinziana. Vasile Pârvan ca și cuvîntul „dianatici” — stăpîniți de Diana — a dat în românește „zănateci”, (nebuni, rătăciți)¹⁴.

Tracii cinsteau pe Bendis, zeiță respectată și de geto-daci, care proteja pădurile, dragostea, maternitatea. După distrugerea sanctuarelor dacilor de către învingătorii romani, localnicii au acceptat zeități străine, cu caracter asemănător. Dintre acestea, Diana s-a bucurat de o mare popularitate. Apoi, limitată de creștinism din gîndirea daco-romanilor, Diana se va refugia în folclorul românesc și va deveni Sinziana¹⁵. Diana-Sinziana va deveni o zîna, apoi un fel de divinitate ca Persephone, zeiță a germității, dar și a morții. Divinitățile se amestecă adesea cu oamenii și cu fenomenele naturii.

Dintr-o baladă munteană s-ar putea deduce că Sinziana descinde din creștinism (Fiică a Domnului) și a „Hristosului”¹⁶. Este doar o adaptare tirzie a mitului la creștinism. Numărul mare de inscripții și alte mărturii indică faptul că anumite zeități romane, ca Libera, Diona, Silvanus, Hercules, reprezentau și înlocuiau pentru dacii din provincie — într-o interpretare dacică — „divinitățile lor strămoșești în general, neindividualizate”¹⁷.

Am amintit cele două opinii fundamentale cu privire la etimologia sinzienelor, pentru a ajunge la originea sărbătorii respective. Dacă numele derivă de la Sf. Ioan Botezătorul, trebuie să credem că sărbătoarea Sinzienelor este un produs al mitologiei populare românești. Dacă derivă de la Diana, trebuie să înțelegem că este vorba de o sărbătoare precreștină, sincretizată de creștinism.

Un alt aspect care ne reține atenția în problematica sinzienelor se referă la funcția lor în simbolistica religioasă și culturală. Ce reprezintă sinzienele, dincolo de existența lor corectă?

Tradiția populară folosește, pentru sărbătoarea din 24 iunie, două denumiri: Sinziene și Drăgaica. „A doua s-ar referi la numele obiceiului (planul ritual), iar prima denumire ar defini ființele mitice care sînt invocate, precum și plantele, care prin implicațiile lor apotropaice și magice sînt foarte importante, deși distincția nu este absolută, iar în-

¹³ Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, trad. de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, 1980, pp. 79—80.

¹⁴ Vasile Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 120.

¹⁵ Mihai Brătulescu, *Interferențe spirituale în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1984, p. 208; Nicolae Boboc, *Motivul premioritic în lumea colindelor*, Timișoara, 1985, p. 108.

¹⁶ Petru Caraman, *Studii de folclor*, vol. I, București, 1987, p. 381.

terferențele și înrudirile abundă la tot pasul"¹⁸. În general, sinzienele nu au un chip propriu, individualizat. Nici în mitologie nu au un profil bine conturat. Dictionarele le definesc cu aproximație. „Sinziiană... ființă fantastică, răufăcătoare“, „Drăgaica... zine rele, iele“¹⁹. Deci, ființe din categoria ielelor, a nimfelor, zinelor, personificate vag ca divinități inferioare. Prin urmare sinzienele din folclorul românesc ar corespunde nimfelor din mitologia greacă, adică fecioare ale naturii, simbolizând apele, munții, copacii, sau vilelor din mitologia slavilor, fecioare ale munților și pădurilor, apelor și izvoarelor, cîmpiilor și dealurilor... (Vilele ar fi fete moarte înainte de nuntă, cu influențe malefice). Asemănătoare ar fi și cu fecioarele din mitologiile germane, numite „Nixen“, dintre care face parte și populara „Lorelei“. Uneori sînt confundate cu sirenele (nimfe marine), pe care Homer la prezintă ca „vrăjitoare“, paralizînd, prin glasul lor, puterile navigatorilor. Ca și acestea, sinzienele apar „mascate“, ocult, ca atîtea alte personificări mitice — Baba Dochia, Muma Pădurii, Rusalka, Sanca (Senka) etc. Se crede, în general, că ielele sînt ființe supranaturale malefice. De aceea, poporul nu le pronunță numele propriu. Ele au, în basme, felurite apelative, ca : frumoasele, cinstitele, vitezele, împărătesele, șoi-manele, vîntoasele, zinele, sfintele, fetele cîmpului etc.

În Banat, sînt mai puțin folosite aceste apelative, sinzienele fiind considerate ca fete tinere, frumoase și puțin dușmănoase, identificate cu anumite fenomene cosmice (vîntoasele — zile cu vînt —, frumoasele — zile însozite —). Zinele viețuiesc în păduri și zboară în văzduh. Se hrănesc cu flori și beau apă din izvoare limpezi. Sînt zine bune și zine rele. Cele bune sînt, se spune în povești, născute din flori și sînt totdeauna tinere și frumoase. Cele rele sînt urite și bătrîne.

În mitologiile și credințele multor popoare vechi se amintește de zei și zeițe fără un rol bine definit, care se identifică uneori cu anumite fenomene ale naturii. Scriitorii creștini, ca și cei păgîni, ne-au lăsat prețioase însemnări despre „zei necunoscuți“. Despre o astfel de divinitate vorbește și Sf. Apostol Pavel în areopagul din Atena. Unele dintre aceste zeități inferioare aveau un cult deosebit, altele abia sînt amintite în folclor. Printre zeități multe erau de genul feminin — zine, grații, nimfe, erinii... Unele erau de o importanță atît de mică, încît nu erau luate în seamă, sau erau doar forme de manifestare a „zeilor mari“. În unele cazuri „eroii“, peste care timpul a țesut vâl de legendă, au fost venerați ca zei locali. Și sinzienele sînt considerate zeități inferioare, neavînd un cult deosebit, deși despre unele zine (sinziene) se spune că locuiesc „pe alte tărîmuri“ sau chiar în cer, de unde coboară în volbura norilor pe pămînt.

Fără a-i acorda credit, amintim o interpretare a prezenței sinzie-

¹⁷ Cf. Mihai Brătulescu, o.c., pp. 207—208.

¹⁸ Mihai Coman, o.c., p. 6.

¹⁹ *Dicționarul limbii române moderne*, (o.c.) pp. 776, 261; Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, 1983, p. 647.

nelor în folclorul nostru. S-a afirmat că sinziennele, socotite ca iele malefice, și-ar avea originea în parabola Mintuitorului cu cele zece fecioare care, luându-și candelile, au ieșit întru întimpinarea marelui. Cinci dintre ele erau înțelepte și cinci nebune (Matei 25, 1—13), cele nebune reprezentând zinele rele. Sigur, interpretarea este fără temeii. Credința în zinele rele este precreștină și originea trebuie căutată într-un substrat mai adânc. Colindul lor în spații reiterate de zei — în cer, în rai, în iad — indică originea lor, cu modificările suferite în contactul cu creștinismul.

Sinziana este, în mitologia românească apropiată de „Bona Dea”, zeiță romană, protectoare a femeilor, adică „zină bună”²⁰. Creațiile populare aduc sinziennele în constelația simbolurilor feminine, pentru a exprima metaforic gingășia, frumusețea... Sinziennele se pot considera personificări ale virtuților feminine. În basmele românilor, personajul feminin cel mai cunoscut este Ileana Sinziana (Sîmziana) sau Ileana Cosînzeana, dar ea apare și sub alte nume, ca: Floarea Florilor, Sora Soarelui, Rozuna-doamna florilor, Crăiasa zinelor, Lina Rujulina, Abrunca, Iniia Diniia, zina Dobrozîna, Frumoasa lumii etc. În toate ipostazele, ea reprezintă un ideal de frumusețe feminină, locuind pe tărîmuri îndepărtate și căutate de eroi cunoscuți sub diferite nume, dar sintetizați într-un prototip: Făt-Frumos. După o legendă, aflată în Baia de Criș, Ileana-Cosînzeana a fost soția vîntului și i-a fost răpită de un rival. De atunci vîntul o caută mereu, însoțit de vîntoase, care sînt fetele lui Irod²¹.

O baladă fantastică, în genul miturilor, este cea a „Soarelui și a Lunii”, nume sub care este de obicei cunoscută Ileana-Cosînzeana, atît pe terenul folcloric, cît și în literatura științifică. Ea ne introduce în sfera mitului, adică a aceluiași gen de povestire care în etapa sa primordială a fost în popor un fel de credință. Soarele, voind să se însoare, a cutreierat lumea întreagă, umblînd mulți ani călare, în cer și pe pămînt, ba chiar și sub pămînt, dar n-a găsit o fată să-i placă. De aceea el se hotărăște să se însoare cu propria lui soră, Iana-Sinziana (Ileana Cosînzeana). Îngrozită de propunerea fratelui, fata se împotrivește cu toată energia. Dar Soarele nu cedează și el este mai puternic. Dîndu-și seama că nu mai are scăpare, Sinziana îi cere o serie de fapte pe care trebuie să le îndeplinească: să construiască o scară de la pămînt la cer; să întrebe pe Dumnezeu dacă are voie să se însoare cu sora lui; să facă un pod peste mare; să clădească și o mănăstire pe mare, la capătul podului; să sădească o vie și o livadă cu pomi roditori în mijlocul mării. Soarele îndeplinește toate dorințele frumoasei Sinziana. Atunci spre a nu cădea în păcatul incestului fratern, fata se aruncă în mare sau în Dunăre. Dumnezeu, însă, cunoscîndu-i nevinovăția, n-o lasă să se înecă și o preface în pește (mreană), apoi o transformă în lună și o pune pe

²⁰ Cf. A. Corcea, *Balade populare*, 1899, p. 7.

²¹ Cf. Ovidiu Birlea, o.c., p. 97.

cer, ca să lumineze noaptea cu frumusețea ei, iar cei doi frați să nu se întâlnească niciodată.

Există în folclorul nostru — ca și în folclorul altor popoare — foarte multe variante ale acestei balade, considerată cea mai veche creație epică în versuri a folclorului nostru. Caracterul mitologic al baladei ține de substratul roman. Soarele și Luna reproduc mitul greco-roman al lui Apollo și al Diane (Artemis), imaginați ca frați gemeni. La antici, căsătoria între frați nu era considerată ca incest, dar creștinismul a pus capăt acestei oribile practici. Deci mitul românesc nu poate fi raportat la o epocă mai veche decât începutul creștinismului, dar procesul său genetic își are începutul în epoca precreștină.

Trebuie să mai menționăm că Iana-Sinziana (Ileana-Cosinzeana) are, în balade, un caracter divin, ca soră a Soarelui. În unele variante apare ca „Doamna florilor”²², sau ca zână, atestând cultul zeiței Diana pe teritoriul Daciei romanizate. Trăsătura morală specifică a Diane-Artemis este castitatea. Ori, balada românească „Soarele și Luna” a fost întregită cu un mare număr de elemente creștine. Minunile se fac, toate, cu puterea lui Dumnezeu²³; incestul este evitat, iar legea morală triumfă.

Balada citată este cunoscută peste tot în Balcani. Asemănătoare cu balada românească „Soarele și Luna”, ca structură literară și finalitate educativ-morală, este balada țarului Ștefan Dușan al Serbiei, care intenționează să se cunune cu soră-sa Roxandra. La fel este balada bulgară, ai cărei eroi sînt regele Maletau și sora sa Katelena, cunoscută în multe variante. Dar elementele istorice din „documentele folclorice” sînt „extraordinar de rare și de confuze” (Mircea Eliade), deși protagoniștii sînt regi, țari etc. Ori, spre deosebire de acestea, balada românească se menține în cadrul mitologic. În unele balade se opune la căsătoria incestuoasă nu numai fata (sora), ci și mama fraților. Acestea sînt baladele pe care specialiștii le numesc „balade de tipul II”, sau „Fratele și sora”. Este interesant faptul că în acest tip dispăre sau apare foarte rar Ileana-Sinziana sau Cosinzeana.

O baladă asemănătoare se cunoaște și la vlahii din Timoc²⁴, unde intervine Moș Adam și „Legea bătrînă” pentru a împiedica incestul.

Analizînd comparativ subiectul baladelor „Fratele și sora” s-a constatat că el însușează folclorul multor neamuri: români, bulgari, sîrbo-croați, macedoneni, sloveni, albanezi, greci, istoromâni, aromâni, țigani. În anumite cazuri depășește zona balcanică, aflîndu-se în versiuni italiene, maghiare, poloneze, lituaniene, slovace, germane, gruzine...²⁵. Baladele de acest gen implică incestul fratern sub denumiri

²² Cf. G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare*, București, 1885, p. 48.

²³ Petru Caraman, o.c., p. 383.

²⁴ Cristea Sandu Timoc, *Cîntece bătrînești și doine*, București, 1967, pp. 63—67.

²⁵ Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, 1975, p. 68 ș.u.

diferite. Se pare că există 27 variante bănățene și transilvănene. Conținutul lor este asemănător: elemente naturale și supranaturale împiedică incestul. Tema poate să fie și precerștină, deoarece prohibiția incestului este mult mai veche. Prezența unui astfel de subiect în repertoriul de cîntece ar indica persistența unui complex patologic, dacă nu ca o practică reală, cel puțin sub formă refulată. Ori, interdicția creștinismului s-a referit și la acest complex patologic.

Am amintit aceste creații populare, pentru că ele implică subiectul, adică sărbătoarea Sinzienelor, efectuîndu-se un transfer de cînstire de la zeița primitivă (din mitologia romană) la sînziana-floare antropomorfizată.

Prot. dr. MARCU BĂNESCU

UN STRĂLUCIT ACT DE VOINȚĂ ȘI DEMNITATE NAȚIONALĂ

Sărbătorim în fiecare an, cu emoție și legitimă mândrie, evenimentul-cheie de la 23 August 1944, ce despică în două istoria noastră, ca un strălucit act de demnitate națională, de voință, energie și curaj al întregului popor român, eveniment ce a marcat decisiv evoluția societății noastre.

Declanșarea Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă are rădăcini profunde în întreaga și strălucitoarea noastră istorie, exprimând triumful unor idei milenare — de independență și unitate indestructibilă, ca expresie a înaltei conștiințe și maturități naționale românești. Statornicit în vatra sa străbună în care s-a născut, pe meleagurile carpato-danubiano-pontice, poporul român a avut dintotdeauna, ca o coordonată principală a existenței sale, unitatea, voința de a trăi într-o țară liberă și de sine stătătoare. „Vijelii cumplite au trecut peste noi, la toate am ținut piept și nu ne-am dat, ci la toate am ținut piept. Știe numai bunul Dumnezeu cu cât singe ne-am plătit noi pământul acesta sfânt tuturor românilor, scump pentru frumusețile și bogățiile lui, scump pentru faptele mărețe și înălțătoare care s-au petrecut pe el” — scria pe bună dreptate Alexandru Vlahuță. Pe altarul acestor idealuri sublime și-au jertfit viața marii martiri ai neamului, de la Burebista și Decebal la Mihai Viteazul, de la revoluționarii pașoptiști până la cei ce au desăvârșit unitatea statală românească cu șapte decenii în urmă. De aceea, analizată în contextul larg al istoriei noastre multimilenare, evenimentul grandios de la 23 August 1944 apare ca o expresie nepieritoare a puterii și voinței poporului român de a se ridica peste vitregia vremurilor în apărarea drepturilor sale istorice, însumând în același timp mesajul de dreptate al tuturor generațiilor care au luptat de-alungul veacurilor pentru apărarea gliei strămoșești, a valorilor materiale și spirituale făurite de înaintașii noștri, cu atîta trudă și cu prețul atîtor jertfe.

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată în acel August incandescent, a fost opera întregii națiuni române, mobilizată și condusă de cel mai puternic și elevat for politic al țării. Este o operă ce ne aparține în întregime, ce s-a efectuat independent de voințe externe, fără nici o înțelegere prealabilă cu statele din coaliția antihitleristă, deoarece țelurile supreme ale poporului

erau deopotrivă redobîndirea independenței și suveranității naționale, refacerea integrității teritoriale amputate prin funestul dictat de la Viena, ca și dezvoltarea democratică a țării. De aceea, Revoluția românească a luat prin surprindere ambele tabere angajate în cel de al doilea război mondial, ce răvășise întreaga lume în acea vreme și era încă departe de un sfîrșit previzibil. Intrarea României în război de partea coaliției Națiunilor Unite, ca a patra națiune ce ducea greul războiului, s-a făcut nu în clipele de agonie ale Germaniei hitleriste, ci pe cînd era încă departe de a fi învinsă, nu din calcule de oportunitate, ci din rațiuni de proprie demnitate națională — fapt recunoscut la scară largă pe toate meridianele globului.

Din punct de vedere strategic, insurecția românească ce anunțase declanșarea Revoluției, a scurtat considerabil durata războiului, prin distrugerea dispozitivului nazist din Peninsula Balcanică, ce devenise imposibil de menținut, și deschiderea unui coridor larg de acțiune în Europa Centrală, pentru prăbușirea definitivă a „cazematei” hitleriste, salvînd astfel nenumărate vieți omenești de la pieire și evitînd alte distrugereri materiale și spirituale, ce s-ar fi produs cu siguranță în acele luni întregi de prelungire a războiului. Rezultatele actului românesc de strălucită voință națională s-au reflectat cu rapiditate în ieșirea Bulgariei din Război, la 9 septembrie 1944, în retragerea germană din insulele Mării Egee, din Grecia, Albania și Macedonia de sud, în eliberarea Belgradului la 13 octombrie și în deschiderea unor noi posibilități ofensive pornite din Europa de sud-est. Dincolo de toate aceste consecințe hotărîtoare pentru durata și sfîrșitul războiului, participarea însăși a României, cu întregul ei potențial militar și uman, cu cei 540.000 ostași (din care 20.868 au căzut la datorie, 30.188 au fost răniți, iar 58.251 dispăruți) dotați cu întregul echipament necesar, a avut o extraordinară importanță pentru sfîrșimarea dominației naziste, prin crearea unui nou front de 900 km. dincolo de Carpați, în podișul Transilvaniei și în Banat, care a deschis trupelor sovietice posibilitatea unei înaintări rapide spre sudul Germaniei naziste. Eroismul legendar al ostașilor români, care au luptat cot la cot cu cei sovietici, a adus nu numai unirea părții de nord-vest a țării la patria mamă, de sub tirania horthysto-fascistă, ci a căpătat o minunată expresie și în eliberarea a numeroase așezări din Ungaria, Cehoslovacia și Austria din chingile armatei hitleriste. Pe mormintele ostașilor români au apărut, cu alte cuvinte, și zorii libertății altor popoare aflate odinioară la discreția Germaniei naziste. La 9 mai 1945, cînd războiul din Europa luase sfîrșit prin victoria Națiunilor Unite, armata română străbătuse peste 1700 km., de la Marea Neagră pînă în Boemia, provocase inamicului pierderi de peste 136.000 prizonieri și morți, echivalînd cu 14 divizii, eliberase peste 3.800 localități, din care 53 orașe. Mormintele celor căzuți, împrăștiate pe pămîntul acestor țări, vor evoca de-a pururi spiritul de jertfă al armatei noastre, umanismul poporului român, constituind o dovadă incontestabilă și permanentă asupra solidarității militante, manifestată de poporul român față de cauza libertății naționale a altor popoare, pentru salvarea

lor din servitutea la care erau supuse și restituirea demnității lor pierdute.

Marile transformări sociale, politice și economice, produse în țară prin declanșarea Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, au cuprins întreaga societate românească în toate straturile ei, la toate nivelele și în toate compartimentele vieții materiale și spirituale, inaugurând în viața poporului român o nouă epocă istorică. În cei 44 ani care au trecut de atunci, poporul român a schimbat radical chipul patriei, trecând de la o orînduire bazată pe exploatare și asuprire, la orînduirea nouă, socialistă, în care își făurește un nou destin, liber și stăpîn pe voința sa. Definind cu excepțională clarviziune dimensiunile marelui eveniment de la 23 August, cel mai iubit fiu al poporului român, Președintele Nicolae Ceaușescu, sublinia că „el a marcat începutul Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă, a României. Masele populare și-au dobîndit, cu arma în mînă, dreptul de a fi stăpîn pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă”.

Grație Revoluției începută în acel August memorabil, România a traversat, stapă cu etapă, treptele afirmării ei permanente pe toate coordonatele ce definesc lumea contemporană, trecînd de la o țară slab dezvoltată, cu o economie preponderent agrară, dependentă de marile trusturi monopoliste, la cea de astăzi, cu o economie dinamică, cu o industrie și agricultură în plin proces de dezvoltare, cu o civilizație materială și spirituală aflată în ascensiune permanentă. Din cei 44 ani ce marchează istoria patriei, ca o piatră de hotar, se disting cu deosebire ultimele mai bine de două decenii, decenii ce definesc cea mai fecundă epocă din istoria patriei — „Epoca Nicolae Ceaușescu” — inaugurată grație genialului Conducător al României Socialiste contemporane, care a imprimat întregii țări ritmurile unei dezvoltări fără precedentă și termeni de comparație, în toate sectoarele de activitate. Exemplele, foarte numeroase și bine cunoscute, sînt în mare parte de largi ecouri internaționale, străjuind grandioasa epocă ce se construiește spre binele și fericirea întregului nostru popor. Aflat într-o unitate indestructibilă în jurul ilustrului său Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, poporul român oferă întregii lumii exemplul unei țări a demnității, progresului, libertății și democrației, ilustrînd prin faptele și împlinirile sale forța pe care o dobîndește un popor stăpîn pe destinele sale. Datorită politicii sale interne și externe principiale și constructive, România se bucură astăzi de un prestigiu necunoscut în întreaga ei istorie, avînd o înaltă autoritate și prieteni pe toate meridianele planetei, fiind respectată și admirată pentru contribuția adusă la instaurarea unui climat de pace în viața internațională, a unei noi ordini economice și politice, pentru prezența activă și cuvîntul ei chibzuit și realist în soluționarea

problemelor mondiale, în acord cu năzuințele tuturor popoarelor dornice de pace și libertate. Întreaga politică internă și externă poartă pecetea personalității proeminente a marelui nostru tribun național, Președintele Nicolae Ceaușescu, al cărui rol esențial și determinant în elaborarea obiectivelor dezvoltării noastre integrale, asigură înălțarea societății noastre socialiste pe noi trepte ale civilizației și culturii. Unitatea de monolit a tuturor fiilor patriei, fără deosebire de naționalitate și credință religioasă, în jurul celui mai iubit fiu al țării, Președintele Nicolae Ceaușescu, este expresia cea mai vie a apărării și consolidării libertății, independenței și suveranității patriei, a cuceririlor revoluționare obținute prin lupta și munca întregului popor român.

Aniversarea actului grandios de la 23 August 1944 constituie, de la an la an, și pentru Biserica noastră dreptmăritoare un popas sărbătoresc, la fel ca pentru întregul popor român căruia îi aparține. Mărețele împliniri obținute grație Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, și-au răsfrint razele lor benefice și asupra vieții religioase din patria noastră, în tot ceea ce o definește și în toate compartimentele ei. Au dispărut pentru totdeauna nu numai exploatarea omului de către om și inechitățile sociale de odinioară, ci și intoleranța religioasă și antagonismele confesionale de tristă și amară amintire. Au dispărut ireversibil așa-zisele „Biserici dominante” și altele „minore”. Locul intoleranței, trimisă definitiv la stîlpul infamiei, a fost luat de climatul celei mai profunde și autentice libertăți religioase, asigurată prin Constituția patriei noastre socialiste, în care toate cultele religioase existente își desfășoară activitatea fără nici o opreliște, la adăpostul și sub protecția legilor garantate de înțeleapta ei conducere. Biserica Ortodoxă Română și toate cultele religioase își aduc contribuția, cu mijloacele lor specifice, la măreața operă de edificare multilaterală a țării, la permanenta consolidare a unității poporului român, sub auspiciile ecumenismului local și general promovat în permanență acestor decenii.

În acest climat general de viață și faptă, Biserica Ortodoxă Română, cu întregul ei efectiv de cler și credincioși, identificându-se la fel ca întotdeauna cu aspirațiile și năzuințele tuturor fiilor țării, cu cele mai scumpe idealuri ale poporului căruia îi aparține și îi slujește, participă cu cea mai profundă devoțiune la măreața operă de edificare a celei mai luminoase ere din istoria multimilenară a meleagurilor noastre. Această opțiune și implicare permanentă a Bisericii noastre dreptmăritoare în tot ceea ce se întreprinde spre mai binele țării și al întregului popor român a fost exprimată încă odată, cu deosebită pregnanță, de Preafericitul Patriarh Teoctist și Sfîntul Sinod în telegrama omagială adresată celui mai iubit fiu al poporului român, Președintele Nicolae Ceaușescu, cu prilejul acestei noi aniversări, în care se spune :

„Rugîndu-Vă să binevoiți a primi prinosul nostru de aleasă cinstire, găsim fericitul prilej de a Vă mulțumi în modul cel mai călduros pentru arga înțelegere pe care o arătați desfășurării activității Bisericii noastre, în condițiile unei depline libertăți religioase și Vă asigurăm că Bi-

serica Ortodoxă Română va continua să sprijine cu sporită rivnă, prin ierarhii, preoții și toți credincioșii ei, munca neobosită pe care întregul popor, sub înțeleapta și clarvăzătoarea conducere a Domniei Voastre, o depune pentru zidirea vieții tot mai fericite în patria noastră dragă și pentru statornicirea unei păci trainice în întreaga lume.

„Înscrisă cu litere de aur în istoria națională și în conștiința întregului popor, ziua de 23 August — sărbătoarea noastră națională — ne oferă prilejul de a Vă adresa cele mai sincere urări de sănătate și fericire, fiind pe deplin încredințați că strădaniile pe care le depuneți în fruntea poporului, pentru zidirea vieții celei noi în România, reprezintă garanția sigură a împlinirii aspirațiilor legitime de pace, civilizație, bunăstare și progres ale tuturor cetățenilor țării”.

Pr. EUGEN IANCU

CONTRIBUȚII CU PRIVIRE LA CĂRȚILE MANUSCRISE PROVENITE
DIN EPARHIA ARADULUI

Cercetări recente efectuate de semnatarul acestor rânduri în biblioteca „Astra” din Sibiu au cuprins o seamă de cărți manuscrise legate de trecutul Eparhiei Aradului. Ele provin din secolele XVII—XIX și pot fi considerate ca făcând parte din ultima etapă a circulației acestor cărți.

Cum se știe, costul ridicat al cărților tipărite, tirajul lor insuficient, sărăcia elevilor, a intelectualității românești și în general a amatorilor de cultură au determinat copierea lor pînă în prima jumătate a secolului XIX, ca mijloc de difuzare a textelor bisericești și lucrărilor literare. Nu trebuie să uităm că în secolul XVIII și în primele decenii ale celui următor, piedicile oficiale puse de oligarhia Imepriului habsburgic în calea pătrunderii cărților românești editate dincolo de Carpați erau în creștere. Produsele tipografiei universitare de la Buda sau cele de la Blaj nu se bucurau de o arie prea mare de răspîndire, iar Oradea și Aradul aveau încă un aport neinsemnat în ceea ce privește imprimarea cărților românești.

Cea mai veche carte manuscris pe care o semnalăm este „Pravila pre scurtu” (cota C. M. 15). Dintr-o mențiune pe care o identificăm pe una din paginile manuscrisului reiese că a fost încheiată de cunoscutul copist Vasile Sturze Moldoveanul, la 9 octombrie 1694. Beneficiarul lucrării a fost preotul „Dănilă din Buruiene” (azi Păuliș făcînd parte din localitatea Șoimoș, municipiul Deva). Mai tîrziu, manuscrisul a trecut prin mai multe mîini, printre care preoții de la Brănișca (jud. Hunedoara) și Tirnăvița (jud. Arad).

Judecînd după simplitudinea scrisului, se pare că și un Liturghier a fost copiat la sfîrșitul secolului XVII, sau mai probabil în primii ani ai secolului XVIII de același dascăl Vasile Sturze Moldoveanul (cota C. M. 19). Însemnările din cartea-manuscris sînt în mod vizibil mult mai tîrzii și aparțin unui oarecare Mihai, prima fiind datată din 1775. Iscusitul copist a folosit cu dibăcie cerneala roșie, verde și neagră, realizînd o serie de ornamente ce conferă lucrării și o valoare artistică. Nu se specifică localitatea în care s-a copiat Liturghierul, dar este foarte probabil să fie vorba de regiunile situate în sud-estul patriei noastre.

Oricum, Pravila aparținînd în mod incontestabil lui Vasile Sturze Moldoveanul cît și Liturghierul amintit, ca i se poate atribui, lărgesc

cunoștințele noastre despre aria de activitate a acestui „scriptor” venit de peste munți. De fapt, el sosise la sfârșitul secolului XVII în partea de apus a țării noastre, activînd mai întîi în Bihor apoi, în sudul Crișanei și în Banat. Fără îndoială, el este cel mai important copist care a activat pe teritoriul Eparhiei Aradului, în jurul anului 1700. Nu trebuie să uităm că străduințele lui se integrează eforturilor privind regenerarea vieții bisericești și culturale a românilor din aceste părți. Activitatea lui se desfășura în toiu unor evenimente deosebit de tulburi, începute cu războiul austro-turc (1683—1699), apoi, unitația forțată, răscoala antihabsburgică din anii 1703—1711 și persistența vremelnică a stăpînirii otomane la sud de Mureș, care a durat pînă în anul 1726. Lui îi datorăm manuscrisele de la Felnac, Nădab, Mănăstur și probabil multe altele pierdute. Rămîne să se stabilească dacă el a răspuns unor comenzi venite din Hunedoara, sau s-a deplasat personal acolo spre a executa acele copii.

Din secolul XVIII, ne-a rămas și un „Ceasosloveți”, databil din acel veac, pe baza caracteristicilor scrisului și a hîrtiei folosite (cota C. M. 46). Din însemnările existente în cartea-manuscris, reiese că în anul 1742, ea era în posesia preotului Bultu din Bintincs (azi Aurel Vlaicu, jud. Hunedoara). Lucrarea nu oferă nici o informație referitoare la identitatea copistului.

Alte cîteva manuscrise existente provin din prima jumătate a secolului. Între ele amintim „Cărticica de cîntări bisericești”, ce a aparținut lui Atanasie Marian Marienescu, pe la anii 1812—1820 ca elev al școlii ortodoxe din Lipova (cota C. M. 12). În cărticică sînt cuprinse cîntări românești și sirbești, pe care elevii le intonau în biserica din Lipova, pînă în preajma revoluției de la 1848, deși credincioșii locali erau români în majoritate covîrșitoare. Viitorul om de cultură așternuse pe hîrtie, cu mare grijă, cîntările respective, folosind pentru ornamentarea textului și cerneala roșie.

O altă carte similară de cîntări bisericești a aparținut învățătorului Achim Popovici de la școala din Maidan — Oravița (cota C. M. 3). În afară de faptul că scrisul aparține perioadei de la începutul secolului XIX, apare ca element de datare și anul 1806, menționat pe una dintre file. La un moment dat, și această carte a intrat în proprietatea lui Atanasie Marian Marienescu.

La 28 februarie 1831, încheie o cărticică-manuscris elevul Dimitrie Ardelean din anul II, care se pregătea, la Preparandia din Arad, pentru cariera învățătorească (cota C. M. 14). Lucrarea cuprinde „Cîntări lumești și veselitoare”.

O importanță deosebită o are manuscrisul Misceleneu de 506 file, ce cuprinde „Tinărul Robinson, sau o povestire învățătoare de nărvuri pentru pruncii cei mici...” (cota C. M. 36). El conține deci celebra lucrare a scriitorului englez Jonathan Swift (1667—1745). Textul românesc este opera preotului Petru Teodorovici, care a tradus-o după o versiune sirbească, în anul 1816. Exemplarul a ajuns la o dată necunoscută în posesia preotului Ioan Muntean din Șiria, fapt confirmat de

diferite semnături autografe din anul 1835. Manuscrisul este frumos ilustrat cu mai multe imagini ce oglindesc momentele esențiale ale povestirii ca spre pildă „slobozirea lui Petco”. Manuscrisul oglindește atracția ideilor iluministe care în acea vreme au pătruns tot mai mult și în rindurile clerului românesc, a intelectualității ce căuta să răspîndească în mijlocul poporului din această parte a țării valorile literaturii naționale și mondiale.

În loc de concluzie, mai subliniem că depistarea manuscriselor românești, a cărților manuscrise, risipite în atâtea biblioteci și arhive din țară și de peste hotare oferă o imagine tot mai completă a mișcării culturale care s-a desfășurat în cuprinsul Eparhiei Aradului.

Pr. EUGEN GREUCEANU

VALORI ALE PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL

Nivelul fiecărui popor se poate aprecia și prin contribuția sa la dezvoltarea culturii universale. Prin tot ceea ce a creat în cursul mileniilor de dăinuire pe pământul străbunilor, poporul român poate fi considerat printre cele cu o contribuție deosebită la îmbogățirea acestui patrimoniu. În țara noastră, grija pentru ocrotirea patrimoniului cultural național pentru valorificarea vestigiilor trecutului a fost și este mereu o îndatorire patriotică, izvorită din conștiința și răspunderea față de bunurile culturale, față de mărturiile ce demonstrează originalitatea și puterea de creație a poporului. Din generație în generație au rămas ca moștenire atâtea realizări, uneori de excepțională importanță. De aceea, în spiritul celor mai strălucite tradiții ale poporului se impune și datoria sfântă de a respecta, păstra și îngriji întreg avutul cultural național de pe teritoriul țării noastre. Plecînd de la aceste înalte considerente, s-au amenajat lăcașuri de cultură, s-au organizat muzee și colecții muzeale în care să fie păstrate și valorificate aceste vestigii.

Legea nr. 63 din anul 1974, prevede ocrotirea patrimoniului cultural național al Republicii Socialiste România, precizînd că patrimoniul cultural național se constituie din marile vestigii ale istoriei și civilizațiilor făurite de-a lungul mileniilor pe teritoriul României, din creațiile literar-artistice, științifice și tehnice a căror valoare a fost consacrată de-a lungul timpului, precum și din valorile aparținînd tezaurului cultural universal existente în țara noastră. La fel ca celelalte valori materiale și spirituale, aceste bunuri aparțin întregului popor și de aceea societatea socialistă ia toate măsurile necesare pentru ocrotirea și conservarea lor, pentru evitarea înstrăinării sau deteriorării lor pentru apărarea și folosirea lor în interesul întregii națiuni.

Patrimoniul cultural național cuprinde: a) bunuri cu valoare artistică deosebită: obiectele sau monumentele de arhitectură și artă plastică, decorativă și aplicată, străvechi, antice, medievale sau moderne.

care sînt opere reprezentative ale unor mari personalități creatoare consacrate, române sau străine, sau care, fiind creație anonimă, prin nivelul lor artistic, prin trăsăturile caracteristice și prin raritatea lor sînt în cel mai înalt grad reprezentative pentru cultura și arta națională și universală, inclusiv pentru creația populară; b) bunuri de valoare istorică și documentară deosebită: monumente istorice sau arheologice, obiecte și documente cu caracter de izvor probatoriu sau memorial pentru istoria dezvoltării societății, manuscrise, cărți bibliofile sau alte bunuri cu caracter de unicat sau de mare raritate, reprezentative pentru anumite epoci, instituții, evenimente sau personalități istorice importante, naționale, universale, mărturii valoroase ale istoriei, științei și tehnicii; mijloace de schimb monetare sau premonetare, rare sau cu mare valoare artistică; rarități filatelice.

În vederea asigurării unitare a evidenței, ocrotirii, conservării, cercetării și valorificării științifice și cultural-educative a patrimoniului cultural național s-a înființat Comisia Centrală de Stat a Patrimoniului Cultural Național, care funcționează pe lângă Consiliul Culturii și Educației Socialiste.

Pe lângă bunurile de valoare artistică și culturală pe care le are țara noastră, monumentele istorice ocupă un loc de seamă, avînd o deosebită importanță arhitectonică, arheologică istorică și artistică. Ele reprezintă dovezi materiale ale vechimii și continuității poporului român, ale dezvoltării culturale pe teritoriul țării, sau desfășurării unor evenimente însemnate din trecutul patriei noastre. Ca și celelalte vestigii, monumentele istorice se află sub protecția statului, care prin legile și instituțiile sale speciale, acordă întreaga asistență necesară restaurării, întreținerii și conservării lor.

Pe întreg cuprinsul țării noastre se întîlnesc așezăminte de o deosebită valoare istorică, artistică și arhitectonică, mărturii ale trecutelor vremi de luptă, muncă și creație ale poporului. Pe lângă importanța lor în sine, monumentele istorice contribuie la cunoașterea istorică a artelor, a arhitecturii și tehnicii din țara noastră, la educația patriotică, cetățenească și estetică a tuturor fiilor pămîntului românesc.

Importante expresii ale trecutului, ale permanenței noastre la noi acasă, monumentele istorice presară întreaga noastră țară de la un capăt la altul. Printre acestea se numără și cele aflate în Banat, în ținutul Aradului și Hunedoarei, ce constituie o însemnată contribuție istorică, artistică, arhitectonică și culturală, la bogatul tezaur al patrimoniului cultural național din țara noastră. Din cadrul lor fac parte și bisericile de lemn răspîndite mai ales în regiunile deluroase — ca monumente de artă și arhitectură populară, bisericăscă, reprezentînd cea mai autentică și originală creație anonimă. Pe aceste meleaguri pline de pitoresc s-au păstrat exemplare reprezentative ale acestei arhitecturi populare. Multe dintre aceste monumente, cu originale decorații în lemn și picturi interioare, datează din veacurile XII—XVIII.

Poposind pe meleagurile bănățene, reputatul istoric Nicolae Iorga a cercetat mai multe sate și monumente istorice, printre care și biseri-

cile din Căpăt, Domașnea, Oravița, Bolvașnița, Globu-Rău, Mehadia, Ieșelnița, Iablanița, Corni, Bozovici, Pecinișca, Plugova, Ogradena Veche, etc., ajungînd la concluzia că „rezultatele ce ies din acest studiu pot adăuga un capitol nou la cunoașterea arhitecturii, picturii, chiar lucrului în lemn la români” (*Arta românească în Banatul muntos, București* 1940).

Dintre bisericile de lemn cele mai semnificative, notăm pe cele din Bătești, Curtea, Dragomirești, Iersig, Hezeriș, Margina, mănăstirea Partoș (secolul XV), Povergina, Românești și Zolt. Apoi, printre monumentele cele mai valoroase prin arhitectura și pictura ce le împodobește se numără catedrala mitropolitană din Timișoara, mănăstirea Săraca (sec. XIII) din satul Șemlacul Mic, biserica „Adormirii Maicii Domnului” cu turnul „Sf. Nicolae” din municipiul Lugoj, așezat pe locul unei biserici din secolul XV; bisericile „Sf. Ioan Botezătorul” și „Sf. Gheorghe” din Caransebeș; biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Oravița, biserica „Sf. Ilie” din Timișoara-Fabric, precum și bisericile din Teregova, Obreja, Bănia și Berzasca.

Din Episcopia Aradului — ca eparhie de excepție în ceea ce privește vechimea și numărul monumentelor istorice — menționăm mănăstirea Hodoș-Bodrog (secolul XII—XIII), biserica din Gurasada (sec. XVII), biserica mănăstirii Prislop (sec. XV—XVI), cea din Crișcior (sec. XV), biserica din Ribiza (secolul XV), biserica „Sf. Nicolae din Densuș, (sec. VI—XVI), biserica „Sf. Gheorghe” din Băcia, bisericile din Hălmațiu, biserica din Strei-Sîngeorgiu (secolul XIII), biserica „Sfîntă Mărie Orlea”, biserica din Nucșoara, biserica Ruda-Ghelar (1653), biserica veche de lemn din Alun (sec. XVII), biserica „Sf. Nicolae” din Hunedoara, biserica din Lipova (sec. XIV—XV), catedrala episcopală din Arad și biserica „Sf. Nicolae” din Deva, ambele din secolul XIX, etc.

Conservate în condiții optime, prin lucrări de întreținere și restaurare ce s-au efectuat mai ales în ultimele două decenii, cu ajutorul Statului și prin contribuția organismelor bisericești, sub supravegherea și îndrumarea organelor de resort și a specialiștilor, monumentele istorice și de arhitectură de pe aceste meleaguri, dau mărturie despre măiestria poporului nostru, îmbogățind astfel întreg tezaurul patrimoniului național. Valorificarea monumentelor noastre de veche arhitectură bisericească este o caracteristică a tradiției românești privind respectul față de trecutul neamului și de efortul strămoșilor de a menține permanența și continuitatea în inșeși specificul propriu arhitectural și pictural. În monumentele noastre bisericești se păstrează tradiția școlii arhitecturale românești, care, în ciuda influențelor curenților artistice ale vremii, și-a păstrat specificul propriu, transpus în minunate creații ce reflectă unitatea poporului român.

Pe lângă lucrările de ocrotire și restaurare a monumentelor de pe meleagurile Mitropoliei Banatului — ca spre exemplu cele de la mănăstirile Săraca, Partoș, Hodoș-Bodrog și Prislop, de la bisericile din Lugoj, Dezna și Hălmațiu — s-au efectuat săpături și cercetări arheologice în cadrul tuturor acestor așezăminte, precum și la vestigiile ce le amin-

tesc pe cele de odinioară. S-au amenajat clădiri și spații speciale pentru adăpostirea și valorificarea vestigiilor arheologice și a obiectelor de valoare artistică. Așa a luat ființă „Colecția de artă veche bisericească”, organizată în incinta catedralei mitropolitane din Timișoara, care adăpostește obiecte de cult, icoane, cărți, manuscrise și alte piese valoroase. Asemenea obiecte se află și în incinta microcolecțiilor muzeale existente pe lângă sediile oficiilor protopopescilor din orașele Caransebeș, Lugoj, Reșița, Oravița, precum și în cadrul unor parohii. La mănăstirile Săraca și Partoș s-au înființat puncte muzeale care păstrează vestigiile arheologice descoperite, în urma săpăturilor și cercetărilor efectuate de către arheologi de la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România. La mănăstirea „Sf. Simion Stîlpcul” din Arad se află așezată „Colecția Episcopiei Aradului de artă veche bisericească”, mănăstirea Hodoș-Bodrog păstrează o altă „Colecție de artă bisericească”, iar pe lângă biserica din Lipova s-a amenajat o microcolecție muzeală.

În toate aceste locuri se pot găsi obiecte păstrate cu scumpătate, atât pentru caracterul lor bisericesc, cât și pentru valoarea lor istorică și artistică. Dintre ele notăm: numeroase icoane pe lemn și sticlă din secolul XVII—XIX, picturi în ulei, fragmente de iconostas, sculpturi în stil baroc, cruci de lemn de abanos din secolele XV—XIX, vestigii arheologice paleo creștine, vechi cărți de cult în manuscris și tipărite, cădelnițe și alte obiecte.

La centrele eparhiale și pe lângă fiecare oficiu protopopesc s-au organizat depozite de vechi cărți bisericești și se continuă în permanență lucrarea de cercetare, depistare și inventariere a altor valori ale trecutului bisericesc și național. Eparhiile editează pliante înfățișând cele mai reprezentative monumente istorice și de artă bisericească, ilustrate, monografii, cataloage și diferite alte lucrări legate de vestigiile adăpostite de colecțiile amintite, contribuind la cunoașterea realităților istorice și ale culturii poporului român, care s-a impus mereu prin monumentalitate, prin căldura și intimitatea atractivă a spiritualității sale.

Ocrotirea și valorificarea acestei zestre culturale ce aparține poporului nostru este o constantă ce aparține tuturor: celor de ieri, celor de azi și celor de mâine.

LONGIN I. OPRÎȘA

**DR. IOSIF TRAIAN BĂDESCU, EPISCOPUL CARANSEBEȘULUI
130 ANI DE LA NAȘTERE ȘI 55 ANI DE LA MOARTE**

Cuvintele Apostolului Neamurilor: "...luați aminte de voi înșivă și de toată turma, întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi ca să păstoriți lui Dumnezeu..." (Faptele Apostolilor 20—20) au modelat în istoria neamului nostru conștiința și au înfrumusețat chipul unității prin trăiri ce luminează cerul veșnicului azi.

Acest fapt ni-l mărturisește timpul cu personalitățile lui, indiferent de momentul istoric și de colțul gliei strămoșești ce a născut și hrănit acele personalități.

Episcopul dr. Iosif Traian Bădescu reprezintă pentru Banatul anilor 1920—1933 un moment de lumină din „lumina” aceluși timp.

Născut la 15° mai 1858, copilăria și-a petrecut-o în localitatea Șopotul-Vechi. Traian Bădescu va ajunge să studieze, ca bursier al episcopului Ioan Popasu (primul episcop de la restaurarea Episcopiei ortodoxe române a Caransebeșului, 1865—1889) Teologia de la Cernăuți, obținând titlul de „doctor”. Studiile de teologie le-a completat cu cele de Drept la Budapesta. În 1889 este numit secretar consistorial, după un an este hirotonit diacon, hirotesit în 1893 protodiacon iar în 1902 intră în monahism la Hodoș-Bodrog, primind numele de Iosif. În 1903 este hirotesit protosinghel, iar în 1919 arhimandrit. Fiind nedreptățit de stăpînitorii vremelnici ai vremii în 1909 prin nrecunoașterea alegerii, Iosif Bădescu ajunge episcopul Caransebeșului ca urmaș al lui Elie Miron Cristea, la 10 octombrie 1920. Trecură 55 de ani de la reînființarea Episcopiei (15 iulie 1865). Acum, la 55 de ani de la moartea Episcopului Bădescu timpul ni-l așează sub frumosul curcubeu românesc al gândirii și simțirii teologice țesut de cei doi mari: Andrei Șaguna mitropolitul și Miron Cristea patriarhul.

Ca episcop Iosif Bădescu a dovedit o mare putere de muncă, pe toate planurile.

În 1926 înființează la Caransebeș o „fabrică” de luminări: „Din interese eminamente bisericești, ținînd cont și de cerințele canonice, rituale și de cult s-a înființat fabrica de lumini. Aceasta este prima în Metropolia noastră. Am fost de ferma credință, nici nu ni-am putut închipui altcum, că ea va fi înbrățișată cu căldură din partea preoției” (act, nr. 903 B. ex. 1928; — actele din care cităm se află în arhiva parohiei Ieșelnița-Mehedinți, fond Ogradena, tom I).

În 1927 ridică Institutul teologic din Caransebeș la treapta de Academie teologică cu 4 ani de studiu: „Este vorba de prestigiul nimbului Institutului nostru teologic, pe care demnitatea Eparhiei ne-au silit a-l completa și cu al patrulea an de studiu, ridicându-l la rang de Academie. Este deci o chestiune de onoare, de înaltă demnitate morală, avem o datorință mare față de trecut, de înaintașii noștri, față de prezent și față de viitor, față de urmașii noștri, ... căci aceasta se cere la Academie” (*ordin circular/12 iulie 1928*).

În 1937 înființează Școla eparhială de cîntăreți bisericești: „Se știe cît de sublim, cît de înălțător e cultul Bisericii noastre Ortodoxe, cît de pătrunzătoare, pline de învățătură, de evlavie și credință, de dragoste și de umilință către Dumnezeu sînt cîntările noastre bisericești, care cîntate de cîntăreți credincioși, iubitori de slujba dumnezeiască, cîntate cu măiestria cîntărețului, care stăpînește cunoștința și arta cîntării, conlucră la înălțarea către Dumnezeu a sufletelor credincioșilor”. (*act nr. 3057, ex. 1931 ; act nr. 3170 Sc. ex. 1933*).

Este în permanență preocupat de fiii său duhovnicești, de starea preoției: „Preoția este o chemare înaltă, sfîntă. Dă celui care prin harul lui Dumnezeu a avut fericirea să se învrednicească de ea cinste, vază, demnitate în societate. (*ord circ./12 iulie 1928*)”. Preoția fiind una din cele mai înalte vocațiuni, ridică pe om la conștiința unei superiorități etice neîntrecute și îl face apt în cunoașterea celor mai adînci taine ale stăpînirii sufletelor omenești. Ea oferă cîmpul cel mai vast de activitate umană și totodată cel mai mulțumitor de conștiință, căci cel pus în slujba preoției are totdeauna convingerea intimă că servește voia sfîntă a lui Dumnezeu, stăpîna sufletelor și a conștiinței noastre. De altă parte preotul avînd în mîna lui busola mintuitoare, diriguiește orice activitate socială înspre scopurile cele bine plăcute lui Dumnezeu” (*act. nr. 3169 B. ex. 1933*).

O altă caracteristică esențială a activității episcopului Iosif Bădescu este aceea de apărător al dreptei credințe. Sînt edificatoare în acest sens numeroasele circulare date în acest sens pe parcursul anilor (a se vedea actele nr. 125 Pres. ex. 1930, nr. 264 Pres. ex. 1930 ; nr. 31 Pres. ex. 1931 ; nr. 61 Pres. ex. 1933).

O altă latură importantă a caracterului și în același timp a activității episcopului Iosif Bădescu a fost patriotismul. Fără pretenția unei tratări exhaustive printr-o interpretare retrospectivă a gîndirii lui, ni se pare edificator un singur act „de natură confidentă” (*act. nr. 99 Pres. ex. 1921*), din care ne limităm să cităm: „... impunem de datorință onoratei Preoțimi următoarele: — Cu toate ocaziunile binevenite, dar cu deosebire în duminici și sărbători să vorbească credincioșilor în sfînta Biserică, năzuindu-se a se trezi și dezvolta conștiința națională. Știm că la poporul nostru este vie și dezvoltată conștiința națională în urma luptelor purtate în trecut cu foști stăpînitori pentru libertatea noastră națională. Trebuie însă acum să ținem cont de împrejurările prin care trecem ... Aceasta necesitează ca să alimentăm neîncetat conștiința națională a poporului nostru și iubirea de Patrie și Biserică. Spre sco-

pul acesta să se vorbească credincioșilor despre imensele jertfe de sînge românesc pentru înfăptuirea României Mari, despre vitejia fără seamăn a armatei române, despre războiul nostru și rezultatele lui fericite pentru țară, despre suferințele noastre timp de veacuri sub stăpînirea străină, ..., Onorata Preoțime să se pună în înțelegere cu învățătorii, primarii și secretarii comunali și să înființeze în comune un comitet sătesc de propagandă și de siguranță, ... Nu ne indoim, că onorata preoțime parohială va ști să se conforme celor de mai sus cu toată prudența reclamată, împlinindu-și și dorința ce o are atît față de Patrie cît și față de Biserică și poporul nostru credincios... Avînd această datorință așteptăm de la Onorata Preoțime să-și pună în cumpănă toată dragostea în lupta pentru binele Patriei, Bisericii, Neamului și credincioșilor noștri".

La 130 de ani de la nașterea și 55 de ani de la moartea episcopului Iosif Traian Bădescu se cuvine cu adevărat, ca pomenirea numelui celui ce a însemnat atît de mult pentru aceste colțuri românești binecuvîntate de Dumnezeu să fie făcute cu toată recunoștința și pietate.

Preot SEVER NEGRESCU

„INDREPTAREA PRESVITERILOR” — 1802

de : DAMASCHIN MIOC

Între materialele mai vechi, manuscrise, achiziționate din Banat de către Biblioteca Centrală de Stat, cu câțiva ani în urmă, în afară de „Poveștile moșăști” ale lui Nicolae Stoica de Hațeg¹ și a două proto-coale sătești, se află și o amplă „circulară”², a episcopului de Virșeț-Caransebeș, Iosif Ioanovici Șacabent³, adresată aceluiași protopop al Mehădiei, Nicolae Stoica de Hațeg, la 2 iulie 1802, ca și, fără îndoială, celorlalți protopopi din eparhia sa. Ea cuprinde îndrumări pentru clerul de mir, înglobate în 40 de „pravile” și, după cum se poate observa, a fost provocată de cele ce episcopul a aflat și constatat cu privire la unele fapte reprobabile ale preoților și diaconilor, fapte care l-au scandalizat și în fața cărora, sesizându-se, s-a simțit dator să ia măsuri.

Deși circulara a fost publicată de Petru Oalde după un alt exemplar găsit la Lugoj (în „Revista Teologică”, Sibiu XXI (1931), nr. 8—10, pp. 282—293; 383—392), considerăm oportun să revenim asupra ei pentru a reînprospăta detaliile ce le cuprinde, oferind deopotrivă și explicațiile suplimentare necesare.

Din analiza acestor „pravile” se poate constata că mai marele eparhiei Virșețului și Caransebeșului a avut în vedere comportarea subalternilor săi în lume, în biserică și în școală.

Preotul trebuie să fie un exemplu bun pentru credincioșii pe care-i păstorește; e necesar ca el să li se impună. Pentru aceasta, e absolută nevoie să fie un om cult; ca prin cunoștințele lui să se deosebească de ceilalți. Să citească și să se instruiască mereu. În acest scop i se recomandă și citeva cărți, socotite necesare misiunii sale. De asemenea, i se impun o seamă de interdicții și i se fac mai multe recomandări: asupra înfățișării fizice, asupra sarcinilor administrative de împlinit, asupra atitudinii față de superiori ș.a.

¹Între acestea și Nicolae Stoica de Hațeg, *Povești moșăști școlărilor rumânești*; v. Damaschin MIOC, *O lucrare inedită a cronicarului bănățean Nicolae Stoica de Hațeg...* în „Mitropolia Banatului”, nr. 7—9/1979; pp. 558—577; v. de asemenea și Nicolae Stoica de Hațeg, *Scrieri*, ed. de Damaschin MIOC și Costin Feneșan, Timișoara, 1984, pp. 75—161.

²În Biblioteca Centrală de Stat poartă numărul: IV—34.132.

³A păstorit între anii 1785 și 1805.

În biserică, în afara obișnuitelor slujbe, preotul trebuie să predice, să instruiască, să explice „Tatăl Nostru” și cele „zece porunci”, să se poarte cuvios. La serviciul religios de simbăta, să înalțe rugi de mulțumită lui Dumnezeu pentru că, în 1716, a izbăvit Banatul de turci. Să țină toate slujbele ce se cuvin : liturghii, utrenii, vecernii.

Potrivit situației din acea vreme, „circulara” vădește o anumită grijă față de școală. Se recomandă preoților ce trebuie să facă în această privință. În fiecare săptămână, ei sînt datori să „tilcuiască” ținînd tot timpul seama de metodele noi de predare, să îndemne părinții să-și dea copii la școală, de două ori pe an să înainteze la protopopiatul de care aparțin tabele cu situația școlară din sat, etc.

În cele ce urmează, vom prezenta în rezumat cele 40 de „pravile”, citind adesea din ele, acolo unde „grăiesc” mai expresiv decît am putea-o face noi.

Îndreptarea

*presviterilor, diaconilor și tot clirosului bisericesc
din cea de Dumnezeu mintuita eparhie a Verșeț-Caransebeșului,
în Verșeț, 2 iulie afară dată, 1802.*

„Iosif, cu mila lui Dumnezeu, pravoslavnicul al sfintei sobornicești și apostolești Biserici a Răsăritului, episcop Verșețului, Caransebeșului, Lugojului și al Orșavo-Mehadie și celorlalte părți”.

„Bindecuvîntate protoprezvitere și toți preoții și diaconii protoprezviteratului Mehadii, Nicolae Stoica de Hațegu dar vouă de la Dumnezeu Tatăl și Domnul nostru Iisus Hristos, întru Duhul Sfînt și a noastră arhi-păstorească blagoslovenie”.

În continuare, episcopul vorbește de sirguința lui întru „pașterea turmei lui Hristos”, cu toate puterile lui, mai întîi la eparhia de Pakraț și Bacika, apoi la cea a Verșeț-Caransebeșului; apoi de supărarea pe care i-au provocat-o unii din cinul preoțesc și diaconesc ;

„Ei să făcură cu viața sa, cea fără de rușine, scandilă lumii, batjocură pravoslavii, slugi netrebnice, care ascund talantul Domnului său. La pravila Bisăricii și la dumnezeiasca leturghie nu merg, pre nărod în legea lui Dumnezeu și spre fapte bune nu îndreptează, dumnezești cărți nu cetesc, casăle și familiile lor nu păzesc, parohialnicile datorință nu le implinesc, bitânghiruiesc, neguțătoresc, să imbată, în cărți și în cugle⁴ și în biliare să joc, în hainele preoțești nu umblă” ; pe străini și pe pravoslavnici „cu netrebuita și urita lor viață scandalicesc, batjocură și ocară Bisăricii lui Hristos, de Dumnezeu netemîndu-să” ; altele „cu rușine iaste a le și grăi”.

Față de acestea, episcopul adună „oarecare binecuvîntați bărbați duhovnicești din eparhia mea, la mine și cu dînșii împreună nește pravile de obște pentru toată preoțimea eparhiei mele” a scos, din Sfînta Scriptură, de la sfîinții părinți și de la arhiepiscopii dinaintea lui : Arse-

⁴ Popice.

nie IV Ionovici Şakabent, patriarh, Moise Petrovici, Vichentie Ioanovici, Pavel Nenadovici, Ioan Gheorghevici, Vichentie Vidak, Moise Putnik şi Vichentie Popovici.

Ca toţi să ştie „sarcina datorinţelor” lor, le dă aceste pravile, şi anume :

Pravila 1 : „Preotul, după însuşi numirea sa, însămnează bărbat sfânt, adecă depărtat de tot păcatul, vieţuind după plăcerea lui Dumnezeu...”. El are patru „datorinţe” mai importante :

a) Să propovăduiască cuvîntul lui Dumnezeu în biserică şi în şcoală.

b) Să-şi ducă viaţa după învăţătura Evangheliei, pildă pentru enoriaşii săi.

c) Să facă pregătirea tainelor.

d) Să ridice rugăciuni către Dumnezeu.

Pravila 2 : Dumineca şi în sărbători, în locul cîntării pricesnei, să ţină predici norodului ; dacă nu ştie, atunci să citească, o duminică din *Sinodalnicele propovăduiri*⁵ sau din *Cazanie*⁶, iar altă duminică să „prede *Catihisisul cel Mic*⁷ tinerimei, amîndurora părţilor, bărbăteşti şi fămeeşti, iar a treia duminică, să predea tuturor *Tatăl Nostru* şi *Zece porunci*, cu îlcuire scurtă”. Totul cum s-a mai spus în circulările din anul 1796.

„*Catihisisul*, în toată săptămîna, în zioa cea rînduită de parohialnicul preot în şcoală să să îlcuiască, cu înţelegerea învăţătorului pruncilor, în lecţie despărţită ucenicilor să înveţe, după *Metodul*⁸ cest de

⁵ Hotărîri ale sinoadelor.

⁶ În secolul XVIII s-au tipărit în limba română mai multe *Cazanii* în diverse tipografii : la Bucureşti, 1742 şi 1768 ; la Rîmnice, 1748, 1781 şi 1792 ; la Viena, 1793. Cu excepţia ediţiei din 1792 de la Rîmnice, din care pînă în prezent nu se cunosc exemplare în Banat, toate celelalte au avut o largă circulaţie (a se vedea în această privinţă lucrarea lui Ion B. Mureşianu, *Cartea veche bisericească din Banat*, edit. Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1985). Cele mai multe exemplare găsite sînt din ediţia de la Viena (53), la care, foarte probabil, trimite şi episcopul Virşeşului şi Caransebeşului. În limba sîrbă cunoaştem o singură ediţie a acestei lucrări, tipărită la Veneţia în 1767 (vezi dr. George Mihailovic, *Srpska bibliografija XVIII veka (Bibliografia sîrbească a secolului XVIII)*, Beograd, 1964 ; ediţiile celorlalte cărţi bisericeşti în limba sîrbă le-am găsit în această lucrare.

⁷ *Catihisisul Mic* este, fără îndoială, cel tipărit la Viena, în tipografia lui Iosif Kurzböck, şi care a avut mai multe ediţii : 1776, 1777, 1784, 1785 etc. Textul acestui manual de conţinut religios şi moral a fost aprobat la Sinodul de la Karloviţ din 1774. Prima ediţie a fost trilingvă : sîrbă-română-germană. Textul în limba sîrbă a fost alcătuit de Iovan Raici ; traducerea în limba germană din sîrbă a fost făcută de Theodor Iankovici de Mirievo, iar cel în limba română de Dimitrie Eustatievici şi de Nicolae Stoica de Haţeg. Şi în limba sîrbă Catehismul Mic a avut numeroase ediţii : 1776, 1785, 1792, 1793, 1797 ; primele patru ediţii, ca şi toate cele româneşti, au fost tipărite la Viena, ultima la Budă.

⁸ *Metodul* este „Cartea de mîna a dascălilor”, care a avut şi ea mai multe ediţii. Cea dintîi s-a tipărit la Viena, tot în tipografia lui Kurzböck în 1777. Este o metodică felbigeriană, apărută în limba germană, sîrbă şi română, în ediţii separate. La traducerea ediţiei în limba română a participat şi Nicolae Stoica de Haţeg. În limba sîrbă s-a tipărit tot la Viena, în 1776.

acu, *Normalnic*, a preda datori va fi, pînă cînd și mai bune învățături și rînduiri pentru creșterea tinerimei vor urma". Dă, în continuare, exemple din Biblie.

Pravila 3 : Să învețe, să citească cărți. Nu se poate cere, din cauza vremurilor grele, ca fiecare preot să aibă bibliotecă, dar fiecare proto-prezviter, preot și diacon e obligat să aibă :

a) *Legea Nouă*, adică *Apostolul*⁹ și *Evangelhia*¹⁰.

b) *Catehisul Mic*, pentru știința credinței și a legii lui Dumnezeu cei pravoslavnice, din care și poruncilor în școală și creștinilor în biserică a preda și a tilcui datori iaste.

c) *Leturghial*¹¹ bogat, în care, la sfîrșitul cărții, precum în cel slovenesc, așa în cel rumânesc, sînt predate foarte folositoare învățături. . . .

d) *Trebnic* (: *Molitfelnic*)¹², din care toate lucrurile tainelor dumnezeiești să săvîrșesc.

e) *Molitfelnic*¹³ (: *Acatisteriu*) și *Psaltire*¹⁴.

f) *Cartia pentru datorițele prezviterilor*¹⁵, toți preoții cei sirbești, pînă ce se va tilmăci pe rumânie apoi și cei rumânești, preoți și diaconi, toți să aibe.

g) *Preoții cei sirbești*, pentru învățătura limbii cei slovenești, *Gramatică slovenească*¹⁶, iar cei rumânești, pentru cea rumânească, *Gra-*

⁹ *Apostolul* s-a bucurat și el de mai multe ediții în secolul al XVIII-lea : Buzău, 1704, 1743; București, 1743, 1774 și 1784 (v. *Bibliografia românească veche*, vol. II și vol. IV). Exemplare din toate edițiile s-au găsit și în Banat (v. Ion B. Mureșianu, o.c.) Ediții sirbești nu cunoaștem.

¹⁰ *Evangelhia* este cartea de cult cu cea mai largă circulație în Banat, cum este și firesc. A fost tipărită în mai multe centre tipografice și în mai multe rînduri : la București în 1723, 1742, 1750 și 1775; la Rîmnic în 1746, 1760, 1784 și 1794; la Blaj în 1765 și 1776. În limba sîrbă cunoaștem două ediții (de fapt, în slavona bisericească), una la Veneția în 1764 și una la Viena în 1791.

¹¹ *Liturghii* în limba română s-au tipărit : la Tîrgoviște în 1713; la București în 1728, 1741, 1746, 1747, 1780, 1787 și 1797; la Rîmnic în 1730, 1733, 1746, 1759, 1768 și 1787; la Blaj în 1775; la Sibiu în 1798. Cele mai multe exemplare găsite în Banat sînt din ediția de la Sibiu (v. Ion B. Mureșianu, o.c.). În limba slavo-sîrbă nu cunoaștem ediții ale liturghiilor.

¹² — Din *Molitvelnice* (Trebnice, Acatisterii) s-au găsit în Banat ediții din : București, 1764 și 1794; din Rîmnic 1747, 1758, 1768, 1782 și 1793; din Iași, 1749; din Blaj, 1774 și 1784; din Sibiu, 1794. *Molitvelnice* în limba sîrbă s-au editat la Veneția în 1761 și la Viena în 1795.

¹³ *Psaltiri* s-au tipărit în șapte centre tipografice de cărți bisericești; exemplare din mai toate edițiile au circulat și în Banat. Astfel s-au găsit *Psaltiri* în edițiile de la Buzău, 1703; Rîmnic, 1735, 1743, 1751, 1774, 1779 și 1784; Iași 1743 și 1783; București, 1756, 1775, 1780, 1782, 1788 și 1796 (din edițiile din 1775, 1782 și 1796 deocamdată nu s-au găsit exemplare în Banat, cu toate că, fără îndoială, au existat); Sibiu, 1791, 1799 și 1801; Blaj, 1780; Viena, 1793. Și în limba sîrbă *Psaltirea* a cunoscut multe ediții care au circulat în Banat, anume : din Veneția, 1761, 1764, 1770 și 1790; din Viena, 1771, 1779 și 1793. (Ne referim și la edițiile de cărți bisericești în limba slavo-sîrbă, căci, după cum se vede din „circulară”, episcopul se adresează și preoților sîrbi).

¹⁴ Este vorba despre lucrarea : *Kratkaja nauka protoprezviterom o ih dolznosti* (Scurtă învățătură protoprezviterilor despre datorițele lor), tipărită la Viena în 1787, în tipografia aceluiași Kurzböck.

¹⁵ Din *Gramatica sîrbească* cunoaștem două ediții : cea atribuită lui Meletie Smotziți tipărită la Rîmnic în 1755 și cea a lui Avram Mrazovici, tipărită la Buda în 1800.

matică rumânească¹⁷ să-și țină. Și aceasta mai virtos pentru ca să știe la ispitele¹⁸ cele ce să fac prin școale, căci dacă însuși nu știe, cum poate pre altul a întreba?

h) *Istoria Bibliei*¹⁹

i) *Istoria bisăricească*²⁰

j) *Legea Veche* (: Biblia Mare)²¹, fiindcă acuma și pre limba slovenească și pre rumânie să tipăresc, deci toți preoții, sau unde nu, parohialnica bisărică să-și capete.

Fiindcă la cathedra episcopii și în orași și pri la mănăstiri multe cărți de suflete folositoare să află, acestea pot fi împrumutate preoților cu chitanță, ele fiind lor și „turmei de mare folos”.

Pravila 4 : „Preoții, diaconii să știe pe de rost : zece porunci dumnezeiești, nouă porunci bisericești, trei sfaturi evanghelice șapte Taine ale legii celei noi, trei fapte bune ale blagosloviei, patru fapte bune evanghelicești, șapte daruri ale Sfântului Duh, nouă roade ale Duhului Sfânt, șapte fapte ale milei trupești, șapte ale milei duhovnicești, șapte păcate de moarte și cele ce stau lor împotrivă, șapte cinstite fapte bune, șase păcate care oștesc împotriva Sfântului Duh ș.a., cum s-a poruncit și în 1796.

Pravila 5 : Tot preotul și diaconul să aibă duhovnicul său și să se spovedească de două ori pe an, în postul Nașterii și în cel mare.

Pravila 6 : Este interzis clericilor să meargă în casele „cele cu sfială și cu nume rău”; între acestea sint : birturile, comediile ; „la cuglării”²², în jocuri, precum și pri la hramurile bisăricilor, la nedei, cu oameni proști a nu să îmbăta, a juca și vorbe necuvioase a nu grăi. . .”.

Pravila 7 : Preoții să vină la biserică la întâiul clopot și în biserică să stea cuvios ; dacă nu o face, să i se atragă atenția iar de se repetă, să se raporteze despre aceasta.

Pravila 8 : Unde sint mai mulți preoți, să se facă slujba în fiecare zi : la 8 în zilele „proaste” și la 9 la praznice.

Pravila 9 : La praznice să sljească mai mulți preoți la vecernie, utrenie și liturghie.

Pravila 10 : În toate bisericile zise dumnezeiești, înaintea liturghiei, „în toate simbetele să să cinte neșăzătoarea cîntare, adecă : „Acatistul”, spre mulțămirea lui Dumnezeu, Celui ce au izbăvit Bănatul și Biserica sa cea pravoslavnică, la anul 1716, de jugul robii turcești. . .”
Dumnezeu „îndurîndu-se au mîntuit neamul creștinesc și Biserica Sa

¹⁷ Și din *Gramatica românească* se cunosc pînă la 1802 tot două ediții : cea a lui Ienache Văcărescu, tipărită la Rîmnic în 1787 (ed. II-a, la Viena tot în 1787) și cea a lui Radu Tempea, tipărită la Sibiu în 1797.

¹⁸ Examen.

¹⁹ Din *Istoria Bibliei* a apărut la Viena o ediție în 1792 cu titlul *Istoriia Bibliceskaja*, iar în limba română, cea tipărită la Sibiu, în 1791, cunoscută sub numele de *Cuprindere în scurt a Bibliei* („Sinopsis . . . a cei vechi și a cei noi Scripturi”).

²⁰ Nu știm la ce lucrare se referă episcopul Șacabent.

²¹ E probabil vorba de Biblia lui Șerban Cantacuzino din 1688.

²² Popicării.

cea prevoslavnică, pre frații noștri de sub stăpînirea vărvarilor și de supt biciul carele pre noi, pentru păcatele noastre, pe dreptate ne bătea, ne-au scos".

Pravila 11 : Diaconii să participe la vecernii alături de preoți.

Pravila 12 : Preotul să facă întotdeauna vecernia și utrenia ajutat de dascăli și de pruncii de la școală.

Pravila 13 : Preotul să nu lipsească mai mult de 24 de ceasuri de la parohie fără știrea și învoirea protoprezviterului său.

Pravila 14 : Să nu înainteze jălbi la episcopie sau consistoriu fără știrea protoprezviterului.

Pravila 15 : Să poarte de grijă tuturor protocoalelor : botezați, cununați, morți, ispovediți, de circulări, conscripții, tabele școlare, pe care de două ori pe ani, 15 aprilie și 15 septembrie să le înainteze protoprezviterului spre control.

Pravila 16 : Logodnele se vor face cu preoți. Nunta, după cele trei „oglașenii“, să se facă numai în biserici, și ziua, nu noaptea.

Pravila 17 : Sărbători vor fi numai cele fixate prin sinodul din 1786, din Karloveții Sremului.

Pravila 18 : Să se străduiască la înfrumusețarea bisericii, pe dinlăuntru și pe din afară.

Pravila 19 : Crisnicul să se îngrijească de curățenia bisericii.

Pravila 20 : Cînd preoții asistă la facerea unor „testamenturi“, să-i îndemne pe cei ce le fac să lase „ajutori la Școala hrănitoare să-racilor, cea eparhialnică, care este în Virșeți, adică pruncilor săraci, cari să învață, milostenie și ajutorință să dea și aceia protoprezviterului său în tot anul cu șpetificația sa a preda. Iar acela ce va preda aicea, la fundație și la îndreptătorii de aicea acelui ALUMNIUM, cvită va lua...“. Ca norodul să o facă, preoții trebuie să dea exemplu : „să înlegiuiește ca tot noul hirotonisit și rădicat la treapta preoției din eparhia aceasta, cu prilejul acela, numai cite puțin să ajutoreze ; întru acest chip, noul hirotonisitul diacon 1 florin, preotul 2 florini, noul rădicat în protoprezviter 6 florini, protodiaconul 6 florini, egumenul 6 florini, arhimandritul 12 florini ; și despre aceste venituri protoprezviterul să poarte socoată și banii de peste an în fundația ALUMNIULUI să predea“.

Pravila 21 : Să îndemne părinții să-și dea copiii la școală, iar pe cei ce nu vor, să-i reclame autorităților.

Pravila 22 : preotul „casa sa și preoteasa și gloatele²³ să și le țină curate“. Preoții „văduvoni, cei tineri și cei cu slabă purtare, nici unul muere cu nume defăimat, spre scandila creștinilor, nici în casă-și, nici într-alte locuri și cu de-acelea nici într-un chip a să întîlni sau cu iale a umbla să fărădelege a face...“. Fiecare preot să aibă „o sobă“²⁴ curată și grijită bine să o țină, în carea, precum rugăciunile sale către

²³ Copiii.

²⁴ Cameră.

Dumnezeu să-și facă, acolo protocoalele și alte lucruri parohialnice curate și cu bună rânduială să le poată ține”.

Pravila 23 : Să aibă grijă să cuminece pe cei bolnavi.

Pravila 24 : De cum să se poarte ca îmbrăcăminte și încălțăminte. Să umble cu amîndouă hainele pe care le are, cele vinete, în dolamă și în mîntie, cu brîu vînat, cum să cade de-a purta ; să nu îndrăznească să poarte brîu mohorît. Să aibă bîț și mănuși, ștrimfi²⁵ și țipeli²⁶, potcapă neagră sau vinătă sau pălărie. „Părul barbei să-l sloboază să crească... iar mustățile pingă gură numai cu foarfecele slobod e să le tundă...”.

Pravila 25 : La lucrul cîmpului poate merge în alte haine, dar pînă acolo să aibe pe el haina preotească.

Pravila 26 : „Nici unul din preoți să nu îndrăznească pre la tîrguri cum nu să cade a umbla, cu mult mai puțin în persoana sa nescai lucru cu cîntariu sau cu holba, cum fac babele pilărițele²⁷ a măsura și a vinde și pre supt șatre²⁸ cu oamenii hăi proști a mîncă și a bea, căci într-acel chip făcînd, cinul preoțesc în ochii norodului să micșorează”.

Pravila 27 : Cum să boteze ei, preoții, nu nașul sau moașa ; să cufunde copiii de trei ori în scăldătoare.

Pravila 28 : Să sfătuiască părinții ca îndată pe nou născuți să-i boteze.

Pravila 29 : Să-și ia venitul cum prevede svitocul din 1779, iar nu mai mult.

Pravila 30 : Preoții să nu ia plată cînd ies cu litia.

Pravila 31 : Să nu umble din casă în casă sau pe uliță fără treabă, ci să stea acasă, să citească, să se roage.

Pravila 32 : Pe ermonahii sau preoții bătrîni, duhovnici, care umblă din sat în sat pentru a-i spovedi pe oameni, preoții să-i primească bine și să vestească pe săteni de venirea lor.

Pravila 33 : Să facă protocol de cei ce s-au spovedit la „duhovnicii cei de obște”.

Pravila 34 : Să nu dezlege a se face nunți „între nemotenii”.

Pravila 35 : Să nu suduie cuiva : muma, legea, sufletul, crucea, postul.

Pravila 36 : Jălbile să fie bine întemeiate.

Pravila 37 : Preoții să citească mereu circulările episcopiei, pe care să le transcrie în protocoale.

Pravila 38 : Să-l cinstească pe protoprezviter.

Pravila 39 : Cînd preotul e chemat la protoprezviterat, să se înfățișeze neîntîrziat.

Pravila 40 : Protoprezviterii să strîngă de patru ori pe an pe preoții și diaconii din protoprezviterate, să le citească și să-i întrebe mai ales

²⁵ Ciorapi.

²⁶ Ghețe, pantofi.

²⁷ Negustorese în piață.

²⁸ Corturi.

din „această inlegiuitoare Pravilă” ; să-i întrebe și din Evanghelie, Apostol, Catihis. Să verifice dacă „sînt spălați, pieptănați, încălțați și îmbrăcați” cum se cade. Pe cei ce nu se prezintă, să-i noteze în protocol („Conduită”) și să raporteze Consistoriului.

Încheierea se face printr-o invocație din Sf. Evanghelie după Matei 25, 21.

Semnat în Verșeț, la 2 iulie 1802.

Smeritul Iosif Ionovici Șacabent m.p.
episcop

Urmează adresa, cu litere latine :

Prothopresviter
Nicolaus Stojka von Hazeg
Mehadia

LINIE AUTOMATĂ DE ROBOȚI INDUSTRIALI

În conformitate cu îndrumările și orientările date de cel mai iubit fiu al poporului român, Președintele Nicolae Ceaușescu, la Întreprinderea mecanică din Timișoara se desfășoară o amplă activitate de modernizare industrială. Utilajele miniere, metalurgice și energetice realizate aici, de o mare diversitate, productivitate și complexitate tehnică, sînt destinate îndeplinirii programelor prioritare ale economiei naționale. La I.M.T. se produc utilaje gigant, într-o gamă extrem de diversificată, automacarale grele, poduri rulante speciale, care fac cu mult mai ușoară munca celor care le minuesc. Recent, uzina a inaugurat o linie automată de roboți industriali de mare capacitate, pentru circularea, stocarea și livrarea mărfurilor paletizate. Rod al colaborării fructuoase cu specialiștii de la Institutul Politehnic „Traian Vuia”, această realizare tehnică și premieră absolută în domeniu este dotată cu calculatoare și programatoare, în măsură să conducă mișcările paletelor cu materiale, de la intrarea în magazie și pînă la stocare. Este o izbîndă tehnică de mare eficiență economică.

COMPETITIVITATE TEHNICĂ LA NIVEL MONDIAL

La Întreprinderea de mașini-unelte din Arad, care exportă o mare parte din producția realizată, se acordă cea mai mare atenție înnoirii produselor, realizate mereu la nivel tehnic mondial. Astfel, pentru creșterea a nivelului calitativ al pieselor de performanță s-a trecut la prelucrarea lor numai pe agregate specializate (ca spre exemplu agregate pentru prelucrarea batiurilor, a cutiilor de viteză, de avansuri și de manevră), la finisarea lor pe centre de prelucrare și mașini cu comenzi numerice. La secția mecanică universală, atelierul axe, fluxul tehnologic a inclus în linia de

prelucrat axe principale, mașini de rectificat cu comandă numerică. Secția de strunguri din Lipova produce strunguri paralele, cea din Chișineu-Criș este specializată în realizarea unor subansamble cut de manevră, de avans și mici strunguri de precizie, secția din Sebiș produce accesorii pentru strunguri și piese de schimb pentru toate produsele, iar la Arad specializarea înseamnă: strunguri-revolver, strunguri grele și de copiat. Această specializare pe tipuri de mașini pornește de la secțiile primare și se pregătește pe întregul flux al fabricației, pînă la montaj și finisaj, întreprinderea cucerind „trofeul calității”.

UN NOU MOTOR NAVAL DE MARE CAPACITATE

Printre realizările de prestigiu ale constructorilor de mașini din Reșița, la locul cînt se situează finalizarea celui de al doilea motor naval de 19.000 CP. El face parte din familia motoarelor diesel navale, lente, cu consum redus de combustibil, destinat echipării navelor cu o capacitate de peste 150.000 tdw și prezintă câteva notații absolute: este echipat cu primele turbosuflete, pompe de injecție și injectoare fabricate la Reșița, încheind astfel o importantă etapă de integrare a construcției motoarelor navale de înaltă tehnicitate.

MACARA DE MARE TONAJ

Marca Uzinei mecanice din Timișoara este bine cunoscută beneficiarilor, pentru înalta calitate și complexitate a utilajelor instalațiilor și echipamentelor speciale. Recent a fost omologată o nouă premieră națională la această fabrică: macaraua pînă de 40 tone, care a fost livrată bazei zăcărilor carbonifere al Gorjului. După ce de a doua macara de același tip, colectat la întreprinderea a realizat un pod rulant special de 220 tf, ce va echipa Centrala nucleareo-electrică de la Cernavodă, exca-

vatoare și susțineri miniere, destinate să sporească mai mult productivitatea muncii în bazinele carbonifere ale țării.

INSTALAȚIE CU LASER ȘI COPIERE OPTICĂ

La Întreprinderea pentru prelucrarea lemnului din Timișoara, preocuparea pe linia perfecționării, organizării și modernizării proceselor tehnologice s-a materializat recent într-o instalație cu laser și copiere optică, recent omologată și pusă în funcțiune. Ea este utilizată cu succes la executarea intarsiilor și a șipcilor ornamentale traforate, folosite la fabricarea mobilei, stil destinată comerțului exterior și interior. Grație acestei realizări, sporul de producție marfă a crescut, exprimându-se în valori acumulate de întreprindere și destinate înnoirilor permanente.

USCĂTOR DE HIDROGEN

Hotărâți să asigure o funcționare cât mai bună termocentralei de la Anina, personalul Întreprinderii electrocentrale din aceeași localitate a conceput, realizat și experimentat practic un aparat care permite uscarea hidrogenului aflat în înfășurările rotorice ale bobinajului generatorului. Cu acest prilej a fost găsită și soluția eliminării unor materiale ce se importau, funcționarea neîntreruptă a centralei este dovada cea mai vie a valorii deosebite a acestei inovații.

DIMINUAREA COSTURILOR PRIN MODERNIZAREA PRODUCȚIEI

La Întreprinderea de produse ceramice „Mondial” din Lugoj, pentru realizarea produselor ceramice semivitrificate, cu material aporor de mult, a fost pusă la punct o ingenioasă tehnologie de recuperare prin decantare. A fost implementată și tehnologia de alimentare cu pudră a preselor hidraulice, modernizarea benzii pentru glazuri, inclusiv grupul de funii răzuitoare. În cadrul stației pilot se produc din deșeuri refractare și ciment rețarcat, suport refractari de bună calitate.

INSTALAȚIA HIDROSONICĂ PENTRU TRATAREA CIMENTURILOR

În cadrul Antreprizei I a T.A.G.C.M. Timișoara a fost creată o stație pilot unde se experimentează această originală instalație, utilizată la prepararea centralizată

a betoanelor și mortarelor. Ea are ca echipamente principale o incintă de impulsivitate, în care se realizează o barbotare a amestecului apă-ciment, combinat cu aer comprimat la 2, 5 atmosfere și o incintă de activare hidrosonică. Amestecul este îndreptat cu placa reflectantă sub formă de jet în evantai spre acest dispozitiv rezonant. Granulele de ciment se difuzează în mediul de bază — apă din generator, suspensia apă-ciment hidrosfonată este colectată în malaxorul stației de betoane. Avantajele aplicării acestei soluții constă în creșterea rezistenței betonului, reducerea considerabilă a consumului energetic la preparare, precum și a celui de ciment.

PREMIERĂ TEHNICĂ LA MINA VALEA DE BRAZI

Pentru creșterea producției de cărbune în bazinul carbonifer al Văii Jiului, minerii de la mina Valea de Brazi au realizat o nouă premieră tehnică: străpungerea galeriei magistrale de transport subteran la orizontul de 400 metri, precum și o instalație de extracție a cărbunelui în subteran. Săpînd simultan din două direcții, datorită ritmului crescut al execuției și al preciziei calculelor de străpungere, cele două brigăzi s-au întâlnit la timpul și locul stabilit. Noua magistrală subterană pe care s-au montat benzile de transport pe o distanță de 2, 5 km., contribuie la reducerea timpului de transport spre locurile de muncă, la evacuarea sterilului și buna aprovizionare cu materiale a abatajelor.

CREȘTEREA PRODUCȚIEI DE ENERGIE ELECTRICĂ

Constructorii de hidrocentrale de pe Rîul Mare sînt puternic antrenați în acțiunile complexe organizate în vederea terminării tuturor obiectivelor amplasate, de la localitatea Subcetate în amonte. Pe șantierele de la Cîrnești, Totești, Hațeg și Orlea au fost concentrate forțe de la nouă antreprize pentru construcții hidroenergetice din țară. Astfel, constructorii și energeticienii din Totești au înregistrat un important succes care s-a concretizat în realizarea paralelului la primul grup energetic de 7, 9 MW, de la centrala hidroelectrică Totești.

CAPACITĂȚI DE PRODUCȚIE PENTRU SIDERURGIE

Combinatele siderurgice din Hunedoara și Călan își completează zestrea cu noi ca-

pacității de producție și cu instalații moderne. La Hunedoara s-a construit furnalul nr. 4 de 1.000 mc., pe care proiectanții l-au prevăzut cu mai multe îmbunătățiri tehnologice față de celelalte furnale mari din centrul siderurgic amintit. Un alt șantier se află la Combinatul siderurgic „Victoria” din Călan, unde s-a construit o nouă baterie pentru cocsificarea cărbunelui. Cele două mari obiective s-au realizat în totalitate cu utilaje și instalații produse de industria noastră românească.

UMIDOMETRU ELECTRONIC PENTRU CEREALE

Invenție a unui colectiv de specialiști de la Întreprinderea de aparate electrice de măsurat din Timișoara, aparatul este destinat determinării rapide, procentuale, a cantității de apă din probele luate direct din lan, în diferite faze de coacere, în vederea stabilirii momentului optim de recoltare a semintelor de porumb, orz, grâu, mazăre, soia, floarea-soarelui. Funcționarea aparatului se bazează pe variația capacității electrice a traductorului, în funcție de umiditatea și specia probei de semințe. Traductorul este de tip capacitiv, având ca dielectric proba respectivă. Rezultatul oferit este prelucrat și afișat apoi de mașină.

CONTROLUL PIERDERILOR DE BQABE

Noua creație a specialiștilor de la I.A.E.M., este un echipament destinat dotării combinelor aflate în exploatare, utilizate în recoltarea culturilor sub formă de boabe. Se folosește pentru avertizarea depășirii pierderilor admisibile. Aparatul se compune dintr-un monitor montat în cabina combinei, având un panou as, ce susține elementele vizuale și auditive de reglaj, două traductoare sub formă de tuburi rezonante, cabluri de legătură și alimentare. Cei doi traductori montați la curățători, respectiv scuturători, sînt amplasați pe traiectoria de cădere a boabelor. Masa acestora, în cădere, crează un impact specific pe traductorii, tubul rezonant transmițînd prin vibrații, semnalul la o pastilă piezoceramică, acesta transformîndu-l în semnale electrice, ce comunică instantaneu informații despre nivelul pierderilor de boabe.

PERFORMANȚE ZOOTEHNICE

Prin preocupările existente în domeniul selecției și ameliorării animalelor, prin

producțiile obținute, mereu mai mari, sectorul zootehnic de la C.A.P. Mehala reprezintă o fermă zootehnică de elită. Aici se realizează în permanentă 3.300 litri pe fiică vacă furajată și depășirea producției destinate fondului de stat în procent de 200 la %. În aceleași performanțe se înscriu și alți indicatori sintetici: efectivele totale și de mătă, sporul de creștere la tăurași, procentajul ridicat de natalitate, toate acestea avînd ca suport dragostea de animale a celor ce muncesc și preocuparea lor statornică pentru a le asigura grajduri moderne și hrană din belșug.

Întreprinderea agricolă de stat Teremia Mare, cunoscută pentru producția ei de struguri, a acumulat o valoroasă experiență și în cultivarea cerialelor, precum și în sectorul zootehnic. Sectorul zootehnic, distins în ultima vreme, a obținut o producție de 5.830 litri lapte pe fiecare vacă furajată, grație condițiilor de hrană și îngrijire oferite de colectivul ce lucrează cu sîrg în acest domeniu. Baza acestei producții o constituie plantele furajere leguminoase, a căror pondere a crescut simțitor și sporierea producției de masă verde la norceagurile de toamnă și de primăvară.

Rezultate asemănătoare au obținut și ferma de vaci cu lapte a C.A.P. din Ierțof, care vorbește de la sine despre preocuparea și pasiunea cu care sînt îngrijite animalele, conștiința lucrului bine făcut.

REȘITA: PRIMUL TROSON AL LINIEI DE TRAMVAI

În municipiul Reșița a fost dat în exploatare primul tronson al liniei de tramvai, lung de 2.673 metri, între Fabrica de reductoare și sensul giratoriu de la complexul „Intim”. Tramvaiele circulă în ambele sensuri și ele sînt trei din cele 18 cîte vor exista în final pe tot traseul de 9,5 km. Tramvaiele sînt de tip „Timiș 2”, construite la „Electrometal” Timișoara, cu boghiuri fabricate la Întreprinderea de construcții de mașini Caransebeș și bandaje realizate la Combinatul siderurgic Reșița. La realizarea acestui obiectiv au contribuit constructorii din județ, precum și întreprinderi din alte județe.

CETATEA MEDIEVALĂ DE LA FĂGET

În iulie 1987 s-a inaugurat cercetarea arheologică a cetății feudale de la Făget, de

către un colectiv de specialiști condus de dr. Radu Popa de la Institutul de arheologie din București. Investigațiile au continuat și au scos la lumină zidurile de incintă ale cetății, (clădite din piatră și prevăzute cu șanțuri de apărare) și un bogat material arheologic, datat cu precădere din secolele XVI—XVII. Acesta se compune din vase întregi sau fracționare, monede, vîrfuri de săgeți, etc. O piesă de valoare deosebită

este țeava unei archebuze datînd de la sfîrșitul veacului XVI, una dintre puținele de acest fel păstrate din acea vreme. În zona aceleiași localități, nu departe de cetate, a fost descoperit și un valoros tezaur compus din peste 600 monede de argint și una de aur. În urma cercetării unui eșantion de 45 piese s-a ajuns la concluzia că tezaurul conține monede autohtone și străine din veacurile XV—XVII.

ETAPA „VALAMO” ÎN DIALOGUL TEOLOGIC
ORTODOX-ROMANO-CATOLIC

Mănăstirea ortodoxă „Noul Valamo” din Finlanda a găzduit, între 19—26 iunie 1988, cea de-a V-a sesiune plenară a Comisiei teologice mixte de dialog între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică. Coprezidată de I.P.S. Arhiepiscop Stilianos al Australiei (Patriarhia ecumenică) și de E. Sa Cardinalul Johannes Willebrandts, președintele Secretariatului pentru unitatea creștină de la Vatican, sesiunea a reunit pe reprezentanții tuturor Bisericilor Ortodoxe (cu excepția Patriarhiei Sirbe, din motive obiective) și întreaga comisie romano-catolică.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și P.C. Părinte prof. dr. Dumitru Radu de la Institutul teologic universitar din București. Din România a participat, de asemenea, P.S. Episcop Ioan Robu al Arhiepiscopiei romano-catolice din București, component al delegației romano-catolice.

Tema sesiunii — „Taina preoției (hirotonia) în structura sacramentală a Bisericii, cu referire specială la importanța succesiunii apostolice, pentru sfintirea și unitatea credincioșilor” — a făcut obiectul unor dezbateri largi, mai ales de terminologie, în exprimarea doctrinei comune ambelor confesiuni surori. Astfel, s-a constatat că înțelesul termenilor de „preoție sacramentală” și „preoție împărătească” este identic, că există o singură succesiune apostolică și că toți episcopii, fără excepție, sînt succesorii tuturor apostolilor și au aceleași prerogative primite prin hirotonie; că există o singură Biserică, ce este „una” și trebuie să fie „una”, după cum și o singură tradiție a Bisericii, deoarece aceasta a fost de la început una pentru întreaga Biserică.

Sub președinția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie, comisia de redactare a documentului final a alcătuit un *Document de acord*, în 14 puncte, care a permis depășirea încă unei trepte în dialogul spre unitate al celor două Biserici apostolice. În el sînt menționate toate elementele esențiale ale tradiției teologice și pastorale comune: raportul dintre Iisus Hristos și Duhul Sfînt, fără adaosul „Filioque”; cele trei trepte ierarhice; egalitatea între toți episcopii; succesiunea apostolică transmisă tuturor episcopilor de la toți apostolii în mod egal, fără vreo succesiune specială, aparte, de la vreun apostol; caracterul sinodal al deciziilor privind întreaga Biserică, în care fiecare Biserică locală, autocefală este Biserică în înțelesul deplin al cuvîntului; importanța sinoadelor ecumenice, ca autoritate cu putere de decizie în toate situațiile de criză, locală sau mai largă. S-a mai precizat că noțiunea de „preoție împărătească” a tuturor credincioșilor este biblică și ortodoxă, dar se deosebește de preoția sacerdotală ce se dă prin hirotonie: pe cea dintîi o au și protestanții, dar nu și pe cea de a doua, pierzînd succesiunea apostolică. Diaconatul feminin a slujit, din punct de vedere istoric, doar ca ajutător al preotului la botezul femeilor, fără a fi un diaconat sacerdotal, după cum nu există nici o decizie oficială de abolire a acestuia, funcțiile sale fiind preluate, într-un fel, de către maici. De asemenea, s-a specificat că celibatul preoților este o practică locală, fără implicații eclesiologice.

În timpul lucrărilor Comisiei mixte datorită răstălmăcirilor intenționate, răspîndite în special de unele Biserici uniute din Orient spre a face prozelitism în mediul credincioșilor ortodocși, delegația ortodoxă — mandată de cea de a III-a Conferință panortodoxă presinodală — a condiționat continuarea dialogului de o declarație clară

a părții romano-catolice, în sensul că uniaticismul nu este și nu poate fi un model de unitate, ci de dezbinare. Toți delegații ortodocși au arătat că uniaticismul a fost și este o formă romano-catolică de prozelitism printre ortodocși, efectuată aproape pretutindeni prin forță, violență și viclenie, promovată cu ajutorul puterii politice și totuși acceptată cu greu, de nevoie și după multe promisiuni, rămase în general neonorate. Uniaticismul este, în consecință, o depărtare de la Biserica cea „una”, fără nici o justificare teologică — fapt evident în contextul dialogului ce urmărește să vindece rănila dezbinării și să refacă unitatea Bisericii. Așa zisa „tradiție istorică uniatică”, apărută în timp și invocată ca argument de partea romano-catolică, nu există în sine, deoarece s-a creat deja o alta — cea a revenirii la Ortodoxie, credincioșii restatornicindu-se fără nici o dificultate și regăsindu-și identitatea în Bisericile ortodoxe locale cărora le-au aparținut strămoșii lor. De aceea, Comisia mixtă a hotărât desemnarea unei subcomisii speciale, a cîte șase reprezentanți ai ambelor părți — din care face parte și I.P.S. Mitropolit Antonie — spre a alcătui un document de acord asupra interzicerii prozelitismului și asupra faptului că uniaticismul este numai un model de dezbinare, după cum o indică atât trecutul cît și prezentul.

Următoarea sesiune plenară, cea de a VI-a, a Comisiei internaționale mixte de dialog, din 1990, va trata tema „Consecințele eclesiologice și canonice ale structurii sacramentale a Bisericii. Conciliaritatea și autoritatea în Biserică” — temă prin care se va intra, treptat, în esența problemelor dificile, de organizare și conducere bisericească. Pînă la reunirea ei, cele trei subcomisii vor pregăti proiectele de documente, iar subcomisia specială — din care pot face parte și experți — va alcătui documentul asupra uniaticismului și prozelitismului. La rîndul său, comitetul de coordonare va unifica primele trei proiecte într-unul singur și va evalua documentul subcomisiei speciale, spre a le prezenta, apoi, dezbaterii plenare a Comisiei mixte de dialog (După „Telegraful Român”, nr. 27—28/15 iulie 1988, pp. 1—2).

CONSULTAȚIE A COMISIEI „CREȘTINȚĂ ȘI CONSTITUȚIE”

Între 2—9 iulie 1988, în orașul Turku (Finlanda) a avut loc o consultație a Comisiei „Creștină și Constituție” din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Ea a avut ca temă „Evaluarea răspunsului Bisericilor la Documentul B.E.M.”.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat ca delegat P.S. Episcop Timotei al Aradului, care a susținut referatul intitulat „Punerea în lumină a caracterului sacramental al Botezului, Euharistiei și Ministeriului, în legătură cu Documentul de la Lima”.

Documentul final alcătuit cu acest prilej va fi prezentat sesiunii plenare a Comisiei „Creștină și Constituție”, ce va avea loc la Budapesta în anul 1989 (pr. Ștefan Buchiu).

EDUCAȚIA TEOLOGICĂ ÎN ATENȚIA C.E.B.

Între 21—30 iunie 1988 la Praga s-a întrunit comisia pentru educația teologică din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Întrunirea a fost pusă sub genericul „Făcînd Teologie în contexte diferite”.

La această conferință au participat 70 invitați din 32 țări, în afara membrilor comisiei. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte P.S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal, membru al comisiei, precum și Ioan Sauca, asistent la Institutul teologic universitar din Sibiu (pr. Ștefan Buchiu).

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ A FEMEILOR

Între 16—20 mai 1988, Comitetul femeilor din cadrul Conferinței Creștine pentru Pace a organizat la Sofia o conferință internațională a femeilor.

Tema Conferinței a fost: „Femeia pentru pace și dreptate”.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat monahiile Eustochia Cicanu, stareța mănăstirii Agapia și Lucia Dumbravă, stareța mănăstirii Pasărea.

În cadrul acestei întruniri au fost dezbătute aspecte ale situației femeilor în diferite părți ale lumii, evidențiindu-se starea de exploatare și de segregare pe care le îndură în special în țările arabe și în cele din lumea a treia.

Delegatele Bisericii Ortodoxe Române au susținut două referate: „Slujirea păcii și dreptății în lume, temeuri scripturistice”, (Eustochia Cicanu) și „Femeia pentru pace și dreptate” (Lucia Dumbravă). Ambele referate au fost apreciate ca foarte documentate și în relație directă cu tema conferinței.

În ziua de 17 mai, delegatele au fost primite de S. Sa Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare.

La încheierea lucrărilor a fost dat publicității un comunicat (Florin Roșcă).

SEMINAR CONSACRAT ARTEI CREȘTINE

Între 25 mai — 3 iunie 1988, Institutul ecumenic de la Bossey—Geneva (Elveția) a organizat un seminar cu tema: „Comunicarea Evangheliei prin intermediul artelor”. Au participat 40 teologi, clerici și critici de artă din țări ale Europei, Americii și Asiei.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a luat parte pr. Ștefan Buchiu, redactor al revistei externe a Patriarhiei Române.

Deschise de prof. dr. Adrian Geense, directorul Institutului, lucrările seminarului au fost conduse de ierom. prof. dr. Daniel Ciobotea și dr. Jonas Jonson de la Federația Luterană Mondială.

În cadrul ședințelor plene s-au prezentat numeroase comunicări privind tema stabilită. Delegatul Bisericii Ortodoxe Române a oferit participanților aspecte actuale ale picturii murale bisericești din România, exemplificând datele prin intermediul diapozitivelor.

În duminica din 29 mai a.c., participanții au vizitat biserica ortodoxă greacă și biserica ortodoxă română din Geneva, asistând la serviciul divin. În după amiaza zilei au mai fost vizitate și o biserică romano-catolică și alta reformată, ambele din orașul Nyon.

Seminarul s-a încheiat printr-o ședință plenară consacrată evaluării lucrărilor, precum și printr-un serviciu religios ecumenic (pr. Ștefan Buchiu).

DECLARAȚIA BISERICILOR NORVEGIENE ASUPRA APARTEIDULUI.

Întruniți în cadrul unei conferințe desfășurată recent la Oslo, reprezentanții tuturor Bisericilor din Norvegia au condamnat cu asprime politica de apartheid din Africa de Sud, adoptând textul unei declarații comune, în care se precizează următoarele: „Evenimente din ultima vreme au evidențiat și mai mult caracterul inuman și barbar al apartheidului și au întărit necesitatea intensificării luptei împotriva acestui regim, ce nu poate fi considerat legitim în lumina cuvîntului lui Dumnezeu. În calitate de conducători ai Bisericilor norvegiene, dorim să exprimăm sprijinul hotărît față de lupta Bisericilor sud-africane, în etapa critică prin care trec ele și populația sud-africană. Populația și Bisericile din Africa de Sud au nevoie în această perioadă de solidaritatea și rugăciunea noastră. Noi solicităm guvernului norvegian să exercite fie în mod direct, fie prin organizațiile internaționale presiuni asupra regimului sud-african. Chemsăm, de asemenea, toate comunitățile din Norvegia să se roage pentru populația și Biserica sud-africană, cu prilejul serviciilor religioase și a altor întruniri”. („Junge Kirche”, nr. 4/1988, p. 213) (C. Izvernari).

OPȚIUNE HOTĂRITĂ PENTRU LICHIDAREA ARMELOR NUCLEARE.

Cu prilejul unui simpozion ce a avut loc la New-York, Em. Sa. dr. Alexander Schindler, președintele Federației comunităților mozaice din S.U.A., a salutat acordul

sovieto-american privind înlăturarea rachetelor cu rază medie de acțiune, subliniind însă că „ar fi naiv să se creadă că el este suficient pentru a asigura pacea. Armele nucleare nu pot fi folosite, fără ca lumea să se autodistrugă în consecință. Este lipsit de sens să se creadă în perspectiva nucleară a omenirii, sau în iluzia că teama inspirată de arsenalul nuclear poate asigura pacea. De aceea, singura cale este lichidarea lor. Cei ce trăiesc în epoca actuală, nu pot oferi generației viitoare un dar mai mare decât lichidarea armelor nucleare” — a încheiat înaltul prelat american. („Junge Kirche”, nr. 4/1988, p. 288) (C. Izvernari).

PENTRU APĂRAREA VIEȚII CELOR NENĂSCUȚI.

Intr-o scrisoare adresată conducerii sindicale din München, Ludwig Zillig, președintele comitetului de land al credincioșilor romano-catolici din Bavaria, a criticat cu asprime pozițiile celor ce acceptă avortul, ca posibilitate discreționară în mîinile celor maturi. „Intr-o chestiune de conștiință, de importanța celei care este ocrotirea vieții copiilor nenăscuți, nu se pot admite libertăți de convingere sau păreri. Mai mult, este afectată și conștiința de sine, ca și vocația sindicatului de a reprezenta interesele celor ce îl compun, după cum sînt afectate și convingerile lor religioase” — se subliniază în cuprinsul acelei scrisori. („Ordinariats Korrespondenz”, nr. 27/7 iulie 1988, p. 15) (C. Izvernari).

REFLECȚIILE UNUI MARE ORATOR — DINCOLO DE CUVINT *

Asistăm în contemporaneitatea noastră, ca un fapt bine venit printre multe altele, la o permanentă redescoperire a unor texte vechi (cel mai adesea din antichitate clasică sau cea creștină) și, nu o dată, la o supralicitare a acestora. După ce dialogul platonician *Kratylos* a fost transformat de lingviștii ultimelor decenii într-o scriere „contemporană” nouă, uitându-se că meritul rămîne al lui Platon, a venit rîndul unor scrieri ale lui Aurelius Augustinus spre a fi revendicate de lingvistica modernă.

Ne referim cu precădere la vizibila intenție a unor lingviști, în ultima vreme, de a face din marele gînditor creștin un „doctor linguae” (a se vedea *Istoria literaturii latine* (117 e.n. — secolul VI), vol. II, București, 1986, pp. 637—640, în care Fer. Augustin este considerat „semiotician”, un subcapitol intitulîndu-se în acest sens: *Semiotica augustiniană*).

Departate de a nega preocupările Fericitului Augustin pentru limbă, trebuie totuși subliniat faptul că gînditorul latin s-a orientat spre analiza limbajului mai puțin pentru a-i demonstra virtuțile. Truda scrisă a marelui gînditor trăiește prin însuși harul ei, iar a-l face lingvist, semiotician este destul de discutabil, cu cît încercarea se bazează pe cîteva texte de tinerețe în care exuberanța gînditorului proaspăt convertit la creștinism nu se atenuase cu totul. Că Augustin a fost un mare orator și scriitor, este un adevăr incontestabil, încît trebuie „să ne lăsăm pătrunși de pilda ce ne-a lăsat” (Mitropolit Nicolae Corneanu, *Studii patristice, Aspecte din vechea literatură creștină*, Timișoara, 1984, p. 167). Din relația orator — ascultător și frămîntările acesteia reiese perenitatea și implicit „modernitatea” lucrării lui Augustin, dar și problematica tăcerii, pe care o vom sublinia mai jos.

Fer. Augustin a fost un spirit profund, în primul rînd prin exprimarea aceluia gînd lăuntric, în sensul că dincolo de instrumentul uneori gol — cuvîntul — se află ceva esențial, *tăcerea*. Marele paradox augustinian îl constituie tocmai chemarea și căutarea tăcerii prin cuvinte.

De fapt, *problema tăcerii* ca alternativă a limbajului insuficient exprimat, a fost sugerată deja în cunoscuta lucrare din tinerețe, intitulată *De magistre*. Acolo, Augustin afirmă că „există o lege a limbajului conform căreia spiritul se îndreaptă spre ceea ce este desemnat și nu spre semnele înseși” (în Migne, P.L. XXXII, col. 1205—1206) (*De mag.*, VII, 19). Dar tot el arată, în continuare, că „în legătură cu lucrurile generale care se supun înțelegerii noastre, consultăm nu adevărul care ne vine din afară, prin limbaj, ci pe acela care domină înlăuntrul minții noastre și pe care, probabil, sintem stimulați să-l comunicăm prin cuvinte” (*De mag.* XI, 38, Migne, P.L. XXXII, col. 1216). Și pentru a accentua ideea că ierarhul din Hippo-Regius a analizat mai mult imposibilitățile și nu posibilitățile limbajului, cităm tot din *De magistro*: „Cuvintele n-au fost destinate să exprime gîndirea celui care vorbește” (XIII, 42, Migne, P.L. XXXII, col. 1218). Iată o preformulare a cugetării lui Pascal, după care vorba i-a fost dată omului spre a ascunde ceea ce gîndește. Îndoiala gînditorului legată de cuvinte, semne, nume, limbaj, s-a accentuat apoi, în timp. De fapt, frămîntarea legată de dorința concordanță dintre gînd și transpunerea lui în cuvînt i-a fost

* Comunicare prezentată în ziua de 20 mai 1988 în cadrul secției a III-a a Sesiunii naționale a Societății de studii clasice din R.S. România, care a avut loc la Universitatea „A. I. Cuza” din Iași.

transmisă încă de magistrul său, Aurelius Ambrosius (Sf. Ambrozie al Milanului), care într-un imn arată explicit că prima condiție a unei comunicări eficiente se realizează, „dac-aceiași lucru-l poartă neprihănită minte / pe care-a cîntecului sunet îl poartă înainte” (Din imnurile „atribuite”, II, Imn către ora a șasea în Migne, P.L. vol. XVII, col. 1212).

Problema tăcerii în cugetarea Fericitului Augustin se amplifică în timp, ceea ce rezultă din operele sale de maturitate, concepute după anul 400. Într-una din *Sermones* (*Laudă adusă păcii*), rostită la Cartagina în 411, Augustin recomandă tăcerea ca atitudine față de cei ce folosesc limba violent: „Nelegiuire chiar de rostește, tu stai în tăcere... Batjocura pînă la capăt ascult-o, poart-o pe umeri, te fă că n-o auzi, o trece sub tăcere” (cf. „Mitropolia Banatului”, nr. 7—8/1983, pp. 461, 463). Îndemnul gînditorului nu reflectă în acest caz pasivitate, ci conștiința faptului că vorbele nu pot rezolva nimic prin ele însele: „Nu voi să-l rechemi pe certăreț prin gîlceavă”. „Nu întîmplător această cuvîntare a fost intitulată *Laudă adusă păcii*, căci pacea se poate obține prin tăcere: „Nu-ți spun să taci, ci să-ți alegi mai cumpănit unde și cum să glăsuiești, tăcut, chemînd cu buze nemișcate” (Ibidem, p. 464).

Cu cîțiva ani înainte de a aduce păcii înălțătoarea laudă, Fer. Augustin și-a expus frămîntările legate de cuvînt într-una din lucrările de mare valoare: *De catechizandis rudibus* (*Despre învățarea într-o credință a neștiutorilor*). Frămîntările sale porneau de la „propria mea vorbire. Sînt veșnic doritor de ceva mai bun, de care să mă folosesc înlăuntrul meu, înainte de a purcede la lămurirea lui în cuvintele ce se aud” (Cf. „Mitropolia Banatului”, nr. 5—6/1984, p. 329).

„Lămurirea” de care vorbește gînditorul nu înseamnă luminare, căci spune tot el: „Cînd, însă, în cuvinte izbîndesc mai puțin decît îmi este cunoașterea, atunci mîhnirea mă cuprinde că limba mea nu a putut să fie îndestulătoare sufletului meu” (ibidem, p. 329). Mai departe adaugă: „Vorbirea însă este înceată și întînsă și apăsător de neasemuită gîndului” (ibidem, p. 330).

Tăcerea, la rîndul ei, trebuie să fie rodnică, dătătoare de cunoaștere. Chintesenta concepției augustiniene despre tăcere a fost expusă în cuvîntarea cu același titlu: *De silentio* (*Despre tăcere*) (Migne, P.L. XL, col. 1239—1240). Ea este în același timp o sumă a gîndirii antice asupra aceluiași subiect, anterioară oratorului creștin, dar la care face apel. Adresîndu-se înțeleptului, Fer. Augustin arată că acestuia „tăcerea îi este mai cu seamă trebuincioasă”. Oratorul găsisese un precedent în doctrina pitagoreică pe care desigur o cunoștea. Revine ideea vorbirii mute din *Laudă adusă păcii*, reformulată astfel: „Nebun cu totul este acela ce nu-și duce vorba întîi la a cugetării limbă, ci fără preget o mîină la limba din gură” (în Migne, P.L. predica *Despre tăcere* este numerotată III, desigur nu cronologic).

Ca un reflex socratic, apare ideea după care folosirea vorbirii „este doveditoare unei goale cunoașteri de sine”. Gînditorul creștin distinge între „loquator” și „loquax”, dar recomandă tăcerea, căci vorbitorul poate deveni și flecar și astfel „nestatornicia limbii, în tinerețe înflăcărează spre ușuraticile jocuri, în vîrstă bărbăției la înșelătorii, iar în vremea bătrîneții la ponegriri”. Tocmai acestea sînt motivele ce trebuie să ducă la acceptarea totală a tăcerii: „Trebuie dusă la stingere acea sărmană scînteie, ca-nu cumva să se întoarcă în mare foc; mîlădița să nu crească ajungînd codru, picătura să nu ajungă a se mări în izvor” (*Despre tăcere*, col. 1233). Așa fiind, prima condiție a înțeleptului rămîne tăcerea: „Totuși, prea mare rusine și umilitoare cădere este neputința înfrînării limbii, precum de dispreț este a nu putea s-o căznești” (ibidem, col. 1239).

În ultimă instanță, limba este pentru Fer. Augustin o „causa tuturor relelor”, căci, „limbă, tu sădești primejdia, tu aduci mîhnirea adesea dușmănie făptuiești, cum și otrava ponegririi și în jos li duci pe cei ce-ți cred tie” (ibidem, col. 1239).

Pe cît de modernă această frămîntare — Blaga, la noi, va implora „Lăsați-mă să umblu mut printre voi: (Poezii vol. I, București, 1972, p. 35) — pe atît de apropiată este și de fabula lui Esop, despre sclavul trimis la piață să cumpere cel mai bun, dar mai ales cel mai rău lucru din lume; Ruptura dintre limbă și gîndire îl duce pe gînditor la metafora horațiană a sărîi (sine grano salis): „Ce altceva să fie decît smintită sare pe care-n nici o hrană să n-o poți folosi?” (col. 1240).

Pe de altă parte, limba și vorbirea sînt cele ce înșală: „Dacă n-ai știre de unele, plămăiești vedenii nemăiauzite” (col. 1240). Deci toate acestea ducînd la aceeași con-

cluzie, Indemnul augustinian nu mai necesită comentarii: „Iubiți liniștea, puneți veche gurii” (col. 1240).

Tăcerea, însă, este rodnică; omul tinde către cele pe care nu le știe, dar a le exprima înseamnă poate a le falsifica. Astfel, tăcerea devine o cinstire, după cum spunea Sf. Dionisie Areopagitul în finalul *Ierarchiei cerești*: „Le-am cinstit cu tăcerea pe cele ascunse ce înving înțelegerea noastră” (Migne, P.G. III, col. 370).

Prof. DAN NEGRESCU

PARADOXURI

Este de necontestat faptul că pe parcursul ultimelor două generații, civilizația tehnică și științifică s-a dezvoltat mai amplu decît în cursul a zeci de generații anterioare. Desigur că și condițiile specifice au fost altele, dar faptul în sine rămîne. Oamenii, astăzi în vîrstă de 70—75 de ani, își mai amintesc de iluminatul cu lampa de petrol, de gramofonul cu plînie uriașă, considerat pe atunci ca o mică minune, deoarece putea reproduce vocea omenească; își mai amintesc, apoi, de modul, la început timid și rudimentar, în care a apărut radioul, perfecționat progresiv, de apariția televiziunii, considerată pe drept cuvînt una dintre minunile cele mai autentice, pentru ca, pe parcursul anilor, prin perfecționări continue, să trăim astăzi epoca magnetofonelor, a casetelor video care înregistrează și redau marile capodopere ale muzicii universale, lucrările pictorilor și sculptorilor, scrierile în proză și versuri, descoperirile științifice, evenimentele „la zi” din colțurile cele mai îndepărtate ale globului... În domeniul științific, descoperirea calculatoarelor electronice, a computerelor, a produs o adevărată revoluție, judecînd prin prisma progreselor care au urmat acestor invenții. Să amintim numai de sateliții artificiali și de primii pași ai omului pe lună. Să nu uităm, apoi, nici de transplantele de organe în medicină.

După traversarea Atlanticului de către colonelul Lindebergh, s-a deschis epoca zborurilor transoceanice. Automobilul evoluează spectacular. În locul vechilor locomotive care utilizau drept combustibil cărbunile cu emanațiile corespunzătoare de fum, s-a ajuns astăzi la locomotivele electrice, care trag după ele garnituri moderne și confortabile. Avioanele — apărute la începutul generației precedente — reprezentau atunci pentru piloți doar un prilej de sfîrșit glorios, ele avînd o destinație mai mult militară fără nici o contingență cu traficul de călători. Astăzi ele reprezintă principalul mijloc de deplasare pe distanțe lungi. Oamenii mai în vîrstă își mai amintesc de greutatea obținerii unei convorbiri telefonice cu un interlocutor din altă localitate. În prezent, din orice locuință particulară, prin intermediul telefonului automat, există posibilitatea obținerii, în cîteva minute, chiar și a unei convorbiri transoceanice. Mai există, desigur, și alte aspecte ale progresului tehnic și științific pe care credem că nu mai este necesar să le enumerăm.

Ca un corolar normal, viața celor cinci miliarde de oameni de pe planetă ar fi trebuit să beneficieze de un evident salt calitativ, ca urmare a aportului adus de toate aceste uluitoare descoperiri. Paradoxal însă, omenirea, luată în ansamblu ei, înregistrează nu numai o stagnare, ci chiar un ușor regres. În orizonturile viitorului se ivesc mereu alte unde de șoc, unele de-a dreptul catastrofale, care tind la minimizarea a tot ce s-a creat în favoarea omului pe parcursul ultimelor două generații. Urmările celui de-al doilea război mondial, cu milioanele lui de victime, vinovate și nevinovate, războaiele locale care continuă de zeci de ani — la fel cu nenumărate victime — se fac simțite sub diferite forme, în viața de fiecare zi de pe toate continentele. O serie de afecțiuni cu largă răspîndire, pun sub semnul întrebării atît durata vieții oamenilor cît și calitatea ei. Locul tuberculozei, ce secera anual mii de tineri, a fost luat de cancer. Această funestă afecțiune nu ține seamă nici de vîrstă, nici de apartenență socială sau rasială. Lupta împotriva cancerului progresează cu pași de melc, în ciuda sutelor de institute și a miilor de cadre de oameni de știință răspîndiți pe toate meridianele lumii. Să amintim, apoi, utilizarea pe scară tot mai largă a narcoticelor, narcomania, foamea de droguri devenind tot mai intensă cu toate opreliștile puse de autoritățile din diverse țări. Folosirea stupefiantelor își pune stigmatul atît asupra generațiilor actuale, cît și asupra celor viitoare, prin probabilele

mutații genetice pe care le vor provoca. Să amintim, apoi, și de sindromul imuno-deficitar dobândit (sida), care a apărut doar înainte cu un deceniu, la început în mod insidios, căpătând apoi un caracter exploziv. Ea se profilează în prezent drept cel mai aprig dușman potențial al omenirii, avînd în vedere că nu se întrezărește încă nici un mod de combatere a ei. S-ar mai putea evoca, desigur, și alte umbre și alte pericole potențiale ce influențează în mod negativ viața oamenilor dintre care în primul rînd proliferarea armelor chimice, experiențele nucleare și acumulările de armament atomic...

Întrebarea care se pune acum este de a ști dacă între extraordinarele descoperiri din domeniul științei și al tehnicii și între marile flagele care apasă asupra omenirii, în afară de faptul că și unele și altele s-au dezvoltat în cursul ultimelor generații, nu mai există și un alt raport? Fără a recurge la explicații care pot fi discutabile, consemnăm paradoxul în sine și cugetăm la tot ceea ce ține de obligația oamenilor doritori de bine de pretutindeni, de a contribui la păstrarea aceluși echilibru în toate care să evite orice consecințe de natură să atingă integritatea creației.

Dr. IULIU PORA

membru al Consiliului Eparhial-Timișoara

MARIA MAGDALENA (continuare)

de: pr. EMANUEL COPĂCIANU

Irod Antipa era fiul lui Irod cel Mare; adică unul din fiii săi, căci el a avut zece soții. Mama lui Antipa era samarineanca Maltace, femeie frumoasă, dar femeie frivolă și ambițioasă. Fiul își moștenea deopotrivă și tatăl și mama, așa că viciile părinților se desăvârșiseră admirabil în urmașul de tristă celebritate. Crud, viclean și nestatornic, lacom, ușuratic și superstițios, afabil și umil cu cei mari, dar aspru și neînduplecat cu cei mici, Irod Antipa își ducea viața între desfrâu și cruzime sau între intrigi frățești și calomnii pe care le ducea personal la Roma, marelui Tiberiu.

Domnea în Galileia și Pereia și spre a intra în grația stăpînului, clădi pe malul Ghenizaretului orașul cu numele împăratului roman, Tiberiada. Trăia înconjurat de oameni asemenea lui și printre ei se găseau și căpeteniile garnizoanei romane cu ajutorul cărora nădăjduia să-și mărească micul regat, în pofida fraților pe care-i dușmănea și care îl pizmuiau.

Avea doi sfetnici înțelepți: bătrînul Irineu și cumpătatul Ptolomeu. Mulțumită lor, tinărul prinț al Galileii a realizat în micul său regat și lucruri frumoase. A întărit puternica fortăreață de la Semphoris pe care o distrusese viteazul fiu al proconsulului roman Bar care înăbășise răscoala lui Iuda Gaulonitul. Apoi, întări frumosul palat de la Macheronta din care făcu reședința sa. Din calcul politic se căsătorii cu una din fiicele marelui prinț arab, Aretas, ridicînd în cinstea împărătesei mame orașul care-i va purta numele, Livia, în partea de sus a mării Moarte. Prințesa orientală, pe cît era de frumoasă, tot pe atîta era de limbută și cicălitoare. Nimeni nu înțelegea — nici chiar Irod — pricina pentru care prințesa avea o prețuire cu totul aparte pentru un soldat mic și cocoșat din garda împăratului. E drept, gurile rele spuneau că favoritul prințesei trebuia să aștepte, cu orice chip, unele taine din viața intimă a împăratului și poate că așa era: „știindu-l meschin și ușuratic, Irod Antipa cădea desul de ușor în brațele unor femei ce roiau ca muștele la curtea împărătească din Macheronta sau Tiberiada.

Orașul strălucitor de pe malul lacului avea o așezare minunată, plină de poezie și farmec și de strălucirea lui vorbea pînă și asupra așezării și a paginii Romă. Dar cum o parte a orașului fusese ridicată și pe locul unde altădată fusese un vechi cimitir, aceasta a însemnat un nou prilej de nemulțumire pentru iudei, care găseau asemenea pricini din te miri ce. De aceea, îndemnat de sfetnici, Irod clădi case pentru străini, pentru sclavi și săraci, pozînd astfel într-un rege darnic și grijuliu cu supușii. Moameala era bună și ea acoperea sărăcia și nevoile altor iudei, încît orașul pe care-l construise deveni nelncăpător. Iar palatul său era tot ce putea fi mai frumos în cele zece mici orașele din jurul mării cu nume roman. El fusese construit după modelul palatelor romane, folosind piatră și marmură colorată atît la înfrumusețarea zidurilor, cît și la împodobirea palatului cu statui păgîne sau cu chipuri de animale sculptate.

În partea dreaptă a reședinței împărățești era un amfiteatru uriaș cu lustre de bronz de Corint și cu sculpturi de aur și de argint, de o bogăție cu totul necunoscută în această îndepărtată provincie a imperiului roman. În grădinile palatului și în piețele publice, frumos rînduite, se găseau statui de marmură și colonade grecești frumos meșteșugite pe care nu toți le vedeau cu ochi buni. De aceea, spre a fi și, pe placul iudeilor, construi o sinagogă de o mărime puțin obișnuită și o bibliotecă în care a

adus toate sulurile și pergamentele ce se aflau la Semphoris, care se aflau în mare cinste. În sfârșit, pentru securitatea sa și a micului său regat construi marea fortăreață a garnizoanei romane în arsenalul căreia se putea păstra armament pentru aproape o sută de mii de soldați.

De curînd, procuratorul Pontiu Pilat îl trimisese la Roma să împace unele lucruri și intrigi al căror autor, nu din întîmplare, fusese el însuși. Vrînd să fie pe placul romanilor, procuratorul ceruse ca scutul roman cu pajură și chipul împăratului să fie așezate în fața marelui templu. Aceasta a însemnat pricină serioasă ca iudeii, simțindu-se jigniți în orgoliul lor, să se răscoale. Iar răscoala a însemnat moartea a cîtorva mii de iudei, dar și a multor legionari romani.

La Roma, Irod Antipa găzduia la fratele său mai mare — frate numai după tată — Irod Filip, adeseori numit și Filip Boetul. Acesta, din întîmplare, nu moștenea nimic din imperiul lui Irod cel Mare. Filip era căsătorit cu Irodiada, femeie frumoasă, energică, ambițioasă și cu mult mai tinărară decît molatecul ei soț. Ea visa o coroană împărătească și el n-avea cum să i-o ofere. I-o oferî Antipa și Irodiada n-a zis nu: diademele regale erau mai de preț decît toate opreliștile legii, de care ea nu se împiedică și nu le luă în seamă. Ba, chiar și Tiberiada i se păru că e mai de preț decît Roma. Așa că în ziua în care Antipa rînduise cu pricepere treburile procuratorului Pilat la curtea lui Tiberiu, părăsi Roma, în grabă și pe ascuns, căci acum nu mai era singur: Irodiada și fiica ei, Salomeia, îl însoțeau. Cînd bătrînul și molatecul Filip află, era prea tîrziu: fugarii erau departe, așa că el renunță la urmărirea lor, împiedindu-se cu noua situație, căci, el însuși fiind din neamul lui Irod, știa de ce sînt în stare Irozii.

Mai greu se împăceră însă supușii lui Antipa și neamurile acestuia care nu încuviințară cu nimic cele întîmplate la Roma.

— Deșmăț și desfrîu și nelegiuire, au zis iudeii.

— Nerușinare și batjocură, au zis arabii.

Și prințul arab, Aretas, își luă fiica acasă, ca unul care nu consimțise ca ginelele său să aibă o ibovnică sub acelaș acoperiș cu prințesa legiuită. Din noua ei zestre, acum făcea parte și micul cocoșat și nu puțini erau cei care știau că măscăriciul acesta fusese de mare folos prințesei arabe.

Nelegiuirea celor doi nu putea rămîne prea multă vreme nici tînuie și nici înfruntată, căci doar se petrecuse la reședința împărătească și ceea ce se întîmplă acolo sus, repede face ocolul împărăției. Poate că vor fi avut ceva de spus și cei doi sfetnici, bătrînul Irineu și cumpătatul Ptolomeu, dar noi nu mai știm.

În schimb, știm ceea ce — în văzul și auzul tuturor — într-o bună zi a spus, us și tare, un om trecut de vreo treizeci de ani. Omul era locuitor al deșertului și admirator al naturii; avea înfățișarea unui bolnav, supt și tras la față, pricină pentru care părea cu mult mai înalt decît era. Deșertul cu liniștea lui îi era mai drag decît lumea. Acel deșert în care umblă o zi întreagă fără să întîlnești o fărîmă de viață... acel deșert unde printre pietre șerpulește veninoasa viperă și se tirăște scorpiionul și uneori poți vedea vulturul plutind lîn în albastrele înălțimi ale cerului... Acel deșert în care apa stă ascunsă în adîncul pămîntului și unde văile stîlcoase hăuie prelung a pustiu și singurătate.

Intr-o zi, o zi ca oricare alta, omul acesta, trecut de treizeci de ani, îmbrăcat în haină din pîr de cămilă, cu înfățișare bolnavă și cu picioarele aproape goale apăru la strălucitoarea curte a lui Irod Antipa. Cît de mult contrasta haina lui săracă cu luxul adus de la Roma de Irodiada, noua Isabelă a Tiberiadei, e greu de spus, dar nu și de închipuit.

Omul nu venise nici să vadă palatul cu podoabele lui și nici să schimbe osădul său din pustiul Galileii cu masa îmbelșugată a împăratului. Avea treabă cu Irod și vorba aceea pe care o avea era numai pentru el. L-a găsit în sala tronului, lucrat în marmură verde și împodobit cu aur și argint și găsindu-l nu s-a înfricoșat, ci i-a pus rîspicat:

— Nu ți se cuvine să ai ca femeie pe femeia fratelui tău; știi bine, legea nu-ți îngăduie.

Apoi, omul plecă, dar vorbele lui încă sunau în sala tronului:

— Nu ți se cuvine...

Da, nu i se cuvenea să facă ceea ce a făcut, căci legea nu-i îngăduia. Irodiada i-ar fi putut deveni soție, numai dacă soțul ei ar fi murit... dar Filip trăia.

— Nu ți se cuvine...

Da, nu i se cuvenea să facă ceea ce a făcut; legea îi îngăduia, totuși, s-o ia pe Irodiadă dacă Filip nu avea urmași. Ori, Filip avea, căci Solomeia era copila lor. De aceea, omul cu privirea aspră și glas de trâmbiță îl muștrase, spunându-i:

— Nu ți se cuvine...

Omul plecase, dar vorbele lui aspre și privirea rece și muștrătoare se aflau încă acolo...

— Cine este omul acesta? a întrebat Antipa neliniștit și tulburat.

— Ioan... unii îi mai zic și Botezătorul, căci tot botează oamenii cu apă și le cere să se pocăiască și să se lase de rele.

— Unde stă el?

— Apoi, măria ta, unde să stea? Ioan ăsta n-are nici casă, nici familie. Duce o viață ciudată... stă în pustii, se hrănește cu acride, cu lăcuste și miere sălbatecă și doarme sub cerul liber.

— Pare mai mult neom, decât om, luă seama Antipa, zimbând compătimitor.

— Dă-i pace, împărate, îl sfătuia Ptolomeu.

— Doar n-o să crezi că o să-mi pun mintea cu un nebun, spusese Irod, oarecum neliniștit.

Dar nu tot așa spusese și „romanca” Irodiada, cum îi ziceau supușii. Vorbele lui Ioan nu-i erau pe plac. Ele însemnau o confruntare, dar și o primejdie pentru coroană. Ba, poate că însemnau și mai mult și a tresărit ca mușcată de șarpe: cât a dorit, cât a visat, cât a nădăjduit ea în această coroană, chiar dacă e împărăteasă într-o țară mică și pe deasupra și barbară... și acum?

— A, da, dacă așa fi la Roma, alta ar fi fost situația. Dar așa... de unde acest sălbatec? Își zisese ea parcă pîndită de o nevăzută primejdie. Dacă ea sau Antipa vor lăsa așa lucrurile, nimeni nu o va putea împiedica să împărtășească soarta nefericitei prințese arabe.

Dar nu. Ea, Irodiada, nu se va da bătută. Ea nu e prințesa arabă care și-a luat lucrurile și a plecat. Ea va lupta... și va lupta, folosind toate șiretlicurile... și o femeie cunoaște destule. Trebuie să scape, cu orice chip, de acest nepoțit care a îndrăznit să intre cu sandalele lui prăfuite și hainele acelea care miroseau a cămilă în bogatul palat al lui Irod. Nu, acest om nu mai are ce căuta aici ca să tulbure pacea palatului cu vorbele lui.

Se plinse, fel și chip, lui Antipa de acest om și, prefăcindu-se că nu mai are liniște din pricina lui, zise:

— Închide-l...

— Dar n-a făcut nimic rău.

— O să facă... vrea să-ți pună scaunul în primejdie... și poate și viața, stăruia ea.

— Crezi?

— Ar putea răzvrăti norodul împotriva ta și nu e bine.

— Știu eu?

— E mai bine ca norodul să rămână fără acest om, decât să umble cu vorbe despre împărat printre norod... norodul e apă adîncă în care nu te poți încrede... prinde-l...

...L-a prins și l-a trimis la închisoarea de la Macheronta, căreia vechii iudei îi mai ziceau și „turnul negru”. O veche legendă spunea că pe locul acesta s-ar fi aflat mormîntul lui Moise, dar nu s-a dovedit. Săpăturile ce s-au făcut aici, și atunci și mai tirziu, n-au găsit nici un fel de oseminte.

Inchisoarea se afla într-o aripă a palatului, întărit cu o puternică fortăreață spre arabi, de care Antipa se temea de cînd cu despărțirea lui de fiica lui Aretas. Frumosul edificiu era situat într-o vale lungă și întortochiată, în apropierea Mării Moarte și din coastele ei izvorau ape calde cu miros de pucioasă de care se folosisse și Irod cel Mare pentru boala sa. Proorocul era închis într-una din acele galere să-

pate în stîncă masivă și nu se mai știe dacă străbătea pînă la el vreo rază de lumină.

Acestea erau împrejurările în care își serba Irod Antipa ziua nașterii în anul acela. Și mai era ceva: potrivit obiceiului, femeile nu luau parte la un banchet unde erau și străini. Dar și în această privință „romanca” orîndui cele ale ospătului după datina romană, așa că Antipa îngădui ca alături de bărbați — iudei sau străini de alte neamuri — să fie și femeile.

Marele amfiteatru al palatului de la Macheronta avea în ziua aceea o splendoare pe care numai Irozii știau s-o facă. Puneau atîta artă și migală în aceasta, că numai frumosul Caius de la Roma, nepotul favorit al lui Tiberiu, putea rivaliza cu el. Sala de banchete, de care „romanca” era atît de mîndră, purta pe un fond auriu emblemele și steagurile romane în cinstea tînărului Antonie Tuscus, tribunul militar al Romei venit să inspecteze garnizoanele de la Tiberiada. Vase uriașe cu flori rare, aduse pe cămile la vreme de noapte spre a nu se vesteji din pricina căldurii, împodobeau cu o risipă uluitoare imensa sală. Opaște mari, rînduite tot cite două pe giganticele coloane de marmură luminau feeric, dînd o strălucire nouă statuilor și în deosebi bustului care-l înfățișa pe marele sărbătorit.

Slavii palatului nu, pridideau cu servitul, Irodiada supraveghindu-i numai cu ochii. „Romanca” — înveșmîntată în haine după obiceiul Romei — era de o strălucitoare frumusețe, încît dacă cineva ar fi socotit că ea era sărbătorita acestei zile, nu Antipa, nu greșea. Greșeala mai putea veni și de acolo că aproape toată lumea se învîrtea în jurul ei, întrecîndu-se în a o complimenta și a-i adresa vorbe frumoase. Dacă, oarecum, ea izbutise să fie pe placul bărbaților, nu tot așa socoteau și femeile marilor demnitari, de îndată ce cineva spusese o vorbă, sau mai multe chiar:

— S-a cam Ingrășat gîscuța împăratului. Sau:

— Ride „romanca” dar să nu fie nimeni în pielea ei...

— Se spune că are niște coșmaruri sau niște halucinații de se sperie toți din jurul ei...

Tăvi de aur încărcate cu fripturi și cărnuri de tot soiul apăreau și dispăreau în scurt timp, spre mirarea sclavilor care asudaseră servind. Irod mîncă cu obișnuita lui lăcomie și bea fără măsură, spunînd între timp glume lipsite de spirit sau întîmplări nerusinate. Slujitori tineri stăteau în picioare în spatele oaspeților așteptînd să se golească marile corafe de argint cu vin de Palermo spre a le umple iarăși, aceasta fiind și rînduiala lor, dar și porunca împăratului.

Văzîndu-l pe Pandera, marele sărbătorit îi adresă îndemn pentru a bea, și, împleticindu-se, vorbi rar și confuz:

— Spune-mi ce vrei să bei, romanule, și ți-o dau...

— Un vin de Palermo, răspunse el uitînd că tocmai așa ceva avea în mînă.

— Slav blestemat, strigă Irod, ai adormit?... toarnă vin. Și încercă să-l lovească, dar mîna împăratului căzu moale, nemaîavînd putere să-și ducă gîndul pînă la capăt. Ofițerii romani din preajma împăratului se cutremurară de ris, găsind că întîmplarea/aceasta avea ceva neobișnuit: sclavul e tot sclav chiar dacă stă la masă cu împăratul.

Irodiada luase seama la toate acestea, văzînd că Antipa băuse prea mult. Dar nu se neliniști, ci numai își plecă ușor fruntea, oarecum stînjenită. Privind-o atent, ai fi găsit că nu la întîmplarea aceea se gîndea ea acum, ci la altceva... la, cu totul altceva. Era bine chiar că lucrurile s-au petrecut astfel. Știa bine că Irod avea să se îmbete și asta îi ușura drumul spre țelul acela care o chinula și nu-i da liniște. De altfel, acesta era obiceiul casei lui Irod: toți vor bea pînă se vor îmbăta... unii vor adormi cu capetele pe masă, ca rîndașii grajdurilor împărătești; alții abia se vor ține pe picioare, sprijinindu-se de bieții lor slujitori osîndiți să nu mînnce și să nu bea, trebuind să poarte grija stăpînilor.

Și petrecerea continuă: o zi, poate două, poate chiar trei: Irozii știau să petreacă doar, căci împăratul nu-și sărbătorea ziua de naștere nici în toate zilele și nici oricum. Cite vor fi fost și cum, istoria nu ni le-a mai păstrat și noi nu mai știm. Știm numai că atunci a mai fost un dans — un joc în felul dansurilor de la Roma — și că de el se leagă moartea unui om... dansatoarea se numea Salomeia, iar omul acela Ioan, pe care unii îl numeau și Botezătorul sau proorocul pustiului. Iar ospătul

acesta a fost cîntat în toate veacurile și de toate veacurile. Cei dinții l-au cîntat poezii Romei și asta o știm și noi :

... „Cînd sosea ziua de naștere a lui Irod,
Luxoasele ferestre se umpleau de lumini ;
Care întregi cu flori
Răspîndeau nori de miresme.
În bliduri adînci înota pește gustos.
Și în vase albe ca spuma
Vinul rubiniu curgea rîu,
Odată cu sîngele vreunui nevinovat” ...

6.

Maria își întinse brațele albe și moi printre dantele bogate ale patului și privi cu mirări mici pe fereastra înundată de lumina imensă a soarelui. Socoti că a trecut de mult ora prînzului. Nu-i era foame, dar ar mai fi dorit o cană cu vin de Palermo pe care Irod i-l aduse în burdufuri de piele pe spinarea celor zece cămile ale curții împărătești. Gustă, imaginar și vesel, aroma parfumată a vinului pe care-l dorea încă puțin întristată, puțin obosită de petrecerea pe care „romanca”, o rînduise cu atîta risipă și belșug. Ospățul stăruia în amintirea ei cu toate amănuntele lui vesele și triste, stăpînind-o cu o cruzime proaspătă și absurdă.

Veronica pășea cu mers vătuit, nevrînd să-i tulbure somnul. Apropiindu-se de divanul cu scoarțe bogate, o întîmpină cunoscutul parfum atît de nelipsit Mariei și luă seama că aceasta se trezise. Se opri pe marginea divanului și răsfrîndu-și o mîină în părul ei negru, bogat, zise :

— Cum a fost, Maria ?

— Oh ! Verona, nu mi-am închipuit că „romanca” noastră o să dea o asemenea serbare. A fost ceva nemaivăzut, iar împărăteasa, în mantia ei adusă de la Roma, a fost cea mai strălucitoare femeie.

— Se spune că ea cheltuia pe hainele ei de cinci ori mai mult decît celelalte împărătese.

— Se poate, deși împărăția noastră nu este o țară bogată.

Veronica o privea tăcută, cu un sentiment de admirație proaspătă : Maria era frumoasă, poate chiar prea frumoasă. Purta haine scumpe, căci dorea să placă oricui, oricînd și oriunde. O uimea generozitatea ei față de bărbați și se mira că arată bine în ciuda neliniștitei și obositoare dragoste de care era stăpînită, flămîndă. Îi plăcea hainele scumpe și podoabele care-i atîrnau de mîini, de urechi și în păr. Avea o deosebită grijă pentru frumusețea ei și în părul, răsfrînt bogat pe umeri, purta veșnic aceeași diademă cu nestemate pe care risipitorul Pandera i-o dăruise în noaptea în care părăsise Magdalena și pe gelosul Papia. Două perle mari și altele mai mici cădeau ciucure de juvaer în cascade orbitoare pe umerii rotunzi și frumoși. Ochii negri, nespuse de frumoși, luminați de o flacără ce ardea nevăzută în împărăția inimii, aveau parcă nerostite chemări din lumea de vis a dragostei și a păcatului. Culoarea măslinie a obrazului — pe care-l îngrijea cu aceleași uleiuri ca împărăteasa — contrasta puternic cu albul mărgăritar al dinților.

Ca să aibă o figură odihnită — ea știa bine acest amănunt — își prelungea somnul pînă către amiază, iar ca să-și păstreze frăgezimea tenului, își ștergea obrazul cu rouă de flori, după care urmau nesfîrșite clipe de odihnă și reverie. În sfîrșit, de sub faldurile lungi și bogate ale mantiei, abil lăsat să se vadă, piciorul gol, mic și frumos arcuit, spunea din capul locului că femeia aceasta era de o grație desăvîrșită și de un farmec cu totul deosebit.

Era cunoscută frumusețea ei din palat și pînă în colibă, dar tot atît de cunoscută îi era și generozitatea. Și, ciudat, lucrul acesta nu supăra pe nici unul din adoratori care nu i-ar fi refuzat nici o dorință chiar de ar fi fost să-i ceară luna de pe cer. Lui Pandera îi ceruse acea diademă de nestemate și el i-o dăduse ; Stihus îi dăruise un albastru de mir, un vas de mare preț pe care ofițerul roman îl adusese din Egipt odată cu celălalt vas pe care-l luase fiul procuratorului Pontiu Pilat. Stihus murise — adică îl omorîse Pandera — dar vasul rămăsese ca o amintire tristă. Acum, mai mult o impresiona valoarea vasului decît moartea aceea așa de nepotrivită pen-

tru un bărbat tânăr, frumos și liniștit care fusese bietul Stihus. Când ea spunea că așa vas nu are nici împărăteasa, nu se înșela și nu mințea. Cum pentru cel mort nu mai putea face nimic, socotea că e mai cuminte să nu se supere nici cu Pandera și, nici cu Antonie. Celui dintîi îi ceruse să nu se răzbune pe dansatorul de la cîrcul Bazianos și el făgăduise asta numai spre a-i fi pe plac.

Veronica știa toate astea și nu o surprindea nimic și de aceea nu se amesteca în viața ei. Se vorbeau și multe despre ea, iar Veronica asculta, se mira sau se încredea ce este și ce nu este adevărat și își zicea: „lucrurile grea de crezut, nu se inventează; ele sînt adevărate”. Și, din întîmplare, tot ce se spunea despre ea, era adevărat. La urma urmei, de ce n-ar fi?

Antonio, bunul Antonio, fusese numit praefectus urbi într-un orașel de pe malul Tiberiadei. El ceruse să-l însoțească și ea făgăduise că va merge și făcuse asta cu o încîntare aproape copilărească. În ziua aceea însă Maria Magdalena nu veni nici ca, măcar, să-și ea rămas bun. Bienențele, noii prefect renunță și el la funcția împăratului și rămase mai departe în orașelul în care nestatornicia lui ibovnică continua să trezească atîta vîlvă, dar și atîta pasiune. Nestatornicia ei nu-l înverșuna nici împotriva ei și nici împotriva vreunui adorator. De aceea, cînd era însoțită de vreun curtezan, o ignora ca și cum n-ar fi cunoscut-o. Maria Magdalena nu se simțea jignită, știind că, într-o bună zi, el se va întoarce cînt la picioarele ei. Asta explică de ce Pandera l-a ucis pe Stihus, nu pe el.

Veronica își aminti și de aceste întîmplări, dar socoti că nu era o vreme potrivită să vorbească despre acestea, ci despre petrecerea aceea care avusese loc la curtea împăratului. Cum Maria tăcuse preț de cîteva clipe, ea pentru a se reculege, așezîndu-se într-o altă poziție și privind trist spre Veronica, zise cu glas trist:

— A fost frumos, foarte frumos, Veronica; păcat însă că ospățul lui Irod s-a sfîrșit cu moartea unui om.

— Antonio? izbucni Veronica înspăimîntată.

— Nu... nu e vorba de el... Antonio știe să se păzească de sabia lui Pandera.

— Tânărul Marcellinus?

— Nici el... bietul copil! Are alte griji acum și alte socoteli.

— Atunci de ce om vrei să vorbești? Întrebă și mai îngrijorată aceasta.

— Cred că e vorba de profetul acela din Nazaret, omul acela care te-a tămăduit și pe tine.

— Maria, e cu puțință așa ceva? rosti ea înspăimîntată, cu glasul stîns de emoție.

— Da, Veronica, da; l-au ucis aseară. I-au tăiat capul și grozăvia asta am văzut-o noi înșine, sfîrși cu glas moale și trist. După cum vezi Irozi sînt în stare de orice.

Veronica primi vestea cu spaimă și părere de rău, înduioșată, ba chiar întristată de moartea omului pe care-l iubea și căruia îi era datoră cu atîta recunoștință. Știîndu-i pe Irozi în stare de orice, o minie și o ură începu să crească împotriva lor, întrebîndu-se: care va fi fost pricina pentru care Nazariteanul a fost omorît. Cum vestea i se păru, totuși, prea mare, cu o oarecare îndoială dar și nădejde, întrebă moale ca și cum ar fi vrut să spună că nu e așa ceea ce a auzit atît de bine.

— Maria, să fi fost chiar El? Sau e vorba de un alt om?

— Eu nu ți-am spus decît ceea ce am văzut; toți mesenii spuneau că el este un proroc care se afla în mare cinste în inima norodului.

Veronica simțea că se sufocă. Plînsul o înăbușea greu. Încercă să se stăpînească, dar totul fusese zadarnic și acum, plîngea ușor, stăpînit. Și printre lacrimi rosti greu:

— Spune-mi cum a fost? Unde l-au prins?

Aceasta o privea înduioșată, căci moartea profetului o întristase și pe ea. Era încredințată că omul acela nu făcuse nimic rău și se mira cum pot fi unii oameni uciși fără să se fi făcut vinovați cu ceva. Apoi, aceea care fusese de față la uciderea lui Ioan începu să povestească cum de la ospățul acela atît de bogat s-a ajuns la moartea unui om.

— În timpul mesei, romanca ne spuse că printre dansatoare va fi și Salomeia, fiica ei. Aceasta apărură purtînd pe față o mască după obiceiul romanilor. Dansul ei imita o scenă din mitologie, un dans neobișnuit pentru noi. Salomeia avea atîta grație în mișcările ei și atîta frumusețe că nu era mosean care să nu-l ia seama. Irod

însuși era, sau numai părea, nespus de încântat; ca să nu mai vorbesc și de împărăteasă, care era amețită de bucurie, ca și cum ar fi băut un borduf de Palermo.

— Îmi dau seama, zise încet Veronica, urmărind-o cu atenție încordată. Maria continuă:

— Când Salomia își sfârși dansul, plină de grație și candoare se plecă în fața mesenilor și a împăratului, salutându-i după obiceiul romanilor. Atunci Irod, amețit afară din cale, zise, după obiceiul său:

— Cere-mi ce vrei, Salomeia și-ți voi da.

— Și ce vrei să-mi dai? Întrebă ea naivă.

— Dacă tu vrei, ți-aș putea da chiar jumătate din împărăția mea.

— Și ce a cerut?

— Cum nu știa ce să ceară și-a întrebat mama și romanca a îndemnat-o să ceară capul unui om.

— Of! Doamne! Ce dorință nesăbuită! Cum a putut cere împărăteasa așa ceva? Ce rău i-o fi pricinuit ei acest om?

— Eu nu știu, Veronice. Știu numai că împăratul auzind așa ceva s-a întristat și i-a părut rău. Prea mult, nu e așa?

— Firește că da. Poți cere orice și poți dărui oricât, dar nu și capul unui om, răspunse Veronica.

— Tu știi bine doar, pentru Irozi nimic nu e prea mult, observă Maria Magdalena.

— Din nefericire așa e... și?

— Omul acela zăcea închis în temnița palatului, așa că porunca împăratului fusese împlinită fără zăbavă și capul tăiat a fost adus la ospăt, pe o tepsie de aur. Un soldat i-l întindea mai întâi împărătesei, căci ea ceruse asta, dar romanca își acoperi privirea, neputându-l vedea.

— Și Irod?

— Era prea beat ca să-și mai poată da seama de ceva. Minunea ce-a mare însă abia acum a început: capul tăiat al proorocului strigă în fața noastră un cuvânt pe care, spunea cineva, i l-a mai azvîrlit în obraz și altădată: „nerușinat-o”.

— Cum, Maria, mai este cu puțință așa ceva? zise ea uluită.

— E un cuvânt pe care nu l-am auzit numai eu, ci toți cliți erau acolo. Ceva mai mult: Pandera se temea ca nu cumva în urma capului să vină și trupul singur, susținând că puterea vrăjitorilor e cu mult mai mare decât își închipuie oamenii.

— Oare acest cuvânt l-a auzit și împăratul?

— Eu cred că da, deși, cum ți-am spus, era beat. Privea îngrozit și nemaiputând îndura grozăvia ce făcuse și-a acoperit fața cu mâinile amîndouă, plîngînd în hohote. Dar cum vorba proorocului ucis a infuriat-o pe împărăteasă, aceasta a luat un bold să-i înțepe și limba și ochii, ca să nu o mai mustre. A fost ceva groaznic, ceva monstruos, cu adevărat vrednic de Irozi, căci am auzit că și părintele său, Irod cel Mare ar fi ucis niște copii în nu știu ce împrejurare.

Sfîrșind, chipul Mariei deveni deodată trist și îndurerat, și cîteva lacrimi se rostogoliră în voie pe chipul ei. Cutremurată, Veronica plîngea cu lacrimi mari, amare, moartea proorocului, îndurerată că totul se sfîrșise așa de trist și de neașteptat. Apoi, Maria Magdalena reluă cu glas scăzut:

— Pandera privea scîrbit, dar nu se putea amesteca într-o treabă ca asta pe care o săvîrșise împăratul. Îmi spunea că întîmplări ca acestea au fost și la ei.

— Unde?

— La Roma. Spunea anume că un oarecare Marcu Antoniu a cerut ca fostul său rival Cicero, un mare orator, după ce i s-a tăiat capul, să fie adus la aceeași tribună unde rostise niște cuvîntări împotriva sa.

— Ce oroare! spuse ea scîrbită.

— Oameni și oameni, Veronica. Nu același lucru a făcut și Agripina care, luînd capul frumoasei sale rivale Solia Paulina i-a înțepat ochii cu un bold înroșit în foc? Și nu tot așa a făcut și Ametrissa, soția regelui Xerxe? Fiind ziua de naștere a regelui, Ametrissa a căpătat în dar capul rivalei sale, Masia, iar trupul îl făcu mii de bucăți. Iar Urod, regele partilor, fiind nunta fiului său Paçor, găsi că nu i-ar pu-

tea face un dar mai de seamă decât capul frumosului Licinius Crasus, mare triumvir și consul al Romei.

— Oh. Doamne, câte orori se petrec în lumea asta, omul uitînd că și semenul său, chiar dacă îi este vrăjmaș are drept la viață, luă seama Veronica scribîndu-se de asemenea întîmplări.

— Cum vezi, numai locurile și oamenii sînt alții, dar faptele sînt aceleași. Dar ce mai putem face noi acum cînd totul s-a sfîrșit?

După cîteva clipe de tăcere, în care plînsul devenise parcă mai domol, mai reținut, Veronica reluă cu un glas trist:

— Din păcate, nu se mai poate face nimic. Orînduirea noastră are prea multe lucruri putrede în alcătuirea ei... numai Nazarineanul acesta le-ar fi putut îndrepta, dar Irod Antipa a făcut pe voia fariseilor și l-a omorît. Vezi, tu Maria, continuă ea, eu l-am văzut săvîrșind atîtea lucruri minunate. Tu ai văzut-o doar pe fiica lui Iair pe care acest prooroc a înviat-o.

— Da, am văzut-o, încuviință ea, lăsînd să alunece la picioare o pînză albă de care nu mai avea nevoie, căci de afară căldura zilei începuse a fi tot mai simțită. Veronica își căută parcă un loc mai potrivit, apropiindu-se de ea, apoi continuă:

— Caius îmi spunea cum că zilele trecute ar mai fi înviat și pe copilul unei văduve sărace din nu știu ce oraș și că, aseară Andrei pescarul a fost martorul unei întîmplări cu totul neobișnuită.

— Unde?

— Aici, la noi, pe lacul Ghenizaretului. Spunea anume că El și prietenii Lui truseră pe lac cîteva zile după pește și n-au prins nimic. Nazarineanul i-a găsit pe marginea lacului deznădăjduiți și frînți de oboseală și le-a cerut să mai încerce o dată. Au încercat și bine au făcut, căci scoțînd mrejele au prins pește cum nu știau că li s-a întîmplat așa ceva de două ori.

— Cum a fost cu puțință asta? căci doar toată lumea știe că pescuitul nu e un lucru ușor.

— Nu eu am spus asta, Maria, ci Andrei și fratele său Simon, iar ei sînt oameni demni de toată încrederea. De altfel despre întîmplarea asta știe tot orașul nostru.

— Eu nu zic nu, căci și aseară, la masa lui Irod se vorbea de niște întîmplări de acest fel. Ba, cineva spunea că El ar fi acel Mesia pe care Iehova l-a făgăduit pentru mîntuirea lui Israel; tu știi bine asta, nu e așa?

— Firește că știu. Nu numai eu, ci tot neamul nostru. Proorocii noștri au vorbit despre El și noi îl așteptăm în fiecare an să sosească în marele templu din cetatea sfîntă. Ar putea să fie acest Nazarinean pe care l-a ucis Antipa, căci romanii au multe iscoade printre noi.

— Nu cumva aceste iscoade l-au prins și l-au predat lui Irod? întrebă Maria.

— Se poate, căci așa au sfîrșit aproape toți proorocii noștri; Nazarineanul avea și El niște vrăjmași printre noi, încheie Veronica cu glas trist.

Maria Magdalena, întristată și înduioșată de moartea proorocului și prinsă de niște gînduri ce începeau a o stăpîni într-un mod cu totul aparte, reluă cu glas domol:

— Vezi tu, sînt martora acestei morți și asta n-am să uit niciodată. Ea mă face să mă simt nu știu cum. Ea m-a răscolit pînă într-atît, că nu știu ce să cred. Sînt îndreptățită să despre ospățul lui Irod Antipa va vorbi și lumea de mîine. Aseară s-a întîmplat ceva de care nu-mi dau prea bine seama. Eu cred că omul pe care l-a ucis Irod era un sfînt, căci era, în el ceva deosebit de toți proorocii noștri. Eu nu știu cum arată un prooroc, dar, neîndoios, el era mai mult decât un prooroc. Și tu și Ursula și Naomi aveți dreptate în ce știți despre el. Eu abia aseară l-am văzut — și cînd te gîndești, i-am văzut doar capul tăiat — dar am început să-l îndrăgesc. Acum cînd știu că el a făcut oamenilor atîta bine, eu nu pricep cum de s-au găsit unii să-l urască și să-l pregătească o astfel de moarte.

— Dar cine poate înțelege totdeauna ce vor oamenii?

— Hotărît lucru, Veronă, sînt taine pe care oamenii nu le pot dezlega, oricît ar trudi mintea lor. Dacă proorocul le-a vorbit despre lucruri care nu le-au fost pe placul oamenilor, crezi că asta era o pricină să-l urască și să-l condamne unei astfel de morți?

— Eu nu știu și de aceea spun ceea ce au spus și alții că oamenii nu știu totdeauna ce vor.

— O Veronica, tu nu știi ce moarte teribilă este aceasta. Să simți lama cuțitului pe gât, s-o auzi cum intră în carne și-ți pătrunde vinele și oasele gâtului, iar tu să nu poți nici țipa și nici apăra. E groaznic, neînchipuit de groaznic, zise ea prinsă de o nouă emoție cu o cuceritoare sinceritate.

Aceasta asculta tăcută, furată de lumina unor gânduri în care profetul se găsea ca în ziua aceea de aprilie blând și cald, când o tămăduise de neputința ei. Acum profetul acela fusese ucis și ei îi părea rău. Dar era și întristată, căci nu mai putea face nimic pentru el. Femeie fiind, n-avea cum să se lupte cu acel Irod care tăia și spinzura cum îi era pofta și voia.

Dar în același timp îi plăceau și vorbele Mariei pentru proorocul ucis și o admira. Mărturisirea ei înflăcărată, dragostea pentru omul omorât într-o împrejurare puțin obișnuită o însuflețea și o făcea parcă să se simtă altfel. Apoi, Maria reluă cu alt ton și zise:

— Veronica, tu ești o femeie fericită, căci tu l-ai văzut și ai vorbit cu el; tu îi vei păstra o altfel de amintire. Aceea pe care o am, e o amintire tristă, urită și vai! capul lui și boldul împărătesei îmi vor stăruia în minte toată viața.

— Îmi dau seama de asta, Maria, îmi dau prea bine chiar, încuviință ea cu un suspin ușor. Ceea ce ai văzut tu, nu se uită toată viața, dar noi nu mai putem face nimic pentru el, decît să-l iubim și dincolo de moarte și să-i rămînem credincioase. Poți face tu asta cu adevărat?

Magdalena cumpăni întrebarea preț de câteva clipe și cu o prospețime nouă în vocea ei catifelată, plăcută, zise:

— Pot, Maria, pot... și cred că într-o zi cei vinovați de moartea acestui om își vor primi pedeapsa.

— Iată ceva ce poate noi înșine vom vedea, Maria, încuviință Veronica trist. Apoi, cele două femei tăcură, retrăgîndu-se fiecare în sine însăși, stăpînite de aceleași gânduri și poate și de aceleași nădejdi și visuri pricinuite de același om.

7.

Întîmplarea aceea care avusese loc în orașelul Nain făcea acum atîta vîlvă, încît, se pare, oamenii nu vorbeau decît despre ea. Cei care se întîlneau, în piață sau pe stradă, după ce se salutau cu obișnuitul lor ceremonial, schimbînd cîteva vorbe, după om și împrejurare, nu uitau să pună și întrebarea care privea acea întîmplare cu totul neobișnuită:

— Ce zici de femeia văduvă?

— Iată o mamă fericită, răspundea cel întrebant.

— Să fie așa?

— Mai poți pune ceva la îndoială cînd copilul înviat stă de vorbă cu tine?

— L-ai văzut tu?

— Nu eu, alții...

— Ei vezi? zicea acesta zîmbind mulțumit. Eu nu cred, căci așa ceva nu e cu putință.

Și lumea continua să vorbească cu însuflețire sau îndoială despre întîmplarea din Nain, orașel situat în jurul Tiberiadei și care deveni așa, deodată, atît de cunoscut, încît nu era om să nu fi auzit de întîmplarea aceea.

Într-adevăr, oamenii vorbeau despre ea ca și cum s-ar fi oprit soarele din mers ca în ziua aceea de pomină cînd Iosua a bătut pe amoniți tocmai cînd nu mai nădăjduia nimeni. Nazarineanu mai făcuse o minune. Tămăduise niște bolnavi, făcuse pe niște schiopi să meargă și pe niște orbi să vadă, iar acu, învîase în Nain pe singurul fiu al unei femei văduve și lumea nu mai contenea cu vorba ca și cum ar fi fost vorba de acel Iosua care oprise soarele din mersul său. Despre întîmplarea din Nain auzise însă și Antonio și Maria Magdalena printr-o împrejurare peste care nu putem trece.

Antonio auzise ceva despre dansatorul de la circul Bazianos, așa că Marcellinus nu prea-i era la inimă. Sub pretextul unor închipuite rațiuni de stat, de care se folosisse cu multă abilitate, el luptase ca circul să părăsească Tiberiada. Oamenii de încredere avuseseră însărcinarea să-l urmărească pe dansator, temîndu-se că acesta,

pentru o pricină sau alta ar fi putut rămâne în preajma femeii iubite. Amenințat mai întâi cu sluirea și după aceea cu moartea, Marcellinus a înțeles că se află într-o mare primejdie, așa că, ros de gelozie și sfîșiat de tristete, a plecat. E drept, el socotise că Maria Magdalena l-ar însoți, așa cum îi făgăduise, dar, în cele din urmă își dădu seama că-l uitase și că nu mai avea rost să-și piardă vremea așteptînd-o. Se împăcase cu Antonio și împăcarea asta nu era un bun augur pentru el. Poate că-l uitase, sau că era pe cale să-l uite, punîndu-i, pe deasupra, și viața în primejdie.

Era cu Antonio și se simțea bine cu el, căci Antonio îi era și amant și sclav în același timp. Romanul o iubea cu o pasiune statornică și ei îi plăcea această statornicie care-l costase multe pungi cu aur. Firește, femeia continua să rămînă tot atît de strălucitoare cu frumusețea ei, dar și cu veșmintele atît de scumpe ce purta. Antonio, așa se înțelege, era întrutotul asemănător femeii alături de care se simțea nespus de mîndru. În ziua aceea, o zi că oricare alta, se găseau în orașul cu nume roman; bărbații o priveau cu poftă neîmțuritate, femeile cu o răutate prost ascunsă :

— E neîntîlnit de frumoasă...

— ... dar prea ușuratică...

Bineînțeles, nu toate vorbele astea ajungeau la urechile ei, dar chiar de ar fi ajuns, nu s-ar fi sinchisit.

— Iată ceva de care n-are rost să mă tulbur, își zicea ea nepăsătoare. Lumea e slobodă să spună ce vrea.

Se opriă în fața unei dughene oarecare de care orașul era plin, ca o pădure de ciuperci după ploaie. O dugheană în care se puteau vinde sau cumpăra orice, mărfuri îngăduite sau mărfuri ce se vindeau numai pe sub mînă. Tot felul de oameni intrau, cercetînd numai cu privirea mărfurile și ieșeau fără să rostească măcar un cuvînt, înțit nu știau dacă a fost un spion sau cineva care căutase ceva și nu găsisese.

Văzînd un ofițer roman însoțit de o femeie — pe care o găsea deosebit de distinsă și de frumoasă — stăpînul dughenei, un iudeu bătrîn, păru stingherit, dacă nu, chiar speriat; așa ceva i se întîmpla rar și iată, pe ziua de azi i s-a întîmplat. Maria luă seama că în clipa aceea chiar, cei trei bărbați care stăteau de vorbă cu bătrînul, tăcură așa deodată. Dar și pînă atunci vorba le fusese numai șoaptă, ca și cum s-ar fi temut de cineva sau ar fi uneltit împotriva lui. Privindu-i mai stăruitor, Maria luă seama că erau trei tineri, cu fața arsă de soare și îmbrăcați destul de simplu. Sandalele pe care le purtau erau pline de praf și asta însemna că, fără doar și poate, veneau dintr-o călătorie lungă.

— Pace vouă, îi întîmpină bătrînul cu vorbă blîndă.

— Ave Caezar, răspuse Antonio cu salutul roman. Bătrînul clipi șiret din ochii lui mici și apropiindu-se de cei doi, rosti așa într-o doară :

— Azi e sârbătoare, stăpîne.

— Și de ce-mi spui mie asta, bătrîne?

— Pentru că... se bîlbîi el intimidat... pentru că voi, romanii, nu țineți ziua noastră de odihnă.

— Treaba voastră ce faceți, zise Antonio cu aceeași asprime în glas. Nu uita, noi romanii ne odihnim mai mult decît toate națiunile lumii, căci doar noi sîntem stăpînii ei.

— Foarte bine, stăpîne... vezi, noi sîntem o țară mică și...

— Dacă toată lumea ar cînta cu flautul, ciubote cine ar face, moșnege. Ia spune-mi, te-ai întrebat vreodată asta?

— Din nou slăvitul meu stăpîn are dreptate, încuviință bătrînul cu viclenie spre a nu-l necăji pe roman într-un fel sau altul, căci îi știa pe ostașii Cezarului aspri, cruzi și neînduplecați. Apoi, apropiindu-se de cei trei tineri, Antonio se opri în fața celui mai tînăr și punîndu-i mîna pe umăr, îl întrebă :

— Hei, tinere, ia spune-mi, ce puneți aici la cale?

— Nimic, stăpîne, răspuse el sigur de sine.

— Chiar nimic, nimic?

— Crede-mă, stăpîne, răspuse un altul, privind cu oarecare teamă spre bătrîn, care se crezu dator să intervină și el :

— Mă jur pe barba mea, stăpîne, că n-am pus nimic la cale. Noi sîntem oameni pașnici și ne vedem de necazurile noastre.

— Dacă e așa cum spui, atunci despre ce vorbești așa în șoaptă? Dar mai

repede... și, în orice caz, mai înainte de a pune pe legionari să facă puțin foc în darabana asta.

— Vorbeam despre acel Nazarinean de care vorbește toată lumea, lămurii lucrurile cel mai tânăr. Dar vorba lui nu fusese auzită și înțeleasă de Antonio decât în parte, căci era preocupat să cerceteze o pinză care, socotea el, i-ar fi pe plac Mariei. Auzind rostindu-i-se numele, Magdalena tresări uimită și apropiindu-se și mai mult de el, întreabă arsă de curiozitate:

— Unde e Nazarineanu, prietene?

— Ieri era în Nain, stăpînă.

— În Nain? repetă ea cuvîntul, adăugînd: Ești sigur de vorba ta prietene? căci doar îl știa mort: Irod pusese să-i taie capul.

— Sînt sigur pe vorba mea, stăpînă... în Nain a vindecat niște bolnavi și a înviat pe fiul mort al unei femei văduve:

Sub povara aceleiași îndoieli, Maria găsi cu cale să mai spună ceva:

— Prietene, cum văd, ești gata să susții că acest Nazarinean n-a fost ucis de Irod Antipa?

— Nu stăpînă. El nici n-a fost măcar acolo, răspunse omul liniștit.

— Atunci cui l-a tăiat capul Irod? întreabă ea nedumerită, cu îndoieli dar și cu nădejdi în același timp.

— Unui prooroc venit de prin părțile Iordanului; pe acela îl chema Ioan.

Fără îndoială, tînărul ăsta știe ce spune, își zise ea, prinsă de o neașteptată bucurie. Vestea o uimea, făcînd-o să înțeleagă că la ospățul Iroziilor nu Nazarineanu fusese omorît, ci altcineva. Firește, nu o bucură nici moartea celui, dar, oarecum, era mai liniștită, mai împăcată că nu fusese ucis acel Nazarinean despre care și ea și Veronica știau atîtea.

— Așadar, Nazarineanu trăiește, zise ea cu o simplitate voită.

— Trăiește, încuviință cel mai tînăr, alături de care se găsea acum Antonio. Și tînărul, care nu mai era stîmjenit cu nimic, continuă cu o bună dispoziție:

— Trăiește, stăpînă... în Nain, cum zic, a înviat pe fiul văduvei.

— Ai fost tu acolo? întreabă Antonio neîncrezător.

— Am fost, stăpîne.

— Atunci ți s-a părut, tinere, zise el ironic.

— N-am văzut numai eu întîmplarea asta, stăpîne. Și eu zic că o întîmplare pe care o văd zece oameni, o sută chiar și mai mulți nu mai este o părere sau o minciună. Vorba unui singur om poate fi pusă la îndoială, dar cînd vorba asta ți-o spun o sută de oameni, înseamnă că adevărul este de partea lor.

Dar astea nu erau vorbe care să-l facă pe Antonio să creadă în ele și să-i schimbe convingerile. De aceea, el zise:

— Nu e cu putință așa ceva, pentru că încă nu s-a auzit pînă acum să fi înviat cineva din morți. Moartea își are legile ei și nimeni nu i le poate schimba.

— Și totuși, așa s-a întîmplat, stăpîne: Nazarineanu l-a înviat pe mortul acesta, stăruind în vorbele sale tînărul, cu o nouă însuflețire.

Dar și Antonio în îndoiala sa:

— Ori tînărul de care spui n-a înviat cu adevărat, ori a fost mort și Nazarineanu tău i-a dat femeii un alt copil... și atunci asta este o altă poveste.

— Nu, Antonio, interveni Maria Magdalena care ascultase tăcută, gîndind și neștiind cine era proorocul din Nain și cine fusese proorocul ucis la masa lui Irod. Se poate ca în Roma voastră să nu se fi întîmplat așa ceva, dar în istoria neamului meu s-a mai auzit de așa ceva.

— Maria, tu crezi în povești de felul acesta? o întreabă Antonio surprins.

— Firește, că da, Antonio, răspunse ea cerîndu-i bătrînului un sul în care se afla un pergament. Acesta se grăbi, se plecă peste masă și de undeva scoase sulul cu pricina care era într-o pinză unsuroasă, murdară, vrînd să arate prea multa lui folosire. Și; prins de aceeași grabă, desfăcu sulul și întinzîndu-l, îi zise cu zîmbet vesel:

— Uite, stăpînă, ai aici cartea regilor; ea și citește, căci în ea sînt scrise întîmplările astea.

Maria Magdalena luă sulul în mînă cu sfială — drept vorbind, abia își atin-

sese mîna de el — și-l trecu mai departe, celui mai tînăr. Acesta luă pergamentul și găsînd paragraful acela și, potrivitîndu-și glasul, începu să citească:

... „După aceea s-a îmbolnăvit copilul femeii văduve din Serepta Sidomului și boala lui a fost atît de grea, că n-a mai rămas suflarea într-însul.

Și a zis femeia către Ilie: „ce ai avut cu mine, omul lui Dumnezeu?”

Ai venit la mine ca să pomenești păcatele mele și să omori pe fiul meu?

Iar Ilie a zis: „dă-mi pe fiul tău”.

Și l-a luat din brațele ei și l-a suit în foișor unde ședea el și l-a pus pe patul său. Apoi a strigat Ilie către Dumnezeu și a zis: „Doamne, Dumnezeul meu, care și văduvei la care locuiesc îi faci rău, omorînd pe fiul ei?”

Sufîind de trei ori peste copil, a strigat către Domnul și a zis: „Doamne, Dumnezeul meu, fă să se întoarcă sufletul acestui copil într-însul”.

Și a ascultat Domnul glasul lui Ilie și s-a întors sufletul copilului în el și a înviat. Și a luat Ilie copilul și s-a pogorît cu el din foișor în casă și l-a dat mamei sale și a zis Ilie: „femeie, iată, copilul tău e viu”...

— Povești greu de crezut, spuse Antonio stăruind în îndoiala sa.

— Nu, Antonio, nu. Tu ca roman, poți crede ce vrei despre noi și despre cărțile noastre. Ele cuprind adevărul pe care oamenii noștri aleși l-au descoperit stînd de vorbă cu Dumnezeu, Tu ești liber să crezi sau nu și eu zic că tu nu ne poți opri să nu credem.

— Iată o chestiune care vă privește numai pe voi, Maria, zise el împăciuitoar. Și eu n-am pricină să mă supăr pentru niște povești bune de adormit copiii.

— Bune sau rele, aceasta e treaba noastră, zise Magdalena oarecum îmbufnată din pricina vorbelor lui. Apoi, ceru aceluiaș tînăr să citească și împlinirea din vremea proorocului Elisei a cărui rugăciune a fost ascultată de Dumnezeu dăruind un copil sterpei Sunamiteanca. Murind copilul, femeia suferă mult, dar proorocul se îndură de ea și...

.... „Intrînd în casă, a văzut copilul mort, întins în patul său.

Și, după ce a intrat, a încuiat ușa și s-a rugat.

Apoi s-a ridicat și s-a culcat peste copil și și-a pus buzele sale pe buzele lui și ochii săi pe ochii lui și s-a întins pe el și a încălzit trupul copilului.

Sculîndu-se apoi Elisei, s-a plimbat prin foișor înainte și înapoi. După aceea s-a ridicat iar și s-a întins peste copil.

Și a strănutat copilul de șapte ori și și-a deschis ochii.

Atunci a chemat pe Ghiezi și i-a zis: Cheamă pe Sunamiteanca aceea și acela a chemat-o și venind ea, i-a zis: „ia-ți copilul”.

Dar ea, apropiindu-se, a căzut la pămînt, apoi a luat copilul și a ieșit”...

Cei de față ascultau tăcuți, iar tînărul, sfîrșind de citit, închise sulul cu mișcări domoale și dîndu-l-le înapoi bătrînului, zise:

— Iată ce au putut face proorocii noștri și iată de ce ei sînt în mare cinste înaintea noastră. Și iată de ce în mare cinste este acum și acest prooroc din zilele noastre, Iisus din Nazaretul Galileii. Și El, asemenea lui Ilie și lui Elisei a înviat morți și a tămăduit mulțimile de bolnavi pe care noi înșine l-au văzut cît erau de neputincioși.

Bătrînul, avînd încă în mînă sulul, cu o însuflețire nouă și cu un aer grav zise și el la rîndul său:

— Mare prooroc s-a sculat în neamul nostru, stăpine. Tu ești liber să crezi sau să nu crezi așa ceva, căci alta e legea noastră și altul vă este și cerul și Dumnezeu. Se vede că Iehova a cercetat norodul său la vreme de necaz.

Auzind o vorbă ca asta, Antonio privi cu mirări ascunse să vadă dacă nu cumva omul foloșise cuvîntul ca și cum ar fi vrut să spună ceva despre stăpînirea romană. Dar găsînd că bătrînul nici că avusese un asemenea gînd, îi făcu semn să continue.

— Da prieteni buni, zise acesta, mare prooroc s-a sculat între noi și mult bine face și aduce pe unde trece. Iată, acum citeva zile a tămăduit și niște bolnavi de lepră și cum știți, nu e pe lume o boală mai grea ca asta.

— Vorbești de leproși din Capernaum? Întrebă Nazvei ca unul care îi știa pe leproși, unul din ei fiindu-i rudenie apropiată.

— De el, căci eu cred că nu e om să nu fi auzit de împlinirea asta. De altfel,

proorocul ăsta cu minunile lui a pus pe mulți pe gânduri. S-ar putea ca într-o zi stăpînirea să-și facă de lucru cu El.

A fost rîndul lui Antonio să se apere și să-și arate rolul de ofițer roman în această provincie aflată acum sub stăpînire străină.

— Asta nu se va întîmpla decît în ziua cînd proorocul vostru sau alții s-ar ridica împotriva noastră. Să nădăjduim că aceia pe care i-am cumințit nu de mult le-au spus celorlalți că răzvrătirea nu este un lucru bun și nici înțelept.

— Nu, stăpîne, nu, te încredințăm că nu noi vom încerca așa ceva, spuse bătrînul.

Maria Magdalena asculta tăcută, retrasă în propriile ei gânduri, oarecum fericită că acel Nazarinean trăia. Cei trei tineri și bătrînul o încredințaseră și ei și i-ar fi fost greu să pună la îndoială vorbele lor. Cît privește celelalte întîmplări despre El, ce mai putea zice? Și, cu o hotărîre nouă, țișnită din taina acelor gânduri, luîndu-l de braț pe ofițerul roman, zise:

— Să mergem, Antonio...

Acesta se îndreptă spre ea și, încercînd s-o rețină o clipă numai, îi puse pe umăr o eșarfă scumpă pe care bătrînul o scoase la iveală abia atunci. Dar ea se smuci brusc și pinza alunecă cu foșnet moale la picioarele ei.

— Primește-o, frumoasă stăpînă, stăruie bătrînul. Fares o dăruiește bravului ofițer roman pentru cîntea ce am avut-o de a fi fost oaspetele meu.

— Îți mulțumesc, Fares, răspunse ea tulburată. Vestea ce am aflat de la tine e mai de preț decît darul ce vrei să-mi faci.

Îleșind în stradă, cei trei priveau nedumeriți în urma lor, iar cel care citise zise:

— Se pare că numele Nazarineanului a cam tulburat-o pe biata femeie.

Fares privi și el spre cei doi care se depărtau mergînd cu pași repezi și, întorcîndu-se spre ceilalți, rosti cu ascunsă înțelepciune:

— Cine-și păzește gura, își păzește sufletul, iar cel ce deschide prea tare buzele, o face spre pierzarea lui.

— Ce vrei să spui, înțeleptule?

— Nimic altceva decît ceea ce ai auzit, răspunse bătrînul.

— Și ceea ce na-î înțeles, adăugă cel mai tînăr, zîmbind fără răutate.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

ÎN MIJLOCUL CREDINCIOȘILOR A DOUĂ COMUNITĂȚI PAROHIALE

La solicitarea și spre satisfacția credincioșilor din *Mercina*, protopopiatul Oravița, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a descins în mijlocul lor în duminica din 14 august 1988, spre a le înfrumuseța lăcașul de închinare. Așezată sub ocrotirea „Adormirii Maicii Domnului”, biserica a fost supusă recent unor ample lucrări de restaurare și de dotare cu o reușită pictură în tehnica frescă și tempera, executată de pictorul Dumitru State Guriță.

Însoțit de P. C. Părinte Vasile Sechereș, inspector eparhial și de P. C. Arhidiacon Ioan Botău, Întîistătătorul eparhiei a fost întâmpinat la sosire cu alese sentimente de bucurie de mulțimea credincioșilor și soborul preoților în numele cărora P. On. Părinte Ioța Berbentea, protopopul Oraviței, a rostit îndătinatul cuvînt de bun venit.

I. P. S. Mitropolit Nicolae, înconjurat de un impunător sobor de clerici, a oficiat apoi ritualul înfrumusețării lăcașului de închinare, cu așezare de sfinte moaște, în prezența tuturor credincioșilor parohiei care și-au văzut încununată strădaniile, spiritul de jertfelnicie și dragostea față de Biserica noastră strămoșească. A urmat sfînta liturghie arhierescă, săvîrșită în aceeași atmosferă de pietate, la frumusețea căreia au contribuit deopotrivă corul bărbătesc al parohiei, cîntarea omofonă intonată de credincioși și împărtășirea mulțora dintre ei cu Sfintele Taine. La momentul potrivit, tîlmăcind pericopa evanghelică a zilei, Chiriarchul a adresat tuturor un înălțător cuvînt de învățătură, de aleasă zidire duhovnicească.

La sfîrșitul sfîntei liturghii, vrednicul preot Ioan Găvădină, parohul local, a prezentat un amplu raport de activitate asupra vieții bisericești desfășurate în parohie, asupra lucrărilor de primenire a lăcașului, efectuate în ultima vreme, aducînd mulțumiri bunilor săi credincioși, conducerii eparhiale și tuturor celor ce au contribuit la reușita lor.

După ascultarea raportului de activitate, felicitîndu-i pe credincioși, Întîistătătorul eparhiei a adresat întregii comunități locale noi îndemnuri de a-și continua strădaniile spre mai binele și fericirea tuturor de obște, în spiritul armoniei și unității, al păstrării dreptei credințe.

Agapa comună, oferită de consiliul parohial, cu participarea organelor locale ale administrației de stat, a încheiat o minunată festivitate bisericească, ce rămîne înscrisă în memoria tuturor credincioșilor locali.

Comunitatea parohială din *Domașnea*, protopopiatul Caransebeș, a trăit bucuria reîntîlnirii cu Întîistătătorul eparhiei în duminica din 21 august 1988, cu prilejul binecuvîntării bisericii monument istoric, avînd hramul „Cuviosul Atanasie din Aton”, căreia i-a fost restituită strălucirea de odinioară, în urma unor ample lucrări de restaurare a vechii picturi interioare aparținînd lui Dimitrie Turcu și Dimitrie Popovici.

În dimineața zilei, credincioșii comunei, împreună cu soborul de preoți, i-au primit într-o atmosferă sărbătorească pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier eparhial și P. On. Arhidiacon Ioan Botău. În numele tuturor celor prezenți, P. On. Părinte Dimitrie Grama, protopopul Caransebeșului, a rostit un călduros cuvînt de bun venit.

Înconjurat de un mare sobor de preoți și diaconi, Chiriarchul eparhiei a oficiat ritualul binecuvîntării lăcașului de închinare și sfînta liturghie arhierescă, răspunsurile liturgice fiind intonate, prin frumoasa cîntare omofonă, de mulțimea credincioșilor, dintre care o mare parte au ținut să se împărtășească și cu Sfintele Taine

În acea zi solemnă pentru viața parohiei. Atmosfera de elevată trăire religioasă a fost marcată și prin bogatul cuvînt de învățătură rostit de I. P. S. Mitropolit Nicolae, în care a insistat asupra unității în credință și asupra obligativității ce revine fiecăruia în a cunoaște învățătura Bisericii noastre drept-măritoare, tradiția și istoria ei.

După ce harnicul preot Gheorghe Rădulescu, parohul local, a prezentat darea de seamă cu privire la viața bisericească desfășurată în parohie, la lucrările efectuate grație hărniciei și jertfelniciei bunilor enoriași, Întîistătătorul eparhiei le-a adresat felicitări și noi îndemnuri de a-și continua eforturile spre mai binele comunității locale, ca parte a Bisericii și patriei noastre.

Festivitatea bisericească locală s-a încheiat cu agapa comună oferită de consiliul parohial, în cadrul căreia s-au rostit toasturi exprimînd gânduri și simțăminte închinete Bisericii și patriei noastre scumpe.

VIZITĂ CANONICĂ

În duminica din 3 iulie 1988, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, P. On. Părinte Ioan Popeti, secretar eparhial și P. On. Arhidiacon Ioan Botău, a descins în parohia *Timișoara-Plopi*, păstorită de sirguinciosul preot Mihai Petrovici.

Mulțimea credincioșilor prezenți, cărora s-au adăugat și cei veniți din alte cartiere ale municipiului, au dat glas simțămintelor lor de aleasă bucurie duhovnicească, prin cîntarea omofonă intonată în cadrul sfintei liturghii arhieresti oficiată în biserică cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”. După împărțirea multora dintre ei cu Sfintele Taine, la timpul potrivit au putut urmări cu toții și hirotonia întru diacon a tînărului candidat la preoție Vasile Latiș, numit de Consiliul Eparhial pe seama parohiei Diniăș din protopopiatul Timișoara.

Plecînd de la pericopa evanghelică a zilei, în cuvîntul de învățătură și zidire sufltească rostit cu acel prilej, Întîistătătorul eparhiei a insistat asupra victoriei binelui asupra răului, grație ajutorului permanent al lui Dumnezeu acordat fiecărui credincios spre săvîrșirea acestuia.

La sfîrșitul serviciului divin, vrednicul preot Mihai Petrovici a prezentat un scurt raport de activitate, insistînd asupra realizărilor din ultima perioadă de timp — printre care împodobirea bisericii cu o nouă haină picturală și dotarea comunității cu o casă parohială, ceea ce ilustrează jertfelnicia și atașamentul bunilor credincioși față de Biserica noastră dreptmăritoare — fapte cărora Întîistătătorul eparhiei le-a acordat cuvenita apreciere bisericească, în cuvîntul de răspuns.

Înainte de a se despărți de credincioșii comunității, I. P. S. Mitropolit Nicolae a vizitat casa parohială, unde s-a întreținut cu soborul slujitor și cu membrii consiliului parohial.

HIROTONIȚI RECENT

În cursul lunilor iulie și august 1988, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a procedat la hirotonirea altor doi tineri absolvenți ai școlilor noastre teologice, după cum urmează:

— *Constantin Eugen Jurca*, doctorand în Teologie la Institutul teologic universitar din București, hirotonit diacon în 20 iulie, iar perot în 29 august pe seama parohiei Reșița III;

— *Vasile Latiș*, absolvent al Institutului teologic universitar din Sibiu, hirotonit diacon și respectiv preot în zilele de 3 și 4 iulie a.c., pe seama parohiei Diniăș din protopopiatul Timișoara.

După hirotonie și efectuarea practicii liturgice și administrative la catedra mitropolitană și Centrul eparhial, cei doi tineri clerici, primind îndrumările Consiliului Eparhial, au fost instalați în parohiile pe seama cărora au fost numiți.

VIZITĂ CHIRIARHALĂ

Cu prilejul praznicului „Schimbării la Față” din 6 august 1988, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Părinte Ioan Popeti, secretar eparhial, a asis-

tat la sfânta liturghie oficiată în lăcașul de rugăciune al filiei Ciarda Roșie aparținând parohiei Moșnița Nouă din protopopiatul Timișoara. Serviciul divin a fost oficiat de preotul Ioan Havași, parohul locului.

La terminarea slujbei, Întistătătorul eparhiei a adresat credincioșilor prezenți un bogat cuvânt de zidire sufletească, insistând asupra păstrării credinței strămoșești și a unității „în Duh și Adevăr”, spre continua propășire a parohiei, ca parte componentă a eparhiei și a întregii noastre Biserici dreptmăritoare.

SĂRBĂTORILE UNOR AȘEZĂMINTE MĂNĂSTIREȘTI

După o binecuvîntată datină, interesul și atenția a numeroși credincioși și închinători de pe meleagurile eparhiei se îndreaptă, în cursul lunilor de vară, spre așezămintele mănăstirești care își prăznulesc hramul. Astfel, sărbătoarea din 20 iulie, „Sf. prooroc Ilie Tesviteanul”, coincide cu hramul a patru așezăminte: mănăstirea „Izvorul Miron” — Românești, paraclisul „Sf. Ilie de la Izvor” — Vasiova, și schiturile de pe Muntele Mic și Muntele Semenici. În luna august își sărbătorește hramul alte două mănăstiri: străvechea mănăstire „Săraca” de la Șemlacul Mic, la praznicul „Schimbării la Față”, iar cea de la Timișeni—Șag, la „Tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul”. Ținînd seama de importanța lor în viața bisericească a eparhiei, hramurile tuturor așezămintelor au fost cinstite prin participarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și respectiv a delegaților chiriarhali, care împreună cu clericii locurilor și cei proveniți din parohii limitrofe, au oficiat serviciile divine, asigurînd și asistența religioasă particulară solicitată de credincioși.

Sărbătoarea schitului de pe Muntele Mic și respectiv cea a mănăstirii Timișeni—Șag au primit în acest an o notă de aleasă festivitate bisericească, prin prezența Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae care a oficiat sfintele liturghii arhieresti în mijlocul soborului de preoți și diaconi, îmbogățind deopotrivă și sufletul tuturor celor prezenți prin cuvîntul de învățătură rostit în ambele ocazii.

Credincioșii au putut urmări deopotrivă și hirotonia întru diacon și respectiv preot a tînărului Constantin Eugen Jurca, doctorand în Teologie.

Pretutindeni, pietatea credincioșilor și a închinătorilor a fost exprimată în împărtășirea cu Sfintele Taine, în cîntarea omofonă ce s-a alăturat obștei mănăstirești, în participarea la celelalte servicii religioase, cu toții trăind binecuvîntate clipe de rugăciune și reculegere sufletească.

COMEMORAREA A DOI VREDNICI IERARHI BĂNĂȚENI

În duminica din 10 iulie 1988 a avut loc comemorarea simultană a doi vrednici ierarhi bănățeni de odinioară — Nicolae Popea și Iosif Traian Bădescu, ambii foști episcopi ai Caransebeșului — cu prilejul împlinirii a opt decenii de la trecerea la cele veșnice a celui dintîi și respectiv a 130 ani de la nașterea celui de al doilea.

Comemorarea episcopului Nicolae Popea (1889—1908) a avut loc în catedrala mitropolitană din Timișoara în prezența Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și a multîmii credincioșilor, prin oficierea unui parastas în memoria sa la sfîrșitul sfînteii liturghii. Viața și activitatea distinsului ierarh, lupta sa neostoită pentru drepturile poporului român în condițiile vitrege ale dualismului austro-ungar au fost evidențiate în panegericul rostit de P. C. Arhidiacon dr. Silviu Anuichi.

În aceeași duminică a avut loc și comemorarea episcopului Iosif Traian Bădescu (1858—1933), ce s-a desfășurat la Jeșelnița, jud. Mehedinți, localitatea sa de naștere, unde se află depuse și rămășițele sale pămîntești. În cadrul sfînteii liturghii și a parastasului oficiat de un sobor de preoți, P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, a înfățișat personalitatea defunctului, ca ierarh și patriot, împărtășind credincioșilor binecuvîntarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nestor al Olteniei și a Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului pentru desfășurarea acestei comemorări.

Chipul vrednicului ierarh a fost evocat și în alte cuvîntări rostit în după-amiază aceleiași zile, cînd s-a oficiat și o pomenire la mormîntul său.

„DOAMNE, RĂMI! CU NOI...”

În ziua de 11 iulie 1988 s-a strămutat la Domnul, preotul pensionar *Ioan Grigoriță*, în vîrstă de 80 ani, avînd ultimul domiciliu în Timișoara.

Născut la 2 februarie 1908 în comuna Iarova, și-a efectuat studiile la Chișinău, unde a urmat consecutiv toate treptele învățămîntului de cultură generală și de pregătire profesională. Hirotonit preot în anul 1929, a funcționat la mai multe parohii. În anul 1948 s-a transferat în cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, slujind consecutiv la parohiile Iarova, Surduc și Berzasca din protopopiatul Oravița, de unde s-a pensionat în primăvara anului 1982.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 13 iulie a.c., în biserica parohială din Berzasca, de un sobor de patru preoți în frunte cu P. On. Părinte Ioța Berbentea, protopopul Oraviței, care a rostit și necrologul. Răspunsurile liturgice au fost date de corul parohial din localitate, în prezența unei numeroase asistențe formată mai ales din credincioșii locali care au cunoscut și apreciat activitatea defunctului.

După oficierea serviciului religios, rămășițele sale pămîntești au fost înhumate spre veșnică odihnă în cimitirul parohial.

În ziua de 5 august 1988 a trecut la cele veșnice preotul pensionar *Nicolae Cîmboș*, în vîrstă de 77 ani, cu ultimul domiciliu în Timișoara.

A văzut lumina zilei la 8 februarie 1911, într-o familie de muncitori din comuna Pecica, jud. Arad, unde a urmat și cursurile învățămîntului elementar. Și-a continuat pregătirea la Arad unde a urmat consecutiv cursurile învățămîntului mediu și pe cele ale Academiei teologice pe care le-a absolvit în anul 1933.

După ce a împlinit mai multe incredintări în cadrul Centrului eparhial de la Arad, în anul 1935 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Zădărlac — Vinga Nouă. În cursul activității sale în ogrul Domnului a mai păstorit succesiv și parohiile Jimbolia și Gîrmata din protopopiatul Timișoara, de unde s-a pensionat la sfîrșitul anului 1973, după patru decenii de activitate preoțească. În toate cele trei parohii a desfășurat o laborioasă activitate pe tărîm bisericesc, administrativ și cetățenesc, fiind iubit și prețuit de credincioșii săi, motiv pentru care a fost distins și de conducerea bisericească eparhială.

Prohodul regretatului preot a avut loc în ziua de 7 august a.c., în biserica parohiei Timișoara IV, în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și a numeroși credincioși, printre care și cei din Gîrmata. Serviciul religios a fost oficiat de trei preoți, răspunsurile liturgice fiind date de corul parohial din Timișoara-Ronaț.

După oficierea prohodului, sicriul cu osemintele regretatului preot au fost înhumate în cimitirul din Timișoara-Calea Șagului, întru așteptarea învierii celei de obște.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

ITINERAR PASTORAL

În cursul lunilor iulie și august 1988, Prea Sfințitul Episcop Timotei a continuat vizitarea parohiilor eparhiei. Astfel, în 31 iulie a.c., Întistătătorul eparhiei s-a deplasat la biserica parohială din *Comlăuș*, protopopiatul Arad, cu care prilej a binecuvîntat lucrările de reparații executate în ultima vreme. În prezența credincioșilor, Chiriarhul a săvîrșit sînta liturghie arhierescă.

La timpul potrivit, P.S. Sa a rostit un bogat și ziditor cuvînt de învățătură cu privire la atotprezența lui Dumnezeu, evidențiind însemnătatea acesteia pentru viața creștinească.

În după amiaza aceleași zile, Prea Sfinția Sa a oficiat slujba vecerniei în parohia *Sîntana*, sfințind și noua casă parohială. În cadrul vecerniei, Chiriarhul a rostit o meditație despre „Rugăciunea Domnească”, iar preotul Eftimie Dobreanu, parohul local, a fost hirotesit iconom.

Ziua de 6 august, praznicul „Schimbării la Față”, constituie pentru mănăstirea Hodoș-Bodrog o adevărată tradiție. În sensul prezenței Prea Sfințitului Episcop Timotei, care, înconjurat de soborul de preoți, a oficiat sînta liturghie arhierescă. Cuvîntul de învățătură al ierarhului a tratat tema preamăririi dumnezeiești ce s-a arătat la „Schimbarea la Față” a Domnului, așa cum este ea descrisă în imnurile și cîntările bisericești.

La sfîrșitul sîntei liturghii s-a oficiat parastasul pentru adormitul în Domnul, episcop Visarion al Aradului.

În duminica din 21 august, Întistătătorul eparhiei a descins în mijlocul credincioșilor din parohia *Chelmac*, protopopiatul Lipova. Chiriarhul a săvîrșit sînta liturghie arhierescă. La momentul potrivit, Prea Sfinția Sa a rostit un cuvînt de învățătură despre „mîntuirea sufletului și condițiile acesteia”.

După amiază, P.S. Episcop Timotei a poposit în mijlocul credincioșilor parohiei *Belotînt* din același protopopiat, unde, în cadrul vecerniei, a rostit o cuvîntare despre coordonatele esențiale ale vieții creștine, în contextul pericopei evanghelice dominicale despre „tînărul bogat”. În cea de a doua biserică a parohiei s-a săvîrșit, apoi, o doxologie, în cadrul căreia Chiriarhul a cuvîntat despre „Poruncile bisericesti”.

HIROTONIRI DE PREOȚI

Pentru completarea parohiilor vacante din cuprinsul eparhiei, Prea Sfințitul Episcop Timotei a hirotonit în ultima vreme, în catedrala episcopală din Arad, pe următorii doi licențiați în Teologie,

— *Aurel Bonchis*, hirotonit diacon în 29 iunie 1988, iar preot în 13 iulie, pe seama parohiei Gurbă din protopopiatul Ineu,

— *Vasile Florin* — *Matei*, hirotonit diacon și apoi preot, în zilele de 20 și 21 august 1988, pe seama parohiei Bata din protopopiatul Lipova.

După practica liturgică și primirea îndrumărilor Consiliului Eparhial, tinerii clerici au fost instalați în parohiile pe seama cărora au fost numiți și hirotoniți.

HRAMUL MĂNĂSTIRII HODOȘ-BODROG

Venerabilul așezămînt monahal din partea de Vest a țării, mănăstirea Hodoș-Bodrog, și-a serbat și în acest an, într-un cadru solemn, hramul său, „Adormirea Maicii Domnului”.

Sărbătoarea hramului a început în dimineața zilei de 14 august, când s-a oficiat slujba utreniei și sfânta liturghie, la altarul din curtea mănăstirii, de către un sobor de preoți.

Predica a fost rostită de P. C. Părinte Dimitrie Cuzman, misionar protopopes, care a ilustrat — cu exemple din Sfânta Scriptură — rolul postului și al rugăciunii în viața creștină.

În dupăamiaza zilei, s-a oficiat slujba vecerniei, cu care a început, din punct de vedere liturgic, serbarea hramului. Ea a fost săvârșită de însuși Întâistătătorul eparhiei, Prea Sfințitul Episcop Timotei, înconjurat de un mare sobor de preoți și diaconi, prilej cu care P. S. Sa a rostit un cuvânt de învățătură despre rostul hramului în spiritualitatea ortodoxă, zăbovind apoi asupra temeiurilor teologice ale preacinstitiei Maicii Domnului.

După slujba vecerniei, un sobor de șapte preoți a oficiat Sfânta Taină a Maslului de obște, pentru mulțimea credincioșilor prezenți. La terminarea sfinte slujbe s-a rostit un adevrat cuvânt de învățătură despre „lucrarea Sfântului Duh prin Taina Sfântului Maslu”, de către P. C. Părinte Traian Micoroi de la catedrala episcopală din Arad.

Odată cu lăsarea amurgului, a început oficierea slujbei privegherii, în cadrul căreia P. C. Părinte Ioan Tulcan de la parohia Arad-centru a rostit un cuvânt de învățătură, având ca temă „înnoirea sufletească a credincioșilor prin Taina Sfinte Spovedanii”. Apoi, în cadrul slujbei ce a avut loc în continuare, predica a fost rostită de P. C. Părinte Dumitru Moca de la parohia Curtici, care a vorbit despre unirea omului cu Dumnezeu în Sfânta Taină a Euharistiei.

În zorii zilei de 15 august, în frumoasa incintă a mănăstirii Hodoș-Bodrog s-a oficiat „Sfânta Taină a Maslului, pentru credincioșii care n-au putut participa în ajun, de către un sobor de șapte preoți. Predica a fost rostită de P. C. Părinte Teodor Baba de la parohia Mîndruloș, care s-a referit la grija Bisericii pentru sănătatea trupeză și sufletească a credincioșilor.

Sărbătoarea hramului mănăstirii Hodoș-Bodrog a culminat cu sfânta liturghie arhierască și predica Întâistătătorului eparhiei, Prea Sfințitul Episcop Timotei a vorbit mulțimii credincioșilor și închinătorilor prezenți despre „Maica Domnului — ocrotitoarea continuă a vieții creștine”, arătând felul în care ne ocrotește, rugându-se și mijlocind pentru noi la Părintele Cereș și la Dumnezeu — Fiul, Iisus Hristos.

P. S. Episcop Timotei a transmis, apoi, tuturor celor prezenți, alese doriri de sănătate și spor în toate, mulțumindu-le pentru dragostea arătată sfântului așezământ.

TRECERI LA CELE VEȘNICE

La 23 iulie 1988 a trecut pragul vieții pămîntești, preotul pensionar iconom stavrofor Ioan Marchitan, în vîrstă de 78 ani.

Născut la 10 mai 1910 în Cernolenca, a urmat școala primară în satul natal. S-a îndreptat apoi, spre Seminarul teologic din Edineț și respectiv Chișinău, după care a urmat Facultatea de Teologie din Cernăuți.

În anul 1931 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Nicoreni după care a împlinit și alte încredințări bisericești. În anul 1946 s-a transferat în cadrul Episcopiei Aradului, păstorind la parohiile Săcărîmb și apoi Bîrsău, iar din anul 1959 pînă la pensionare la parohia Zlăști, din protopopiatul Deva.

Preotul Ioan Marchitan a desfășurat o exemplară activitate pe tărîm pastoral, gospodăresc și publicistic, zidind și restaurînd lăcașurile de închinare din parohiile unde a păstorit. Astfel, a restaurat și bisericile din Săcărîmb, Bîrsău și Zlăști, pe cea din urmă împodobind-o și cu o frumoasă pictură în frescă. Tot acolo a construit și casa parohială existentă. A publicat articole cu conținut teologic și patriotic, precum și crîmpee din memoriile sale, în revistele „Mitropolia Banatului” și „Tribuna” din Cluj-Napoca.

În 25 iulie 1988, în biserica din Zlăști a avut loc slujba înmormîntării, oficiată de un sobor de 15 preoți. Despre viața și activitatea adormitului în Domnul au vorbit preoții Lucian Popa, misionar protopopes, Ioan Hămăruș, Miron Stencoane și Miron Lăscuș, urmașul regretatului preot în parohia Zlăști.

După oficierea serviciului religios, trupul neînsuflețit al celui plecat dintre noi a fost apoi așezat, spre veșnică odihnă, în cimitirul parohial.

La 24 iulie 1988 și-a dat obștescul sfârșit preotul pensionar *Adrian Botiș*, în vîrstă de 85 ani.

Cel plecat dintre noi s-a născut la 12 august 1903 în satul Luncoara, jud. Bihor, din părinți agricultori. A urmat școala primară în satul natal, iar în anul 1915 s-a înscris la Școala de arte și meserii din Oradea, oraș în care și-a efectuat și pregătirea teologică.

În anul 1924 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Baia de Crai, cu filiile Curpeni și Cornișoara Florese, după care a păstorit succesiv și alte parohii. Pretutindeni a dovedit un deosebit spirit gospodăresc, înălțînd bisericile din Baia de Crai, Toplița și Crupeni, iar la cele din Dăbîca și Goleși a efectuat reparații capitale.

Slujba înmormîntării s-a săvîrșit în ziua de 27 iulie a.c. în biserica „Sf. Nicolae” din Hunedoara, de către un sobor de 15 preoți. Cuvîntări funebre au rostit preoții: Lucian Popa, misionar protopopesec care a transmis familiei îndoliata condoleanțe din partea Prea Sfințitului Episcop Timotei, apoi Ioan Hămăruș, precum și cei doi preoți de la biserica „Sf. Nicolae” din Hunedoara, Emil Șortan și Anton Rudeanu.

După oficierea serviciului religios, sicriul cu osemintele sale a fost înhumat în cimitirul parohial.

În aceeași zi de 24 iulie 1988 a trecut la cele veșnice și tînărul preot *Constantin Glurgiu*, de la parohia Săliștea, protopopiatul Brad, în vîrstă de 33 ani.

Adormitul în Dumnul s-a născut la 13 mai 1955, în comuna Bulzești de Sus, din părinți agricultori, buni credincioși ai Bisericii noastre dreptmăritoare. A urmat cursurile învățămîntului elementar în satul natal, după care, animat de dorința vie de a deveni preot, a urmat Seminarul teologic din Caransebeș. După absolvirea acestuia, și-a desăvîrșit pregătirea teologică la Institutul teologic universitar din Sibiu devenind licențiat.

În toamna anului 1980 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Săliștea din protopopiatul Brad, pe care a păstorit-o pînă în clipa decesului. Vreme de opt ani de slujire preotească a căutat să-și facă datoria de părinte duhovnicesc în mijlocul enoriașilor săi, care l-au iubit și prețuit.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 26 iulie a.c. în comuna natală Bulzești de Sus, oficiată de 22 preoți. P. C. Părinte Ioan Jorza, protopopul locurilor, a vorbit despre preoție și implicarea acestei misiuni în viața și activitatea tînărului preot trecut la cele veșnice.

După oficierea prohodului, rămășițele pămîntesti ale regretatului preot au fost înhumate în cimitirul parohial, întru nădejdea învierii celei de obște.

Episcop Epifanie Norocel, *Pagini din istoria veche a creștinismului la români*, Editura Episcopiei Buzăului, 1986, 345 pp.+120 ilustrații.

Prea Sfințitul Episcop Epifanie ne-a obișnuit demult cu incursiunile sale minuțioase și reușite în arheologia și istoria patriei noastre, efectuate încă de pe timpul peregrinărilor pe tot cuprinsul Dobrogei. S-a ridicat cu gândul și scrisul împotriva celor ce „inveninează inimile”, alterând adevărurile fundamentale din istoria poporului român; originea sa daco-romană și dreapta lui credință în care s-a născut (de la etnogeneză). Din aceste articole și studii a îngemănat și această carte.

O primă parte a lucrării se referă la străvechimea creștinismului în Dobrogea, ale cărei începuturi au fost săvârșite de Sf. Apostol Andrei care a predicat în Dobrogea, pe atunci Scythia Minor. Învățătura lui s-a răspândit și intensificat în scurt timp, încât, încă din secolul III a funcționat o episcopie la Tomis, condusă de ilustrii ierarhi tomitani. Tradiția a fost confirmată mai întâi de Origen și Eusebie episcopul din Cezareea (+340). Sf. Apostol Andrei a predicat, de altfel, în întreaga „Gothie”, adică zona de sud-est din Dacia carpatină, pe unde trăiau sciții și tracii. Autorul menționează multe izvoare istorice și învățați care au reluat tradiția. Reputații cercetători C.C. Giurescu și P.P. Panaitescu acreditează opinia că încă din secolul I s-a răspândit creștinismul în spațiul românesc. Însuși folclorul românesc îl amintește pe Sf. Apostol Andrei, în multe forme, mai ales în Dobrogea, din care autorul a cules o sumedenie de mostre (pp. 30—48). De aceea, Sf. Apostol Andrei trebuie considerat un „apostol al daco-romanilor”, strămoșii noștri.

Se subliniază faptul că episcopia din Tomis este cel mai vechi centru bisericesc de pe întinsul patriei noastre. Bazilicele, inscripțiile, alte piese arheologice din secolele III-IV fac dovada dezvoltării și or-

ganizării bisericești. Prosperitatea Tomisului a determinat și intensificarea relațiilor spirituale creștine cu teritoriile din stînga Dunării. O dovadă sînt și ostașii și coloniștii împăratului Traian, printre care numeroși creștini, iar cu ocazia persecuțiilor lui Dioclețian au fost martirizați și locuitori din Dobrogea. S-au găsit 45 inscripții grecești și latine, în săpăturile efectuate la Tomis (plăci de piatră, geme, opalite, catarama etc. unele cu simboluri creștine: porumbel, pește, cruce, scene cu răstignirea lui Iisus, stele funerare).

Sînt amintiți mucenicii Epictet și Astion, primi martiri de pe teritoriu dobrogean, apoi preoți (Bonasus) și episcopi (Evanghelius, Efrem, Titus, Teofil al Gotiei, „schitanul”). Prima atestare neîndoielnică se păstrează din anul 369 și amintește de episcopul tomitan Bretonien care l-a înfruntat pe împăratul arian Valens. Sufragana Patriarhiei ecumenice, episcopia demonstrează vechimea creștinismului românesc, legăturile sale cu Bizanțul și înflorirea Bisericii în Dobrogea.

Printre episcopii tomitani care au luat parte la sinodoale ecumenice sînt amintiți: Gerontius, la sinodul II (381), Teotim I, la al III-lea (Efes 431) și Alexandru, la al IV-lea (Calcedon 451). Teotim I, om de mare prestigiu și prieten cu Sf. Ioan Gură de Aur, este și o distinsă personalitate a monahismului dobrogean. Tomisul l-a dat daco-romanilor și pe primul mitropolit, Paternus, pe la jumătatea secolului IV (p. 80).

Răspîndirea rapidă a creștinismului reiese și din faptul că în secolul IV — după „Notitia episcopatum” — în Dobrogea existau 14 scaune episcopale dependente de Tomis, iar episcopii lor nu erau „niște bieți clerici plecați... ci oameni învățați, mîndri, ctitori de biserici, polemisti și scriitori religioși”.

În această perioadă apare și monahismul datorat legăturilor cu Palestina și Egiptul. Un centru puternic a fost la Niculitel, iar un reprezentant de frunte a fost călugărul Audius, exilat în această zonă. Alte nume

de monahi: Ion Maxentiu, Leontiu, Petre Diaconul, Ion și Ahile care au călătorit din Dobrogea spre Constantinopol și Roma. Ei au fost și propagatori, unii chiar în scris, a dreptei credințe.

Conducându-și cititorii la vestigiile arheologice din Constanța, autorul presupune că galeriile subterane au putut fi și „catacombe”, unde se refugiau creștinii în timpul prigonirilor — pentru adăpost și rugăciune (p. 86). S-au aflat acolo opaite, cu embleme creștine. Asemenea urme s-au descoperit și în zona vestitului covor de mozaic policrom (p. 92).

În Dobrogea s-au descoperit pînă acum 33 bazine paleocreștine, ridicate între secolele IV—VII, autorul oferind și o hartă cu așezarea lor. Printre localități se află Argamum (în Tulcea) cu trei bazine, Histria cu cinci, din care una cu criptă, iar alta cu o „schela cantorum” și un presupus palat episcopal (p. 101). Un loc aparte îl ocupă Tomisul cu șase bazine. În bazilica cea mare s-a aflat și o criptă de plan cruciform, cu plafon calotă, unde se păstrau probabil moaștele martirilor tomitani. Bazilica de tip sirian de la Callatis constituie o raritate în Dobrogea și chiar în Peninsula Balcanică.

În Ibiđa (jud. Tulcea) s-a descoperit o impresionantă bazilică prin monumentalitatea și unicitatea ei (22 m lățime și trei abside spre est), ornate cu paviment de mozaic policrom, coloane și capetele sculptate artistic. În Tropaeum Traiani s-au aflat cinci bazine, din care una mai mare în afara cetății — cimitirionul — printre cele mai vechi din Dobrogea (secolul IV). Una este numită „bazilica de marmură” și a fost catedrală episcopală.

Bazilica din Niculitel este probabil cea mai mare din Dobrogea (36x14 m). Sub altarul ei s-a descoperit o „criptă martyrium” și un scriu mare cu moaștele Sfinților Zoticos, Attalos, Kamasios și Philippos, păstrate acum la mănăstirea Cocos (prezentate în mai multe ilustrații, pp. 127—130).

Alte localități cu bazine sînt: Noviedunum, Dinogetia, Troemis, Beroe, Capidava, Axiopolis și Sucidava. Materialele folosite au fost piatra din abundență, cărămida și mortarul.

Analizînd cele aproximativ 100 inscripții paleocreștine găsite în Dobrogea, autorul arată că ele sînt de obicei împodobite cu simbolurile amintite, în care predomină crucea, mai ales după descoperirea celei pe care a fost răstignit Mîntuitorul. „Semnul Puiului Omului”, crucea devenise și simbo-

lul victoriei creștine și de aceea s-a găsit peste tot: pe ziduri, pietre, stele funerare, bazine, clădiri sau obiecte laice.

Cavoul creștin de la Ostrov, din cărămizi și tencuit în interior, are pereții și plafonul boltit acoperit de portrete și ornamente vegetale din secolul II. Un alt cavou s-a găsit la Cernavodă (Axiopolis) sub un tumul. Are pereții tencuiți cu pămînt galben și liant de pleavă. Peste acestea s-a zugrăvit cu vopsea roșie. Ca ornamentație apare crucea bizantină, pomi stilizați și o placă de calcar pe care s-a incizat o cruce încadrată de o ramă liniară și ramuri vegetale.

În necropola de lângă Callatis, există 400 morminte, din care numai 20 au fost pînă acum cercetate. Circa 90 % din înhumări s-au realizat în case de piatră cu pereți și capace din zidul cetății. Unele sînt de tip hypogeic, cu camere boltite și dromouri. Uneori pe pereți sînt scrise cu vopsea inscripții creștine și crucea cu brațele lățite.

Fiește, autorul a căutat să-și aducă lucrare pe cît a fost posibil, la zi, dar unele amănunte mai noi au apărut deja. Iată un exemplu: în 1984, cu ocazia unei alunecări de teren din Izvoarele (antica Sucidava, jud. Constanța), pe malul Dunării, s-a găsit un depozit cu 17 obiecte de argint, din care un potir, cană trilobată, linguri, etc. Un interes aparte îl prezintă relicvarul paralelipipedic, cu capac trunchi de piramidă și aurit care este ornăt cu o cruce. Din studierea atentă rezultă că ea aparține secolelor IV—VI. Obiectele au fost confecționate în ateliere diferite; dovedesc un comerț activ din vechime, ca și circulația lor, iar formele și ornamentele le situează între obiectele de cult.

Sub titlul „Dobrogea vatră a Ortodoxiei românești”, autorul și-a formulat concluziile. În acestea, ca și în descrierea Dobrogei, atît de scumpă Prea Sfinției Sale, ca și oricărui alt român, se desfășoară o amplă frescă, în care preloasele decorațiuni constau din convingătoare concluzii, pline de înțelepciune. Ele cuprind dulceața ortodoxă și parfum românesc înclît numai reproducerea lor în întregime le-ar putea pune în valoare și de aceea trimitem la cartea însăși.

Partea a III-a a cărții este „Creștinismul la români”, de aceeași valoare deosebită, așa înclît recenzentul nu ar face decît să-i diminueze logica impunătoare, frumusețea demonstrației și a întregului text.

Mai trebuie să amintim că au fost adăugate acestei lucrări apărută în excepționale condiții grafice, două bogate rezumate

în limbile engleză și franceză, ceea ce ușurează consultarea ei de cercetători străini, precum și cite un indice de nume și locuri.

Prin această minunată lucrare de certă valoare, P.S. Episcop Epifanie a îmbogățit bibliografia istorică românească ridicând deopotrivă cota Editurii pe care o latreține Episcopia Buzăului.

Gion D. IONESCU

Horia Medeleanu, *Valori de artă veche românească în colecția mănăstirii „Sf. Simion Stîlptic” din Arad-Gai*, Editura Episcopiei Aradului, 1986, 100 pp. + 86 ilustrații.

Lucrarea cercetătorului Horia Medeleanu este de fapt o documentară monografie a mănăstirii „Sf. Simion Stîlptic” din Arad-Gai, care pune în valoare atât așezămintul cât și bogata colecție de icoane, provenite fie de la această mănăstire fie de la bisericile parohiale din cuprinsul eparhiei Aradului.

„Cartea caută să redea însemnătatea pe care așezămintul a avut-o pentru păstrarea conștiinței ortodoxe și românești. Într-o vreme cînd trecătoarele stăpîniri străine exercitau o dublă impilare-națională și religioasă... Lucrarea permite schițarea unei întregi istorii a meleagurilor de care acestea sînt legate” — apreciază, pe bună dreptate, P.S. Episcop Timotei în Prefața cărții.

Un prim studiu privește însăși mănăstirea „Sf. Simeon Stîlptic”. Ridicată în anii 1760—1762, de episcopul Sinesie Jivanovici (1751—1768), mănăstirea se înfățișează ca un ansamblu alcătuit dintr-un conac, o biserică și anexe gospodărești. Conacul a avut funcția de reședință de vară a episcopilor Aradului, iar biserica a fost lăcaș de închinare și de cult pentru un cerc larg de credincioși, așa cum a statornicit-o lăminatul ei clitor. Conacul și biserica au fost construite în stilul baroc al vremii.

În cursul timpului, biserica mănăstirii a împlinit funcția de biserică parohială pentru credincioșii ortodocși români și sirbi, pînă ce aceștia și-au construit biserici proprii.

În 1949 Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărît înființarea unei mănăstiri de maici, iar din 1975, prin purtarea de grijă și cheltuiala Episcopiei Aradului, s-au executat vaste lucrări de reconstrucție, imprimînd așezămintului un plus de prospețime și o multiplă funcționalitate. În

anul 1967, P.S. Episcop Teoctist — Prea Fericitul Patriarh Teoctist de astăzi — inaugura, în cadru solemn, colecția de obiecte bisericești, iar în 1985, ansamblul mănăstiresc a fost îmbogățit cu un splendid exponat de arhitectură bisericească: biserica de lemn din Seliște de Mureș, jud. Arad.

După aceste sumare date istorice, autorul face descrierea monumentului în chip amănunțit, cu toate detaliile (pp. 10—13), precum și a iconostasului (pp. 13—16). Alte pagini sînt consacrate bisericii de lemn din Seliște de Mureș, strămutată în cadrul așezămintului căreia i se face un scurt istoric și descrierea construcției, cu pictura, iconostasul și altarul, identificîndu-se icoanele pictate de preotul Filip zugravul în stil brîncovenesc (p. 19), cu ornamente care amintesc tradiția postbizantină din Țara Românească, precum și de zugravul Nicolae de la Lupșa Mare, lucrate în același stil „baroc brîncovenesc”. Ele „revelază rezistența picturii tradiționale din părțile Munților Apuseni și din Valea Mureșului de Jos, în fața curentelor artistice apusene ale vremii, rezistență alimentată de contactul anteic cu arta brîncovenească și post-brîncovenească din Țara Românească (p. 20).

Un alt studiu intitulat „Schiță asupra artei vechi românești din părțile Aradului” (pp. 21—32) ia în discuție, în prima parte, monumentele care au înfruntat timpul, ca mănăstirea Hodoș-Bodrog din apropierea Aradului, ce datează dinaintea de 1177, dar a cărei biserică de tip troconc datează, probabil, de la sfîrșitul secolului XIV; biserică veche din Hălmaș, atribuită voievodului Moga (secolul XIV) din ale cărei fragmente de pictură murală se vedește legătura cu arta din Țara Românească și Moldova, mărturie a funcției larg integratoare pe care a manifestat-o totdeauna teritoriul românesc dintre Mureș și Crișul Alb (p. 22). Dar „monumentul cel mai interesant, care constituie o adevărată antologie a istoriei artei românești nu numai în părțile Aradului, ci din întregul Banat, este biserica ortodoxă din Lipova” (p. 22). Tradiția spune că ea a fost ridicată în veacul XIV, cu sprijinul lui Bașaran cel Bătrîn, primul domn al Țării Românești, dar la construirea ei au contribuit cnejii români din Valea Mureșului de Jos. Din vechea pictură murală, probabil de la sfîrșitul secolului XV, nu se mai păstrează decît două panouri, în pronaos, înfățișînd pe Sfinții Teodosie și Pahomie.

În pictura acestei biserici în secolul XVIII, se face simțită tradiția bizantină românească prin tinerii meșteri Nedelcu Popovici, Șerban Popovici și Radu Popovici, în frunte cu zugravul Ion, care împodobesc biserica cu un ansamblu de pictură murală de 500 m.p. Stilul brâncovenesc va fi dus mai departe și răspîndit în Banat prin talentul excepțional al zugravului Nedelcu Popovici, de sub penelul căruia au ieșit numeroase icoane, dintre care o bună parte pot fi întîlnite și în colecția de la mănăstirea Arad-Gai.

Influențe apuse în pictura iconostaselor se fac resimțite mai ales prin lucrările lui Ștefan Tenetchi, cel mai reprezentativ pictor (în accepțiunea apuseană a termenului) din vestul țării. Aria activității sale este foarte întinsă. Bisericele din Gașla (1749), Mîniș (1775), Șiria (1788—1789), Cuvîn (1773—1774), Lipova (1785) și Șoimoș, apoi Pecica (1776—1777), Șeitin (1783), Nădab (1792), Nădlac, biserica sîrbească „Sfinții Apostoli Petru și Pavel din Arad (1771—1772), catedrala Aradului (1790), precum și biserica mănăstirii „St. Simion Stilpnicul” din Arad-Gai, îl arată pe acesta ca deținătorul unui veritabil monopol asupra artei picturii iconostasurilor.

Sînt amintiți de asemenea și alți pictori, mai puțin însemnați, care au lucrat, de la un an la altul, în maniera lui Tenetchi, pînă în secolul XIX. Icoanele zugrăvite de aceștia au împodobit bisericile de lemn din Valea Mureșului și reprezintă un ultim moment remarcabil al artei vechi românești din părțile Aradului.

Partea a doua a acestei „Schite” este consacrată descrierii amănunțite a celor 70 icoane aflate în colecția amintită, cu trimitere la reproducerea lor sau alb-negru din anexă, oferind astfel o convingătoare imagine de ansamblu asupra artei vechi românească din părțile Aradului.

Tipărită foarte bine în condiții grafice la Tipografia arhidiecezană din Sibiu, lucrarea realizează o frumoasă contribuție la cunoașterea acestor valori. De un prețios ajutor, mai ales pentru cercul larg al cititorilor, este „Glosarul” de termeni specifici (pp. 81—83), iar pentru cercetătorii străini cele trei rezumate în limbile franceză, engleză și germană. Indicele de persoane și localități sporește valoarea științifică a acestei binevenite lucrări.

Autorul a efectuat o muncă pe cît de stăruitoare pe atît de folositoare pentru punerea în valoare a acestor comori de

artă veche românească, iar Episcopia Aradului, prin editarea acestei cărți, un act de cultură.

Diacon prof. TEODOR V. DAMȘA

Emilia Martin, *Sărbătorile calendaristice la românii din județul Bichiș*, Budapesta, 1987, 146 pp.

Printre românii care trăiesc în afara hotarelor țării sînt și cei din R.P. Ungară. Despre cei care locuiesc în județul Bichiș și unele din obiceiurile lor legate de sărbătorile calendaristice ne informează cu multă competență Emilia Martin în volumul pe care îl prezentăm.

Cartea se deschide cu o „Introducere”, în care se arată că „din așezarea geografică și din particularitățile comunităților românești rezultă faptul că tradițiile lor au păstrat multe trăsături arhaice” (p. 5). Relatarea acestora ne face să înțelegem asemănările de credințe religioase și datini laice cu cele ce le avem în țară.

Titlul lucrării ne face cunoscut că în obiectivul tematic se află „Sărbătorile calendaristice”, pe care Emilia Martin le clasifică asemenea tuturor folcloriștilor ținînd cont de anotimpuri. Fiîndcă nu ne oprim asupra tuturor sărbătorilor, ne mulțumim să le enunțăm conform textului: „Sărbători de iarnă: Ziua de Sfinții Nicolae, Ziua de Sfinții Lucia (13 decembrie), Postul Mic, Crăciunul, Anul Nou și Boboteaza. Sărbători de primăvară: Cîslegile, Postul mare, Sfinții Toader, Buna-Vestire, Sfinții Gheorghe, Florile, Pastile Morților, 1 Mai, Ispasul și Rusalile. Sărbători de vară: Sinzienele, Petru și Pavel, Sfinții Ilie, Tăierea Capului lui Ioan Botezătorul și Înălțarea Sfintei Cruci. Sărbători de toamnă: Sfinții Mihai și Ziua Morților”.

Observăm că lucrarea este expresie și realizarea unor cercetări etnologice și a urmărit obiceiuri populare suprapuse celor prevăzute de cultul religios. Drept dovadă, luăm „Ziua de Sfinții Lucia”, exemplu prototipic de sărbătoare laică, cu practici ce n-au nimic comun cu „Sfinții Lucia”. Întrucît, „cele mai multe credințe se leagă de influențarea magică a fecundității păsărilor din curte”. Drept consecință „găinile sînt bătute sau scormonite cu lopata, pentru a da mai multe ouă... se aruncă în cotelul găinilor călăraul cu care se scormonește jăralicul... femeile fac pogăci și gogosii”. Concluzia autoarei este că „românii din localitățile cu populație mixtă au preluat obi-

ceiurile acestea de la locuitorii de altă naționalitate" (p. 13).

După cum este normal, „Crăciunul” ocupă un spațiu deosebit de extins, fiind realmente cel mai interesant, mai reprezentativ și mai important pentru menținerea specificului etnic propriu. O idee fericită și un merit demn de remarcat din partea autoarei este că, pe lângă colindele aparținând folclorului, a integrat colindele noi, aparținând culturii muzicale, unanim cunoscute și cîntate de românii de pe toate meridianele pămîntului. Sînt date integral textele și portativele muzicale pentru corecta reproducere a melodiilor următoarelor colinde: „O ce veste minunată”, „Sus la poarta raiului”, „Veniți astăzi credincioși”.

În ceea ce privește colindele străvechi, este suficient să reproducem începutul și sfîrșitul unela din ele, pentru a ne da seama că este vorba de credințe și obiceiuri de mij de ani, ce-au fost păstrate și continuat cu multă scumpătate. Ne referim la colinda: „Lăru Doamne”, începînd cu:

„Scoală gazdă, nu dormi,
le, lăru, Doamne,
Că nu-i vremea de-a dormi,

lea, lăru, Doamne,
Că-l vreme de-a corîndi,
lea, lăru, Doamne”.

Finalul vădește același autentic specific tuturor urărilor, ca de asemenea fondul arhaic împodobit cu un element creștin:

„Să fii gazdă sănătoasă,
lăru, Doamne,
Să plătești corînda noastră,
lăru, Doamne,
C-on cărnaț din porcu gras-a,
lăru, Doamne,
C-on colac mindru frumos-a,
lăru, Doamne,
Din pelița lui Cristos-a,
lăru, Doamne”.

Vechimea obiceiurilor de Crăciun este dovedită și de „umblatul cu turca”, care „este continuarea unui joc ritual străvechi al fecundității” (p. 47). În acest obicei intervin măștile, nouă dovadă a vechimii, întrucît „aceste obiceiuri izvorăsc din riturile străvechi legate de cultul lui Dionysos” (p. 51).

În ceea ce privește sărbătorile de primăvară, elementul de nouitate și interesant îl constituie obiceiul „Cîșlegilor” de la încheierea perioadei „nunților, căsătorilor și petrecerilor”, adică dinaintea intrării în „Postul mare”. Spre edificare, avem „obiceiul de Cîșlegi la românii din Aletea, care în zilele noastre participă la defilarea cu măști, obicei caracteristic nemților din acest sat”

(p. 83).

Postul mare, Săptămîna mare și Paștile se sărbătoresc creștinește, după îndrumările și datinile încuviințate de Biserică. Sînt zile de intensă trăire religioasă, ce se încheie cu jocurile tineretului.

„Paștile morților” sînt echivalentul „Paștilor blajinilor”. Redăm relatarea asupra lor: „La Paștile morților, nană Măriuța a lui Părădaica mere cu coșare ce daie paie înaintea bisericii, apu aduce carne fiartă dă porc și tărhană cu lapte la sărăcime... Tăț mincau aolo. Dacă gătau, mulerea asta lua cu pumn și cu brîncă și împresca noaule în lături. Să țipau pruncii la ele” (p. 114). Concluzia autoarei este demnă de semnalat: „Cercetînd acest obicei, putem observa foarte bine rolul religiei, al obiceiurilor religioase în păstrarea tradițiilor strămoșești” (p. 116).

Să menționăm apoi ieșirea la țarină de Rusalii: „Participanții slujbei bisericești, ducînd prapurele și cîntînd cîntece bisericești, merg împreună la cea mai apropiată holdă de griu... Preotul sfîntește mai întîi apa, apoi holda de griu. Toți participanții slujbei duc acasă trei fire de griu” (pp. 120—121).

Pe lângă datinile religioase bisericești există și numeroase superstiții mitologice laice. „Sîntul Ilie” este deplin edificator ca sărbătoare, întrucît: „Nu să lucra în ziua de Sîntilie, că atunce tîdauna era vreme grea. Trăzne și fuljera... O gazdă o strîns atunce la Sîntilie on srog mare dă griu... Noapte o vînt o vreme grea. O turnat, o trăznit, o ploiet. O trăznit în stogu acela ce l-o făcut la Sîntilie” (p. 128).

Nu ne mai rămîne decît să reținem cîteva din concluziile autoarei, formulate în „Încheiere”, din cuprinsul căreia redăm următoarele: „Mare însemnătate a avut în privința păstrării tradițiilor strămoșești endo-gamia locală și religia ortodoxă. Nu putem omite nici faptul că românii din Ungaria și-au păstrat și și-au întărit relațiile, legăturile cu cunoscuții și rudele din România. Putem observa că aceste elemente, împreună au contribuit la faptul că românii și într-un mediu străin și-au păstrat tradițiile, păstrînd totodată multe elemente arhaice ale tradițiilor vechi” (p. 133).

Lucrarea este deosebit de instructivă, fiindcă ne informează asupra unui domeniu ce ne este puțin cunoscut, mai ales că sîntem deosebit de interesați asupra lui. Lectura este edificatoare, dat fiind nivelul înalt al elaborării ce dovedește documentare bogată, organizarea sistematică a materialului

informativ și aprecierile adecvate obiectivelor propuse.

Preot IOAN RUDEANU

Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987, 552 pp.

Critic, teoretician literar de mare deschidere și rafinament, eseist dublat de erudiție și introspecție, Adrian Marino este deja un nume consacrat în peisajul culturii românești contemporane. Noua sa carte însumează mai vechile sale preocupări cărturărești, concretizate deja în alte lucrări de referință, cum este, spre exemplu, *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, în care a urmărit să releve existența unei tradiții hermeneutice în cultura română.

Prin hermeneutică, teoreticienii și criticii literari explică ideea de literatură, modul ei de funcționare și diferența specifică cu ajutorul conceptelor metodologice, al doctrinei ideologice (literare). Ori, cu privire la noua sa carte — autorul își atenționează cititorii că aceasta „... a fost concepută și scrisă în primul rând în cultura noastră și pentru cultura noastră...”, chiar dacă fundalul și coordonatele sale sînt în mod constant europene și universal* (p. 7). Este mărturisirea unui cărturar patriot, care a ajuns la cultura universală prin estuarul culturii sale naționale.

Spre a defini înțelesul prim, fundamental și original al literaturii, A. Marino face apel și la lucrările unor „vechi scriitori creștini, ca de exemplu, Tertulian și Fericitul Augustin, care au precizat marelui destin al literaturii ca „operă scrisă” (p. 39). Într-adevăr, Tertulian a folosit „cel dintîi și expresia literatură seculară”, „secularis literaturae” (p. 69), care a pătruns, în secolele XVII—XVIII, în toate limbile occidentale. La Fericitul Augustin întâlnim însă „formula de rezonanță ideologică modernă: diverso stilo, non diversa fide (De Trin., I, 4; P.L. 42, c. 83). Primii poeți creștini, nu mai puțin apologeti (Commodianus, Carmen Apolageticum)... îmbogățesc noua terminologie...” (p. 63).

Autorul afirmă că scrisul a introdus „diferența, izolarea, solitudinea. Individul rămîne singur față în față cu tableta, papirusul sau pagina sa, uneori pentru o perioadă îndelungată. Compunerea atrage claustrarea, adesea chiar singularizarea... Disocierea dintre autor și copist” accentuează preocuparea de compoziție, formă și estetizare* (p. 47). Ineluctabil, asemenea rin-

duri ne duc cu mintea la acei călugări copişti de odinioară, anonimi claustrați întru smerenie și ascultare în chilile mănăstirilor și la acei cărturari însingurați care au dăltuit cuvîntul și a căror combustie interioară s-a reverberat în paginile unor cărți de căpății ale culturii universale. De altfel, autorul relevă că sacrul are mari implicații, „directe sau indirecte, în întreg sistemul ideii de literatură” (p. 61). Și, „cînd noțiunea de poezie evoluează și se dezvoltă prin antiteză cu literatura, ea va prelua prin identificare multe și esențiale attribute ale sacrului (absolutul, puritatea, inefabilul, etc)” (p. 62). Apoi, relevînd că aspirația originală, intrinsecă spre universalitate a literaturii este „de natură pur culturală”, autorul conchide că însăși „cultura enciclopedică este inițial un domeniu specializat și exclusiv al sferei religioase și eclesiastice” (p. 95) și că însăși „sacralizarea supremă a actului cultural este realizată de creștinism” (p. 119). Și se mai precizează că „... mesajul primordial și esențial al literaturii este de ordin cultural” (p. 282), iar literatura nu este posibilă fără „cultură literară cu care de fapt se confundă” (p. 374).

Referindu-se la specificul literar, autorul menționează că ideea de literatură are istorie. „În funcție de care, astăzi, recunoaștem sau nu literalitatea unor texte antice, medievale ori moderne” (p. 259). „Literalitatea apare ca un concept nou, un produs al epocii moderne, la fel ca altele, a căror vehiculare și aplicare în contextul literaturilor naționale — implică un larg proces de receptare și asimilare.

Despre interpretarea ideii de literatură în funcție de contextele ideologice (literare), autorul afirmă că „... arta în genere transcende ideologia, dar nu în spirit polemic, de ostilitate declarată, ci din motive de pură incompatibilitate structurală, de strictă rațiune interioară” (p. 343). Dar, „sfîrșitul ideologiei (literare) echivalează cu „moartea” literaturii (literare)” (p. 349). Iar despre manipularea literii, a citatului, care poate fi „recondiționat”, interpretat ad libitum, „nu odată chiar desfigurat, autorul ne spune că citatul rămîne un „instrument hermeneutic de prim ordin, pre-dispus oricăror scopuri”. Și adaugă: „Exegeza cultelor neoprotestante nu procedează adesea în alt mod” (p. 371). O excelentă constatare, ce adevărește că autorul este și un bun cunoscător al literaturii religioase, implicat plenar în desfășurarea vieții sociale, punînd un diagnostic ireproșabil și

acestei metode folosite în interpretarea citatului biblic. . . .

Pentru A. Marino, literatura, „obiect de autocontemplare și autoreflexie spontană”, nu este „și nu poate fi prin definiție decît meta literatură” (p. 386). Această noțiune de sorginte filozofică nu trebuie însă înțeleasă în sensul că s-ar circumscrie doar la domeniul poetic al reveriei și contemplației, ci se referă și la cel ideatic, cu care operează poetul sau scriitorul care nu se limitează numai la actul inspirației, ci apelează și la categoriile filosofice.

Demne de reținut sînt și afirmațiile apodictice cu privire la critica literară. Înșușindu-și teza identității dintre critic și geniu, proprie romantismului, autorul concluzionează că „geniul dă reguli artei nu criticul. Critica genială este prin definiție congenitală, prin identificare, re-trăire, intuiție . . . Cel mai bun critic este numai creatorul (și invers)” (p. 412). După părerea sa, punctul de plecare al criticii hermeneutice trebuie să fie „... înțelegerea din interior, întuirea punctului germinativ al unui sistem literar și refacerea sa sistematică prin desfășurarea logicii sale interioare” (p. 412). Numai în felul acesta „... critica este literatură despre literatură. Critica cu literatură și critică definește o realitate, literatură critică este consecința directă a gramaticii și interpretării literaturii” (p. 417).

Referindu-se la așa-zisa „rezistentă” a „sacralității la litera scrisă”, A. Marino afirmă că „originile tradiționale ale antiliteraturii sînt, în bună parte, nereligioase”, deși „experiența religioasă se dovedește infinit mai profundă, mai reală, mai adevărată” (p. 422), iar profunda realitate metafizică „este împăcată în întregul destin al ideii de literatură” (p. 452). Să fie oare vorba de o coincidență oppositorum sau mysterium conjunctionis . . . ?

Pe numeroase pagini, autorul face trimiteri repetate la cunoscuta colecție Migne de Patrologie Greacă și Latină, pentru a preciza cadrul original al literaturii sacre și profane (scrisă și orală), la care s-ar fi putut adăuga alte colecții de acest gen, inclusiv colecțiile vechilor legiuri, care i-ar fi oferit posibilitatea să precizeze mai amplu acest cadru original. În opera sa de pionierat — în domeniul hermeneuticii literaturii române — autorul a rămas, însă, în mare parte, tributator dictionarelor și lexicoanelor occidentale, chiar și atunci cînd trimerile duc la colecția Migne. De fapt acest cadru original este încărcat de sacralitate și universalitate ne-creștină și

creștină, în contextul căruia nu putem fi de acord cu afirmația că originile tradiționale ale antiliteraturii sînt, în parte, de natură religioasă, fiindcă nu are acoperire în realitatea istorică. Această așa-zisă „paraliteratură” — asociată de autor literaturii propriu-zise — „încă de la apariția sa”, nu este alta decît literatura religioasă a diferitelor religii ale lumii pre-creștine, care a precedat ca timp literaturii scrise propriu-zise. Această literatură nu poate fi nici desacralizată și nici ruptă de înțelitatea ei în timp și nici atașată „ca o umbră” (p. 413) la literatura propriu-zisă, a cărei realizare structurală se exprimă în diferitele genuri literare, pe altă claviatură și cu alt ambitus. Cît privește „experiența religioasă”, aceasta are nevoie de o conotație adjectivală, care să precizeze că ea este cea creștină. Din alt punct de vedere cartea este însă o contribuție meritoare la o viitoare istorie a ideii de literatură, ce pînă acum nu există.

Autorul mai încearcă să acrediteze ideea că a existat — din partea creștinilor — o depreciere a literei și a lui „litteratus”, o anume insensibilitate și ostilitate „la argumentul estetic-literar” (p. 423). Dar cine deschide paginile Patrologiei și citește pe Sfinții Efrem Sirul, Vasile cel Mare, Grigore de Nazianz, Maxim Mărturisitorul, Roman Melodul etc., va putea constata ușor că arta, literatura, etica, estetica și știința în general, au fost prețuite și slujite cu competență de marii exponenți ai Bisericii Ortodoxe, în care n-a existat nici închiștia, nici acel „nihil obstat” și nici mentalitatea acelor vremi de tristă memorie. Dimpotrivă, cultura popoarelor europene s-a dezvoltat secole de-a rîndul în tînda protecție a Bisericii, iar „Kalocagathia” a fost principiul care a stăpînit mințile și inimile dascălilor Bisericii.

Am socotit necesare aceste precizări, ce au scăpat autorului, dar care are meritul său incontestabil în alcătuirea acestei cărți valoroase. De altminteri, încă din primele pagini, autorul ne încredințează că lucrarea a fost scrisă, în primul rînd, în cultura și pentru cultura noastră, care nu trebuie privită prin prisma clișeele occidentale, ce au înfeudat — din nefericire — multe condeie românești. Etalonul ei de măsură trebuie deci să opereze cu instrumente sui generis, adecvate realității românești de odinioară. Etosul, spiritualitatea, vechea literatură și cultură românească poartă în ele pecetea inconfundabilă a etnogenezei noastre, timbrată de un creștinism care a pătruns os-

motiv în toate manifestările și articulațiile vieții românești. Totuși era necesar ca autorul să facă unele precizări suplimentare, destinate masei largi a cititorilor, spre a surprinde fenomenul cultural românesc, ipso facto hermeneutica ideii de literatură, care se disociază de fenomenul cultural apusean, prin originea, structura și vocația sa.

Autorul își încheie lucrarea cu afirmația îndreptățită că „ideea de literatură este indisociabilă de ideea de cultură care o generează și o traduce în termenii literiei... Pentru a apăra ideea de literatură, trebuie deci apărută și dezvoltată, în primul rând, baza sa culturală: o cultură reală, autentică, în cadrul căreia ideea de literatură să constituie o prelungire organică” (pp. 465—466).

Cartea lui A. Marino apără și dezvoltă tocmai o astfel de cultură românească, reală, și autentică, răcordată la cultura autentică universală. În această cultură, ideea de literatură își va găsi, într-adevăr ființa

sa organică și rostul ei hermeneutic.

Bibliografia și indicele de autori, cu care se încheie „Hermeneutica ideii de literatură” rămân mărturie elocventă a unei informații vaste și la zi, pe care autorul a supus-o analizei metodologice, erudiției și competenței sale.

Demersul metodologic al criticii sale hermeneutice despre literatură a fost ideea de literatură, în ontologia ei structurală și semiotică, raportată întotdeauna axiologic la aria largă a culturii universale.

Hermeneutica ideii de literatură rămâne opera unui teoretician și critic literar care a izbutit în chip magistral să-și convertească ideile în pagini documentare de referință. Prin extrapolările anticipative ale „literaturii despre literatură”, autorul este un precursor al unei viitoare istorii a ideii de literatură în cultura română, care a pregătit, tot odată, substanțial, calea pentru întocmirea unei ontologii românești a literaturii.

Pr. prof. dr. NICOLAE V. DURĂ

POȘTA REDACȚIEI

ECOURI ALE BĂTĂLIEI DE LA CORNEA (1738)

Intr-o scrisoare primită la Redacție, preotul pensionar Gheorghe Cornean, fost paroh la Ohaba-Mitnic, face câteva interesante referiri la împrejurările bătăliei austro-turce, desfășurată în perimetrul localității Cornea în urmă cu 250 de ani, la oamenii și vremurile vitrege pe care le-au traversat cei de odinioară.

Cum se știe, bătălia de la Cornea a fost doar un episod — destul de dramatic — din cadrul războiului austro-turc din 1737—1739, încheiat prin pacea de la Belgrad în favoarea Imperiului otoman, ce recucerise o bună parte din pozițiile și teritoriile pierdute în cursul confruntărilor militare precedente, dar nu și Banatul aflat din 1716 în posesia Imperiului habsburgic. Au fost ani de restriște pentru românii bărâteni și preoții lor din acele locuri de munte, părintele Gheorghe Cornean reconstituind câteva crâmpoie din respirația vremii de atunci. Considerându-le utile și cititorilor revistei, le reproducem în continuare, mulțumindu-i deopotrivă pentru amabilițatea de a ni le pune la dispoziție.

„Aceste meleaguri bănățene de graniță au fost o „poartă a furtunilor”. Turcii prădau, jefuiau, ardeau, ucideau ...

„În 4 iulie 1738 a avut loc bătălia de la Cornea, dintre armata otomană și cea habsburgică, sosită pentru a recupera părțile Banatului montan invadate de turci. Grosul armatei otomane a ocupat dealurile din jurul așezării, iar cea imperială platoul din apropiere. Turcii au asaltat cu succes aripa de stînga a inamicului, dar s-au bătălii a fost decisă de intervenția aripii drepte habsburgice, care a ucis o mulțime de ieniceri, încît de atunci locurile acelea mai poartă denumirea „turcii morți”. Bătălia a durat cinci ore. Înfringerea suferită a fost altă de deprimată pentru otomani, încît i-a determinat să părăsească de urgență meleagurile Banatului montan.

„Pe marginea bătăliei de la Cornea s-a păstrat o însemnare a unui învâțitor, făcută pe o Cazană tipărită la Rîmnic, ce a aparținut parohiei, în care se preciza că deasupra comunei Plugova, pe dealul Șirăgăului, credincioșii comunei Cornea au ridicat „o sfîntă cruce din piatră cioplită, în amintirea preotului lor Nicolae (1662—1738), chinuit de turcii păgîni în răzmerița cea de la 1738—1739, cînd a fost tîrît la vîrstă înaintată de 76 ani, dimpreună cu alți creștini, în robia Țarigradului”.

„Fiul preotului martir Nicolae din Cornea, numit Vasile (+ 1783), a fost de asemenea preot, dar la Ohaba-Mitnic, unde în 1742 a înălțat o biserică din lemn, închinată „Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil”. Pentru rîvna-i duhovnicească, episcopul Vichentie Popovici al Caransebeșului (1774—1785) l-a distins cu „briu roșu”.

„Întîmplările, faptele și jertfele de atunci s-au păstrat în memoria locuitorilor, transmise prin viu grai din generație în generație. Se cuvine să le reamintim la împlinirea a 250 ani, căci pe mormintele martirilor și eroilor neamului au răsărit anii libertății noastre de astăzi”

A N U N T

Magazinel de obiecte bisericești ai Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, situat în str. Izgrav Nedelcu nr. 5 Timișoara, oferă spre vânzare doritorilor următoarele sortimente :

1. CARȚI : „Antologhion” — 250 lei/buc ; „Minei” ianuarie — lei 190 ; „Minei” februarie — lei 195 ; „Minei” martie — lei 195 ; „Minei” aprilie — lei 195 ; „Minei” mai — lei 170 ; „Minei” septembrie — lei 150 ; „Minei” noiembrie — lei 165 ; „Arta creștină în România”, vol. III în l. franceză de dr. C. Popa — lei 220 ; V. Drăguț : „Arta creștină în România”, vol. IV în limba engleză — lei 250 ; I. D. Ștefănescu : „Arta feudală în țările române” — lei 70 ; V. Drăguț : „Arta românească” vol. I în limba română — lei 212 ; V. Florea : „Arta românească” vol. II în limba română — lei 215 ; V. Drăguț : „Arta românească” vol. I în limba franceză — lei 235 ; V. Florea : „Arta românească”, vol. II în limba franceză — lei 270 ; V. Drăguț : „Arta românească”, vol. I în limba engleză — 265 lei ; V. Florea : „Arta românească” vol. II în limba engleză — lei 270 ; „Biserica românească din nord-vestul țării sub ocupație horystă”, în limba franceză și engleză — lei 30 ; I. B. Mureșianu : „Cartea bisericească veche din Banat” — lei 100 ; D. Cusma — I. Teodorovici — G. Dobrea : „Cintări bisericești” — lei 75 ; V. Văcărean : „Cintecul la el acasă” — lei 75 ; I. B. Mureșianu : Colecția de artă religioasă veche” — lei 70 ; A. Zub : „Culture and society” — lei 25 ; I. D. Suciu : „Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului” — lei 100 ; I. D. Suciu : „Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului”, vol. II — lei 100 ; G. Cocora : „Episcopia Buzăului” — lei 155 ; C. C. Săndulescu-Verna : Erminia picturii bizantine” — lei 70 ; W. Nyssen : „Flacăra mântuirii — lei 30 ; Dionisie Eclesiarhul „Hronografi” — lei 18 ; „Iubi-Te-voi Doamne” — lei 195 ; „În vremea aceea” de pr. I. Runcu — lei 97 ; E. Ardelean, L. Emandi, T. Bodogae : „Mănăstirea Hodoș-Bodrog” — lei 90 ; I. B. Mureșianu : „Mănăstiri din Banat” — lei 50 ; I. D. Suciu „Monografia Mitropoliei Banatului” — lei 70 ; W. Nyssen : „Pământ cîntînd în imagini” — lei 130 ; M. Păcurariu : „Politica statului ungur”, în limba franceză — lei 33 ; M. Păcurariu : „Politica statului ungur”, în limba engleză — lei 23 ; Sebastian Barbu Bucur : „Psaltiche românească” — lei 90 ; „Triod” — lei 270 ; Horia Medeleanu : „Valori de artă veche românească” — lei 30.

2. OBIECTE DE CULT : icoane metal 4/5 — 15 lei/buc ; icoană pictată pe lemn Maica Domnului — 2490 lei/buc. ; icoană pictată pe lemn Iisus Hristos — 2490 lei/buc. ; icoane ovale stanțate — 130 lei/buc. ; briu negru — 50 lei/m ; briu albastru — 55 lei/m ; candelă tip C — 88 lei/buc ; candelă cizelată perete nr. 2 — 160 lei/buc. ; candelă cizelată perete nr. 2 — 170 lei/buc. ; candelă nr. 2 suspendată — 195 lei/buc. ; candelă nr. 3 suspendată — 297 lei/buc. ; candelă nr. 4 suspendată — 474 lei/buc. ; candelă nr. 5 suspendată — 720 lei/buc. ; candelă nr. 5 cu 3 pui — 1210/buc. ; candelă nr. 5 cu 3 luminări — 1 123 lei/buc. ; clopoței — 220 lei/buc. ; clopoței — 200 lei/buc. ; copie presată — 218 lei/buc. ; culioane preoțești — 150 lei/buc. ; cutie pentru sfîntul mir — 31 lei/buc. ; fes preoțesc — 164 lei/buc. ; lingurițe simple — 107 lei/buc. ; miruitor — 85 lei/buc. ; pahar candelă rubin — 22 lei/buc. ; procovețe bizantine de mătase — 640 lei/buc. ; steluță simplă — 66 lei/buc. ; steluță gravată — 134 lei/buc. ; tămîie — 120 lei/kg ; tiplotă cu tipsie (căniță pentru căldură) — 113 lei/buc. ; trusă botez — 387 lei/buc. ; trusă botez — 429/buc. ; veșminte bizantine de mătase cu fir — 4 270 lei/buc. ; veșminte obișnuite cu fir — 3 610 lei/buc.

POSTĂ REDACȚIEI

Magazinul de obiecte bisericești al Episcopiei Aradului, situat în str. M. Eminescu nr. 13 Arad, oferă spre vânzare doritorilor următoarele sortimente :

CĂRȚI

V. Drăguț : „Arta creștină în România” vol. IV ; Mitropolit Antonie Plămădeală : „Biserica suljitoare” ; I. B. Mureșianu : „Carte vechi bisericească din Banat” ; I. D. Suciu, Viorel Gh. Țigu : „Catedrala Mitropoliei Banatului” ; V. Văcădeanu : „Cîntecul la el acasă” ; pr. Antohie Radu : „Cîntări bisericești și populare” ; pr. prof. dr. Mircea Păcurariu : „Istoria Mănăstirii Prislop” ; pr. I. Runcu : „În vremea aceea” ; „Dimitrie Cantemir” trad și comentarii de pr. prof. dr. Teodor Bodogae ; Florian Dudaș : „Manuscrise românești medievale din Crișana” ; proi. dr. Vasile Popeangă : „Mărturie privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură (1784—1918) ; Mitropolia Banatului ; Minei februarie ; Minei mai ; Minei august ; pr. prof. dr. Mircea Păcurariu : „Politica statului ungar față de Biserica Românească din Transilvania” (1867—1918) ; Triod ; pr. Gabriel Cocora : „Episcopia Buzăului o viață de spiritualitate și simțire românească” ; pr. Ioan Runcu : „Cîntări liturgice în stil psaltic” ; „Iubi-Te-voi Doamne” tipărit cu binecuvîntarea P. F. Justinian ; H. Medeleanu : „Valori de artă românească” ; „Pentru dezarmare și pace. A treia adunare a Cultelor din România” ediția Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R. ; Nicolae Gudea și Ioan Ghiurco : „Din istoria creștinismului la români — mărturie arheologică” ; „Pictură murală din Moldova sec. XV—XVI” — text V. Drăguț ; Pr. prof. Mircea Păcurariu : „Două sute de ani de învățămînt teologic la Sibiu” ; Mariana Kahane și Lucilia Georgescu Stănculescu : „Cîntecul zorilor și al brăduțului” ; „Anuarul de folclor” — Universitatea din Cluj-Napoca.

OBIECTE

Briu colorat ; Candele suspendate nr. 4 ; Candele suspendate nr. 5 ; Crucă iconom stavrofor ; Cruculițe fațete ; Cruculițe emailate — Maica Domnului ; Fesuri stofă ; Icoane aluminiu 22/28 ; Icoane foi 23/36 ; Icoane foi 50/70 ; Iconile metal 4/5 ; Lingurițe simple gravate ; Medalioane emailate — Maica Domnului.

gen. Diminuarea costurilor prin modernizarea producției. Instalație hidrosonică pentru tratarea cimenturilor. Premieră tehnică la mina Valea de Brazi. Creșterea producției de energie electrică. Capacități de producție pentru siderurgie. Umidometru electronic pentru cereale. Controlul pierderilor de boabe. Performanțe zootehnice. Reșița : primul tronson al liniei de tramvai. Cetatea medievală de la Făget. — — — — — 102

CRONICA BISERICESCĂ

Etapa „Valamo” în dialogul teologic ortodox-romano-catolic. Consultație a Comisiei „Credință și Constituție”. Educația teologică în atenția C.E.B. Conferință internațională a femeilor. Seminar consacrat artei creștine. Declarația Bisericilor norvegiene asupra apartheidului. Opțiune hotărâtă pentru lichidarea armelor nucleare. Pentru apărarea vieții celor nenăscuți. — — — — — 106

NOTE ȘI COMENTARII

Prof. DAN NEGRESCU : Reflecțiile unui mare orator — dincolo de cuvînt. — — — — — 110
Dr. IULIU PORA : Paradoxuri. — — — — — 112

LECTURI MORALE

Pr. EMANUEL COPĂCIANU : Maria Magdalena (continuare). — 114

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

În mijlocul credincioșilor a două comunități parohiale. Vizită canonică. Hirotoniți recent. Vizită chiriarhală. Sărbătorile unor așezăminte mănăstirești. Comemorarea a doi vrednici ierarhi bănățeni. „Doamne, rămi cu noi”... — — — — — 125

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiuului

Itinerar pastoral. Hirotoniri de preoți. Hramul mănăstirii Hodoș-Bodrog. Tregeri la cele veșnice. — — — — — 131

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Episcop Epifanie Norocel, *Pagini din istoria veche a creștinismului la români*, Buzău, 1986 (G. D. Ionescu) ; Horia Medeleanu, *Valori de artă veche românească în colecția mănăstirii „Sfîntul Simeon Stîlplnicul” din Arad Gai*, Sibiu, 1986 (T. V. Damșa) ; Emilia Martin, *Sărbătorile calendaristice la românii din județul Bichiș*, Budapesta, 1987 (I. Rudeanu) ; Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987 (N. Dură). — — — — — 134

POȘTA REDACȚIEI

Ecouri ale bătăliei de la Cornea (1738). — — — — — 142

Lei 35,0